Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HISTORISKE
KILDE-
SKRIFTER

ADAM AF BREMEN

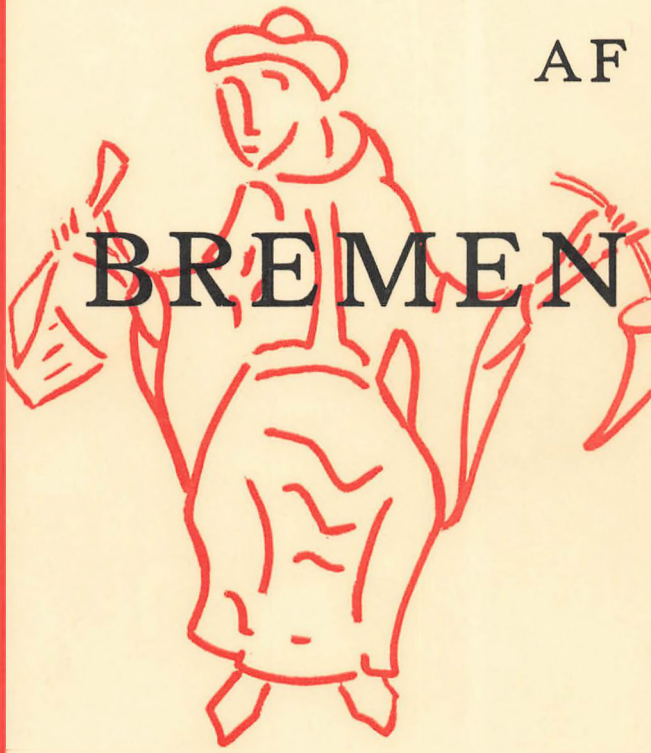

DE HAMBURGSKE ÆRKEBISPERS
HISTORIE
OG
NORDENS BESKRIVELSE

ROSENKILDE

ADAM AF BREMEN

Efter Aftale med Selskabet til Historiske Kildeskrifters Oversættelse genudgives en Række af Selskabets udsolgte Titler.

Hidtil er udsendt:

SVEN AGGESØNS HISTORISKE SKRIFTER, 1967

SKIBYKRØNIKEN, 1967

I 1968 udsendes:

ADAM AF BREMEN

DANSKE HELGENERS LEVNED I-II

ADAM AF BREMEN

DE HAMBURGSKE ÆRKEBISPERS HISTORIE
OG
NORDENS BESKRIVELSE

OVERSAT AF

CARSTEN L. HENRICHSEN

ROSENKILDE OG BAGGER
København 1968

ADAM AF BREMEN
Fotografisk Optryk hos Atelier Elektra A/S, København

Omslaget er tilrettelagt af Flemming Fiurendal
og trykt hos Pedersen & Lefevre, København

Printed in Denmark

UDGIVET AF SELSKABET TIL
HISTORISKE KILDESKRIFTERS OVERSÆTTELSE

FORORD.

I DET jeg forelægger nærværende Oversættelse af Adam af Bremens Kirkehistorie, bringer jeg Frk. Dr. phil. *Ellen Jørgensen* en oprigtig Tak for venlig Bistand og gode Raad. Da Arbejdet med Oversættelsen paa Grund af min Skolegerning har strakt sig over vel lang Tid og er foretaget i Stød, har det sikkert ikke kunnet undgaas, at der forekommer Ujævnheder i den, ligesom Fejl vel har indsneget sig; for dem bærer jeg naturligvis selv Ansvaret. Registret er udarbejdet af Hr. cand. theol. & mag. *Knud Bang*, der ogsaa har gjort mig opmærksom paa nogle af mig oversete Efterklange af Biblen i Adams Tekst; de paagældende Steder findes sammen med andre Rettelser i »Tilføjelser og Rettelser« S. 323.

København, November 1930.

CARSTEN L. HENRICHSEN.

FORORD TIL UDGAVEN 1968.

Da oversættelsen af Adam af Bremen længe har været udsolgt, har »Selskabet til Historiske Kildeskrifters Oversættelse« ønsket, at den genoptryktes; en økonomisk forudsætning for, at dette kunne lade sig gøre, har det imidlertid været, at bogen udsendtes i *et fotografisk optryk*, og der har derfor ikke kunnet blive tale om en revision af indledning og noter, skønt den siden 1930 udkomne videnskabelige litteratur om Adam af Bremen og hans værk selvsagt havde gjort en ajourføring påkrævet. Så meget mere er jeg forlaget taknemmelig for, at det har gjort det muligt at indskyde en supplerende litteraturfortegnelse side XX–XXIV, som jeg håber vil gøre det lettere for benyttere af oversættelsen fra 1930 at finde frem til de fornødne korrektiver.

København, marts 1968.

CARSTEN L. HENRICHSEN.

INDLEDNING.

Om Forfatteren til det for Tysklands og Nordens Historie lige vigtige Kildeskrift »De hamburgske Ærkebispers Historie« (Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum) vides der kun lidt; han giver i sit Værk kun faa direkte Oplysninger om sin Person og sit Liv, saa at man er henvist til de sparsomme Oplysninger, der kan vindes ved Betragtning af hans Værks Indhold, Karakter og Form eller findes i andre Kilder.

I Fortalen røber Forfatteren kun sit Forbogstav A og præsenterer sig — med en typisk middelalderlig Beskedenhedsformular — som »ringeste Kannik ved den hellige Bremerkirke«; sammesteds omtaler han, at han er blevet optaget i Domkapitlet under Ærkebisp Adalbert, men længere henne i Værket (III c. 4) oplyser han, at hans Ankomst til Bremen fandt Sted i Ærkebispens 24nde Aar, hvilket vil sige 1066—67; han fremstiller sig som en nær Ven af Ærkebisp Adalbert og siger, at denne satte megen Pris paa ham (III c. 65); i Efterskriften omtaler han sit Værk som et »ungdommeligt Vovestykke«, men om man deraf kan slutte noget med Hensyn til Forfatterens Alder, er vel tvivlsomt.

Forfatterens fulde Navn og Stilling faar man at vide hos Præsten Helmold (12. Aarh.), der i sin »Slaverkrønike« (Chronicon Slavorum) I c. 14 siger: »Min Hjemmelsmand er Magister Adam, der i veltalende Stil har skildret de hamburgske Ærkebispers Historie«, og en Adam magister scolarum er da ogsaa Medunderskriver paa et af Ærkebisp Adalbert udstedt Dokument af 11. Juni 1069. Adam har altsaa siddet inde med den vigtige og ansete Stilling som Leder af Domskolen i Bremen. I en Dødebog fra Bremen angives 12. Oktober som Dødsdagen for en Magister Adam, der vel er identisk med vor Adam, men Dødsaaret kendes ikke.

Sin Hjemstavn angiver Adam ikke, men han nøjes med i Fortalen at sige, at han er »en fremmed og tilrejsende« i Bremen; en mere værdifuld Oplysning findes i en gammel Tilføjelse til Adams Værk (Scholion 151), der under Henvisning til Adams Behandling af Stednavnene udtaler, at han stammede fra »Øvretyskland«, hvorved maa forstaas det egentlige Sydtyskland og Mellemtyskland, men iøvrigt er man henvist til at søge Grundlaget for en nærmere Bestemmelse af hans Hjemstavn i en nøje Undersøgelse af hans Værks Indhold og Form; det Kendskab, Adam lægger for Dagen vedrørende Tysklands Bispedømmer uden for Bremen, giver imidlertid ikke noget sikkert Holdepunkt; ganske vist viser Adam særligt Kendskab til Magdeburg Stift, hvis Ærkebisper igennem Tiden han alle kender, men det kan skyldes skriftlige Kilder, og hans Kendskab til Würzburgbispens store Magt (III c. 46), hvorpaa man har lagt saa stor Vægt, gaar efter hans Udtryk at dømme netop ikke tilbage til egen Erfaring, men blot til mundtlige Meddelelser. Sikrere Grund under Fødderne faar man, naar man vender sig til de ikke faa tyske Navneformer, Adam anvender i sit Værk, og Sprogforskeren Edward Schröder[1]) mener da ogsaa paa Grundlag af dem at kunne bestemme Adams Hjemstavn til Ostfranken eller Thüringen, specielt Egnen omkring Werras øvre Løb. Endelig mener den af Adam-Forskningen saa højtfortjente Historiker Bernhard Schmeidler[2]) paa Grundlag af Dokumenter fra Tiden at kunne eftervise, at Adam kom til Bremen fra Bamberg; selv om man ikke vil anerkende Schmeidlers Beviser som tvingende, er Paastanden om, at Adam kom fra Bamberg, højst sandsynlig, for dér fandtes en berømt Skole, og Bambergkirken stod paa den Tid i Forbindelse med Bremerkirken.

Dengang Adam kom til Bremen, befandt Ærkebispesædet sig just i en Nedgangsperiode, og den Tanke har da ligget nær for den nye Leder af Domskolen at søge at hæve dets Anseelse paany ved litterære Arbejder, og det angiver han da ogsaa som sit Formaal i Fortalen; Værket er derfor ikke blot at betragte som et Udslag af Adams historiske

[1]) Hansische Geschichtsblätter XXIII (1918) S. 354.

[2]) I Indledningen til S. Steinbergs Oversættelse af Adam af Bremen (Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit Bd. 44. 3. Aufl. 1926).

Interesse, men tillige som et Redskab til Bremens Kamp for Magten. Af Udtrykkene i Fortalen og andetsteds synes det at fremgaa, at Værkets Tilblivelse skyldes Adams eget Initiativ, men det kan ikke betvivles, at Ærkebisp Adalbert har fulgt dets Affattelse med Interesse, og adskillige Oplysninger i det kan sikkert føres tilbage til ham. Den Opgave at skildre et enkelt Bispedømmes Historie havde ogsaa beskæftiget kirkelige Historieskrivere andetsteds, f. Eks. i Neapel, Ravenna, Rheims, Verdun, Cambrai, og baade de og Adam har vel haft deres nærmeste litterære Forbillede i den i det 9. Aarh. paabegyndte og siden stadig fortsatte »Pavebog« (Liber Pontificalis), der skildrede Pavernes Historie, men iøvrigt udformede Adam sit Værk selvstændigt, og det bærer tydeligt Præg af hans særlige Interesser.

Materialet til sin Fremstilling har Adam hentet fra mangfoldige saavel skriftlige som mundtlige Kilder; Hovedparten har han forefundet i Bremen, men efter hvad han fortæller (III c. 54), har han ogsaa foretaget en Rejse til Danmark for at indsamle Materiale hos Kong Svend Estridsøn; hvor han har opsøgt Kongen, siges ikke; sædvanlig antages det, at han har foretaget en længere Rejse gennem Danmark; men noget Bevis for denne Antagelse kan dog ikke hentes fra Værkets Indhold, og det er vel rimeligst at antage, at Adam har truffet Kongen i Sønderjylland i Slesvig eller ved Ejderen, hvor Adalbert plejede at mødes med ham (III c. 18 og 21).

Af skriftlige Kilder har han med Flid udnyttet en Del Helgenlevneder (f. Eks. om Ansgar, Rimbert, Willehad, Bonifatius, Willibrord, Radbod, Liudger), Profanbiografier (f. Eks. Einhards »Karl den Stores Levned«), Krøniker (f. Eks. Gregor af Tours »Frankerkrønike«) og Annaler (fra Corbie, Fulda o. a. St.); ved Siden af den historiske Litteratur har han i udstrakt Grad benyttet Dokumenter, som han forefandt i Bremerkirkens Arkiv (Pave-, Kejser- og Bispebreve). Spredt om i Værket findes en Del Citater af romerske Forfattere og Digtere som Vidnesbyrd om hans Belæsthed i klassisk Litteratur. Det Stof, Adam har øst af skriftlige Kilder, har han i stort Omfang suppleret ved egne Erindringer og mundtlige Meddelelser til ham; som Hjemmelsmænd maa særlig nævnes Adalbert og Svend Estridsøn, men ogsaa andre anføres som Hjemmel med eller uden Navns Nævnelse (f. Eks. en dansk Bisp I c. 57, en fornem Mand fra Nordalbingien III c. 22, en kristen IV c. 27, o. s. v.).

Et interessant Indblik i Værkets Tilblivelse giver dets Overlevering; denne er af Omfang ikke synderlig stor, idet der kun haves 16 Haandskrifter til Adams Værk; af disse indeholder igen kun 2 den fuldstændige Tekst uden de saakaldte Scholier og 3 den fuldstændige Tekst med Scholier, mens de øvrige 11 kun indeholder Dele af Teksten og Scholierne eller Scholierne alene; hertil kommer 3 gamle Haandskriftkollationer og 2 gamle Udgaver (efter tabte Haandskrifter), nemlig Anders Sørensen Vedels fra 1579 og Gottorperbibliotekaren Erpold Lindenbrogs fra 1595. Ikke blot er Overleveringen ret ringe af Omfang, men den frembyder overordentlig store Vanskeligheder, fordi de forskellige Haandskrifters Tekst af Adams Værk har ret afvigende Form. Gennem lang og omhyggelig Granskning af det samlede Overleveringsmateriale er det dog lykkedes Bernhard Schmeidler at give en sikker Klassifikation af Haandskrifterne, en sandsynlig Forklaring paa Overleveringens brogede Form og en i det store og hele rigtig Bestemmelse af Adams oprindelige Tekst.

Overleveringen kan efter Indhold og Form deles i 3 Grupper A, B og C, og de 3 Gruppers Opstaaen kan forklares paa følgende Maade: Da Adam havde udarbejdet sit Værk, blev der taget en Renskrift deraf, der overraktes Ærkebisp Liemar, til hvem Værket var dediceret; til dette Dedikationseksemplar gaar A-Overleveringen tilbage. Kladden beholdt Adam selv, og han fortsatte saa Arbejdet paa Værket, idet han stadig supplerede det med senere tilkomne Oplysninger, som han dels indføjede som Rettelser i selve Teksten, dels tilføjede som Noter i Marginen, dels indføjede paa Sedler eller nye Blade; af dette Adams Originalhaandskrift med dets mange Tilføjelser blev der efter hans Død ved fremmed Haand taget 2 forskellige Afskrifter, og paa Grundlag af dem udviklede B- og C-Overleveringen sig; begge disse Overleveringer bringer en udførligere Tekst end A-Overleveringen, idet de dels har indarbejdet Adams Tilføjelser i selve Teksten, dels tilføjet dem som Noter, de saakaldte Scholier, hvis Antal iøvrigt forøgedes af de forskellige Afskrivere; Forskellen mellem B- og C-Overleveringen er den, at C-Overleveringen tillige betegner en stilistisk Bearbejdelse af hele Adams Tekst.

Gaar man ud fra denne Gruppering og Forklaring af Overleveringerne, maa man naturligvis betragte A-Gruppens Tekst som den bedste, da den repræsenterer Adams op-

rindelige Tekst, mens B- og C-Grupperne indeholder en bearbejdet Tekst, der i Indhold og Form rummer mangt og meget, der slet ikke stammer fra Adam; i det store og hele vil det passe, at hvad B- og C-Overleveringen har fælles ud over A-Overleveringen, gaar tilbage til Adam, mens Resten er fremmed Gods. For Scholiernes Vedkommende er Forholdet det, at godt og vel $^3/_4$ af dem med stor Sandsynlighed kan føres tilbage til Adam paa Grund af Overleveringen og deres Indhold, mens Resten er tvivlsomme eller bestemt maa fraskrives ham[1]).

I Henhold til sine Resultater vedrørende Overleveringen bygger B. Schmeidler sin Udgave af Adams Værk (1917) paa A-Overleveringen, men indføjer i [ ] Adams egne senere Tilføjelser, som de findes i B- og C-Overleveringen; endvidere medtager han alle de overleverede Scholier; nærværende Oversættelse følger Schmeidlers Udgave baade med Hensyn til Tekstformen og til Anvendelsen af [ ] om Adams senere Tilføjelser.

Desværre giver Adam ikke selv en nøjagtig Angivelse af Tidspunktet for Værkets Affattelse, som man derfor kun kan bestemme tilnærmelsesvis. Planen synes at være fattet ikke længe efter hans Ankomst til Bremen 1066—67, og Indsamlingen af Materialet er aabenbart paabegyndt allerede i Adalberts Tid; den egentlige Udarbejdelse er derimod næppe paabegyndt før efter Adalberts Død 1072, da Adalbert bestandig omtales som død; vanskeligere er det at bestemme, hvornaar Værket er blevet fuldendt og overrakt Liemar; et Holdepunkt haves i den Omstændighed, at Adam i II c. 26 og c. 28 omtaler Svend Estridsøn som levende, og da Kongen døde 1074, maa II Bog altsaa være affattet inden dette Aar; ganske vist kalder Adam længere henne (II c. 43) Svend Estridsøn for »Danerkongen, som vi længe maa mindes«, hvilket Udtryk ved første Øjekast kunde opfattes som gældende en afdød, men da det ogsaa blot kan være et Udtryk for Adams Ærbødighed for den fremmede Konge, han i sin Tid havde besøgt, mister Stedet sin Beviskraft; et andet Holdepunkt haves i Efterskriften, hvor der findes en Hentydning til, at Ærkebisp Liemar optraadte som Mægler, hvad vi ved, at han gjorde i Aaret 1075; Efterskriften skulde da ikke være forfattet og Værket ikke overrakt før dette

[1]) Med Sikkerhed kan man fraskrive Adam Schol. 2, 10, 18—21, 32, 57—58, 65, 97—117, 119—20, 128, 149 og 151.

Aar; ejendommeligt er det blot, at Adam hverken da eller siden fandt Anledning til at rette de Steder i II Bog, hvor Svend Estridsøn betegnedes som værende i Live.

Hvad Adams latinske Sprogform angaar, maa den siges gennemgaaende at være god og ukunstlet, præget baade af klassisk og kirkeligt Latin; hans Stil er klar og nøgtern og hæver sig kun sjældent til Pathos som i Fortale og Efterskrift, i Bøgernes Slutningspartier og i Skildringen af Adalberts Død. Den kronologiske Fremstillingsform gav sig jo af sig selv, men yderligere har Adam gennemført en klar og overskuelig Disposition af Stoffet; 1. og 2. Bog behandler Ærkebispesædets Historie indtil Ærkebisp Adalberts Tiltræden, 3. Bog er viet Ærkebisp Adalbert, mens 4. Bog indeholder et Exkurs om Nordens Geografi. Ofte brydes Fremstillingen ganske vist af større eller mindre Digressioner, men gennemgaaende er de velmotiverede, og aldrig slippes Traaden helt.

Vigtigere end Værkets Form er dog dets Indhold, af hvis Lødighed og Rigtighed dets Værdi for Nutiden som historisk Kilde afhænger. At Værket ved sit Indhold og ved den Personlighed, der lægger sig for Dagen deri, rager højt op i den middelalderlatinske Litteratur, anerkendes fra alle Sider, men hvad dets historiske Kildeværdi angaar, har Bedømmelsen været ret forskellig; nogle Forskere sætter Adams Værk meget højt og giver i Tilfælde af Uoverensstemmelse med andre Kilder Adam Fortrinnet, andre hæfter sig ved dets Mangler og tillægger det ikke saa stor Værdi i Sammenligning med andre Kilder. Hvad der gør Adams Værk saa vanskeligt at bedømme, er, at det — ligesom iøvrigt de fleste middelalderlige Historieskriveres Værker — er stykket sammen af eget og fremmed Stof; Vurderingen af Adams Værk som historisk Kildeskrift maa derfor baseres dels paa en Undersøgelse af Adam som Historiker paa Grundlag af hans Værk taget som en Helhed, dels paa en Prøvelse af hans Efterretninger taget hver for sig.

Læser man Adams Værk som en Helhed, faar man et Billede af Adam som en ejendommelig Forfatterpersonlighed med bestemte karakteristiske Træk: Han er opfyldt af ægte historisk Interesse, der i første Række gælder det Ærkebispesæde, hvortil han er knyttet, men tillige omfatter ogsaa hele Tysklands, Vendlands, Nordens og Englands Historie; dertil kommer, at hans Interesse ikke indskrænker sig til Landenes kirkelige og politiske Historie, men i ud-

præget Grad gælder ogsaa de geografiske, etnografiske og almindelige kulturelle Forhold; den Viden, Adam har skaffet sig, er i Virkeligheden imponerende for hans Tid. Han er tillige klar over, at det er hans Opgave som Historiker at finde Sandheden, og at det er vigtigere at give en sandfærdig Fremstilling end en formelt lydefri Skildring (III c. 71 og Efterskriften). Blandt hans tiltalende Egenskaber maa fremhæves hans Beskedenhed, der f. Eks. kommer frem i Fortale og Efterskrift i hans Undskyldninger for Værkets Ufuldkommenheder, endvidere hans oprigtige Kærlighed til Bremerkirken, hvis glorværdige Fortid fylder ham med Stolthed, og hvis uretfærdige Trængsler fylder ham med Harme, fremdeles hans Blik for Menneskenes gode og daarlige Sider, hvad der navnlig kommer frem i Skildringen af Adalberts Personlighed, og endelig en vis Bonsens, der f. Eks. giver sig Udtryk i hans Kritik af Adalberts ødsle Dispositioner (III c. 46 og c. 49) og lader ham forbigaa de rene Æventyr blandt det, man har fortalt ham (IV c. 36); deler Adam end Tidens Tro paa Mirakler og Varsler, er han dog i Besiddelse af større Saglighed end de fleste af Tidens kirkelige Historikere. Alle disse gode Egenskaber giver ham gode Betingelser for at skænke Eftertiden et værdifuldt Kildeskrift, men paa den anden Side findes der unægtelig visse Mangler, der nødvendigvis maa svække hans Værks Værdi. For det første maa det erindres, at en meget stor Del af de Efterretninger, han meddeler, drejer sig om en Tid, han ikke selv har oplevet, og om Forhold, han ikke kender af Selvsyn, hvorfor han for disse Partiers Vedkommende har været henvist til at bygge paa andres Oplysninger; nu er det saa heldigt, at en Del af de Kilder, han har øst af, er bevaret, hvorved vi bliver i Stand til at kontrolere hans Benyttelse af Kilderne, og det kan ikke nægtes, at han hyppig har gjort sig skyldig i Misforstaaelser og Forvanskninger. I Sammenhæng hermed kan nævnes hans mange urigtige Tidsbestemmelser og Navneforklaringer. Dernæst er det iøjnefaldende, at han i høj Grad er tilbøjelig til at overdrive, naar det drejer sig om Ærkebispesædets Fortjenester, navnlig med Hensyn til den nordiske Mission, ligesom hans Bedømmelse af Forhold og Personer ofte er skæv, fordi han ser alting ud fra Ærkebispesædets Standpunkt og er meget ugunstig stemt over for dem, der gaar Hamburg-Bremens Interesser for nær; oplysende i saa Henseende er f. Eks. hans uvenlige Karakteristik af Olav Tryggva-

son (II c. 40) og Harald Haardraade (III c. 17). Endelig er hans Tankegang stærkt bundet af visse Tidsanskuelser, der hindrer ham i en objektiv Fremstilling; det er saaledes tydeligt, at hans Skildring af Adalbert er bygget over den af Augustin udformede Forestilling om et »Guds Samfund« og et »Djævlens Samfund«, det første bestaaende af de fromme, hvis Kendemærker er Ydmyghed, Retfærdighed, Gudsfrygt o. s. v., det sidste af de ugudelige, der kendes paa deres Hovmod, Uretfærdighed, Ulydighed o. s. v. Adam skildrer i Overensstemmelse hermed[1]) Adalbert som en Mand, der oprindelig var et Guds Barn, udstyret med mange fromme Dyder, men paa Grund af sin Ærgerrighed, Forfængelighed og Uagtsomhed gled mere og mere over i Djævlens Vold for tilsidst helt at fortabes af Mangel paa virkelig Anger.

Kendskabet til Adams Mangler og gode Sider som Historiker giver os et Holdepunkt for Bedømmelsen af Paalideligheden af de enkelte Efterretninger i hans Værk, men disse maa tillige enkeltvis underkastes en selvstændig Prøvelse; ligesom Adam selv maa ogsaa hans Hjemmelsmænd og Kilder undersøges nøje, deres Efterretninger maa prøves ved Sammenstilling med anden Overlevering om de samme Forhold, og i Tilfælde af Mangel paa direkte Sammenligningsmateriale maa deres indre Sandsynlighed overvejes; for blot at vælge et Eksempel: Svend Estridsøns Meddelelser til Adam maa gøres til Genstand for en særlig Undersøgelse, hvoraf det vil fremgaa, at de er ret usikre, naar de drejer sig om en Tid, der ligger blot noget tilbage, og ret tendentiøse, naar de drejer sig om ham selv.

Skal man fælde en samlet Dom over Adams Værk som historisk Kildeskrift, maa den vel nærmest komme til at lyde paa, at det har den allerstørste Værdi for os, fordi det giver os en Mængde Efterretninger om middelalderlige Forhold, vi ellers ikke vilde være i Besiddelse af, og fordi det giver os et interessant Indblik i, hvorledes man i Bremen saa paa en Række Begivenheder og Forhold, men inden dets enkelte Efterretninger anvendes i historisk Fremstilling, maa de underkastes en nøje Prøvelse og renses for Fejl og Tendens.

En særlig Betydning faar Adams Værk ved den Interesse,

---

[1]) Jvf. E. Bernheim: Mittelalterliche Zeitanschauungen in ihrem Einfluss auf Politik und Geschichtschreibung I (1918) S. 90—91 og det af Bernheim inspirerede Elevarbejde Johs. Beinlich: Die Persönlichkeit Erzbischof Adalberts (1918).

han viser geografiske og etnografiske Forhold; de geografiske Partier af hans Værk er I c. 1—9, der handler om Sachsen og Sachserne, II c. 17—23, der behandler Slavernes Land og hele IV, der er at betragte som et Exkurs om Nordens Geografi. Grundlaget for hans geografiske Meddelelser er dels de klassiske og middelalderlige Forfattere, der bringer Stof af den Karakter, som f. Eks. Plinius, Macrobius, Solinus, Martianus Capella, Beda, Einhard, Orosius m. fl., dels mundtlige Efterretninger, som han har faaet af Søfolk og Købmænd i Bremen, af Adalbert og Svend Estridsøn samt andre navngivne og unavngivne Hjemmelsmænd. Fra de tidligere Forfattere har Adam ogsaa hentet sit Verdensbillede; det er tydeligt, at han ligesom ældre Forfattere og Korttegnere tænker sig Jordens Kreds som en Cirkel, der er tredelt ligesom ved et T, saaledes at Asien udgør den østlige Halvcirkel, Europa den nordlige Kvartcirkel og Afrika den sydlige Kvartcirkel ⊕; Fastlandscirklen tænkes omgivet af en Oceanring, der igen er opfyldt af Øer; i Kraft af de Oplysninger, han har faaet, har han dog kunnet forbedre Verdensbilledet paa eet Punkt, idet han bryder Fastlandscirklen mod Nordvest ved at lade Østersøen skyde sig ind som en stor Bugt i Retningen Øst-Vest. At Jorden var en Kugle, var nok Adam bekendt (IV c. 38), men han formaaede dog lige saa lidt som de andre middelalderlige Forfattere at drage Konsekvenserne deraf, og hans Verdensbillede bygger derfor i Virkeligheden paa den populære Opfattelse af Jorden som en rund Skive. Paa Grundlag af Adams Skildring kan man ved Anvendelse af hans egne Afstandsangivelser i Dagsrejser tegne et Kort, der viser os, hvorledes han forestillede sig Nordeuropa; uafhængigt af hinanden har paa samme Tid en tysk Forsker Hermann Krabbo[1]) og en dansk Forsker Axel Anthon Bjørnbo[2]) løst den Opgave at konstruere et saadant Kort; deres Kort stemmer i det væsentlige med hinanden og supplerer desuden hinanden, idet Krabbos Kort ogsaa medtager Nordtyskland, mens Bjørnbos kun har taget Kysten af Tyskland med, og paa den anden Side gør Bjørnbos Kort nærmere Rede for det yderste Nord end Krabbos.

Baade som Historiker og Geograf indtager Adam en fremragende Plads iblandt de middelalderlige Forfattere, og hans Værk er med sine Mangler af den største Betydning for den historiske Forskning.

[1]) Hansische Geschichtsblätter Jahrg. 1909 Bd. XV.

[2]) Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1909.

LITTERATUR.

Af Adam af Bremen foreligger følgende kritiske Udgaver: Adami Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, ed. *I. M. Lappenberg* i »Monumenta Germaniae historica«, Scriptores VII (1846) og i »Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum« (1846), hvoraf 2. Udg. ved *G. Waitz* (1876) og 3. Udg. ved *B. Schmeidler* (1917). Af disse Textudgaver foreligger Oversættelser paa Tysk ved *I. C. M. Laurent* (1850), 2. Udg. ved *W. Wattenbach* (1888) og 3. Udg. ved *S. Steinberg* (1926). Paa Dansk haves en ældre Oversættelse ved *P. W. Christensen* (1862).

Over Speciallitteraturen vedrørende Adam af Bremen findes der ældre Bibliografier i *Aug. Potthast:* Bibliotheca historica medii aevi I (1896) S. 11—12, *Ulysse Chevalier:* Répertoire des sources historiques du moyen âge. Bio-Bibliographie I (1905) S. 34 og *B. Erichsen og Alfr. Krarup:* Dansk historisk Bibliografi I (1918—21) S. 612—13. Af denne omfangsrige Litteratur kan fremhæves:

Johannes Beinlich: Die Persönlichkeit Erzbischof Adalberts von Bremen in der Darstellung seines Biographen Adam auf Grund der Zeitanschauungen (Inaugural-Dissertation Greifswald) Breslau 1918.

A. Bernard: De Adamo Bremensi geographo. Paris 1895 (Thèse).

Axel A. Bjørnbo: Adam af Bremens Nordensopfattelse, i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1909 S. 120—244. (Ogsaa som Særtryk 1910).

S. Günther: Adam von Bremen, der erste deutsche Geograph, i »Sitzungsberichte der k. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften« Phil.-histor. Klasse. 1894.

Ph. Wilh. Kohlmann: Adam von Bremen. Ein Beitrag zur mittelalterlichen Textkritik und Kosmographie. Leipzig 1908. (Leipziger historische Abhandlungen, Heft X).

Halvdan Koht: Adam fraa Bremen. Ein sogoskrivar fraa millomalderen, i »Syn og Segn« III (1897) S. 230—41.

Hermann Krabbo: Nordeuropa in der Vorstellung Adams von Bremen i »Hansische Geschichtsblätter« Jahrg. 1909, XV S. 37—51.

J. M. Lappenberg: Von den Quellen, Handschriften und Bearbeitungen des Adam von Bremen, i »Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde« VI (1838) S. 766—892.

Sv. Lönborg: Adam af Bremen och hans skildring af Nordeuropas länder och folk. Uppsala 1897 (Akad. Afhandling).

Max Manitius: Zu Adam von Bremen, i »Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde« XXV (1900) S. 202—04.

Max Manitius: Afsnittet Adam von Bremen i »Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters« II (1923) S. 398—413.

W. Schlüter: Die Ostsee und die Ostseeländer in der Hamburgischen Kirchengeschichte Adams von Bremen, i »Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft«. Dorpat 1902.

W. Schlüter: Adams von Bremen geographische Vorstellungen vom Norden, i »Hansische Geschichtsblätter« Jahrg. 1910. XVI S. 555—70.

Bernhard Schmeidler: Neuere Literatur über Adam von Bremen, i »Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde« XVI (1914) S. 111—121.

Bernhard Schmeidler: Hamburg-Bremen und Nordost-Europa vom 9. bis 11. Jahrhundert. Kritische Untersuchungen zur Hamburgischen Kirchengeschichte des Adam von Bremen, zu Hamburger Urkunden und zur nordischen und wendischen Geschichte. Leipzig 1918. [Smlgn. hertil Anmeldelser af *Ad. Hofmeister* i »Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde« XX (1920) S. 314—27, *Erik Arup* i (Dansk) »Historisk Tidsskrift« 9. R. Litteraturhæfte 1918 (Kbhvn. 1921) S. 256—269 og *Gottfrid Carlsson* i »Kyrkohistorisk Årsskrift« XXIII årg. 1923 S. 407—17].

Edward Schröder: Zur Heimat des Adam von Bremen, i »Hansische Geschichtsblätter«. Jahrg. 1917, XXIII. S. 351—65.

Johs. Steenstrup: Nogle Undersøgelser til Belysning af Teksten i Adam af Bremens Værk, i (Dansk) »Historisk Tidsskrift« 9. R. VI (1929) S. 343—63.

Per Wieselgren: Adam of Bremen's Hiring, i »Arkiv för nordisk Filologi«, Tillægsbind til Bd. XL 1929 (Studier tillegnade Axel Kock) S. 500—511.

Af Litteratur vedrørende den almindelige politiske Historie og Kirkehistorie kan der for Tysklands Vedkommende stadig henvises til Serien: »Jahrbücher der deutschen Geschichte«:

R. Köpke & E. Dümmler: Kaiser Otto der Grosse. Leipzig 1876.

K. Uhlirz: Jahrbücher des deutschen Reiches unter Otto II und Otto III. I, Leipzig 1902.

S. Hirsch: Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Heinrich II. I—III, Berlin 1862—75.

H. Bresslau: Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Konrad II. I—II, Leipzig 1879—84.

E. Steindorff: Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Heinrich III. I—II, Leipzig 1874—81.

G. Meyer von Knonau: Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Heinrich IV und Heinrich V. I—II, Leipzig 1890—94.

Endvidere til:

A. Hauck: Kirchengeschichte Deutschlands II (3.—4. Aufl.) 1912 og III (3.—4. Aufl.) 1906, og

G. Dehio: Geschichte des Erzbistums Hamburg-Bremen bis zum Ausgang der Mission. I, Berlin 1877.

For Nordens Vedkommende kan der henvises til:

A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling. Kbhvn. 1874—78.

L. Weibull: Kritiska undersökningar i Nordens historie omkring år 1000. Kbhvn. 1911.

C. Weibull: Sverige och dess nordiska grannmakter under den tidigare medeltiden. Lund 1921.

SUPPLERENDE LITTERATURLISTE.

Bernhard Schmeidlers *tekstudgave* er — med nogle forenklinger — genoptrykt i: Quellen des 9. und 11. Jahrhunderts zur Geschichte der Hamburgischen Kirche und des Reiches, Berlin 1961 (= Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters, Bd. XI), s. 135–503, ledsaget af ny tysk *oversættelse* af *Werner Trillmich* (med indledning og bibliografi s. 137–158). En amerikansk oversættelse foreligger i: Adam of Bremen, History of the archbishops of Hamburg-Bremen. Translated with an introduction and notes by *Francis J. Tschan*, New York 1959 (= Records of civilization; sources and studies edited under the auspices of the department of history, Columbia University, no. LIII) (med bibliografi s. 230–238).

En facsimileudgave af det vigtige håndskrift Gl.kgl.Saml. 2296 4° (Schmeidlers C 1) foreligger i: Adami Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum. Codex Havniensis. Published in photolithography with preface by *C. A. Christensen*. Copenhagen 1948.

Over speciallitteraturen om Adam af Bremen foreligger nyere *bibliografier* i: Repertorium fontium historiae medii aevi, II, Roma 1967, s. 116–117, samt i: *Henry Bruun*: Dansk historisk bibliografi 1913–1942, II, Kbhvn 1967, s. 136–137, og Dansk historisk bibliografi 1943–1947, Kbhvn 1956, s. 157. Kortfattet bibliografi er knyttet til artiklen om Adam af Bremen af *Joachim Leuschner* i: Neue deutsche Biographie, Bd. I, Berlin 1953, s. 49–50, og af *Marie-Luise Bulst* i: Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon. Hrsg. von Karl Langosch, Bd. V, Berlin 1955, sp. 2–6.

Af den videnskabelige *speciallitteratur* skal her anføres:

Leonid Arbusow: Liturgie und Geschichtsschreibung im Mittelalter. In ihren Beziehungen erläutert an den Schriften Ottos von Freising († 1158), Heinrichs Livlands Chronik (1227) und den anderen Missionsgeschichten des Bremischen Erzsprengels: Rimberts, Adams von Bremen, Helmolds, Bonn 1951 (spec. s. 55, 60 og 74–77).

Erik Arup: Kong Svend 2.s biografi, i Scandia, bd. IV 1931, s. 55–101.

Sture Bolin: C-varianterna av mäster Adams text, i Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok 1930, Lund 1931, s. 91–103.

Sture Bolin: När avslutade mäster Adam Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum ?, i Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok 1931, Lund 1932, s. 3–15.

Sture Bolin: Kring mäster Adams text. Interpretation och kommentar. Bidrag till Nordens historia under 900– och 1000-talen, i Scandia, bd. V 1932, s. 205–250 (genoptrykt i forf.s: Från Tacitus till Tage Erlander, Stockholm 1963, s. 33–65).

Sture Bolin: Zum Codex Havniensis G.Kgl.S. 2296 (Hs. C 1 der Chronik des Adam von Bremen), i Classica et Mediaevalia, X, Kbhvn 1948 (udk. 1949), s. 131–158.

Sture Bolin: Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, i Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder, V, Kbhvn 1960, sp. 283–289 (med bibliografi).

Rudolf Buchner: Die politische Vorstellungswelt Adams von Bremen, i Archiv für Kulturgeschichte, Bd. 45, Köln 1963, s. 15–59.

Rudolf Buchner: Adams von Bremen geistige Anleihen bei der Antike, i Mittellateinisches Jahrbuch, 2. Jahrgang 1965, Köln, s. 96–101.

Vilhelm la Cour: Adam af Bremens Meddelelser om Sven Estridsøn, i Historisk Tidsskrift, 10. r. bd. II h. 4–5, Kbhvn 1934, s. 484–539.

John Danstrup: Esgruserhaandskriftet, en Adam af Bremen-Afskrift af Otto Sperling den Yngre, Kbhvn 1943 (= Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filologiske Skrifter, bd. I nr. 4).

Birgit Klockars: Adam av Bremen och Finlands tidiga missionshistoria, i Credo. Katolsk tidskrift 1958 årgang 39, Uppsala 1958, s. 213–223.

Leon Koczy: Sklawanja Adama Bremeńskiego (ɔ: Adam af Bremens »Sclavania«), i Slavia occidentalis, t. XII, Poznań 1933 (trykt 1934), s. 181–253 (med fransk resumé s. 422).

Oskar Köhler: Das Bild des geistlichen Fürsten in den Viten des 10., 11. und 12. Jahrhunderts, Berlin–Grunewald 1935 (= Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte, Heft 77), spec. om Adam s. 77–87, 93–97 og 101–107.

Józef Łęgowski: Wyrazy słowiańskie w Adama Bremeńskiego Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum (ɔ: Slaviske ord i Adam af Bremens Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum), i Slavia occidentalis, t. VII, Poznań 1928, s. 166–171 (med fransk resumé s. 569).

Georg Misch: Studien zur Geschichte der Autobiographie. III. Das Bild des Erzbischofs Adalbert in der Hamburgischen Kirchengeschichte des Domscholasters Adam von Bremen, i Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. I. Philologisch-historische Klasse, Jahrgang 1956 Nr. 7, s. 203–281 (og kortere i forf.s: Geschichte der Autobiographie, 3. Bd. 1. Hälfte, Frankfurt a. M. 1959 s. 168–214).

Alfred Otto: Beiträge zur Textgeschichte des Adam von Bremen, i Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, Bd. XLIX Heft 1, Berlin 1930, s. 10–55.

Bernhard Schmeidler: Zur Entstehung und zum Plane der Hamburgischen Kirchengeschichte Adams von Bremen, i Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, Bd. L Heft 1, Berlin 1933, s. 221–228.

Bernhard Schmeidler: Adam von Bremen und das Chronicon breve Bremense, i Deutsches Archiv für Geschichte des Mittelalters, 3. Jahrgang, Weimar 1939, s. 499–512.

Bernhard Schmeidler: (Afsnittet) Das Erzbistum Hamburg. Adam von Bremen, i Wilhelm Wattenbach: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Deutsche Kaiserzeit. Hrsg. von Robert Holtzmann, Bd. I Heft 3, Berlin 1940 (2. unveränderte Auflage, Tübingen 1948), s. 563–575.

Josef Svennung: Belt und baltisch. Ostseeische Namensstudien mit besonderer Rücksicht auf Adam von Bremen, i Uppsala univer-

sitets årsskrift 1953 : 4, Uppsala 1953 (om Adam spec. s. 24–50; litteraturfortegnelse s. 4–8).

Aage Trommer: Komposition und Tendenz in der hamburgischen Kirchengeschichte Adam von Bremens, i Classica et Mediaevalia, XVIII, Kbhvn 1957, s. 207–257.

Lauritz Weibull: Geo-etnografiska inskott och tankelinjer hos Adam av Bremen, i Scandia, bd. IV 1931, s. 210–223 (genoptrykt i forf.s: Nordisk historia, bd. I, Stockholm 1948, s. 127–140; også i tysk oversættelse i: Hansische Geschichtsblätter, Jahrgang LVIII 1933, Lübeck 1934, s. 3–16).

Detailproblemer vedrørende Adam og hans værk er f.eks. behandlet i:

Carl Erdmann: Studien zur Briefliteratur Deutschlands im elften Jahrhundert, Leipzig 1938 (= Schriften des Reichsinstituts für ältere deutsche Geschichtskunde I), s. 115 (om Adams formodede tilknytning til domskolen i Bamberg).

Werner Ohnsorge: Das Zweikaiserproblem im früheren Mittelalter, Hildesheim 1947, s. 76–77 (om fortolkningen af Adam III c. 31–32), jvf. samme forf. i Byzantinische Zeitschrift 46, 1953 s. 50 anm. 6, og Niedersächsisches Jahrbuch für Landesgeschichte, Bd. 27, Hildesheim 1955, s. 23–24 og 27; anderledes *Adolf Hofmeister* i Festschrift Edmund E. Stengel, Münster–Köln 1952, s. 257–262, og *Herbert Ludat* i Archiv für Kulturgeschichte, Bd. 34, Köln 1952, s. 221–246.

Olaf Olsen: Hørg, hov og kirke, Kbhvn 1966 (= Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1965), s. 116–166 (om Adams beskrivelse af templet i Uppsala i IV c. 26–27 og gennemgang af tidligere litteratur om emnet), jvf. anmeldelse af *Aksel E. Christensen* i Historisk Tidsskrift 12. r. bd. II h. 2–3, Kbhvn 1967, spec. s. 438–440.

Iøvrigt findes Adams historieværk naturligvis citeret og kommenteret overalt i litteraturen om Tysklands, Polens og Nordens historie i den periode, som det er kildeskrift til; af pladshensyn kan kun anføres et snævert udvalg, fortrinsvis af nyere arbejder, der er forsynede med henvisninger til den ældre litteratur:

Horst Fuhrmann: Studien zur Geschichte mittelalterlicher Patriarchate. III. Teil. Der Patriarchatsplan Adalberts von Bremen, i Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Bd. 72, Kanonistische Abteilung XLI, Weimar 1955, s. 120–170 (med oversigt over ældre litteratur s. 120–122 anm. 85–91).

Günter Glaeske: Die Erzbischöfe von Hamburg–Bremen als Reichsfürsten (937–1258), Hildesheim 1962 (= Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens, Bd. 60) (med litteraturfortegnelse s. 236–242).

Adolf Hofmeister: Der Kampf um die Ostsee vom 9. bis 12. Jahrhundert. 3. durchgesehene und erweiterte Auflage. Hrsg. von Roderich Schmidt, Lübeck & Hamburg 1960 (med omfangsrige anmærkninger).

Otto Heinrich May: Regesten der Erzbischöfe von Bremen, I, Hannover 1928–37.

Zygmunt Sułowski: Najstarsza granica zachodnia Polski (ɔ: Polens ældste vestgrænse), i Przegląd zachodni, VIII 1952 nr. 3–4, Poznań 1952, s. 343–483 (med litteraturliste s. 476–481).

Sture Bolin: Om Nordens äldsta historieforskning, Lund 1931 (= Lunds universitets årsskrift N.F. avd. 1, bd. 27, nr. 3).

Aksel E. Christensen: Mellem vikingetid og Valdemarstid, i Historisk Tidsskrift 12. r. bd. II h. 1, Kbhvn 1966, s. 31–56 (om Adam s. 40–43 og 45).

Svend Ellehøj: Olav Tryggvesons fald og Venderne, i Historisk Tidsskrift 11. r. bd. IV h. 1, Kbhvn 1953, s. 1–51 (med henvisninger til ældre litteratur).

Svend Ellehøj: The location of the fall of Olaf Tryggvason, i Árbók hins íslenzka fornleifafélags, Fylgirit 1958. þriðji víkingafundur Reykjavík 1956, Reykjavík 1958, s. 63–73.

Hal Koch: Danmarks Kirke i den begyndende Højmiddelalder, I, Kirke og Konge, Kbhvn 1936.

Hal Koch: Den ældre Middelalder indtil 1241, i Den danske Kirkes Historie, bd. I, Kbhvn 1950 (med litteraturoversigt s. 415–419).

Sven Ulric Palme: Kristendomens genombrott i Sverige, Stockholm 1959 (2. uppl. 1962) (om Adam s. 79–86; litteraturliste s. 158–164).

Diplomatarium Danicum, 1. r. bd. II 1053–1169, ved *Lauritz Weibull* under medvirkning af *Niels Skyum-Nielsen*, Kbhvn 1963 (spec. nr. 1, 5–6 og 8).

FORTALE.

Til den højærværdige Fader og af Himlen udvalgte Ærkebisp af Hamburg, Liemar[1]), overrækker A[dam], ringeste Kannik[2]) ved den hellige Bremerkirke, denne lille Gave i oprigtig Hengivenhed.

Da jeg nylig[3]), evangeliske Hyrde, af jeres Forgænger optoges i jeres Hjord, gjorde jeg mig flittig Umage for ikke som en fremmed og tilrejsende[4]) at vise mig utaknemmelig over for saa stor en Gave og Velgerning. Saa snart jeg derfor med Øjne og Øren havde erfaret, at jeres Kirke var blevet berøvet saare meget af sin gamle Hæder og Forrang og trængte til mangen en Haandsrækning til sin Genrejsning, saa grundede jeg længe paa, hvilket mindeværdigt Arbejde jeg kunde hjælpe den afkræftede Moderkirke med. Og se! saa kom jeg, mens jeg stundom læste eller lyttede til, hvad man fortalte, til at tænke paa, at jeres Forgængere havde udrettet saare meget, som saavel paa Grund af sin egen Anselighed som paa Grund af vor Kirkes nuværende Nød kunde synes værd at berette. Men saasom Mindet om Begivenhederne kun lever i det skjulte og Stedets Ærkebispers Historie ikke er nedskrevet, saa kunde maaske en og anden

[1]) Ærkebisp 1072; † 1101.

[2]) De middelalderlige Forfattere omtaler i Reglen sig selv med stor Beskedenhed, saaledes kalder f. Eks. Saxo Grammaticus sig »den ringeste« af Absalons Mænd.

[3]) I Aaret 1066 under Ærkebisp Adalbert.

[4]) Bibelsk Udtryk, jvf. f. Eks. Tobias 1,7.

sige, enten at de ikke havde udrettet noget mindeværdigt i deres Tid, eller at de, hvis de havde udrettet noget, havde savnet omhyggelige Historieskrivere, der kunde overlevere det til Efterslægten. Overbevist om Nødvendigheden deraf gav jeg mig til at skrive om Rækken af de Bremer- og Hamburger-Ærkebisper, idet jeg ikke anser det for stridende mod min Hengivenhed og Pligt eller mod jeres Sendelses Opgave, om jeg, der jo dog er en Søn af Kirken, fortæller om de Bedrifter, som er udført af de hellige Fædre, ved hvem Kirken er blevet ophøjet og Kristendommen udbredt blandt Hedningene. Over for denne byrdefulde Opgave, der i Sandhed er saare vanskelig og overstiger mine Kræfter, beder jeg om saa meget des større Overbærenhed, som jeg — skønt jeg saa godt som ikke har haft nogen Forgængers Spor at følge — ikke har været bange for ligesom famlende i Mørke[1]) at betræde den ukendte Vej, idet jeg hellere vilde bære Dagens Byrde og Hede[2]) i Herrens Vingaard end staa uvirksom uden for Vingaarden[3]). Til din Prøvelse, højærværdige Ærkebisp, betror jeg, hvad jeg dristigt har indladt mig paa, og appellerer til dig baade som Dommer og Forsvarer, idet jeg vel ved, at der ikke kan forelægges dig noget, som er din Visdom værdigt; thi du har tilbagelagt den jordiske Videns Løbebane og har nu med endnu større Hæder hævet dig til Studiet af den guddommelige Visdom, idet du foragter det jordiske og kun tænker paa det himmelske. Og selv om du i Lærdom og Sandhed, det vil sige ved en Sjælehyrdes Ord og Exempel, langt overgaar mange, saa er dog blandt dine Dyder

---

[1]) Job 12,25.

[2]) Matthæus 20,12.

[3]) Hentydning til Parablen om Arbejderne i Vingaarden, Matth. 20, 1—12.

Ydmygheden den vigtigste; thi den gør dig jævn og ligefrem over for alle, og den har ogsaa givet mig Mod til, skønt stammende, at vove at tale med en Vismand og staa som en Saul iblandt Profeterne[1]). Jeg er dog nok klar over, at jeg — som det plejer at gaa alt nyt — ikke vil komme til at mangle Modstandere, der vil sige, at dette er opdigtet og falsk ligesom Scipios Drømme, som var udtænkt af Tullius[2]); lad dem ogsaa bare, hvis de har Lyst, sige, at det er udgaaet af Maro's Elfenbensport[3]). Vi har sat os for ikke at behage alle, men kun dig, Fader, og din Kirke. Thi det vilde være meget vanskeligt at behage de misundelige. Og eftersom Medbejleres Uredelighed tvinger mig dertil, skal jeg tilstaa for dig, hvilke Enge jeg har plukket denne Blomsterkrans paa, for at jeg ikke skal siges at have faret med Løgn under Skin af Sandhed. Af det, jeg fortæller, har jeg da samlet en Del fra spredte Papirer, men meget har jeg laant fra Historieværker og Pavebreve; det allermeste har jeg erfaret gennem Beretning fra ældre Folk, som kendte til Sagen, og jeg tager Sandheden til Vidne paa, at jeg intet profeterer efter mit eget Hjærtes Kald[4]), og at jeg ikke afgør noget ubetænksomt; men alt, hvad jeg nu skal an-

---

[1]) Hentydning til 1. Samuels Bog 10,12 og 19,24.

[2]) »Scipios Drøm« er et Skrift af Marcus Tullius Cicero, overleveret og forsynet med Kommentar af den romerske Grammatiker Macrobius (c. 400 e. Kr.); i Middelalderen anvendt som Skolebog.

[3]) Hentydning til Publius Vergilius Maro's Digt Æneiden VI, 894—96:

»Dobbelte Porte til Søvnen gaar, af hvilke man siger
een er af Horn, en Udgang let for Skyggerne selve;
blank er den anden og skøn, uddannet i skinnende Filsben,
hvorfra de Aander opsender mod Jord de bedragende Drømme«.
(S. Meislings Overs.).

[4]) Bibelsk Udtryk, jvf. Ezekiel 13,2 og 17.

føre, vil jeg bekræfte med sikre Vidnesbyrd, saa at man, hvis man ikke vil tro mig, i alt Fald maa skænke min Hjemmel Tiltro. Hvad nu dette Værk og Vovestykke angaar, maa alle vide, at jeg hverken ønsker at blive rost som Historiker eller frygter at blive dadlet som Løgner; men hvad jeg ikke har formaaet at fremstille godt, det efterlader jeg andre som Stof til en bedre Fremstilling.

Jeg begynder da med den hellige Willehads første Optræden[1]), dengang da hele Sachsen baade blev underkuet med Vaabenmagt af Frankerne og gav sig ind under vor Gudsdyrkelse[2]), og sætter Grænsen for den lille Bog ved din lykkebringende Embedstiltræden, idet jeg samtidig anraaber den almægtige Guds Barmhjærtighed om, at han, som har indsat dig til Hyrde for sit i lange Tider vildfarende og hjemsøgte Folk, ogsaa maa tillade, at hvad der findes af slet blandt os, ved din Hjælp og i din Tid maa blive rettet og bestaa evigt, naar det er blevet rettet. At desuden det Forehavende, der allerede forlængst er kraftig paabegyndt af dine Forgængere til Hedningenes Omvendelse, snart maa blive fuldendt af dig, der som en Ἄγγελος besidder det Kald at være udsendt til hele det vidstrakte Norden for at prædike, det give Vor Herre Jesus Christus, paa hvis Rige der ingen Ende er[3]) i al Evighed. [Amen].

---

[1]) Angelsachsiskfødt Missionær (730—89), som ca. 770 kom til Frisland og fra 780 ledede Missionen blandt Sachserne.

[2]) Der sigtes til Sachsernes Underkuelse og Daab under Karl den Store 785.

[3]) Lukas 1,33.

FØRSTE BOG.

I. Idet vi nu skal til at skildre Hamburgerkirkens Historie, mener vi, at det ikke vilde være upassende eller overflødigt — eftersom Hamburg fordum var den anseligste Stad i Sachsen — om vi først anfører om Sachsernes Folk og samme Lands Natur, hvad den højlærde Einhard[1]) og andre ikke ukendte Forfattere[2]) har overleveret derom i deres Skrifter. »Sachsen«, siger de[3]), »er en ikke ringe Del af Germanien og menes at være dobbelt saa bredt som den Del, der bebos af Frankerne, medens det i Længden kan være ligt dermed«. Hvis man maaler det nøje, ser man, at dets Form er trekantet, saaledes at det ene Hjørne strækker sig mod Syd ned til Floden Rhinen, mens det andet, der begynder ved Landskabet Hadelns[4]) Kyst, strækker sig et langt Stykke langs Elben mod Øst hen til Floden Saale; der er det tredje Hjørne. Schol. 1.

Schol. 1. Einhard, en af Kejser Karls Kapellaner, har skildret dennes Levned og Sachserkrigene[5]).

---

[1]) Frankisk Historieskriver samt Raadgiver hos Karl den Store og Ludvig den Fromme (f. ca. 770, d. 840); Forfatter til en Levnedsskildring af Karl den Store og nogle Aarbøger.

[2]) f. Eks. Tacitus, Orosius o. a.

[3]) d. v. s. Einhard i »Karl den Stores Levned« c. 15.

[4]) Hadeln, Landskab i Hannover paa venstre Elbbred nær Flodmundingen.

[5]) Om Einhard virkelig — som Adam her og enkelte andre Steder synes at antyde — har skrevet et særligt, nu tabt Værk om Sachserne, eller det blot er Adam, der har gjort sig skyldig i en Misforstaaelse, lader sig ikke afgøre med Sikkerhed.

Fra Hjørne til Hjørne har man da 8 Dages Rejse, naar man fraregner den Del af Sachsen, som ligger hinsides Elben og bebos af Sorberne[1]) mod Syd og af Nordalbingerne[2]) mod Nord. Sachsen er vidtbekendt for sine Mænd, Vaaben og Markens Frugter; med Undtagelse af at der hæver sig nogle enkelte Bakker, er det næsten helt og holdent et jævnt skraanende Sletteland at se til; det savner kun den søde Vin; alle andre Fornødenheder frembringer det. Jorden er overalt frugtbar, samt rig paa Græsgange og Skove; der, hvor det støder op til Thüringen og Floderne Saale og Rhinen, er det ganske særlig frodigt; derimod bliver det noget ringere ved Frisland, hvor det er sumpet, og ved Elben, hvor det er tørt; talrige yndige og tillige nyttige Floder vander Landet overalt.

II. De mest bekendte Floder i Sachsen er Elben, Saale og Weser, som nu kaldes Weichsel eller Werra[3]). Den har sit Udspring i Thüringerwald, ligesom ogsaa Saale; derpaa løber den igennem den midterste Del af Sachsen og munder ud i Nærheden af Friserne. Men størst skal — ogsaa efter de romerske Historieskriveres Vidnesbyrd — Elben være, som nu hedder Albia; dens Udspring skal findes paa den anden Side Bøhmen[4]), siden hen skiller den Slaverne fra Sachserne; nær ved Magdeburg optager den Floden Saale i sig, og ikke langt fra Hamburg falder selve Elben ud i Oceanet. [Den fjerde af Sachsens store Floder

[1]) Rester af Sorberne findes endnu i det østlige Hjørne af Sachsen (i det gamle Landskab Lausitz),

[2]) Beboerne Nord for Elben, der paa Latin hedder Albia.

[3]) Weser og Werra er egentlig det samme Navn, men nu bruges Werra kun som Navn paa den højre af Wesers 2 Hovedkildefloder. Naar Adam siger, at Weichsel (lat. Visula) ogsaa bruges som Navn paa Weser (lat. Visurgis), skyldes det, at han har misforstaaet sin Kilde (Einhard).

[4]) Elbens Udspring findes paa den sydlige Skraaning af Riesengebirge i Böhmen.

er Ems, som skiller Westphalerne fra de øvrige Stammer i det Land; den udspringer i Paderbornerwald[1]), løber gennem den midterste Del af Frisernes Land og falder ud i det britanniske Hav[2])].

III. Da vi ønskede at faa at vide, hvilke Mennesker der oprindelig boede i Sachsen, og hvilket Land dette Folk oprindelig var udvandret fra, bragte vi ved megen Læsning i gamle Skrifter i Erfaring, at dette Folk ligesom næsten alle Folk, der er i Verden, efter Guds uransagelige Bestemmelse mere end een Gang er ført fra eet Rige til et andet Folk[3]), og at ogsaa Landene har faaet Benævnelser efter Sejrherrernes Navn. Thi hvis man skal tro de romerske Historieskrivere, var Sveverne de første, der boede omkring Elben og i det øvrige Germanien[4]); deres Naboer var de Folk, der kaldes Driaderne[5]), Barderne[6]), Sikambrerne[7]), Hunnerne, Vandalerne, Sarmaterne, Langobarderne, Herulerne, Dakerne, Markomannerne, Goterne, Normannerne og Slaverne[8]). Paa Grund af Fædrelandets Fattigdom og indre Stri-

---

[1]) Ems udspringer paa den sydvestlige Skraaning af Teutoburgerwald.

[2]) Nordsøen.

[3]) Bibelsk Udtryk fra Psalm. 105,13 o. a. St.

[4]) Navnet Svever brugtes snart i en videre Betydning som Fællesbetegnelse for en større Gruppe Stammer (jvf. Tacitus: Germania c. 38), saa at de nok kunde siges at bebo største Delen af Germanien, snart i en snævrere Forstand som Navn paa en enkelt Stamme.

[5]) d. v. s. Druiderne; dette er dog ikke nogen germansk Stamme, men Navnet paa den keltiske Præstestand i Gallien.

[6]) Erindringer om Bardernes, d. v. s. Langobardernes Bosættelse i Egnene omkring Elben haves endnu i Navnene Bardengau og Bardowiek i Lüneburg.

[7]) d. v. s. Sugambrerne.

[8]) Navnene Driaderne og Barderne har Adam fra den romerske Digter Lukan (Pharsalia 1 447, 449—51 og 464 ff.); Kilden til de øvrige Navne er ukendt.

digheder eller, som det siges, for at formindske Folkemængden drog de ud fra deres Hjemstavn og oversvømmede saavel hele Europa som Afrika. Men om Sachsernes ældste Historie fortæller Gregor af Tours[1]) og Orosius[2]) følgende: »Sachserne«, siger han[3]), »er et meget vildt Folkeslag, frygteligt ved sin Tapperhed og Hurtighed; det bor ude ved Havets Bred og er utilgængeligt paa Grund af de uvejsomme Sumpe, men dengang da det pønsede paa et farligt Overfald paa Romerriget, blev det underkuet af Kejser Valentinian[4]); da Sachserne dernæst besatte Gallien, blev de besejret af Romernes Hærfører Syagrius[5]) og deres Øer erobret«. Sachserne havde altsaa først[6]) Bopæl omkring Rhinen [og kaldtes Angler]; derfra kom en Del af dem til Britannien og fordrev Romerne fra den Ø; en anden Del angreb Thüringen og beholdt dette Land; med en kort Skildring heraf begynder Einhard sin »Historie«[7]) paa følgende Maade:

IV. »Sachserfolket«, siger han, »er, efter hvad gammel Overlevering beretter, udgaaet fra Britanniens Indbyggere, Anglerne; det sejlede over Havet, og drevet af Lyst og Trang til at søge nye Bopæle landede det paa Germaniens Kyst paa det Sted, som hedder Ha-

[1]) Frankisk Bisp og Historieskriver f. ca. 540, d. 594; hans Hovedværk er »Frankernes Historie« (Historia Francorum).

[2]) Spansk Presbyter fra d. 5 Aarh. e. Kr.; han skrev en Oversigt i 7 Bøger over Verdenshistorien fra Skabelsen til Aar 417 e. K. (Historia adversus paganos).

[3]) d. v. s. Orosius VII 32,10.

[4]) Romersk Kejser 364—375.

[5]) Romersk Hærfører og Statholder i Gallien 464—86; Adams Kilde Gregor af Tours (II, 19) siger intet om, at det var Syagrius, der var Sejrherre i den paagældende Kamp 469.

[6]) Sachserne boede i d. 4. og 5. Aarh. omkring Rhinens nedre Løb.

[7]) Skildringen (c. IV—VII) findes ikke i noget kendt Værk af Einhard, men derimod i et Skrift: »Den hellige Alexanders Overførelse« (nl. til Wildeshausen i Sachsen) (Translatio S. Alexandri), forfattet omkr. Midten af d. 9. Aarh. af Meginhard fra Fulda.

deln; det var paa den Tid, da Frankernes Konge Theoderik kæmpede mod sin egen Svigersøn, Thüringernes Hertug Hirminfrid og hærgede deres Land grusomt med Ild og Sværd. Da de nu allerede med uafgjort Udfald og uvis Sejr havde udkæmpet 2 Slag under ynkeligt Mandefald, sendte Theoderik, der var blevet skuffet i sit Haab om at sejre, Udsendinge til Sachserne, hvis Høvding var Hadugat. Da han havde hørt Grunden til deres Ankomst, lejede han dem til Hjælp ved Løfte om Bopæle, hvis de sejrede. Da de kæmpede tappert paa hans Side — ligesom nu for Frihed og Fædreland —, overvandt han Modstanderne, og efter at han havde udplyndret og næsten fuldstændig udryddet de indfødte, overlod han efter sit Løfte deres Land til Sejrherrerne. De delte det ved Lodtrækning, men da mange at dem var faldet i Krigen og de derfor paa Grund af deres Faatallighed ikke kunde besætte det hele, overlod de en Del af det, navnlig den østlige, til enkelte Kolonister til Opdyrkning mod Skat i Forhold til Lodden; de øvrige Landstrækninger tog de derimod selv i Besiddelse.

V. Mod Syd grænser de op til Frankerne og den Del af Thüringerne, som det førnævnte Krigens Uvejr ikke naaede, og skilles fra dem ved Floden Unstruts Leje. Mod Nord derimod til Normannerne, nogle meget vilde Folkeslag. Mod Øst til Obodriterne og mod Vest til Friserne. Mod dem var de nødt til uden Ophør at forsvare deres Grænseomraade enten ved fredelig Overenskomst eller ved Kamp; thi de var meget urolige og truede Naboernes Bopæle, hvorimod de i deres eget Land var fredelige og sørgede mildt og velvilligt for Medborgernes Tarv.

VI. Ved at drage meget omhyggelig Omsorg for deres Byrd og Adel og ved ikke uden videre at be smitte sig ved Ægteskaber med fremmede eller med laverestaaende Folk har de søgt at gøre deres Folk

særpræget, rent og kun sig selv ligt. Derfor er ogsaa Udseendet, Legemsstørrelsen og Haarfarven næsten ens hos dem allesammen tiltrods for, at Folketallet er saa stort, som det er[1]). Folket bestaar af 4 forskellige Lag, nemlig de adelige, de fribaarne, de frigivne og Trællene[2]). Og det er fastsat ved Lov, at ingen af dem maa gaa ud over sin egen Stands Grænser ved Ægteskabs Indgaaelse, men en adelig maa kun tage en adelig Kvinde til Hustru og en fribaaren en fribaaren Kvinde, en frigiven maa kun ægte en frigiven Kvinde og en Træl en Trælkvinde. Men hvis nogen af dem ægter en Hustru, der ikke er ham jævnbyrdig eller er fornemmere af Byrd, skal han bøde med Tabet af sit Liv. De havde ogsaa udmærkede Lovbestemmelser til Ugerningsmænds Afstraffelse. Og meget nyttigt og efter Naturens Lov hæderligt stræbte de i deres Retskaffenhed at skåbe; det kunde nok have gjort dem fortjent til den sande Salighed, om ikke de havde levet i Uvidenhed om deres Skaber og været fremmede over for hans sande Dyrkelse.

VII.[3]) Thi de dyrkede Væsener, der af Natur ikke var Guder[4]), og blandt dem ærede de navnlig Merkur[5]), hvem de endog paa bestemte Dage plejede at bringe Menneskeofre. De ansaa det ikke for stemmende med de himmelske Væseners Højhed og Værdighed hverken at indespærre deres Guder i Templer

---

[1]) Disse Oplysninger gaar tilbage til Tacitus (Germania c. 4).

[2]) De gamle sachsiske Betegnelser for de 3 Stænder — Trællene regnedes ikke for nogen Stand — er: aedhilingi, de adelige, frilingi, Frimændene, og lazzi, de halvfri; denne sidste Stand var dannet, da Sachserne besejrede Thüringerne.

[3]) Hovedparten af Oplysningerne i dette Kapitel gaar tilbage til Tacitus (Germania c. 9—11).

[4]) Jvf. Galat. 4,8.

[5]) d. v. s. Wodan.

eller fremstille dem i menneskelignende Skikkelse; de indviede Lunde og Skove, benævnede dem med Gudernes Navne og betragtede et saadant ensomt Sted med enestaaende Ærbødighed. Fuglevarsler og Lodorakler lagde de den allerstørste Vægt paa. Fremgangsmaaden ved Lodvarslerne var enkel. De huggede en Gren af et Frugttræ og skar den i Smaapinde; dem mærkede de med visse Tegn og spredte dem paa maa og faa paa et hvidt Klæde. Derpaa anraabte, hvis det var Folket, der bad om Raad, Folkets Præst, og hvis det var Privatfolk, Husfaderen Guderne, og idet han saa op til Himlen, tog han 3 af Pindene op enkeltvis og tydede de optagne Pinde efter det i Forvejen indridsede Tegn. Hvis de stillede sig hindrende, fandt der ingen Raadspørgen om den Ting Sted den Dag; hvis de stillede sig gunstigt, krævedes det, at der yderligere hændte noget, der bekræftede det. Det var et Særkende for det Folk at tage Varsler af Fuglenes Skrig og Flugt og ogsaa at udforske Hestenes Varsler og Bevægelser[1]) og iagttage deres Vrinsken og Prusten; der var ikke noget Varsel, der nød større Tiltro, ikke blot hos Almuen, men ogsaa hos de fornemme. Der var ogsaa en anden Slags Iagttagelse af Varsler, hvorved de plejede at udforske Udfaldet af alvorlige Krige. De opsnappede paa en eller anden Maade en Fange fra det Folk, de skulde føre Krig med, lod ham kæmpe med en, de udvalgte af deres egne Landsmænd, hver med sit Lands Vaaben, og betragtede saa den enes eller den andens Sejr som en Gudsdom. Derimod forbigaar jeg, hvorledes de ansaa det for meget heldigt at paabegynde de Foretagender, de skulde udføre, paa visse Dage, hvor det er Nymaane eller Fuldmaane, og hvor-

[1]) Adam skriver motus (= Bevægelser), mens Tacitus og Translatio sancti Alexandri har monitus (= Varsler).

ledes de lagde Vægt paa utallige andre Arter tom Overtro, hvori de er hildet. Jeg har kun omtalt dette, for at den forstandige Læser kan erkende, hvilket Vildfarelsens Mørke de ved Guds Naade og Barmhjærtighed er blevet udfriet af, dengang han værdigedes at føre dem til Erkendelse af hans Navn ved den sande Tros Lys. Thi de var, som næsten alle Indbyggerne i Germanien, baade vilde af Natur, hengivne til Afgudsdyrkelse og fjendtligsindede mod den sande Religion, og de ansaa det ikke for uhæderligt at besmitte og overtræde de guddommelige og menneskelige Love. Selv Løvtræer og Kilder viste de religiøs Ærefrygt. De dyrkede endogsaa en Træstamme af ikke ringe Størrelse, som de havde opstillet under aaben Himmel og paa deres Modersmaal kaldte »Irmensul«, hvad paa Latin vil hedde »universalis columna«[1]), idet de troede, at den bar alt. Det, vi her har meddelt, er, hvad vi har excerperet af Einhards Skrifter[2]) om Sachsernes Komme, Sæder og Overtro, den som endnu Slaverne og Svenskerne synes at fastholde paa hedensk Vis.

VIII. Hvorledes nu det haarde[3]) Sachserfolk er naaet til Erkendelse af Guds Navn, og hvilke Forkyndere der har bragt dem i Berøring med den kristne Religions Lære, er det Stedet at udrede, naar vi først har omtalt den Krig, som Karl i lang Tid udkæmpede med Sachserne, og i Tilknytning dertil

---

[1]) d. v. s. Verdenssøjlen; Symbol paa den Kraft, der bærer Verdensaltet (jvf. Ygdrasil). Den stod i en hellig Lund lidt Nord for Ehresburg, men blev ødelagt af Frankerne 772 under deres Kamp med Sachserne.

[2]) Jvf. S. 5, Not. 5.

[3]) Adam vælger dette Tillægsord, fordi de romerske Forfattere afledte Navnet Sachser af lat. saxum = Klippe. Denne Etymologi er naturligvis ikke rigtig. Sachsernavnet maa snarere afledes af germ. sahs = kort Sværd.

anført Grundene til Krigen. Thüringerne, Sachserne og ligeledes de andre Folkeslag, der bor omkring Rhinen, var, som man læser[1]), fra gammel Tid skatskyldige til Frankerne. Da de saa faldt fra disses Rige, paaførte Pippin, Karls Fader, dem Krig, men det var dog først hans Søn, der med større Held tilendebragte den. Herom minder Historieskriveren Einhard i et kort Resumé, idet han skriver[2]): »Krigen mod Sachserne blev da begyndt, og den førtes gennem 30 Aar i Træk med stor Forbitrelse paa begge Sider, men dog med større Tab for Sachserne end for Frankerne. Den kunde iøvrigt have været endt hurtigere, hvis Sachsernes Troløshed havde tilladt det.

IX. Efter at nu alle, der plejede at gøre Modstand, var slaaet ned og bragt ind under hans Herredømme, blev det Vilkaar stillet dem af Kongen og antaget af dem, at de skulde opgive Afgudsdyrkelsen, ophøre med de fædrene Skikke og antage den kristne Tros Sakramenter, samt forene sig med Frankerne og blive til eet Folk sammen med dem; paa den Maade endtes, som sikkert er, denne Krig, der havde trukket ud i saa mange Aar«.

Da vi nu er rustet til at beskrive de aandelige Sejre over Sjælene, saa lad os begynde vor Skildring af de Forkyndere, der har ført Germaniens vildeste Folkeslag til den guddommelige Religion, paa følgende Vis.

X. Den allerførste, som førte de sydlige Dele af Germanien, der var hengivne til Afgudsdyrkelse, frem til Erkendelse af den guddommelige og kristne Religion, var Winifrid[3]), af Fødsel en Angler, en sand

---

[1]) Gregor af Tours Frankerkrønike IV, 14.

[2]) i »Karl den Stores Levned« c. 7.

[3]) »Tysklands Apostel«, f. ca. 680, d. 755; han begyndte sin Virksomhed i Tyskland 719.

Christi Vismand, som siden fik Tilnavnet Bonifacius[1]) for sin Dyds Skyld. Og selv om andre Forfattere paastaar, at Guds Ord er blevet forkyndt tidligere af Gallus[2]) i Alemannien, af Emmeran[3]) i Bayern, af Kilian[4]) i Franken og i hvert Fald af Willibrord[5]) i Frisland, saa overgik dog denne — ligesom Apostlen Paulus[6]) — alle de andre i Iver og Virksomhed for at prædike. Thi han overtog, som det staar at læse i hans »Gerninger«[7]), støttet til det apostolske Sædes Fuldmagt, Sendelsen til Hedningene, og han oplyste ved Kirkers Opførelse og ved sin Lærdom og sine Dyder de tyske Folkeslag, hos hvem nu den største Ærefrygt baade for det romerske Rige og for den sande Gudsdyrkelse trives og blomstrer; han inddelte ogsaa deres Lande i Bispedømmer og knyttede særlig Frankerne paa denne Side Rhinen, Hesserne og Thüringerne, som er Sachsernes Naboer, til Christus og Kirken som Førstegrøden af sit Arbejde. Tilsidst skænkede Friserne, som han allerede tidligere havde omvendt til Troen, ham den herlige Martyrkrone. Hans Gerninger er fyldigt skildret af hans Disciple, som fortæller, at han udkæmpede Dødskampen sammen med 50 eller over 50 andre Kampfæller, 37 Aar

---

[1]) afledet af bonum facere = gøre godt; i Virkeligheden bør Navnet skrives Bonifatius (af bonum og fateri = bekende); Navnet skal være blevet ham tildelt af Pave Gregor II 719.

[2]) d. saak. »Alemanniens Apostel« (1. Halvdel af d. 7. Aarh.), Grundlægger af det berømte Kloster St. Gallen i Schweiz.

[3]) »Bayerns Apostel«, † ca. 715.

[4]) »Frankens Apostel« i d. 7. Aarh.

[5]) »Frisernes Apostel«, f. 658 i Northumberland, d. 719; han begyndte sin Mission i Frisland 690.

[6]) Jvf. 1. Korinth. 15,10.

[7]) Adam har hentet de følgende Oplysninger fra »Bonifatius' Levned« (Vita Bonifatii), der findes overleveret i 3 forskellige Affattelser, hvoraf han synes at have benyttet de to.

efter sin Indvielse; det var Aar 755 efter Herrens Kødspaatagelse og Pippin den yngres[1]) 14de Regeringsaar. Schol. 2.

XI. Efter at den hellige Bonifacius havde lidt Døden, ilede Willehad[2]), der ligeledes var Angler af Fødsel, fuld af glødende Længsel efter Martyrdøden til Frisland. Der dvælede han ved den salige Martyrs Grav[3]), tog Hedningene, som angrede deres Gerning, til sig og døbte mange Tusind troende. Derpaa vandrede han sammen med Disciple omkring gennem hele Landet og skal have nedbrudt Afgudsbillederne og ved Evangeliets Prædiken have ført Folkene til den sande Gudsdyrkelse. Men saa blev han, som man læser, pryglet med Knipler af de fanatiske Hedninge og dømt til at blive dræbt med Sværdet. Skønt Guds Naade havde bestemt ham til større Bedrifter, stod hans egen Vilje og Hu ikke destomindre til Martyrdøden. Derefter blev han af Kong Karl sendt til Sachsen, og han var den allerførste Lærer, som vakte Sachsernes Kystegne og nordlige Egne samt Folkene Nord for Elben til den kristne Tro. Syv Aar skal han have prædiket i dette Land indtil Sachseroprørets 12te Aar[4]), da Widukind rejste en Forfølgelse mod de Kristne og hærgede Frankernes Lande lige til Rhinen. Under denne Forfølgelse skal nogle af den

Schol. 2. Mens dengang Pave Paul I sad paa Pavestolen[5]).

---

[1]) Pippin den Lille 741—68.

[2]) Adams Oplysninger om Willehad gaar tilbage til »Willehads Levned« (forf. midt i d. 9. Aarh.), men Adam bruger langt mere overdrevne Udtryk end Kilden.

[3]) Bonifatius ligger begravet i Domkirken (den gl. Klosterkirke) i Fulda.

[4]) 783.

[5]) Dette er urigtigt; Paul I var Pave 757—67; det skete under dennes Forgænger Stephan II (752—57).

hellige Willehads Disciple have lidt Døden i Bremen, mange af dem i Frisland og andre hinsides Elben. Derfor skal den Guds Bekender, der endnu ventede sig stor Vinding ved manges Omvendelse, efter Evangeliets Bud[1]) være flygtet fra By til By, og mens hans Ledsagere spredte sig for at prædike, skal han selv være draget til Rom sammen med Liudger[2]). Der blev de husvalet ved den hellige Pave Hadrians[3]) Trøst, og Liudger trak sig derpaa tilbage til Monte Cassino til den hellige Benedikts Grav, mens Willehad vandrede tilbage til Gallien til den hellige Willebrords Grav[4]). I to Aar levede de da begge i Tilbagetrukkethed og hengav sig til det kontemplative Liv, idet de navnlig bad for deres Forfølgere og Sachserfolket, at ikke en Fjende med Ugræs skulde kvæle den Gudsordets Sæd, der var lagt hos dem[5]), og paa dem opfyldtes, hvad Skriften siger[6]): »Meget formaar den retfærdiges Bøn, naar den er stadig«. Det jeg her har meddelt om hans Liv, er, hvad jeg har excerperet efter Meningen. Da nu de 2 Aar var gaaet, d. v. s. i Karls 18de Regeringsaar[7]), overgav Widukind, Oprørets Anstifter, sig til Karl og lod sig døbe sammen med andre Sachserstormænd; saa først blev Sachsen underkuet og gjort til en Provins. Samtidig blev det delt i 8 Bispedømmer og underlagt Ærkebisperne af Mainz og Köln. En Kopi af Dokumentet om denne Deling opbevares efter Kongens Forskrift i Bremerkirken[8]), og heri staar følgende Ord at læse:

---

[1]) Matthæus 10,23.

[2]) Missionær i Frisland, † 809.

[3]) Hadrian I, Pave 772—95.

[4]) i Echternach i Luxemburg.

[5]) Jvf. Matthæus 13,25.

[6]) Jakob 5,16.

[7]) 785.

[8]) Det bevarede Dokument er en Forfalskning fra d. 11. Aarh.

XII. »I Gud Herrens og vor Frelser Jesu Christi Navn. Karl, ved det guddommelige Forsyns Bestemmelse Konge. Saasandt vi, naar vi med Bistand af Herren, Hærskarernes Gud[1]), har vundet Sejr i Krigene, giver ham og ikke os selv Æren derfor, saa stoler vi ogsaa paa, at vi derved fortjener Fred og Held i denne Verden og den evige Løns Gengældelse i den kommende. Derfor skal alle Christi troende vide, at Sachserne, som under vore Forfædre paa Grund af deres haardnakkede Troløshed aldrig var til at kue og gjorde Oprør baade mod Gud og os, indtil vi — ved hans og ikke vor egen Kraft — baade fik dem besejret i Krig og med Guds Vilje ført til Daabens Naade, nu af os har faaet deres gamle Frihed tilbage og er blevet fritaget for al os tilkommende Skat, og at vi af Kærlighed til ham, der har skænket os Sejren, ydmygt har lagt dem ind under ham som skatskyldige og undergivne. De, der hidtil vægrede sig ved at bære vor Magts Aag, men nu — Gud være priset — er blevet besejret med Vaabenmagt og Troen, de skal nemlig, rig saa vel som fattig, efter Loven være pligtige at yde vor Herre og Frelser Jesus Christus og hans Præster Tiende af alt deres Kvæg og al deres Afgrøde samt af al deres Agerdyrkning og Kvægavl. Derfor har vi paa de gamle Romeres Vis gjort hele deres Land til en Provins, fordelt det fast afgrænset mellem Bisper og i Ydmyghed og Taknemmelighed skænket den naadige Christus og hans Apostles Førstemand, Peter, den nordlige Del af det, som anses for at være baade den mest fiskerige og til Kvægavl bedst egnede. Ham har vi rejst en Kirke og et Bispesæde i Wigmodien[2]) paa det Sted, der hedder Bremon[3]),

---

[1]) Bibelsk Udtryk, 2. Samuels Bog 5,10 o. a. St.

[2]) Landskabet ved Nedre Weser.

[3]) Navnet betyder vist egl. »ved Randene« eller »ved Klitterne«.

ved Floden Werra. Til dette Stift har vi henlagt 10 Landskaber, idet vi dog har afskaffet deres gamle Navne og Inddeling og i Stedet gjort dem til 2 Provinser, som vi benævner med Navnene Wigmodien og Largau[1]). Yderligere har vi til Bygning af den fornævnte Kirke skænket 70 Gaarde med deres Fæstebønder i ovenfornævnte Landskaber, samt byder, bevilger og bekræfter ved dette vort Kongebrev, at Indbyggerne i hele dette Stift trofast skal betale Kirken og Bispen Tiende. Desuden har vi ogsaa — efter Befaling af den øverste Bisp og alfaderlige Pave Hadrian og efter Raad af Bisp Lullus af Mainz[2]) og alle de tilstedeværende Bisper — for Gud og hans Helgener betroet denne Bremerkirke med alle dens Tilliggender til Willehad, der er en Mand af retskaffen Vandel. Ham har vi ogsaa d. 13. Juli ladet indvi til den første Bisp ved denne Kirke, for at han efter den ham givne Visdom trofast skal sprede Guds Ords Sædekorn blandt Folkene og paa nyttig Vis indrette denne nye Kirke efter kanonisk Regel og Klostertugt og derved foreløbig plante og vande, indtil den almægtige Gud paa sine Helgeners Forbøn maatte skænke Trivsel[3]). Denne højærværdige Mand har gjort Allerhøjstsamme bekendt med, at det nævnte Stift paa Grund af de Farer og usikre Forhold, som Barbarernes Angreb plejer at volde der, ingenlunde kan forslaa til Underhold og Understøttelse for Guds Tjenere i deres Kamp for Gud der. Eftersom den almægtige Gud har aabnet Troens Dør[4]) hos Friserne, ligesom hos Sachserne, har vi da af fornævnte Land,

---

[1]) Landskab paa begge Sider af Weser.

[2]) Ærkebisp af Mainz 779—786.

[3]) bibelske Udtryk efter 1. Korinth. 3,6.

[4]) bibelsk Udtryk efter Apostl. Gern. 14,26.

nemlig Frisland, skænket den Del, som befindes at Schol. 3.
støde op til dette Stift, til samme Bremerkirke og dens Styrer, Bisp Willehad, og hans Efterfølgere til evig Eje. Og saasom Fortidens Tildragelser gør os forsigtige med Hensyn til Fremtiden, saa har vi, for at ikke nogen — hvad vi da ikke haaber — skal tiltage sig nogen Magt i dette Stift, ladet det blive fast afgrænset. Vi har da befalet, at det skal have følgende faste og uoverstigelige Grænser: Atlanterhavet, Floden Elben, Lia[1]), Steinbach[2]), Hasala[3]), Wimarcha[4]), Sneidbach[5]), Osta[6]), Mulimbach[7]), Mota[8]),

Schol. 3. Frisland er et Kystland, som er utilgængeligt paa Grund af uvejsomme Sumpe; det omfatter 17 Landskaber, hvoraf en Tredjedel hører ind under Bremerbispesædet og benævnes med følgende Navne: Ostraga[9]), Rustrii[10]), Wanga[11]), Diesmeri[12]), Herloga[13]), Nordi[14]) og Morseti[15]). Og disse 7 Landskaber rummer ca. 50 Kirker. Denne Del af Frisland skilles fra Sachsen ved den Sump, som kaldes Waplinga[16]), og ved Werraflodens Mundinger. Den skilles fra det øvrige Frisland ved Sumpen Emsgau og Atlanterhavet.

---

[1]) Lühe, Biflod til Elben.
[2]) Biflod til Lühe.
[3]) Skoven Harsehla, Syd for Griemshorst (i Hannover).
[4]) Lokalitet ved Ahrenswohlde (i Hannover).
[5]) Mühlenbach, Biflod til Floden Oste.
[6]) Oste, Biflod til Elben i Hannover.
[7]) Alpershausener Mühlenbach, Biflod til Oste.
[8]) Mede, Biflod til Oste.
[9]) Ostergau.
[10]) Rüstringen i Oldenburg.
[11]) Wangerland i Oldenburg, lige overfor Wangeroog.
[12]) ved Aurich i Ostfriesland.
[13]) Harlingerland mellem Jahde og Dollart (Ostfriesland).
[14]) Norden (Ostfriesland).
[15]) Øst for Ems (Ostfriesland).
[16]) Mosedrag ved Floden Wapel i Oldenburg.

den Sump, som kaldes Sigefridismor[1]), Quistina[2]), Chissenmor[3]), Ascbroch[4]), Wissebroch[5]), Biverna[6]), Uterna[7]) og atter Osta; derpaa fra Osta til det Sted, hvor man kommer til den Sump, som kaldes Chaltenbach[8]), derpaa selve Sumpen frem til Floden Wemma[9]); fra Wemma Bicina[10]), Faristina[11]) indtil Floden Werra; herpaa fra denne Flods østlige Bred den Landevej, som hedder Hessewech[12]), der skiller Sturmgau[13]) og Largau, Scebbasa[14]), Alapa[15]), Chaldhowa[16]) og igen Werra; fra dens vestlige Bred den Landevej, som kaldes Folwech[17]), der skiller Derve[18]) og Largau, frem til Floden Hunta[19]), derpaa selve Floden og Amrinus[20]), en Skovstrækning, som Stedets Indbyggere kalder Wildloch[21]), Finola[22]), Waldesmor[23]),

[1]) Sigfridsmoor, formentlig i Nærheden af Oste.

[2]) Twiste, Biflod til Oste.

[3]) Twistermoor(?), Sump i Nærheden af Twiste.

[4]) Mosedrag ved Oersdorf i Hannover.

[5]) Mosedrag ved Reith i Hannover.

[6]) Bever, Biflod til Oste.

[7]) Otter, Biflod til Bever.

[8]) Sumpstrækning gennemstrømmet af Floden Kollbeck ved Gnarrenburg i Hannover.

[9]) Floden Wümme i Hannover; den forener sig med Floden Hamme og fører fra da Navnet Lesum, som falder ud i Weser.

[10]) Wieste, Biflod til Wümme.

[11]) Mühlenbach ved Langwedel.

[12]) Landevejen gik formentlig fra Kassel i sydøstl. Retning.

[13]) Landskabet omkring Verden.

[14]) Bækken Schipæ-Graben, der løber ud i Floden Aller.

[15]) Alpe, Biflod til Floden Aller.

[16]) Aue, Biflod til Weser.

[17]) Landevej, der gik fra Sebbenhausen ved Weser til Bühren ved Hunte.

[18]) Landskab i Hannover paa begge Sider af Weser.

[19]) Hunte, Biflod til Weser.

[20]) formentlig en Biflod til Hunte (Haarenbach?).

[21]) ved Wildenlohs-Moor i Oldenburg.

[22]) Vehne, Biflod til Aue.

[23]) Hochmoor ved Aurich (Oldenburg).

Bercbol[1]), Endiriad-Sumpen[2]), der skiller Emsgau[3]) og Ostergau[4]), Brustlacho[5]), Biberlacho[6]) og igen Havet. Og for at denne Gaves og Grænsedragnings Gyldighed med Guds Beskyttelse kan bestaa urokket i vor og i kommende Tid, har vi skrevet under paa det med egen Haand og befalet at besegle det med vor egen Signetrings Aftryk.

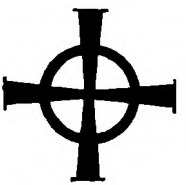

Den uovervindelige Kejser[7]) og Konge Hr. Karls Segl. Jeg, Hildibald, Ærkebisp af Köln[8]) og kongelig Hofkapellan bevidner det. Givet d. 14. Juli Aar 788 efter Herrens Kødspaatagelse, i den 12te Indiktion[9]), og Hr. Karls 21nde Regeringsaar; udstedt i Paladset i Speier; til Lykke. Amen.

XIII[10]. Vor Herre og Fader Willehad beklædte da Bispesædet 2 Aar, 3 Maaneder og 26 Dage efter sin Indvielse og prædikede saavel for Friserne som for Sachserne i samfulde 35 Aar efter den hellige Bonifacius' Martyrdød[11]). Men han døde »gammel og mæt

---

[1]) Barkenbusch ved Wiesede i Oldenburg.

[2]) Sumpstrækning i Nærheden af Wiesede.

[3]) Landskabet paa begge Sider af Ems.

[4]) Landskabet omkring Aurich og i det tilgrænsende Oldenburg.

[5]) Dobbe-Meer ved Emden.

[6]) Indsøen Sandwater ved Simonswolde ved Aurich.

[7]) Kejsertitlen har Adam indføjet paa egen Haand. Karl blev jo først Kejser Aar 800.

[8]) † 819.

[9]) i Middelalderen betegnedes et Aar nøjere ved Angivelse af dets Plads indenfor en Cyklus paa 15 Aar, regnet fra Aar 3 f. Kr.; for Aaret 788 burde Indiktionstallet være 11 (788 + 3 : 15 = 52 × 15 + 11).

[10]) Oplysningerne om Willehad i dette Kapitel gaar tilbage til dennes »Levned« c. 10 og 11.

[11]) 755; det er urigtigt af Adam at føre Willehads Missionsvirksomhed helt tilbage til Bonifatius' Død; den begyndte vist først ca. 770.

af Dage«[1]) i Frisland, i Landsbyen Blexen[2]), som ligger i Rüstringen. Hans Lig blev ført til Bremen og begravet i St. Peters Kirke, som han selv havde bygget. Hans Bortgang fejres med Fest og Fryd d. 8. November, hans Indvielse d. 13. Juli. Der findes om hans Levned og Gerninger en herlig Bog, som hans fjerde Efterfølger, Ansgar, med Trofasthed har ført i Pennen[3]). Da vi maa ile videre til andre Ting, henviser vi den, der kunde ønske at vide mere, til at læse den.

XIV. Nærmest efter den hellige Willehad stod, efter hvad vi læser, en af hans Disciple, Willerich, i Spidsen for Bremerkirken. [Det er ham, som andre kalder Willehari]. Han beklædte Bispesædet i 50 Aar lige til Ludvig d. ældres næstsidste Regeringsaar[4]). Men da det staar skrevet i Bremerkirkens Fortegnelse over Gaver og overladt Ejendom, at Willerich stod i Spidsen for Kirken lige fra Karls 37te til Ludvigs 25nde Regeringsaar[5]), faar man deraf et Tal, der er 12 Aar[6]) mindre end det førnævnte. Det er ogsaa troligt nok, at Bremerbispesædet har staaet ledigt i saa lang Tid ligesom ogsaa andre, fordi det nyomvendte Sachserfolk endnu ikke vilde lade sig styre af nogen Bispemyndighed, og navnlig fordi saa at sige intet Aar var frit for Krig, men Sachserne først langt om længe, som vi læser, blev saa grundig slaaet, at der af dem, der bor paa begge Sider af Floden Elben, blev flyttet 10000 Mand med Koner og Smaabørn til

---

[1]) 1. Krøn. 23,1.

[2]) i Oldenburg.

[3]) Ansgar har ikke forfattet selve »Willehads Levned«, men kun et Tillæg med en Fortegnelse over en Række Undere, der var sket ved hans Grav.

[4]) 839; ikke helt nøjagtigt, for Willerich døde 838.

[5]) d. v. s. 804—839.

[6]) rettere 15 Aar.

Frankrig[1]). Dette er den langvarige Sachserkrigs 33te Aar, som efter de frankiske Historieskriveres Fremstilling er saa mindeværdigt; og Kejser Karls 37te[2]). Paa den Tid blev ogsaa Slaverfolkene lagt ind under Frankernes Herredømme, og Karl skal da ved den Schol. 4. Lejlighed have bygget en Kirke i Nordalbingernes Stad Hamburg[3]) og betroet en from Mand, Heridag, som han udnævnte til Bisp paa Stedet, at styre den. Ham skænkede han ogsaa paa Grund af Barbarernes Angreb Klostret Rodnach[4]) i Gallien, for at han stundom kunde tage Ophold der, og det var hans Hensigt at gøre samme Hamburgerkirke til Moderkirke for alle Slavernes og Danernes Folkeslag[5]). Men baade Præsten Heridags Død og Optagethed af Regeringssager hindrede Kejser Karl i at fuldføre Sagen og naa sine Ønskers Maal[6]). Vi læser i Bremerkirkens Gavebog, at den Bremerbisp Willerich allerede før Ansgar har prædiket for Nordalbingerne[7]) og hyppig besøgt Kirken i Meldorf[8]), indtil Hamburg blev Bispesæde.

Og eftersom vi nu eengang har nævnt Danerne, forekommer det os værd at mindes, at den sejrrige Kejser Karl, som havde underlagt sig alle Europas

Schol. 4. Dette staar skrevet i »Den hellige Ansgars Gerninger« og i de romerske Pavebreve[9]).

[1]) jvf. Einhard: »Karl den Stores Levned« c. 7.

[2]) 804.

[3]) Adams Kilde, Ludvig d. Frommes Brev om Hamburgs Grundlæggelse, nævner ikke Hamburg for Karl d. Stores Tid.

[4]) Renaix, Ronse i Østflandern.

[5]) jvf. »Ansgars Levned« c. 12.

[6]) Adams Benyttelse af Kilderne er her temmelig unøjagtig; ifølge »Ansgars Levned« er det f. Eks. Karls egen Død, ikke Heridags, der hindrer Planens Udførelse.

[7]) Willerich var med Ebo i Danmark 823.

[8]) i Ditmarsken.

[9]) Oprettelsen af Bispedømmet i Hamburg omtales kun i »Ansgars Levned« c. 12, ikke i Pavebrevene.

Riger, tilsidst skal have indladt sig paa Krig med Danerne[1]). Danerne og de andre Folkeslag, der bor hinsides Danmark, kaldes for Resten af de frankiske Historieskrivere allesammen Normanner. Deres Konge Gotfrid[2]), som allerede tidligere havde gjort Friserne samt Nordalbingerne, Obodriterne og andre Slaverfolk skatskyldige, truede nu selve Karl med Krig. Det var allermest den Strid, der sinkede Kejserens Bestemmelse med Hensyn til Hamburg. Omsider døde ved Himlens Tilskikkelse Gotfrid[3]) og efterfulgtes af sin Brodersøn Hemming, der snart sluttede Fred med Kejseren og antog Floden Ejderen som Rigets Grænse[4]). Ikke længe efter døde den berømmelige Kejser Karl og efterlod sin Søn Ludvig som Arving til Riget. Hans Bortgang til det hinsidige fandt Sted i Willerichs 25nde Aar, d. 28. Januar[5]).

XV. Ludvig glemte sin Faders Ønske og overlod Landet Nord for Elben til Bisperne af Bremen og Verden. Her begynder »Den hellige Ansgars Gerninger«[6]). Og da de nordlige Folks Historie tildels angaar vor, d. v. s. Bremens Kirke, saa har jeg ganske hensigtsmæssigt, mener jeg da, sat mig for overalt at berøre Danernes Bedrifter, naar jeg støder paa dem. Paa samme Tid døde Danerkongen Hemming[7]), og da Sigfrid og Anulo, Gotfrids Brodersønner[8]), ikke

---

[1]) jvf. Einhards »Karl den Stores Levned« c. 14.

[2]) Adam har hentet sine Oplysninger om Gotfrid fra Aarbøgerne fra Fulda (under Aarene 808—810).

[3]) Aar 810; han blev ifølge de frankiske Aarbøger dræbt af en af sine egne Hirdmænd.

[4]) Aar 811; de frankiske Aarbøger fortæller kun, at Fredsforhandlingerne foregik ved Ejderen.

[5]) 814.

[6]) d. v. s. den af Rimbert forfattede Levnedsskildring af Ansgar.

[7]) 811.

[8]) ifølge frankiske Aarbøger var kun Sigfrid en Brodersøn til Gotfrid, mens Anulo var Brodersøn til en vis Harald.

kunde komme overens om Førsteretten til Riget, lod de Magtens Fordeling komme an paa Kamp. I dette Slag omkom 11 000 Mand, og begge Kongerne faldt; Anulos Parti vandt en blodig Sejr og satte Reginfrid og Harald paa Kongetronen. Snart blev Reginfrid fordrevet af Harald[1]) og gik paa Sørøverfærd med sin Flaade; Harald indgik Forbund med Kejseren[2]). Frankernes Historie skildrer dette udførligere. Paa de Tider skal Ebo af Rheims[3]), der brændte af from Iver for Hedningenes Frelse, sammen med Halitgar[4]) have modtaget Sendelsen til Hedningene af Pave Paschalis[5]), den, som først senere vor Ansgar ved den guddommelige Naades Bistand fuldførte med Held. I Willerichs 35te Aar grundlagde Kejser Ludvig Ny-Korvey i Sachsen[6]) og samlede Frankrigs frommeste Munke i dette Kloster. Den ypperste blandt dem var, som vi læser[7]), vor hellige Fader, den Christi Vismand Ansgar, der var berømt for sin Vandel og Viden og afholdt af hele Sachserfolket. Paa samme Tid[8]) blev Danerkongen Harald berøvet Kongemagten af Gotfrids Sønner og vendte sig med ydmyg Bøn til Ludvig. Han blev ogsaa snart indviet i den kristne Tros Børnelærdom og lod sig døbe i Mainz sammen med sin Hustru og Broder[9]) og en stor Mængde Daner.

[1]) ifølge de frankiske Aarbøger var det Gotfrids Sønner og de danske Stormænd, der fordrev baade Reginfrid og Harald 813.

[2]) 814; Reginfrid faldt 814.

[3]) Ærkebisp i Rheims 816—35; han foretog en Missionsrejse i Danmark 823.

[4]) Bisp i Cambrai.

[5]) Pave 817—24,

[6]) 822; det var et Datterkloster af Klostret i Corbie ved Sommefloden i Picardiet.

[7]) naturligvis i »Ansgars Levned« (c. 6).

[8]) 826.

[9]) Ifølge en samtidig Kilde (Ermoldus Nigellus) var det ikke en Broder, men en Søn, som modtog Daaben sammen med Harald og hans Hustru.

Kejseren holdt ham over den hellige Daab[1]), og da han havde besluttet at genindsætte ham paa Kongetronen, gav han ham Len Nord for Elben[2]) samt overlod hans Broder Horuch[3]) en Del af Frisland[4]), for at han kunde bekæmpe Sørøverne. [Disse Omraader gør Danerne endnu Krav paa som deres lovlige Ret]. Men da det nu ikke viste sig let at finde en lærd, som vilde drage med dem til Danerne, formedelst den barbariske Grusomhed, der gør, at alle skyr det Folk, saa erklærede den hellige Ansgar, der opflammedes af Guds Aand, som vi tror, og gerne engang vilde vinde Martyrdøden, sig beredt til sammen med sin Fælle Autbert frivillig at gaa ikke blot ud blandt Barbarerne, men ogsaa i Fængsel og i Døden[5]) for Christi Skyld. De opholdt sig da 2 Aar[6]) i Danernes Rige og omvendte mange af Hedningene til den kristne Tro. Efter at de var vendt tilbage derfra, opfordrede Kejseren dem paany til at give sig i Kast med Sveernes fjerntboende Folk for at prædike Evangeliet der; den utrættelige Christi Stridsmand Ansgar tog da sine Klosterbrødre Gislemar og Witmar med sig som Lærere og drog med Glæde afsted til Danmark. Der efterlod han Gislemar hos Harald og sejlede selv sammen med Witmar til Sverige. Her blev de velvillig modtaget af Kong Beorn[7]) og fik Lov til aabent at prædike Guds Ord. Et helt Aar igennem[8]) vandt de da mange for vor

---

[1]) En udførlig, men lidet historisk Skildring af Haralds Daab findes i et Digt af den frankiske Munk Ermoldus Nigellus.

[2]) Grevskabet Rüstringen ved Wesermundingen.

[3]) I frankiske Aarbøger kaldes han Roric.

[4]) Landskabet omkring Dorstad.

[5]) bibelsk Udtryk efter Lukas 22,33.

[6]) 826—28.

[7]) d. v. s. Bjørn.

[8]) 830(?).

Herre Jesus [Christus], deriblandt Herigar[1]), Jarl i Byen Birca[2]), som endog skal have udmærket sig ved Mirakler og Undergerninger. Glade over deres Held i denne Sendelse vendte de nye Apostle med Sejr over to Folk tilbage til Korvey[3]). Og hvor vidunderligt er dog ikke den almægtige Guds Forsyn med Hensyn til Hedningenes Kaldelse, som Mesteren bestemmer, som han vil, naar han vil, og ved hvem han vil! Og se, det som vi læser, at Willibrord og andre samt Ebo tidligere i lang Tid nok vilde, men ikke kunde, det maa vi undre os over, at vor Ansgar nu baade har villet og fuldbyrdet, og vi maa sige med Apostlen[4]): »det staar ikke til den, som vil, ej heller til den, som løber, men til Gud, som er barmhjertig; saa forbarmer han sig da over den, som han vil, men forhærder den, som han vil«.

XVI. Kejseren og Stormændene lykønskede nu den hellige Ansgar til Hedningenes Frelse og bragte Christus umaadelig Tak. Der blev da afholdt et almindeligt Møde af Gejstlige, og her bestemte den fromme Kejser, der gerne vilde opfylde sin Faders Ønske, at Nordalbingernes Stad Hamburg skulde være det kirkelige Hovedsæde for alle de barbariske Nationer, Danerne, Sveerne og Slaverne, og for alle de andre deromkring boende Folkeslag; til første Ærkebisp ved dette Bispesæde lod han Ansgar indvi. Dette skete i det Herrens Aar 832[5]), som er Kejser Ludvigs 18de og Bisp Willerich af Bremens 43nde Aar. Han blev ind-

---

[1]) d. v. s. Hergeir.

[2]) d. v. s. Björkö.

[3]) ifølge Ansgars Levnedsbeskrivelse vendte Ansgar tilbage »til hans Majestæt Kejseren«; Autbert derimod vendte tilbage til Korvey.

[4]) Romerbr. 9, 16 og 18.

[5]) Ansgars Indvielse fandt temmelig sikkert Sted allerede i Slutningen af Aaret 831.

viet af Bisp Drogo[1]) af Metz, Kejserens kødelige Broder; Odgar[2]) af Mainz, Ebo af Rheims, Heddi[3]) af Trier og andre var tilstede og bifaldt det, og ogsaa Bisp Willerich af Bremen og Helmgaud[4]) af Verden, hvem det Stift tidligere var blevet betroet, gav deres Samtykke dertil; derpaa bekræftede Pave Gregor IV[5]) det med sin apostolske Myndighed og ved Tildelingen af Palliet[6]).

I Bremerkirken findes de Kejserbreve og Pavebreve, som Ansgar fik[7]); i dem[8]) indeholdes ogsaa den Bestemmelse, at Kejseren skænkede ham et Kloster i Gallien, kaldet Turholz[9]), til Understøttelse for ham i hans Sendelse. Udstedt i det Herrens Aar 834, i den 12te Indiktion, hvilket er Ludvigs 21nde Regeringsaar.

XVII. Ansgar besøgte nu snart Danerne, snart Nordalbingerne og drog en utallig Mængde hos begge Folk over til Troen. Naar han undertiden ved Barbarernes Forfølgelse hindredes i sin nidkære Prædiken, saa trak han sig sammen med sine Disciple tilbage til Turholz[10]). Til Hjælp i sin Prædiken fik han Ebo

---

[1]) 823—55.

[2]) † 847.

[3]) † 847.

[4]) han nævnes som Bisp af Verden 831 og 838.

[5]) 827—44.

[6]) det ærkebiskoppelige Værdighedstegn; det bestod af et hvidt Uldbaand med 6 indvævede Kors og bares som en Ring over Skuldrene med 2 Ender hængende ned, den ene foran og den anden bagpaa. Det vævedes af Nonner i Rom af Uld taget af indviede Lam.

[7]) baade Kejser Ludvig d. Frommes og Pave Gregor IV's Breve om Hamburger Bispesædets Oprettelse er bevaret, men er delvis forfalskede.

[8]) Bestemmelsen findes kun i Kejserbrevet.

[9]) Turholt (Thourout) i Vestflandern.

[10]) efter »Ansgars Levned« at dømme synes Ansgar kun een Gang at have været i Turholt.

af Rheims, som vi før har omtalt[1]). Hvad enten det nu var, fordi han hindredes af den anstrengende Rejse eller af sin legemlige Svaghed, eller det var, fordi han fandt mere Behag i verdslig Syssel, gav han Ansgar sin Nevø Gaudbert som Stedfortræder for sig. Ham indviede de saa begge to til Bisp og kaldte ham Simon; derpaa anbefalede de ham til Guds Naade og sendte ham til Sverige. Den Omstændighed, at dette er fyldigt skildret i »Den hellige Ansgars Levned«, har givet os Anledning til at forkorte det; men da Tidsbestemmelsen der er uklar, saa har jeg laant de fleste nøjagtige Tidsangivelser fra andre Skrifter. Lad os derpaa vende tilbage til det, hvormed vi begyndte.

XVIII. Imidlertid rejste Bisp Willerich af Bremen omhyggelig rundt i sit Stift, døbte Hedningene og styrkede de Troende i Christus, hvorved han røgtede en nidkær Forkynders Gerning. Overalt rejste han Kirker paa passende Steder i Bispedømmet, saaledes 3 i Bremen; den første af disse, nemlig St. Peters Kirke, der før havde været af Træ, byggede han af Sten, hvorpaa han flyttede den hellige Willehads Lig og hensatte det i det sydlige Kapel, han opførte; dette har da Forfatteren til hans »Levned« heller ikke villet forbigaa. En senere Eftertid fortæller ogsaa, at han gjorde dette af Frygt for Sørøverne, som gerne vilde bortføre vor Bekenders Lig paa Grund af dets Mirakelkraft. Paa den Tid skal den salige Ansgar have ført nogle Helgenlig, som han havde faaet som Gave af Ærkebisp Ebo, over paa den anden Side Elben; den hellige Maternianus Lig skrinsatte han saaledes i Heiligenstedten[2]), mens han gav

---

[1]) Det er urigtigt, naar Adam vil fremstille Ebo som Ansgars underordnede Medhjælper; Ebo havde faaet sin Sendelse allerede 822 af Pave Paschalis.

[2]) Vest for Itzehoe.

Sixtus'[1]) og Sinnicius'[2]) og andre Helgeners Relikvier Plads i Byen Hamburg, [men den salige Remigius' Relikvieskat bevarede han i Bremen med al skyldig Ære]. Willerich samlede da et stort Præsteskab og erhvervede fra Lægfolk stort Arvegods til Bremerkirken. Paa de Tider[3]) skænkede Karl[4]) Frelseren 100 Gaarde[5]) som Almisse til Bremerkirken. Dette staar skrevet i Gavebogens 3dje Bind, Kap. 1. Der hedder det ogsaa med en hyppig gentaget Formel: »Til den hellige Kirke, som er bygget til Ære for Apostlen St. Peter, paa det Sted eller fri By, der hedder Bremen, hvor Bisp Willerich, den Guds Tjeneres Tjener, ses at have Ledelsen«. Han døde gammel og mæt af Dage[6]) i det Herrens Aar 837, hvilket er Ludvigs 26nde og næstsidste Regeringsaar[7]). Han blev begravet i St. Peters Kirke Nord for Alteret d. 4. Maj.

XIX. Leuderich, den tredje i Rækken, beklædte Bispesædet i 8 Aar. Selv om vi ikke har kunnet faa hans Aar at vide med Bestemthed, saa har vi dog af Gavebogen erfaret, at han havde været Diakon hos Willerich og sad indtil Ludvig d. Yngres 6te Regeringsaar[8]); det staar skrevet i Kap. 58. Han skal ogsaa have været hovmodig; det kan sluttes deraf,

---

[1]) den første Bisp i Soissons og Rheims (Slutn. af d. 3. Aarh.); den hell. Sixtus' Relikvier kan kun have været i Hamburg i Tiden ca. 832—ca. 840.

[2]) Sixtus' Efterfølger som Bisp.

[3]) i 830rne.

[4]) d. v. s. Karl d. Skaldede.

[5]) Det vides ikke, hvor de har ligget; maaske i Frisland.

[6]) 1. Krønikernes Bog 23,1 og Jobs Bog 42,17.

[7]) Tidsbestemmelsen er helt igennem urigtig; for det første døde Willerich ikke 837, men 838; for det andet er 837 ikke Ludvigs 26nde, men 25nde Regeringsaar, og for det tredje er 837 ikke hans næstsidste, da han regerede til 840.

[8]) 845; Adam regner Ludvig d. Tyskes Regering fra 840.

at han snart pralede med at være Bremerkirkens Vogter og snart med at være dens Hyrde.

XX. Paa de Tider røgtede vor hellige Fader Ansgar med Mandighed den ham betroede Sendelse og sled i sit Ansigts Sved med den nye Plantning i Hamburg, idet han baade ved mundtlig Belæring og ved sine Hænders Arbejde oparbejdede Kirken. Ofte[1]) besøgte han ogsaa Klostret Turholz i Gallien, som han havde faaet foræret af Kejseren, og viste ved sin Tale og sit Exempel Brødrene, der dér tjente Gud, den frelsebringende Regels Vej. I dette herlige Samfund straalede allerede dengang Rimbert, der fra Barn af var en Helgen. Den hellige Fader Ansgar antog ham i Søns Sted og spaaede i Kraft af den profetiske Aand, han var opfyldt af, lang Tid i Forvejen, at han skulde blive hans Ligemand i Dyd og følge efter ham paa Bispesædet og for sine Fortjenesters Skyld faa Lod og Del med ham i det himmelske Rige. Og den almægtige Guds Forsyn, som fordum lod Elisa træde i Elias' Sted[2]), skuffede ikke Anskar med Hensyn til Rimbert.

XXI. Imidlertid hærgede Normannerne overalt med Sørøvertog og gjorde Friserne skatskyldige[3]). Paa den Tid sejlede de op ad Rhinen og belejrede Köln[4]), og op ad Elben og stak Ild paa Hamburg. Hele den berømmelige Stad gik til Grunde enten ved Udplyndring eller ved Brand. Ved den Lejlighed ødelagdes Kirken, Klostret og Biblioteket, der var blevet samlet med saa stor Flid. Den hellige Ansgar slap, som det fortælles, med Nød og næppe nøgen bort med Helgenrelikvierne. Hamburgs Ødelæggelse nævner baade

[1]) jvf. S. 28, Not. 10.

[2]) 2. Kong. c. 2.

[3]) i Aarene 836 og 837.

[4]) Et saadant Overfald paa Köln i Slutn. af 830rne omtales ikke i andre Kilder.

Frankernes Historie[1]) og Pavebrevene[2]). Den fandt, efter hvad man siger, Sted i Ludvig d. ældres sidste Regeringsaar[3]).

Dengang blev ogsaa Bisp Gaudbert fordrevet fra Sverige af fanatiske Hedninge, og hans Kapellan Nithard[4]) vandt sammen med andre Martyrkronen; derpaa maatte Sverige i 7 Aar savne Præsters Nærværelse. Paa den Tid blev Anund fordrevet fra Riget og foranstaltede en Forfølgelse mod de Kristne. Herigar, Jarlen i Birca, var den eneste dér, som opretholdt Kristendommen; han vandt da ogsaa i den Grad Troens Naade, at han ved kraftige Undergerninger og formanende Belæring frelste mange Tusind Hedninge. Det staar skrevet i »Den salige Ansgars Gerninger«[5]).

XXII. I Bremerbispen Leuderichs 3dje Aar døde Kejser Ludvig[6]) og efterlod sig Riget i Strid. Der førtes mange Stridigheder mellem Brødrene, en vældig Krig, hvori — som Historieskriverne[7]) bevidner — al Frankernes Kraft forødtes. Ophavsmanden til Spliden var Ebo, som baade tidligere havde bragt Sønnerne i Harnisk over for Faderen og nu havde ophidset Brødrene til indbyrdes Krig; han blev derfor anklaget for Sammensværgelse og afsat af Pave Gregor[8]). Men da nogle dadler dette og andre hævder, at det er sket med Rette, saa vil jeg lade det staa hen, hvad der er Sandhed, navnlig da vor hellige Fader Ansgar lige

[1]) d. v. s. de frankiske Aarbøger (fra Fulda).

[2]) Pave Nicolaus I's Brev af 864; Brevet er dog ægte.

[3]) d. v. s. 839—40; men det er urigtigt; Overfaldet paa Hamburg fandt Sted 845.

[4]) han var Gaudberts Nevø.

[5]) d. v. s. i »Ansgars Levned« c. 17 og 19, men Adams Benyttelse af Kilden rummer mange Unøjagtigheder og Overdrivelser.

[6]) d. v. s. 840.

[7]) d. v. s. de frankiske Aarbøger.

[8]) Gregor IV 827—44.

til det sidste viste ham den samme Kærlighed, som han havde vist ham fra Begyndelsen. Man læse i hans »Levned«[1]) og i Hrabans Brev[2]) om Ebos omtvistede Rygte. Omsider kom der ved Pave Sergius' Mægling[3]) en Fred i Stand mellem Brødrene, og Riget blev delt i 3 Dele, saaledes at Lothar som den ældste skulde have Rom og Italien, Lothringen og Burgund, mens Ludvig skulde regere over Rhinen og Germanien, Karl over Gallien og Pippin over Aquitanien[4]). Ved denne Deling [af Riget] mellem Brødrene gik [Klostret] Turholz til Karls Del og kom saaledes ud af Schol. 5. den hellige Ansgars retmæssige Besiddelse.

XXIII. Men han priste i sin Fattigdom Gud og saaede utrættelig baade blandt sine egne og blandt de fremmede den Guds Ord, hvis Sendelse han røgtede. Derfor skete det, at han af en ærværdig Kvinde ved Navn Ikia fik det Gods, som hedder Ramelsloh[5]). Dette Sted er beliggende i Bispedømmet Verden og ligger 3 Mil fra Hamburg. Her oprettede den Guds

Schol. 5. Turholz er et meget berømt Kloster i Flandern, herligt ved sine Munke; fra gammel Tid har vor Kirkes Bisper ført Klage for at genvinde det; men Ærkebisp Adalbert bragte Sagen til den Afslutning, at der foretoges et Mageskifte og Striden derved blev bragt ud af Verden; Kejseren[6]) og Hertugen af Flandern[7]) billigede dette.

---

[1]) der sigtes til cap. 34.

[2]) berømt Abbed for Klostret i Fulda, senere Ærkebisp i Mainz, † 856. Adam sigter formodentlig til et af hans Breve, hvori han udtaler sig om Ebos Afsættelse.

[3]) urigtigt; Sergius blev først Pave 844, og Rigsdelingen fandt Sted 843 (Forliget i Verdun).

[4]) det sidste er urigtigt; Pippin deltog ikke i Delingen, idet han var død 838; Aquitanien tilfaldt Karl.

[5]) de af Adam benyttede Dokumenter angaaende Ramelsloh er Forfalskninger fra d. 11. Aarh.

[6]) Henrik III 1039—1056.

[7]) Balduin V Markgreve af Flandern 1035—67.

Helgen et Kloster og anbragte der Levningerne af de hellige Bekendere Sixtus og Sinnicius[1]) samt de andre Relikvier, som han fik med ved Flugten fra Hamburg. Her samlede han den landflygtige Hjord, og i denne Havn gav han de af Hedningene fordrevne Fæller Ly. Fra dette Udgangspunkt besøgte han Hamburgerkirken og styrkede Nordalbingerne, hvem den forudgaaende Forfølgelse havde forstyrret, i Troen. For at Sendelsen til Hedningene ikke skulde gaa i Staa paa Grund af Træghed paa hans Side, sendte han ogsaa Forkyndere til Danmark; men Eneboeren Hartgar[2]) sendte han til Sverige. Han skal ogsaa være kommet til Bremen, men være blevet fordrevet af Stedets Bisp, som var misundelig paa ham for hans Lærdom og Dyder. Herpaa døde Bremerbispen Leuderich og blev begravet i St. Peters Kirke Syd for Alteret. Han gik bort d. 24. August[3]). Kirken stod længe ledig.

XXIV. Saa fattede den berømmelige Kejser Ludvig den Fromme[4]) Medlidenhed med den ensomme og forladte Hamburgerkirke og tilbød den højærværdige Ansgar Bremerbispesædet. Men skønt denne ikke var ubekendt med de kanoniske Dekreter, hvori det er bestemt, at den Bisp, som har været Genstand for Forfølgelse og er blevet fordrevet fra sit Sæde, skal indsættes i et andet ledigt, saa modsatte han sig dog længe Kejseren i denne Sag, for at ikke de andre skulde forarges af Misundelse; tilsidst gav han dog sit Samtykke, men kun paa den Betingelse, at det kunde ske uden Klage fra Brødrenes Side. I vor

[1]) jvf. ovenfor cap. XVIII.

[2]) Ardgar skulde efter Ansgars Ønske slutte sig til Hergeir i Birca, og han blev ogsaa venlig modtaget af denne; efter Hergeirs Død vendte Ardgar tilbage til sit Enebo (Ansgars Levned c. 19—20).

[3]) det var d. 25. August 845.

[4]) 814—40.

Ærkebisps »Levned« skildres dette meget udførligt[1]); men Tiden angives uklart, hvorimod Gavebogen betegner den tydeligere, idet den nemlig siger, at det var i Ludvig II.s 9ende Aar[2]), at Hr. Ansgar af Kejserens Udsendinge, Klerken Aldrich og Grev Reginbald[3]), blev indsat i Bispedømmet. Det staar skrevet i 3dje Bog, Kap. 20, og i hans »Levned«[4]) siges følgende: »Der gik lang Tid, fra den salige Ansgar overtog Bispedømmet, indtil det blev bekræftet af Pave Nicolaus«[5]).

XXV. Efter at da den hellige Ansgar havde overtaget Bremen, beklædte han Bispesædet i 18 Aar; men i Forvejen havde han i 16 Aar ledet Hamburgersædet; det bliver tilsammen 34 Aar[6]). Glad over denne Kongens gavmilde Gave ilede den Guds Bekender til Danmark. Der fandt han Horich som Danernes Konge og gjorde ham kristen[7]). Denne rejste straks en Kirke i Havnestaden Slesvig og gav ligeledes Tilladelse til, at enhver i hans Rige maatte blive kristen. En umaadelig Mængde Hedninge blev troende. Herom er der i Bøgerne overleveret det mindeværdige, at flere blev befriet for al Legemssvaghed, saa snart de blev badet i Daabens Vand.

XXVI. Da nu dette var gaaet i Opfyldelse efter Ønske, begyndte den Guds Helgen ogsaa at blive bekymret for Sveernes Folk og raadslog med Bisp Gaudbert om, hvem af dem der skulde paatage sig den rosværdige, men farefulde Opgave for Christi

[1]) »Ansgars Levned« c. 19—22.

[2]) 848.

[3]) disse Mænd kendes ikke andetstedsfra.

[4]) i Kap. 24.

[5]) Nicolaus I 858—67.

[6]) 832—47 i Hamburg og 848—65 i Bremen.

[7]) i »Ansgars Levned« c. 24 siges der kun, at Ansgar begyndte at overtale Haarik til at blive kristen, og at denne stillede sig velvillig, men der tales ikke om nogen Daab.

Skyld. Sidstnævnte viste straks den farefulde Opgave fra sig[1]) og bad Ansgar om, at han hellere vilde drage afsted. Straks bad den uforfærdede Stridsmand Kong Horich om Bud og Segl[2]), sejlede afsted fra den danske Kyst og kom til Sverige. Der holdt dengang Kong Olaf et almindeligt Folkemøde i Birca[3]). Ved den barmhjærtige Guds Foregriben fandt han ham saa forsonlig stemt, at der paa hans Bud og med Folkets Samtykke, men dog først efter at der var blevet kastet Lod og Afgudens Svar var blevet indhentet, blev bygget en Kirke sammesteds og blev givet alle Tilladelse til at lade sig døbe. Da ogsaa dette var endt efter Ønske, betroede vor Evangelist Svenskernes Kirke til Præsten Erimbert og vendte tilbage. Dette er skildret i »Den hellige Ansgars Levned« i en meget udførlig Fremstilling af Begivenhederne, men da vi stræber efter Kortfattethed, har vi forkortet det. Og hvis vi ikke tager fejl, saa synes Ezechiels Spaadom om Gog og Magog[4]) nærmest her at være gaaet i Opfyldelse. »Jeg vil«, siger Herren, »sende en Ild paa Magog og paa dem, som bor tryggeligen paa Øerne«. Der er dem, der mener, at dette og lignende er sagt om Goterne, som erobrede Rom[5]). Men naar vi tager i Betragtning, at Goternes Folk er de herskende i Sverige, og at dette Land overalt er splittet i Øer, mener vi, at Spaadommen nok kan passe paa dem, navnlig da meget af det,

---

[1]) Adam refererer her »Ansgars Levned« ret tendensiøst; ifølge dette var det ikke bare Frygtsomhed, men ogsaa Erkendelse af den ringe Nytte og store Risiko ved Foretagendet, der lod Gaudbert stille sig afvisende.

[2]) mens Adam bruger Udtrykket Segl (sigillum), bruger hans Kilde, »Ansgars Levned«, Udtrykket Tegn (signum).

[3]) vist 849.

[4]) Ezechiel 39,6.

[5]) f. Eks. Historieskriverne Jordanes og Isidor.

som er blevet forudsagt af Profeterne, endnu ikke synes at være gaaet i Opfyldelse.

XXVII. Imidlertid rejste der sig i Frankerriget en stor Konflikt om Bremerbispesædet, anstiftet for at vække Had mod Ansgar[1]). Denne Konflikt, der uddybedes ved alvorlig og mislig Splid, udkæmpedes længe i Riget med megen Iver hos alle Parter. Omsider fik den rettroende Kejser Ludvig beroliget de stridende Parters Gemytter, navnlig Günthers, Ærkebispen af Köln[2]), hvis Lydstift Bremen tidligere havde været, og sendte saa Bud til den meget fromme Pave Nicolaus i Rom angaaende disse Sager. Denne gav villig sit Samtykke til, hvad Kirkens Tarv krævede, og hvad man paa Fædrenes Koncilier havde billiget, naar det kunde ske med Rimelighed. Han bestemte da i Kraft af sin Schol. 6. apostolske Myndighed, at Bremens og Hamburgs Bispedømmer skulde forenes og for Fremtiden regnes for eet. Pavebrevet herom gemmes endnu omhyggeligt i Bremerkirken[3]). Der er deri tilføjet den Bestemmelse[4]), at Pave Nicolaus ligeledes har indsat saavel Ansgar som hans Efterfølgere til det apostolske Sædes Udsendinge og Stedfortrædere hos alle Folkeslagene hos Svensker, Daner og Slaver, hvad ogsaa tidligere Pave Gregor havde tilstaaet. Bremer- og Hamburgerstiftets Forening fandt da Sted i Slutningen af den hellige Ansgars Tid. Hans »Levned« angiver ikke Aaret, men Kongebrevet[5])

Schol. 6. Konciliet om Foreningen afholdtes i Worms i Nærværelse af Kejser og Bisper, saaledes som Brevet[5]) bevidner.

---

[1]) Striden er udførlig skildret i »Ansgars Levned« c. 22 og 23.

[2]) 850—63.

[3]) Nicolaus I's Pavebrev haves, men kun i interpoleret Skikkelse.

[4]) Udtrykket er ikke helt korrekt, idet Bestemmelsen om Tildelingen af Legatværdigheden i Pavebrevet kommer før Bestemmelsen om Bispedømmernes Forening.

[5]) dette Brev kendes ikke.

angiver det til det 21nde Regeringsaar[1]); Pavebrevet har det Herrens Aar 858[2]), hvilket er det 29nde Aar efter Ærkebispens Indvielse[3]).

XXVIII. Herefter skildres det i den salige Ærkebisps »Levned«, hvorledes han kom til Danmark og forefandt Horich den Yngre paa Kongetronen[4]). Med denne Tidsbestemmelse stemmer Frankernes Historie[5]), som fortæller følgende om Danerne: Normannerne sejlede op ad Loire og stak Ild paa Tours, og op ad Seine og belejrede Paris; Karl blev slagen af Rædsel og skænkede dem Land til Bopæle. Derpaa hærgede de, hedder det, Lothringen, underkuede Frisland og »vendte mod eget Kød og Blod den sejrende Næve«[6]). Thi Normannerhøvdingen Gudurm kæmpede med sin Onkel, Danerkongen Horich[7]), og saa morderisk slagtede begge Parter løs paa hinanden, at hele Almuen faldt, og af hele Kongeslægten blev der ingen tilbage undtagen en Dreng ved Navn Horich[8]). Saasnart han havde overtaget Kongemagten hos Danerne, kastede han sig i medfødt Raseri over de Kristne, forjog Guds Præster og befalede, at Kirkerne skulde lukkes.

XXIX. Den Guds hellige Bekender Ansgar var ikke bange for at drage til ham, og Guds Naade fulgte ham, saa han gjorde den grusomme Tyran saa for-

---

[1]) regnet fra 843.

[2]) det er forkert; Nicolaus I's Brev er af 31. Maj 864.

[3]) det er ogsaa forkert; Ansgar blev indviet 832 (jvf. ovenfor Kap. XVI).

[4]) Adam maa have misforstaaet sin Kilde; Ansgar har næppe været i Danmark efter 858.

[5]) d. v. s. de frankiske Aarbøger, der fortæller om Normannerangreb op ad Seine i 845 og 850, paa Frisland 845 og 850 og paa Lothringen 850.

[6]) Lukan: Pharsalia I 3.

[7]) Haarik I; han faldt 854.

[8]) Haarik II.

sonlig stemt, at han selv antog Kristendommen[1]) og ved en Kundgørelse paalagde alle sine Folk at blive kristne, og oven i Købet i en anden Havneby i sit Rige, nemlig i Ribe, rejste en Kirke, den anden i Danmark. Og da vor gode Hyrde havde ordnet dette efter Kirkens Regler, betroede han denne Kirke til Præsten Rimbert[2]) og vendte tilbage til Hamburg[3]). Der irettesatte han Nordalbingerne for deres Salg af Kristne. Derpaa[4]) drog han til Friserne og revsede dem, fordi de arbejdede om Søndagen, og dem, der haardnakket blev ved dermed, straffede han med Himlens Ild; samt andet mere, som ikke var ringere end de gamle Undergerninger, saaledes som man kan læse i hans »Levned«.

XXX. Og eftersom al hans Hu stod til Sjælenes Frelse, saa drog han, naar han stundom ikke var optaget af at prædike for Hedningene i det fremmede, Omsorg for sine kirkelige Samfund hjemme. Det første af dem, som fordum blev fordrevet fra Hamburg ved Barbarernes Angreb, havde han selv, som vi før har fortalt[5]), overflyttet til Ramelsloh; det andet havde han i Bremen, og det bestod af fromme Mænd, som ganske vist bar Kannikedragt, men levede efter Munkeregel omtrent lige til vor Tidsalder. Et tredje Samfund, bestaaende af fromme Jomfruer, samlede han i Bassum[6]). Der skænkede en gudhen-

[1]) »Ansgars Levned« siger intet om, at Haarik blev kristen — hvad han heller ikke blev —, men fortæller kun, at han stillede sig tolerant.

[2]) ifølge »Ansgars Levned« c. 33 var den danskfødte Rimbert Præst ved den svenske Kirke og ikke i Ribe.

[3]) det staar der ikke noget om i »Ansgars Levned«, og Adams Oplysning er sikkert urigtig, da Hamburg jo paa den Tid var ødelagt.

[4]) »Ansgars Levned« giver Begivenhederne i omvendt Rækkefølge.

[5]) ovenfor i Kap. XXIII.

[6]) i Hannover.

given Kvinde, Liutgart, sin himmelske Brudgom[1]) hele sin Fædrenearv og underholdt et stort Samfund af kyske Kvinder, som hun selv ledede. Til Forsorg for de fattige og Modtagelse af de fremmede indrettede han mange Steder Herberger; et og vel nok det vigtigste havde han i Bremen, hvor han indfandt sig hver Dag personlig og ikke undsaa sig for at hjælpe de syge, som han skal have helbredt mange af ved Ord eller Berøring.

XXXI. Han flyttede den hellige Willehads Lig tilbage til den salige Apostel Peters Moderkirke [fra det søndre Kapel, som det var bragt hen i af Willerich[2])]. Og da skete de Mirakler, som i Kraft af den hellige Willehads Fortjenester vistes Folket fra det Herrens Aar 861[3]), hvilket er det 30te [Aar] efter Ærkebispens Indvielse. Han, som flyttede det, har selv beskrevet baade hans Levned og Undergerninger i hver sin Bog[4]).

XXXII. Hvis vi regner Tidsfølgen omhyggelig ud, saa er det netop paa den Tid, at den hellige Alexanders Overførelse til Sachsen fandt Sted[5]). Derved fremkommer det mindeværdige Syn, at vor Bekender kappedes med den fremmede Martyr om, hvem af dem der maatte synes at være den største[6]) og den mest afholdte blandt Folkene i Kraft af sin Naadegave til at helbrede[7]). Einhard beskriver paa fortrinlig Maade dette nærmere i »Sachsernes Bedrifter«[8]).

---

[1]) d. v. s. Christus.

[2]) jvf. ovenfor Kap. XVIII.

[3]) ifølge »St. Willehads Mirakler« allerede fra 860.

[4]) Kun Bogen om »St. Willehads Mirakler« skyldes Ansgar.

[5]) Den fandt Sted allerede 851.

[6]) Lukas 22,24.

[7]) jvf. 1. Korinth. 12,9.

[8]) Da Einhard døde 840, kan han ikke have givet en saadan Skildring.

XXXIII. Ved at løskøbe Fanger, hjælpe de nødlidende, undervise sine egne og prædike for Barbarerne virkede, som man læser[1]), den salige Ansgar i det fremmede som en Apostel, hjemme som en Munk, og aldrig var han uvirksom. Han passede paa, hvordan ikke blot hans egne, men ogsaa andre levede; selv Bisperne snart dadlede, snart bønfaldt han saavel mundtligt som skriftligt for at faa dem til at vaage over Herrens Hjord. Ja, han tildelte endog hyppig de romerske Konger Formaninger med Hensyn til sin Sendelse og de danske Konger med Hensyn til Kristendommen. Der findes flere Breve af den Art fra ham. Der findes ogsaa et, som han retter til alle Bisperne angaaende sin Sendelse, som han hævder er begyndt af Ebo, og slutter med følgende Ord[2]): »Jeg beder jer om«, skriver han, »at I vil gaa i Forbøn hos Gud, for at denne Sendelse maa vokse og bære Frugt i Herren. Thi allerede er med Guds Hjælp Christi Kirke grundlagt baade hos Danerne og Svenskerne, og Præster forretter uden Hindring deres særlige Kald. Den almægtige Gud give, at I alle i from Velvilje maa blive delagtige i denne Gerning og blive Christi Medarvinger til den himmelske Herlighed«.

XXXIV. Han levede endnu 7 Aar efter den fuldstændige Forening af Hamburg og Bremen. Han beklædte Bispesædet hele 34 Aar[3]). Hans Bisættelse fejres med største Ærbødighed d. 3. Februar. Han døde i det Herrens Aar 865, i den 13. Indiktion, hvilket er Ludvig II.s 26nde Regeringsaar, og han blev begravet i St. Peters Kirke foran den hellige Guds Moder Marias Alter. Samme Dag, som han blev begravet, blev hans Diakon Rimbert udvalgt baade af

[1]) f. Eks. i »Ansgars Levned« c. 35.

[2]) Brevet er bevaret.

[3]) jvf. ovenfor Kap. XXV.

Gejstligheden og af Lægfolket. Han har ogsaa i sandfærdige Ord skildret den højhellige Faders Levned, og heri antyder han — idet han ganske vist paa den hellige Johannes' Vis[1]) ligesom taler om en anden — at han selv er den meget trofaste Discipel, der aflægger Vidnesbyrd om den Fromhed, han havde lært at kende hos den Guds Mand. Denne Bog sendte han til Brødrene i Klostret i Ny Korvey[2]), idet han priste dem lykkelige, fordi de havde udsendt en saadan Mand, og lykønskede os til, at vi havde opnaaet at faa en saadan Hyrde.

XXXV. Den hellige Rimbert beklædte Bispesædet i 23 Aar[3]). Hans Aar og hans Forgængeres Død har jeg fundet i en Aarbog, der er kommet hertil fra Korvey[4]). Hans »Levned«[5]) derimod, som af Brødrene i samme Kloster er blevet oversendt til vore, skildrer kort og klart, hvordan han har været, og hvorledes han har levet. Saa snart, hedder det, han var blevet udvalgt, blev han af Bisp Theodorich af Minden[6]) og Abbed Adalgar af Korvey paa Kejserens Befaling ført til Mainz. Der blev han indviet af den højtberømte Ærkebisp Liutbert[7]) og kom saa til Korvey, hvor han anlagde Munkedragt og aflagde Munkeløfte. Abbed Adalgar overlod ham sin Broder og Navne, Adalgar, som siden gjorde sig fortjent til baade at

---

[1]) Johannes nævner ikke sit eget Navn i Evangeliet, men kalder sig kun »den Discipel, Jesus elskede« (Johannes 19,26 og 20,2).

[2]) Det er en Misforstaaelse af Adam; af Ansgars Levned c. 6 fremgaar det, at dette Skrift har været rettet til Munkene i Corbie (Gl. Korvey).

[3]) 865—888.

[4]) Saadanne Aarbøger fra Korvey — egl. Paasketavler med tilføjede historiske Notitser — er bevaret, men Adam har vist kendt dem i en fyldigere Skikkelse.

[5]) »Rimberts Levned«, forfattet c. 900 af en ukendt Gejstlig.

[6]) 853—880.

[7]) Ærkebisp i Mainz 863—889.

blive hans Medhjælper i Forkyndelsen og at blive Arving til hans Værdighed[1]). Ærkebispepalliet modtog han af Pave Nicolaus, Hyrdestaven af Kejser Ludvig, saaledes som det staar at læse i Brevene[2]). Men det følgende har jeg uddraget af hans Levnedsbog, Kap. 16.

XXXVI. Desuden røgtede han energisk det Sendelsens Kald, som oprindelig hans Forgænger havde modtaget til Forkyndelse af Guds Ord for Hedningene, men som siden i Kraft af, at han var dennes Efterfølger, var tilfaldet ham ligesom en Arv. Saa ofte hans andre Forretninger tillod det, tog han sig i egen Person ivrig af sin Sendelse, men havde i hvert Fald altid Præster, ved hvem baade Hedningene kunde høre Guds Ord og fangne Kristne kunde faa Trøst, ansat ved de Kirker, som var rejst langt borte blandt Hedningene og — hvad der var det værste — kun kunde naas ved farefulde Sørejser. Disse farefulde Rejser udstod han hyppig selv og led ligesom Apostlen[3]) ofte Skibbrud; ogsaa andre Farer udstod han ofte, idet han hentede Lindring for alle dette Livs Besværligheder i Haabet om den kommende Salighed og bestandig havde hint Apostelord i sine Tanker: »Denne Tids Lidelser er ikke at regne imod den tilstundende Herlighed, som skal aabenbares paa os«[4]).

XXXVII. Hvem der var Danernes Konger paa hans Tid, fremgaar ikke af hans »Gerninger«. I Frankernes Historie[5]) læser man, at Sigfrid regerede sammen med sin Broder Halpdan[6]). De sendte ogsaa Gaver til

---

[1]) jvf. Kap. XLV.

[2]) Nicolaus I's Brev er bevaret, derimod ikke Kejser Ludvig den Tyskes.

[3]) jvfr. 2. Korinth. 11,25.

[4]) Romerbr. 8,18.

[5]) d. v. s. i Aarbøgerne fra Fulda under Aar 873.

[6]) paa Dansk Halfdan.

Kejser Ludvig, nemlig et Sværd af Guld indtil Fæstet samt andre Ting, og bad ham om Fred. Efter at der fra begge Sider var blevet sendt Underhandlere til Ejderfloden, svor de efter Folkets Skik ved deres Vaaben at ville holde ubrødelig Fred[1]). Der var ogsaa andre Konger hos Danerne eller Normannerne, som paa den Tid ved Sørøverangreb hærgede Gallien; de vigtigste blandt dem var Tyrannerne Horich[2]), Orwig[3]), Gotafrid[4]), Rudolf[5]) og Ingvar[6]). Den grusomste af dem alle var Ingvar, Søn af Lodparch[7]), som overalt dræbte de Kristne under Pinsler. Det staar skrevet i »Frankernes Bedrifter«.

XXXVIII. I Hr. Rimberts 12te Aar[8]) døde den store Kejser Ludvig den Fromme[9]). Han tæmmede Böhmerne, Sorberne, Suserne og de øvrige Slaverfolk saa grundigt, at de blev gjort skatskyldige[10]). Normannerne holdt han ved fredelige Overenskomster og ved Krige i den Grad nede, at de gjorde hans Rige

---

[1]) Adam refererer her sin Kilde, Aarbøgerne fra Fulda, meget unøjagtigt; de beretter kun — under Aar 873 —, at Udsendinge fra Kong Halfdan anmodede Kong Ludvig, der opholdt sig i Mediomatricum (Metz), om at sende Udsendinge til Ejderfloden, og at de med Vaabened lovede, at ingen fra Danmark skulde forulempe Ludvigs Rige. At Ludvig ogsaa sendte Underhandlere afsted og sluttede Fred, siges der ikke noget om. Vaabened er en gammel hedensk Skik hos Germanerne, men den holdt sig langt op i kristen Tid (jvf. det nordiske »Vaabentag«); den til Grund liggende Tanke er, at Vaabnet vil bringe Ulykke over den sværgende, hvis han bryder Eden,

[2]) maaske menes der Haarik II, † c. 870.

[3]) ukendt.

[4]) † 885.

[5]) maaske den Rudolf, der faldt i Frisland 873.

[6]) Ivar Lodbrogssøn.

[7]) Regnar Lodbrog.

[8]) 876.

[9]) sædv. kaldet Ludvig den Tyske.

[10]) i Aarene 869—874.

mindst Skade, mens de hærgede hele Frankrig. Men efter Kejserens Død »rasede raat Barbari, sluppet løs af Tøjler og Tømme«[1]). Og eftersom Daner og Normanner hørte ind under Hamburgerkirkens Hyrdeforsorg, kan jeg ikke forbigaa, hvilke store Ulykker Herren lod ske ved dem paa den Tid, og hvor vidt Hedningene udstrakte deres Magt over de Kristne. Dette er altsammen skildret med Jammerklager i Frankernes Historie[2]) og i andre Bøger. Dengang blev Sachsen hærget af Daner eller Normanner, Hertug Brun[3]) faldt tilligemed 12 andre Grever, og Bisperne Thiadrich[4]) og Markward[5]) blev myrdet. Dengang blev Frisland udplyndret og Byen Utrecht[6]) ødelagt. Den hellige Radbod, Byens Bisp[7]), flygtede for Forfølgelsen og opslog sit Sæde i Deventer; mens han opholdt sig der, svingede han til Straf Bandlysningens Sværd over Hedningene. Dengang stak Sørøverne Ild paa Köln og Trier. I Aachen gjorde de Paladset til Stald for deres Heste. Mainz begyndte Schol. 7. man at genopbygge af Frygt for Barbarerne. Kort at fortælle: Byer gik til Grunde med deres Borgere, Bisper sammen med hele deres Hjord. Berømmelige Kirker gik op i Luer med de troende deri. Vor Lud-

Schol. 7. Paladset i Aachen, som Fyrst Ordwig havde ødelagt, stod øde lige til Ottos Tid igennem 80 Aar[8]).

---

[1]) Det er ikke oplyst, fra hvilken Digter Citatet stammer.

[2]) f. Eks. i Aarbøgerne fra Fulda under Aar 880.

[3]) Hertug Bruno af Sachsen, faldt ved Ebbeckersdorp 2. Febr. 880.

[4]) Bisp i Minden.

[5]) Bisp i Hildesheim 874—80.

[6]) Det var Byen Maastricht, der blev ødelagt 880.

[7]) Bisp i Utrecht 899, men maatte Aar 900 forlægge Sædet til Deventer, hvor han døde 917.

[8]) Paladset blev ganske vist ogsaa efter Aarbøgernes Notitser ødelagt i Beg. af 880erne, men Ødelæggelsen kan ikke have været særlig omfattende, da man af Dokumenter kan se, at det har været benyttet som Residens i 887 og 888 og senere.

vig[1]) kæmpede med Hedningene og gik af med Sejren, men døde snart efter. Frankrigs Ludvig døde[2]) baade som Sejrherre og som besejret[3]). Dette, som er skildret med Veklager i Kejsernes Aarbøger, har vi berørt i Anledning af Omtalen af Danerne.

XXXIX. Men hvad har vi at fortælle om, hvad vor Ærkebisp foretog sig i Mellemtiden? Man læse i hans »Gerninger«, Kap. 20. Da han, hedder det, havde anvendt alt, hvad han ejede, til Løskøbelse af Fanger, men maatte se, at mange endnu holdtes fangne i Elendighed hos Hedningene, tog han ikke i Betænkning at anvende endog Alterkarrene, idet han med den salige Ambrosius sagde; »Det er bedre at bevare Sjælene for Herren end Guldet. Kostbare er de Kar, som løskøber Sjæle fra Døden«[4]).

Eftersom vi nu har talt om den Forfølgelse, som dengang rasede vidt og bredt mod Kirkerne, forekommer det os, at det ikke vilde være upassende at berøre et stort Mirakel, som vistes Friserne ved den hellige Rimberts Fortjenester. Hvorfor Forfatteren til hans »Gerninger« har forbigaaet det, ved jeg ikke, men Abbed Bovo i Korvey[5]) har ikke fortiet det i sin Skildring af sin Tids Begivenheder, idet han siger: »Da i nylig Tid Barbarerne foretog et slemt Angreb og hærgede grueligt i næsten hele Frankerriget, saa hændte det ogsaa, at de ved Guds Bestemmelse drev ind til et Landskab i Frisland. Det ligger i et afsides Omraade ud til det store Hav og hedder Nordwidi[6]).

---

[1]) Ludvig II den Yngre † 882.

[2]) Ludvig III af Frankrig døde 5/8 882.

[3]) Ordspil: Sejrherre (victor) nl. over Hedningene, men besejret (victus) nl. af Døden.

[4]) Den berømte Bisp Ambrosius i Milano (c. 340—97); Ytringen findes i hans Værk om »Præsternes Gerning« (de officio ministrorum) II 28 § 137. 138.

[5]) Bovo I, Abbed i Korvey 879—890; Skriftet er ikke bevaret.

[6]) nu Norden.

Det gav de sig da til at ødelægge. Der opholdt den ærværdige Biskop Rimbert sig paa den Tid og styrket og ledet af hans Opmuntringer og Raad gik de Kristne i Kamp mod Fjenderne[1]); de nedlagde 10,377 af dem og dræbte flere endnu ved Flodovergangen, da de søgte Frelse ved Flugt. Det er, hvad han har nedskrevet. Paa Grund af denne Undergerning nyder den hellige Rimberts Fortjenester herligt Ry hos Friserne den Dag i Dag, og hans Navn æres af Folket med enestaaende Kærlighed, saa den Høj, paa hvilken den hellige Mand bad, mens Kampen fandt Sted, er kendelig ved sit altid grønne Græstæppe. Da Normannerne vilde hævne det Nederlag, de havde lidt i Frisland, paa hele Riget, saa trængte de under Kongerne Sigfrid og Gotafrid op ad Floderne Rhinen, Maas og Schelde ind i Gallien og anrettede et ynkeligt Blodbad paa de Kristne; ja, de angreb selve Kong Karl og drev Spot med vore Brødre. Ogsaa til England sendte de en af Deltagerne, Halfdan[2]), og da han blev dræbt af Anglerne, indsatte Danerne Gudred[3]) i hans Sted. Han erobrede Northumberland. Og fra den Tid af skal Frisland og England have staaet under Danernes Herredømme. Det staar skrevet i »Anglernes Bedrifter«[4]).

XL. Det er ingen Nytte til, naar det drejer sig om hellige Mænd, at spørge efter Tegn og Mirakler, som jo ogsaa de onde kan gøre[5]), saasom det efter de hellige Fædres Mening er et større Mirakel at omvende Sjælen, der skal leve evigt, fra Synden end at

---

[1]) Kampen fandt Sted 884.

[2]) en af Regnar Lodbrogs Sønner.

[3]) Konge i Northumberland 883—894.

[4]) formentlig nogle angelsachsiske Aarbøger, men man kan ikke paavise Adams Kilde blandt de bevarede Aarbøger.

[5]) Tanken er hentet fra Gregor den Store (»Prædikener over Evangelierne« (Homiliae in evangelia) 29).

opvække Legemet, som paany skal dø, fra Døden[1]). Men for at vi dog kan vide, at heller ikke den hellige Rimbert har savnet den Naadegave, saa berettes det, at han paa de gamle Helgeners Vis øvede visse Undergerninger, nemlig at han ofte, da han var paa Vej til Sverige, dæmpede Stormen paa Havet ved Bøn og gjorde en Blind seende ved paa biskoppelig Vis at foretage en Konfirmation af ham. Han skal ogsaa have befriet en Kongesøn for en ond Aand. Ved den Lejlighed raabte, mens mange Bisper var tilstede, den urene Aand ud af den besattes Mund, at Rimbert var den eneste blandt dem, som paa værdig Vis røgtede det betroede Kald, og at han derfor voldte ham Pine. Man læse i hans Levnedsbog, Kap. 20. Det maa efter vor Mening have været Kong Ludvigs Søn Karl[2]). Han blev i Slutningen af Ærkebispens Tid afsat fra Magten og fik Arnulf[3]), sin Brodersøn, til Efterfølger. At dette virkelig er sket i Frankfurt i Kejser Ludvigs 34te Regeringsaar, fortæller Frankernes Historie[4]).

XLI. Den hellige Rimbert var da ligesom Moses[5]) en saare sagtmodig Mand, der ligesom Apostlen[6]) havde Medlidenhed med alles Skrøbeligheder; især drog han Omsorg for Almisser til de fattige og for Løskøbelsen af de fangne. Da han nu engang var kommet til Danernes Land, hvor han paa det Sted, der hedder Slesvig, havde en Kirke, som var opført for de nyomvendte Kristne, da saa han en Mængde Kristne blive slæbt afsted i Lænke som Fanger. Kort

---

[1]) Ogsaa denne Tanke er hentet fra Gregor den Store (fra hans Dialoger III 17).

[2]) Karl III 882—87, † 888.

[3]) Arnulf 887—899.

[4]) ɔ: de frankiske Aarbøger fra Fulda under Aaret 873.

[5]) der sigtes til 4. Mosebog 12,3.

[6]) jvf. 1. Kor. 9,22 og 2. Kor. 11,29.

at fortælle! Han øvede ved den Lejlighed en dobbelt Undergerning. Thi baade sprængte han ved sin Bøn Lænken og løskøbte med sin Hest Fangerne[1]). Se Kap. 18 i hans »Gerninger«.

XLII. Og eftersom Normannernes eller Danernes Hærgen gik over alle Grænser i Grusomhed, kan det synes saa meget mere forunderligt, at de Guds hellige Bekendere Ansgar og Rimbert uforfærdede drog gennem saa store Farer tilvands og tillands op til hine Folk og prædikede for dem, mens før den Tid hverken Frankernes rustede Konger eller mægtige Folk havde kunnet modstaa deres Angreb. Men nu da de fromme er borte, og de trofaste blevet faa iblandt Menneskenes Børn[2]) kan »vi, saa doven en Slægt, som glædes ved Taget og Skyggen«[3]), knap nok tro, at nogen, ja selv en Apostel skulde vove at staa frem i saa slem en Forfølgelsens Tid, hos saa vildt et Folkeslag, der knap nok lever paa Menneskevis, og i en Egn saa fjern, siger jeg, fra vor Verden; thi vi tænker ikke paa, at hvad Frelseren sagde til Apostlene, ogsaa daglig siges til os: »Gaa ud i al Verden, og se, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende«[4]).

XLIII. Der findes ogsaa meget andet fyldigt optegnet angaaende denne hellige Mand i hans Levnedsbog, deriblandt er det værd at mindes, at han friede en afdød Præsts Sjæl, der viste sig for ham i et Syn og bad ham saa bønligt, fra dens Pine ved at faste 40 Dage paa Vand og Brød. Hans Forgænger grundlagde 4 Klostre[5]). Til dem føjede han et femte paa det ensomme Sted Bücken[6]). Selv om han drog ud

[1]) Rimberts Levned c. 18 taler kun om een Fange.
[2]) Psalme 12,2.
[3]) Citat af den romerske Digter Juvenals Satirer VII 105.
[4]) jvf. Math. 28,19 og 20 og Markus 16,15.
[5]) jvf. ovenfor Kap. XXX.
[6]) i Hannover.

strakt Omsorg for alt, saa tog han sig dog i særlig Grad af Hamburgersædet og ydede saavel Brødrene som de fattige belejlig Hjælp.

XLIV. Det Herberge, som den hellige Ansgar havde indrettet i Bremen til de fattiges Understøttelse[1]), forøgede han herligt, og ikke alene i sit eget Bispedømme, men overalt hvor han befandt sig, sørgede han med al mulig Omhu for Mad til de fattige; Eftertiden efterlod han et herligt Opmuntringens Ord, idet han sagde: »Vi maa ikke tøve med at komme de fattige til Hjælp, saasom vi ikke ved, hvem af dem der er Christus, og hvornaar han kommer til os«[2]). Alle ydede han uophørlig Ordets Almisse. I dette Øjemed lod han den hellige Gregors[3]) Sentenser excerpere og skrev dem ogsaa selv af med egen Haand. Der findes en Del Breve fra ham til forskellige, men særlig udmærket er et til nogle Nonner, hvori han lovpriser Legemets Jomfruelighed men viser, at mange Nonner i deres Sind bliver Skøger. Da han til Slut blev medtaget af Sygdom og Alderdom, lod han sin Medhjælper Adalgar styrke dem, han ikke selv kunde styrke i Herren og anbefalede ham ogsaa til Kongens Varetægt. Han døde i det Herrens Aar 888, i den 6te Indiktion. Hans Begravelse fandt Sted den 11. Juni. Han blev begravet uden for St. Peters Kirke paa Østsiden, saaledes som han selv havde bedt om.

XLV. Ærkebisp Adalgar beklædte Bispesædet i 20 Aar. Hans Aar har vi hentet fra Aarbogen som ovenfor[4]),

---

[1]) jvf. ovenfor Kap. XXX.

[2]) jvf. Matth. 25,34 ff.

[3]) Gregor I den Store, Pave 590—604, er Forfatter til en Række omfattende teologiske Skrifter, som hyppig excerperedes i Middelalderen.

[4]) Aarbogen fra Korvey lader dog Adalgars Bispetid strække sig fra 888—909, d. v. s. over 21 Aar.

hans Levned har vi erfaret af den hellige Rimberts Levnedsbog c. 12. Da den hellige Rimbert havde antaget Munkedragten og aflagt Munkeløftet, saa besluttede man, hedder det derpaa, til Trøst at medgive ham en Mand, der udmærkede sig ved sin Vandel, af Rang Diakon, ved Navn Adalgar. Denne Mand, hedder det, som er ærværdig baade som Efterligner af hans Vandel og som Efterfølger i hans Værdighed, lever endnu den Dag i Dag og bevidner sammen med mange andre, at den hellige Ærkebisp Rimbert ikke satte noget til af sin Fuldkommenhed som Munk i Anledning af sin Hyrdegerning, o. s. fr. Endvidere hedder det i c. 21: Da den hellige Rimbert nu plagedes af Alderdommen, fik han ogsaa uafladelig Smerte i Fødderne. Derfor opnaaede han hos de glorværdige Konger Ludvig og hans Sønner, at en udmærket Mand, nemlig Adalgar, Munk i Korvey, blev beskikket ham til Medhjælp, for at han, naar han selv var forhindret paa Grund af Sygdom, kunde have Adalgar til at hjælpe sig med at rejse rundt i Bispedømmet, møde paa Tinge og, naar det krævedes, med Følge drage i Leding eller til Hoffet. Han opnaaede ogsaa, at han ved Udvælgelsen bekræftedes som hans Efterfølger og fik Sæde blandt Kongens Raader, idet Brødrene og Abbeden i Klostret gav deres Samtykke dertil og det hellige Kirkemøde[1]) bekræftede det altsammen.

XLVI. Hyrdestaven modtog han af Kong Arnulf, Palliet af Pave Stephan[2]). Han blev indviet af Ærkebisp Sundrold af Mainz[3]) og beklædte Bispesædet i den vanskelige Tid under Barbarernes Hærgen. Alligevel slog han ikke af paa sin Nidkærhed for sin Sen-

[1]) Synoden i Mainz 888.

[2]) Stephan V, Pave 885—91. Dokumentet om Overdragelsen af Palliet er ikke bevaret.

[3]) Ærkebisp 889—91.

delse til Hedningene, saaledes som det fremgaar af Dokumenterne[1]), men sørgede ligesom sine Forgængere[2]) for at have Præster beskikkede til denne Gerning.

XLVII. Hvad Danernes Historie angaar, har jeg hverken selv set mere optegnet eller hørt, at andre har set det; det er vel formentlig af den Grund, at Normannerne eller Danerne dengang blev næsten fuldstændig udslettet i nogle alvorlige Kampe af Kong Arnulf. Krigen gik efter Himlens Styrelse. Thi mens der nedhuggedes 100000 Hedninge[3]), viste det sig, at der
Schol. 8. knap nok var faldet en eneste af de kristne. Og saaledes blev Normannernes Forfølgelse bragt til Ophør, idet Herren hævnede sine Tjeneres Blod, som var blevet udøst[4]) gennem 70 Aar[5]). Dette fortæller Frankernes Historie.

XLVIII. Derimod har jeg af den sandfærdige Danerkonge Svends[6]) Mund hørt følgende, da han engang paa vor Opfordring opregnede sine Forfædre: »Efter Normannernes Nederlag«, sagde han, »herskede, saa vidt jeg har erfaret, Heiligo[7]), en Mand, der var elsket af Folket paa Grund af sin Retfærdighed og sin Helligheds[8]). Efter ham fulgte Olaph, som kom fra Sverige og satte sig i Besiddelse af Kongedømmet i Danmark

Schol. 8. Ved den Lejlighed dræbtes Kongerne Gotfrid og Sigfrid.

---

[1]) De er gaaet tabt.

[2]) jvf. ovenfor Kap. XXXVI.

[3]) I Slaget ved Löwen 891. Tallet paa de faldne Hedninge er naturligvis en stor Overdrivelse.

[4]) Bibelsk Udtryk jvf. Psalme 79,10.

[5]) Typisk Tal, der kun betegner et langt Tidsrum.

[6]) d. v. s. Svend Estridsøn.

[7]) d. v. s. Helge.

[8]) Denne Bemærkning bygger tydeligvis ikke paa andet end selve Navnet Helge, der kommer af hellig.

med Vaabenmagt[1]); han havde mange Sønner, af hvilke Chnob[2]) og Gurd satte sig i Besiddelse af Kongedømmet efter Faderens Død.

XLIX. I Adalgars 7ende Aar[3]) plagede Ærkebisp Hermann af Köln[4]) vor Adalgar med store Overgreb, idet han forsøgte at lægge Bremen ind under Köln. Der blev da sammenkaldt et Kirkemøde i Tribur[5]) under Forsæde af Haddo[6]) af Mainz, og her kasseredes det apostolske Sædes Breve og annulleredes de glorværdige Kejseres Befalinger, idet Pave Formosus[7]) og Kong Arnulf, efter hvad man siger, gav deres Samtykke til de uretfærdige Beslutninger. Da Underskriften derpaa fandt Sted, fik Ærkebisp Adalgar anvist Plads i Slutningen af Koncilbeslutningen. Der gaar stor Schol. 9.

Schol. 9. Thi baade Kongen og Paven fik et sørgeligt Endeligt, idet Pave Formosus endog efter sin Død af sin Efterfølger[8]) blev berøvet sin Værdighed og kastet ud af sin Grav. Men Kong Arnulf blev endog i levende Live fortæret af Orme og tilsidst dræbt ved Gift efter Guds tunge Straffedom.

---

[1]) Denne Olaph nævnes ogsaa i Kap. LII, hvor han ligefrem betegnes som »Svenskerhøvding« (Sueonum princeps); dette i Forbindelse med, at den ene af de saakaldte Vedelspangrunestene har svenske Runeformer og svensk Sprogform, danner Grundlaget for Antagelsen af et svensk Herredømme i Danmark eller i hvert Fald Sønderjylland.

[2]) Identisk med den Gnupa, der nævnes paa Vedelspangstenene, og den Chnuba, der omtales af den sachsiske Historieskriver Widukind (10. Aarh.).

[3]) d. v. s. 895.

[4]) Hermann I 890—923.

[5]) Det afholdtes i Begyndelsen af Maj Maaned 895; Kong Arnulf gjorde her ved sit Samtykke til en Række canones Gejstligheden store Indrømmelser for at vinde dens Støtte overfor Stormændene.

[6]) Haddo I 891—913.

[7]) 891—96.

[8]) Stephan VI 896—897.

Snak om Adelin og Widger[1]), som ved deres Strid gjorde Kirkemødet til en Teaterforestilling. Det blev en sørgelig Tragedie; Widger, som stod paa vort Parti, blev, hedder det sig, overvundet og døde Dagen efter. Og ydermere skal Bremen hele Tiden under Adalgar og Hoger have staaet under Köln som et Lydstift. Eftersom vi har fundet dette optegnet i samme Koncilbeslutning[2]), vil vi lade det staa uafgjort hen, om det er sandt eller opdigtet.

L. Aaret efter[3]) døde derpaa Pave Formosus og 4 Aar[4]) efter gik Kong Arnulf bort. Herefter følger Ungarernes Indfald[5]) og Kirkernes Forfølgelse. Vor Ærkebisp, der nu var en saare gammel Mand, kunde ikke saa godt modstaa Fjenderne eller bestemme, hvad der skulde gøres. Derfor skal han fra Klostret i Korvey have faaet Hoger til Medhjælper, for at han støttet til hans Bistand og Hjælp selv kunde nyde Hvilen i sin høje Alderdom. Den almægtige Gud, som undertiden lader de retfærdige fristes, for at de kan blive bedre, skabte da ogsaa vor Ærkebisp tilligemed Fristelsen Udgangen af den, for at han maatte kunne udholde den[6]). Thi Pave Sergius[7]), som i næsten lige saa stort et Antal Aar var den syvende[8]) efter Formosus, ynkedes over Adalgars Genvordigheder og fornyede Bremerkirkens Privilegier og bekræftede alt, hvad hans Forgængere Gregor og Nicolaus havde ind-

---

[1]) De er ikke nærmere bekendt; Adam bygger sine Oplysninger paa mundtlige Meddelelser.

[2]) Om Adam virkelig har benyttet Koncilbeslutningerne er tvivlsomt.

[3]) ɔ: 896.

[4]) ɔ: 899.

[5]) Aar 906.

[6]) jvf. 1. Korinth. 10,13.

[7]) Sergius III 904—11.

[8]) egl. den niende.

rømmet Ansgar og Rimbert. Da endvidere Ærkebisp Adalgar tynget af Alderdommens Byrde ikke kunde passe sin Hyrdegerning med at rejse omkring, prædike og indvi Bisper, saa fik han af Paven 5 Nabobisper til Medhjælpere, nemlig Sigmund af Halberstadt[1]), Wigbert af Verden[2]), Biso af Paderborn[3]) og de to Bernharder af Minden[4]) og Osnabrück[5]), for at den gamle Mand kunde støtte sig til deres Bistand. Jeg har ved Haanden de Breve, Pave Sergius har udstedt til begge Parter[6]), og deri indeholdes disse Bestemmelser. Det er os dog uklart og ikke tilstrækkelig bekendt, om Adalgar har indviet nogle Bisper for Hedningene, saaledes som Brevet antyder, eller om denne Bispeindvielse er forblevet usket indtil Adaldags Dage, hvad vi snarere tror, især da Barbarernes Hærgen næppe endnu tillod Præster at opholde sig blandt dem. Thi Amoritens Ondskab var endnu ikke fuld[7]), og endnu var ikke Tiden til at forbarme sig over dem kommet[8]). Herpaa døde Ærkebispen i det Herrens Aar 907, den 14. Maj og blev begravet i St. Mi- Schol. 10.

Schol. 10[9]). Pave Stephan, som beklædte Pavestolen i 6 Aar, befalede Ærkebisp Hermann af Köln og Ærkebisp Adalgar af Hamburg, som stredes om Bremerkirken, at indfinde sig ved Kirkemødet i Worms[10]) og overdrog det til Ærkebisp Fulko af Rheims paa hans Vegne at undersøge deres Sag.

---

[1]) 894—923.

[2]) findes ogsaa nævnt som Bisp 874.

[3]) 886—908.

[4]) † 913.

[5]) En Bisp Bernhard af Osnabrück kendes ikke.

[6]) d. v. s. til Adalgar og Nabobisperne; kun Brevet til Adalgar er bevaret.

[7]) 1. Mos. 15,16.

[8]) Psalm. 102,14.

[9]) Dette Scholion er ikke af Adam.

[10]) 897.

chaels Kirke, som han selv af Kærlighed til sin Lærer havde rejst over dennes Grav.

LI. Ærkebisp Hoger beklædte Bispesædet i 7 Aar[1]). I den tidligere nævnte Bog[2]) har vi fundet baade hans Aar og at han under Striden blev indviet af Ærkebispen af Köln[3]). Palliet modtog han af Pave Sergius, Staven af Kong Ludvig[4]). Hvorfra han kom, og hvordan han levede, det ved kun Gud. Dog har vi fundet følgende Optegnelse [om, hvordan han var,] i et Vers i en af Kirkens gamle Bøger: »Hellig og udvalgt han var, Hoger, den syvende Heros«. Et Vidnesbyrd om hans Hellighed afgiver ogsaa de gamles Beretning, som fortæller, at han var meget streng med Hensyn til Kirketugten og havde til Vane hyppig at rejse rundt til Klostrene i sit Stift. Engang han opholdt sig i Hamburg[5]), ilede han derfor ogsaa i den dybeste Nat til Ramelsloh til Morgenbønnen for at undersøge, hvad Brødrene tog sig til. Han var, siger jeg, en tro og forstandig Husholder[6]), som baade selv vaagede om Natten og hindrede sine Folk i at sove, saa han glad kunde ile den kommende Brudgom imøde og sige: »Se, her er jeg og de Børn, Herren har givet mig«[7]).

LII. I Hr. Hogers andet Aar[8]) blev Ludvig Barn bisat, og Konrad [Hertug] af Franken[9]) blev ophøjet til Konge. Med denne Ludvig ender Karls gamle Æt. Hertil gaar ogsaa »Frankernes Historie«[10]). Hvad vi

---

[1]) 905—915.

[2]) jvf. ovenfor Kap. XXXV.

[3]) Hermann.

[4]) Ludvig IV (Barn) 899—911.

[5]) Om Hamburg virkelig var kommet paa Fode igen og blevet beboelig, er usikkert.

[6]) Lukas 12,42.

[7]) Esajas 8,18.

[8]) 911.

[9]) Konrad I af Franken 911—18.

[10]) de frankiske Aarbøger.

fra nu vil berette, har vi fundet i forskellige andre, ingenlunde uvederhæftige Bøger. Men noget har den berømmelige Danerkonge[1]) fortalt os paa vor Anmodning derom: »Efter Svenskerhøvdingen Olaph«[2]), sagde han, »som herskede i Danmark sammen med[3]) sine Sønner, indsattes Sigerich[4]) i hans Sted. Da han havde hersket en kort Tid, berøvede Hardegon[5]), Svends Søn, som kom fra Normandie[6]), ham Kongemagten«. Men om nogle af disse mange Konger eller rettere Tyranner hos Danerne har hersket samtidig, eller om den ene kun har overlevet den anden i kort Tid, er usikkert. Os maa det være nok at vide, at de alle endnu var Hedninge, og at trods den megen Forandring i Rigerne og Barbarernes Krigstog holdt den Kristendom, som Ansgar havde plantet, sig nogenlunde i Danmark og sygnede ikke helt hen. Paa de Tider hjemsøgte en gruelig Forfølgelse Sachsen, idet fra den ene Kant Daner og Slaver, fra den anden Kant Böhmer og Ungarer hærgede Kirkerne[7]). Dengang blev Hamburgerstiftet ødelagt af Slaverne og Bremerstiftet ved Ungarernes Angreb. Imidlertid døde den Guds Bekender Hoger og begravedes ligesom sin Forgænger[8]) i St. Michaels Kirke i det Herrens Aar

---

[1]) Svend Estridsøn.

[2]) jvf. ovenfor Kap. XLVIII.

[3]) ifølge Kap. XLVIII kom Sønnerne først til Magten efter Olafs Død.

[4]) identificeres med den Kong Sigtrygg, der nævnes som Gnupas Søn paa Vedelspangstenene.

[5]) sædvanlig — men sikkert med Urette — opfattet som en Fejlskrift for Hardeknud, som saa igen opfattes enten som Gorm den Gamle eller som dennes Fader.

[6]) eller fra Norge; det latinske Udtryk Nortmannia kan betyde begge Dele.

[7]) om Ungarernes Angreb beretter f. Eks. Aarbøgerne fra Korvey under Aarene 906 og 915.

[8]) jvf. ovenfor Kap. L.

915[1]); hans Bisættelse fejres den 20. December. Da 120 Aar efter[2]) det lille Kapel styrtede sammen af Ælde, ledte man efter Liget af denne Bisp, men kunde ikke finde andet end Korsene fra Palliet og Bispens Hovedpude[3]). Det er vor Tro, at hans Opstandelse er fuldbyrdet, saaledes som det, efter hvad andre beretter, virkelig skal være sket med David og Evangelisten Johannes.

LIII. Reginward beklædte Bispesædet i knap eet Aar. Om hans Levned er intet andet end Navnet kommet mig i Hænde. Men da jeg har bragt i Erfaring, at hans Efterfølger[4]) har deltaget i det Kirkemøde, der holdtes i Altheim i Kong Konrads 5te Aar, i hvilket Aar ogsaa vor Hoger gik bort[5]), saa har jeg deraf sluttet, at Reginward maa være kommet imellem dem og ikke har levet Aaret ud; jeg har heller ikke kunnet finde noget Brev fra ham nogetsteds. Paa de Tider skete der, efter hvad Eftertiden fortæller, et stort Mirakel i Bremen. Ungarerne stak nemlig Kirkerne i Brand, myrdede Præsterne foran Altrene, og Klerke og Lægfolk iflæng enten dræbte de ustraffet eller slæbte de i Fangenskab. Selv Korsene huggede Hedningene dengang isønder og drev de Spot med. Spor af denne rasende Fremfærd har holdt sig helt op til vor Tid. Men den nidkære Gud[6]), hvis Lidelse

---

[1]) ifølge andre Kilder døde Hoger 917, men hans Død maa vist snarest sættes til 916.

[2]) d. v. s. 1035.

[3]) Bisperne bisattes i fuldt Skrud, og under Nakken anbragtes ofte en Hovedpude (ofte afbildet paa Ligsten og Gravmæler over Bisper).

[4]) Unni.

[5]) Synoden holdtes 916, hvilket rigtigt er Konrads 5te Regeringsaar, mens Adam i det foregaaende Kap. sætter Hogers Død til 915.

[6]) bibelsk Udtryk fra 2. Moseb. 34,14.

der blev bespottet, lod ikke de vantro slippe ustraffet. Thi pludselig rejste der sig en forunderlig Storm, som løftede Tagspaanerne op fra Tagene paa de halvt nedbrændte Kirker, hvirvlede dem lige ned i Ansigtet og Synet paa Hedningene og tvang disse, der søgte Frelse ved Flugt, til enten at styrte sig hovedkuls i Floden eller til at finde sig i at falde i Hænderne paa Borgerne. Der gik kun kort Tid, saa fulgte den gode Hyrdes Død hurtig paa Hjordens Nedsabling. Han blev bisat den 1. Oktober[1]) og begravedes ved Siden af sine Forgængere i St. Michaels Kirke.

LIV. Ærkebisp Unni beklædte Bispesædet i 18 Aar[2]). Hans Aar og Død har jeg fundet paa samme Maade som ovenfor[3]). Det er overleveret af Brødrene, at, da Reginward var gaaet bort, blev Leidrad, Provst ved Bremerkirkens Kor[4]), udvalgt af Gejstligheden og Lægfolket. Han begav sig saa til Hoffet og tog den ovenfornævnte Unni med sig som Kapellan. Men Guds Aand kom da over Kong Konrad, tror jeg da, for uden at ænse Leidrads prægtige Udseende rakte han Hyrdestaven til den uanselige Unni, som han havde set staa bagved. Ham gav saa ogsaa Pave Johannes X[5]) Palliet, saaledes som hans Brev viser[6]). Han var da ogsaa en højhellig Mand, som man kan se af hans Udvælgelse og Bortgang. Paa Grund af sin Hellighed forblev han en fortrolig og skattet Ven af Kongerne Konrad og Henrik[7]). Derfor

---

[1]) Dødsaaret er maaske 918.

[2]) 918—36; da Adam sætter Reginwards Død til 916 og Unnis til 936, maatte han egl. beregne Unnis Bispetid til 20 Aar.

[3]) jvf. ovenfor Kap. XXXV og LI.

[4]) d. v. s. de til Domkirken knyttede Præster.

[5]) 914—28.

[6]) Brevet er ikke bevaret.

[7]) Henrik I 919—36.

skildres han ogsaa saaledes i et Vers: »Fyrsternes Ven var Unni, den niende Biskop i Rækken«.

LV. Paa hans Tid ødelagde Ungarerne ikke bare vort Sachsen og andre Landskaber paa denne Side Rhinen, men ogsaa Lothringen og Frankrig hinsides Rhinen. Ogsaa Danerne, som havde Slaverne til Hjælp, hærgede først Sachsen hinsides Elben, dernæst ogsaa det paa denne Side Elben og indjog Sachserne stor Rædsel[1]). Hos Danerne herskede paa den Tid Hardeknuth Vurm[2]); han var, det maa jeg sige, en gruelig Orm og ikke lidet fjendtlig mod de kristne Folk. Han pønsede paa fuldstændig at udrydde den Kristendom, der fandtes i Danmark[3]), fordrev de Guds Præster fra sit Land og dræbte endog saare mange af dem under Pinsler.

LVI. Men Kong Henrik, der allerede fra Barn af var gudfrygtig og satte al sin Lid til Guds Barmhjertighed, besejrede Ungarerne i mange, alvorlige Slag. Endvidere slog han Böhmerne og Sorberne, der allerede var underkuet af andre Konger, samt de øvrige Slaverfolk saa grundigt i et stort Slag[4]), at de temmelig faa, der var blevet tilbage, frivillig lovede Kongen at betale Skat og Gud at antage Kristendommen[5]).

LVII. Derpaa rykkede han med en Hær ind i Danmark og forskrækkede allerede ved første Angreb Kong Vurm i den Grad, at han erklærede, at han vilde gøre, hvad der blev ham befalet, og

---

[1]) Tidspunktet for disse danske Vikingetog er o. 920.

[2]) Saaledes staar der i det bedste Haandskrift, og derpaa støtter den Opfattelse sig, at Gorm har haft Dobbeltnavnet Hardeknud Gorm; det sandsynligste er dog, at Ordet Søn er udfaldet, saaledes at Stedet kommer til at lyde: Hardeknuds Søn Gorm.

[3]) ifølge Saxo ødelagde han Kirken i Slesvig.

[4]) Slaget ved Lenzen 929.

[5]) Denne Paastand er næppe rigtig.

ydmygt bad om Fred[1]). Da Henrik paa den Maade var blevet Sejrherre, lagde han Rigets Grænser ved Slesvig, som nu hedder Hedeby, indsatte en Markgreve der paa Stedet og befalede, at en Koloni af Sachsere skulde tage Bopæl der[2]). Alt dette har en Danerbisp[3]), en klog Mand, fortalt os, og hvad vi sandfærdig har hørt, det lader vi ligesaa redeligt gaa videre til vor Kirke.

LVIII. Da nu vor højsalige Ærkebisp Unni saa, at Troens Dør var aabnet for Hedningene[4]), takkede han Gud for Hedningenes Frelse, men navnlig for, at Hamburgerkirkens Sendelse, som længe var blevet forsømt paa Grund af Tidernes Ugunst, nu takket være den barmhjærtige Guds Foregriben og Kong Henriks Tapperhed havde faaet Tid og Lejlighed til at virke. I den Mening, at intet kunde være for besværligt eller tungt at bære for Christi Skyld, bestemte han sig da til personlig at rejse rundt i sit vidtstrakte Stift. Ham fulgte den hele Hjord, som man siger, ved Bremerkirken, thi den var sorrigfuld, naar den gode Hyrde[5]) var borte, og beredt til at gaa med ham i Fængsel og i Døden[6]).

LIX. Da nu den Guds Bekender var kommet til Danerne, hos hvem dengang som sagt den grusomme Worm regerede, kunde han ganske vist ikke bøje denne paa Grund af hans indgroede Ondskab, men Kongens Søn, Harald[7]), skal han have vundet ved

---

[1]) Ifølge en ældre Kilde (Widukinds Sachserkrønike) var det Kong Gnupa, der blev overvundet af Henrik I. Henrik I.s Tog har formentlig fundet Sted ca. 934.

[2]) Denne Efterretning maa betragtes som ret tvivlsom.

[3]) Hans Navn omtales ikke af Adam.

[4]) Bibelsk Udtryk jvf. Apostl. Gern. 14,26.

[5]) Johannes 10,11.

[6]) jvf. Lukas 22,23.

[7]) Harald Blaatand.

sin Prædiken. Han gjorde ham i den Grad troende i Christus, at han tillod, at Kristendommen, som hans Fader altid havde hadet, maatte dyrkes aabenlyst, skønt han selv endnu ikke modtog Daabens Sakramente. Da saa den Guds Mand havde beskikket Præster ved alle Kirkerne i Danernes Rige, skal han have overantvordet de troendes Mængde til Harald. Støttet til dennes Hjælp og Udsending rejste han rundt til alle Danernes Øer, idet han forkyndte Guds Ord[1]) for Hedningene og styrkede de troende, han der fandt i Fangenskab, i Christus.

LX. Dernæst fulgte han i den store Forkynder Ansgars Fodspor, sejlede over Østersøen og naaede ikke uden Møje til Birca. I de 70 Aar siden den hellige Ansgars Død havde ingen Lærer vovet at begive sig derhen, Rimbert alene undtaget, saaledes som vi har læst[2]); i den Grad holdt Forfølgelsen vore tilbage. Birca er en By hos Göterne, beliggende midt i Sverige, ikke langt fra det berømteste Tempel, Svenskerne har i deres Gudsdyrkelse, kaldet Upsala. Paa dette Sted drejer en Bugt[3]) af det Hav, der kaldes det Baltiske eller Barbariske, mod Nord og danner en Havn, som er de barbariske Folk, der bor spredt rundt omkring dette Hav, kærkommen, men er saare farlig for dem, der ikke tager sig i Agt eller er ukendte med Stedforhold af den Art. Thi Bircabeboerne bliver tit og ofte hjemsøgt af Overfald fra de Sørøvere, som der er en stor Mængde af der, og naar de ikke kan modstaa Fjenderne med Vaabenmagt, forsøger de at skuffe dem ved en snedig List. De spærrede den urolige Havbugt over en Strækning paa 100 Stadier[4]) eller

[1]) Apostl. Gern. 8,4.

[2]) Rimberts Levned c. 20.

[3]) ɔ: Mälaren.

[4]) à ca. 200 m.

mere med Stendæmninger gemt under Vandet[1]) og gjorde derved Passagen lige farlig for deres egne og for Sørøverne. Da denne Ankerplads er den sikreste paa Sveriges Kyst, plejer alle Skibe fra Danerne eller Normannerne og ligeledes fra Slaverne og Preusserne samt andre skythiske[2]) Folkefærd aarlig at stævne sammen der for forskellige nødvendige Forretningers Skyld.

LXI. I denne Havn gik den Guds Bekender i Land og begyndte at henvende sig til Folkene med sit usædvanlige Ærinde. Sveerne og Göterne eller, hvis de rettere bør kaldes saa, Normannerne havde naturligvis i de ulykkelige Tider, da Barbarerne drog ud paa Krigstog og i Løbet af faa Aar mange Konger førte et blodigt Herredømme, fuldkommen glemt den kristne Religion og kunde nu ikke let overtales til Troen. Vi har af den ofte nævnte Danerkonge Svend erfaret, at dengang herskede hos Sveerne en vis Ring tilligemed sine Sønner Herich og Emund, og at denne Ring til Forgængere havde haft Anund, Bern, Olaph, om hvilke man læser i »Den hellige Ansgars Gerninger«[3]), samt andre, hvis Navne jeg ikke kan komme i Tanker om. Og det er troligt, at den Guds Stridsmand Unni har henvendt sig til disse Konger, skønt de endnu ikke var troende, og med deres Tilladelse har prædiket Guds Ord i Sverige. Ligesom det forekommer mig unyttigt at udforske, hvad Bedrifter de, der ikke har vundet Troen, har udført, saaledes vilde

---

[1]) Forestillingen om saadanne kunstige Stendæmninger under Vandet skyldes vist Tilstedeværelsen af de mange farlige Skær i Indløbet.

[2]) Betegnelsen Skythien bruger Adam baade om Sverige, Finland og Rusland.

[3]) Anund omtales i »Ansgars Levned« c. 19, Bjørn smst c. 11 og Olaf smst. c. 26 og 30.

det efter min Mening være ugudeligt at forbigaa deres Frelse, som først vandt Troen, og ved hvem de vandt Troen. Sveerne og Göterne havde da først faaet Troen indpodet af den hellige Ansgar, men siden gled de atter tilbage til Hedenskabet og blev derefter kaldt tilbage af den hellige Fader Unni. Dette maa være nok at vide, for at vi ikke, hvis vi siger mere, skal faa Ord for at ville lyve. »Thi det er bedre«, som den salige Hieronymus siger[1]), »at sige Sandhed paa en klodset Maade end at tale Usandhed i smukke Ord«.

LXII. Men da den Guds Evangelist havde udført sin Sendelses Hverv og omsider besluttede sig til at vende tilbage, blev han angrebet af Sygdom i Birca og aflagde der sit trætte Legemes jordiske Hylster. Men hans Sjæl steg, væbnet med mange Sejre over Sjælene, op til det himmelske Fædrelands Borg til den evige Glæde. Derpaa sørgede hans Disciple under Graad og Glæde for hans Ligfærd; hans Krop begravede de i Byen Birca og kun Hovedet førte de til Bremen, hvor de med al skyldig Hæder bisatte det i St. Peters Kirke foran Alteret. Han døde, efter at have fuldendt Løbet og den gode Strid[2]) i Skythien, som det staar skrevet[3]), i Aar 936 efter Herrens Kødspaatagelse, i den 9ende Indiktion, omtrent midt i September[4]). Dette er Otto den Stores første Regeringsaar og det 148nde efter den første Bremerbiskops, den hellige Willehads Bortgang.

LXIII. Velan da, I Bisper, som bliver siddende hjemme og sætter Ærens, Vindingens, Bugens og Søvnens korte Glæder paa Førstepladsen i jeres

---

[1]) Lærd Kirkefader ca. 400; Ytringen findes i et af hans Breve (Epistola 18,4),

[2]) jvf. 2. Timoth. 4,7.

[3]) i Aarbøgerne fra Korvey under Aaret 936.

[4]) nemlig d. 17. Sept.

Bispegerning. Se dog, siger jeg, hen til denne i det timelige fattige og beskedne, men rosværdige og store Guds Præst. Han kronedes nylig med saa herligt et Endeligt og gav Eftertiden et Bevis for, at jeres Uvirksomhed ikke kan undskyldes ved Forholdenes eller Stedernes Ugunst; thi han drog selv gennem saa store Farer til Vands og til Lands rundt til de vilde Folkeslag i Norden og opfyldte sin Sendelses Hverv med saa stor Nidkærhed, at han udaandede i de fjerneste Egne paa Jorden og satte Livet til for Christus.

ANDEN BOG.

Anden og følgende Bog skal om gode Bedrifter berette.

I. Ærkebisp Adaldag beklædte Bispesædet i 53 Aar[1]). Det er ham, der, som det hedder[2]), har genoprettet Staten for os. Han var af anset Slægt, ung af Alder, skøn af Udseende og endnu skønnere ved sin retskafne Karakter. Han blev hentet fra Domkapitlet i Hildesheim som Slægtning og Elev af salig Adalward[3]), Bisp af Verden, der dengang nød almindelig Agtelse for sin Vandel, havde et uplettet Rygte og var velkendt ved Hoffet for sin Troskab. Han var ogsaa bekendt for sin Lærdom og sine Undergerninger og skal have prædiket for Slaverfolkene paa den Tid, da vor Unni var Sendebud hos Skytherne[4]). Takket være hans Bistand og Anbefaling ved Hoffet[5]) modtog da Adaldag Hyrdestaven af Otto den Store; det ærkebiskoppelige Pallium fik han af Pave Leo VII[6]). Haandspaalæggelsen, ligesom Forgængerne, af Ærkebispen af Mainz[7]). Hamburgerkirken havde endnu

---

[1]) 937—88.

[2]) I Vergils Aeneide VI 846.

[3]) d. $^{27}/_{10}$ 933.

[4]) d. v. s. Svenskerne. Unnis Missionsrejse til Sverige (jvf. I c. 60) faldt iøvrigt først nogle Aar efter Adalwards Død.

[5]) Andetstedsfra vides det, at Adaldag stod i særlig Gunst hos Enkedronning Mathilde, fordi han læste den første Sjælemesse for hendes afdøde Mand, Kong Henrik I.

[6]) Pave 936—39.

[7]) Enten Hildibert, der døde $^{31}/_{5}$ 937, eller Friedrich, der indviedes $^{9}/_{6}$ 937.

ingen Lydbisper; dem fik den først ved Adaldags nidkære Virksomhed.

II. Saasnart nu Adaldag havde tiltraadt Bispedømmet, bevirkede han, at Bremen, der tidligere i lang Tid havde været undertrykt af Myndighederne og Dommerne, frigjordes ved Kongens Brev og fik Skattefrihed og Uafhængighed ligesom de øvrige Stæder. Kongebrevene og andre Dokumenter desangaaende har jeg ved Haanden[1]). Hvad hans Sendelse angaar, den som oprindelig hans Forgængere havde overtaget til Hedningernes Frelse, men som først lykkedes for ham i den Grad, at han i Glæde kunde høste, hvad de andre havde saaet med Graad[2]), ja saa opfyldtes han snart helt og holdent, det maa jeg sige, af brændende Længsel efter den og var kun urolig for, hvorledes han skulde gennemføre det, han i Fromhed og Gudfrygtighed tænkte sig. Og saasom alle Ting samvirker til gode for dem, som elsker Gud[3]), gav Herren ham til hans Ønskes Opfyldelse baade gunstige Tidsforhold og Kongens Naade. Han nød i den Grad dennes Fortrolighed, at han kun sjælden veg fra hans Side; aldrig svigtede han dog sit Stifts Krav eller tilsidesatte Omsorgen for sin Sendelse. Tværtimod, da han saa, at den sejrrige og retfærdige Konge var rede til alt, hvad Guds er[4]), aflod han især ikke at anspore hans Iver til Hedningernes Omvendelse. Dette lykkedes ham da ogsaa efter Ønske, idet Gud arbejdede med[5]) og styrkede den fromme Konges Haand i alt.

III. Saa snart Kong Otto takket være Guds Hjælp

---

[1]) Nemlig et Dokument af $^{30}/_{6}$ 937, der giver Hamburg og dets Klostre, deriblandt Bremen, Immunitet.

[2]) Psalme 126,5.

[3]) Romerbr. 8,28.

[4]) Matthæus 16,23.

[5]) Jvf. Markus 16,20.

var blevet befriet for sine Brødres Efterstræbelser, gjorde han Ret og Retfærdighed[1]) for Folkene. Da han derpaa havde lagt næsten alle de Riger, som var faldet fra efter Karls Død, ind under sit Herredømme, greb han til Vaaben mod Danerne[2]), som tidligere hans Fader havde slaaet i Krig. De pønsede paa at føre Krig og myrdede ved Hedeby Ottos Udsendinge tilligemed Markgreven samt udryddede hele Sachserkolonien[3]) fuldstændig. For at hævne dette rykkede Kongen straks med en Hær ind i Danmark. Efter at have overskredet Danernes Grænsemærker, som i sin Tid var blevet rejst ved Slesvig[3]), hærgede han hele Landet med Ild og Sværd indtil det yderste Hav[4]), som skiller Nordmændene fra Danerne og den Dag i Dag efter Kongens Sejr kaldes Ottinsand[5]). Da han drog tilbage, gik Harald imod ham ved Slesvig og leverede ham Slag. I dette kæmpede begge Parter tappert, men Sachserne gik af med Sejren, og Danerne maatte overvundne trække sig tilbage til Skibene. Omsider kom man overens om Fredsvilkaarene; Harald underkastede sig Otto, modtog Riget af ham og lovede at antage Kristendommen i Danmark. Umiddelbart efter lod Harald sig døbe sammen med sin

---

[1]) Bibelsk Udtryk jvf. 1. Krøn. 18,14 o. a. St.

[2]) Beretningen om Otto I.s Tog mod Danmark beror paa en Forveksling med Sønnen Otto II.s Krigstog 974.

[3]) jvf. I 57.

[4]) 5. Mosebog 34,2.

[5]) Efter Udtrykket at dømme maa Adam vel tænke paa Kattegat. Paa Sydsiden af Thyholm i Limfjorden findes Stednavnet Oddesund, og det er velsagtens det, der har givet Anledning til Dannelsen af Sagnet om, at Otto naaede helt op til Limfjorden — mens han i Virkeligheden kun naaede til Slesvig —, og til Fortællingen hos Saxo om, at han kastede et Spyd i Bølgerne til Tegn paa, at Grænsen skulde være der.

Hustru Gunhild[1]) og sin lille Søn, som vor Konge holdt over Daaben og kaldte Sueinotto[2]). Dengang blev den Del af Danmark, som ligger paa denne Side Havet og af Indbyggerne kaldes Jylland, delt i 3 Bispedømmer og lagt ind under Hamburgerstiftet[3]). I Bremerkirken opbevares Kongebreve, der viser, at Kong Otto i den Grad har haft Danerriget i sin Magt, at han endog har bortgivet Bispesæderne[4]). Af Pavebrevene kan det fremdeles ses, at Pave Agapitus[5]), samtidig med at han lykønskede Hamburgerkirken til Hedningernes Frelse, ogsaa indrømmede Adaldag alt det, som var blevet indrømmet Bremerbispesædet af hans Forgængere Gregorius, Nicolaus, Sergius og de andre. Han indrømmede ham ogsaa i Kraft af sin apostolske Myndighed Retten til paa hans Vegne at indvi Bisper saavel for Danmark som for de øvrige Folk i Norden[6]).

IV. Vor højsalige Fader var altsaa den første, der indviede Bisper for Danmark, nemlig Horit (Hared) for Slesvig, Liafdag for Ribe, Reginbrond for Aar-

---

[1]) Harald Blaatand synes at have været gift flere Gange; paa Søndervissing-Runestenen kalder Tova sig Harald Gormsøns Hustru, og ifølge Saxo er Harald gift med Styrbjørns Søster Gyrith.

[2]) Adams Fremstilling er urigtig. Harald Blaatands Overgang til Kristendommen kan ikke staa i Forbindelse med et af Otto I foretaget Tog mod Danmark, da et saadant ikke har fundet Sted (jvf. Note 2 til c. 3), og den kan heller ikke have noget at gøre med Otto II.s Tog 974, da den er foregaaet før det Tidspunkt. En anden og rigtigere Tradition findes i Schol. 20.

[3]) jvf. ogsaa IV c. 1.

[4]) Der sigtes vist til et Brev udstedt af Otto I den $^{26}/_{6}$ 965, hvori han bl. a. fritager de danske Bisper for at betale Skat til hans Grever.

[5]) Pave Agapitus II 946—55.

[6]) Temmelig unøjagtigt Referat af det bevarede, men delvis forfalskede Pavebrev af 2. Jan. 948.

hus[1]). Dem betroede han ogsaa Kirkerne paa den anden Side Havet paa Fyn, Sjælland og i Skaane. Dette skete i Ærkebispens tolvte Aar[2]). Og efter denne den himmelske Miskundheds Begyndelse fulgte, idet Gud arbejdede med, en saadan Fremgang, at man fra den Tid af til den Dag i Dag ser Danernes Kirke bære Frugt i mange Fold blandt Folkene mod Nord.

V. Paa den Tid skal ogsaa den saare tapre Kong Otto have lagt alle Slaverfolkene ind under sit Herredømme. Dem havde ganske vist hans Fader underkuet ved eet stort Slag[3]), men selv betvang han dem siden[4]) med saa stor Tapperhed, at de villig tilbød Sejrherren at betale Skat og antage Kristendommen for at bevare Liv og Fædreland, og hele Hedningefolket lod sig døbe. Da først rejstes der Kirker i Slaverland. Hvorledes det gik til med dette, vil vi have gunstigere Lejlighed til at fortælle noget om henimod Slutningen[5]).

VI. Vi har endvidere fundet i vor Kirkes Arkiv, at da den dengang berømte Kölnerærkebisp Bruno[6]) havde set, at vort Hamburg fik Lydbisper, fornyede han sin gamle Klage over Bremen i det Haab, at han saa meget lettere kunde faa sin Vilje opfyldt, som han var Broder til Kong Otto. Men forgæves sled han i det paa alle Maader og skal hverken have opnaaet Pavens Samtykke eller Broderens Hjælp. Denne fornemme og tillige kloge Mand blev saaledes let overvundet ved Ærkebisp Adaldags Anseelse, og

---

[1]) De 3 Bisper var tilstede paa Synoden i Ingelheim Juni 948; derudover vides intet om dem.

[2]) 948.

[3]) Slaget ved Lenzen 929, jvf. I c. 56.

[4]) Otto I førte Krig med Slaverne 955 og 959—60.

[5]) d. v. s. II c. 26.

[6]) Ærkebisp af Köln 953—65.

han traadte saa atter i venskabeligt Forhold til vor Kirke, idet han, som det ses i Skrift[1]), gjorde Bod og erklærede, at Hamburgerkirken, der stod i saa stor Fare paa Grund af Hedningerne, ikke burde generes af nogen, men fortjente at blive hjulpet og hædret med al kærlig Trøst af alle Kirker alle Steder. Eftertiden mindes endnu, at en vis Erp, Diakon hos Ærkebisp Adaldag, til Tak, fordi han trofast havde staaet denne bi i den fornævnte Strid, af Kongen[2]) fik Bispedømmet Verden. Samtidig skal ogsaa andre af Brødrene, der i Ærkebispens Tjeneste havde vist sig nidkære til at prædike for Daner og Slaver, til Belønning for deres Møje være blevet indsat i højere Embeder.

VII. Al vor Fader Adaldags Stræben gik nemlig ud paa Hedningers Omvendelse, Kirkers Opførelse og Sjæles Frelse, og ved sit Mesterskab heri opnaaede denne Mand, der var elsket af Gud og Mennesker[3]), at komme i Agtelse hos alle, endog hos Fjenderne.

VIII. Da herefter den sejrrige Kong Otto blev kaldt til Italien for at befri det apostolske Sæde, skal han have holdt Raad om, hvem han skulde efterlade sig som Stedfortræder med Myndighed til at haandhæve Retfærdigheden i de Egne, der grænser op til Barbarernes Lande. Thi siden Karls Dage havde Sachsen paa Grund af sin Befolknings Oprør fra gammel Tid endnu ikke haft nogen anden Hertug end Kejseren. Overbevist om Nødvendigheden af en saadan overdrog Kongen først Hermann Statholderskabet i Sachsen[4]). Jeg har anset det for nødvendigt at gaa lidt længere tilbage i Tiden med Hensyn til denne Mand og hans

---

[1]) d. v. s. i et — nu tabt — Brev.

[2]) Af Otto II i 976.

[3]) Sirachs Bog 45,1.

[4]) Det samme havde Otto gjort under Slaverkrigen 953.

Slægt, saasom de[1]) øjensynlig er opkommet til Ødelæggelse for saavel Bremerkirken som andre.

IX. Denne Mand var født i fattige Kaar og maatte til at begynde med, efter hvad man siger, nøjes med 7 Gaarde og ligesaa mange Fæstebønder som Arv fra Forældrene[2]). Da han havde en skarp Forstand og et smukt Ydre og tilligé viste Troskab og Ydmyghed over for sine Herrer og Ligemænd, blev han siden med Lethed kendt ved Hoffet og kom i et fortroligt Forhold til selve Kongen. Da denne havde lagt Mærke til hans Tjenstivrighed, optog han ham blandt sine Hofembedsmænd og befalede siden, at han skulde være hans Sønners Opdrager; da Heldet fulgte ham, overdrog han ham endog snart efter Grevestillinger. Disse Embeder forvaltede han energisk, og han skal engang, da hans egne stod anklaget for Domstolen for Tyveri, ved Domfældelsen have dømt dem alle under eet til Døden. Paa Grund af denne uhørte Handlemaade blev han baade dengang afholdt blandt Folket og siden meget anset ved Hoffet. Da han havde faaet Hertugdømmet Sachsen, styrede han dette Land med Ret og Retfærdighed[3]) og forblev lige til sin Død nidkær i Forsvaret for de hellige Kirker. Thi ogsaa Bremerkirken og Moderkirken i Hamburg var han tro og hengiven og gjorde meget godt mod Brødrene[4]) og alle Klostersamfund i Sachsen.

X. En saadan Mand var det altsaa, at den fromme Konge og vor Ærkebisp overlod det til at optræde paa deres Vegne her i Landet, dengang da de drog

---

[1]) Hermann, Bernhard II (jvf. II 48, III 5 og 41—42), Ordulf, Magnus og Hermann II (jvf. III 43 ff.).

[2]) Adams Oplysninger om Hertug Hermann er meget tendentiøse og fejlagtige; Hermann var af gammel sachsisk og fornem Slægt og raadede over stort Privatgods.

[3]) Bibelsk Udtryk efter 1. Krøn. 18,14 o. a. St.

[4]) d. v. s. Kannikerne i Hamburg og Bremen.

til Italien[1]). Der afholdt Kongen et Bispekoncil[2]) og lod Pave Johannes, med Tilnavnet Octavianus[3]), som var anklaget for mange Forbrydelser[4]), afsætte, skønt han var fraværende — han havde nemlig unddraget sig Dommen ved Flugt —, og hans Protoscriniar[5]) Leo[6]) indsætte i hans Sted. Af denne blev han selv snart efter kronet, og han hyldedes af Folket som Kejser og Augustus[7]) i sin Regerings 28nde Aar, 153 Aar efter Karls Kroning i Rom[8]).

XI. Dengang tilbragte Kejseren sammen med sin Søn[9]) 5 Aar[10]) i Italien, hvor han overvandt Beringars Sønner[11]) og gengav Rom dens tidligere Frihed. Paa de Tider og i lige saa mange Aar opholdt vor Ærkebisp, paa hvem samtlige Beslutninger beroede[12]), sig i Kongeriget Italien; ikke frivillig, det kan jeg sige, men fordi han ikke kunde faa Lov at vige fra Kongernes Side. Han skaffede Bremerkirken vældig Fordel ved sin Udenlandsrejse. Dengang skal han nemlig have samlet de Helgenlevninger, som er dette vort Bispedømmes Stolthed nu og i al Evighed. Hans

---

[1]) I August Maaned 961.

[2]) I Peterskirken i November 963.

[3]) Pave Johannes XII (955—63); hans oprindelige Navn var Oktavian, men som Pave lod han sig kalde Johannes; det er det første Exempel paa Navneskifte ved Tiltrædelsen af Pavemagten.

[4]) saasom Utugt, Kirkeran og mange andre slemme Ting.

[5]) d. v. s. Kansler; Leo beklædte dette Embede som Lægmand 942—63.

[6]) Leo VIII, Pave 963—65.

[7]) Otto I blev kronet til Kejser af Johan XII (ikke Leo VIII) den 2. Februar 962.

[8]) Begge Tidsbestemmelser er gale; 962 er Otto I.s 26nde Regeringsaar og 162 Aar efter Karl den Stores Kejserkroning.

[9]) Otto II var først med paa Ottos 3dje Italienstog 967.

[10]) August 961 til Januar 965, altsaa kun 3 Aar og 4 Maaneder.

[11]) De hed Adalbert, Wido og Cono.

[12]) Kejseren betegner ham i flere Dokumenter fra den Tid som sin vigtigste og kæreste Raadgiver.

Menighed skal, utaalmodig over den gode Hyrdes[1]) langvarige Fraværelse, ved foruroligende Bud og Breve omsider have udvirket, at han var saa naadig at besøge sin Hjord. Man fortæller endog, at da han kom, strømmede hans egne og fremmede ham 3 Dages Rejse imøde, idet de græd af Glæde og tilraabte ham som en anden Johannes[2]) sigende: »Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn!«

XII. Ærkebispen vendte altsaa tilbage til Fædrelandet, saaledes som vi har hørt og ved og vore Fædre har fortalt os[3]), og havde med i sit Følge Benedikt, der vel var blevet indviet til Pave, men dengang afsat af Otto[4]). Sidstnævnte befalede, at han skulde holdes i Forvaring i Hamburg, men Ærkebispen beholdt ham hos sig under store Hædersbevisninger lige til hans Død. Han skal nemlig have været en from og belæst Mand[5]), der nok kunde synes Pavestolen værdig, hvis ikke han var blevet valgt af Folket i Rom under Tumult, efter at den, som Kejseren havde befalet skulde indvies[6]), var blevet forjaget. Han levede altsaa i from Omgængelse[7]) hos os og lærte andre at leve fromt, og just som han efter Romernes Anmodning skulde genindsættes af Kejseren[8]),

---

[1]) Johannes 10,11.

[2]) Rettere Jesus; jvf. Matth. 21,9, Mark. 11,10, Luk. 19,38.

[3]) Citat af Psalme 78,3.

[4]) Da Johannes XII døde 14. Maj 964, valgte Folket i Rom Benedikt V til hans Efterfølger; Kejser Otto belejrede og indtog da Rom, og Benedikt blev atter afsat paa en Synode i Laterankirken i Juni 964.

[5]) Paa Grund af sin Lærdom førte Benedikt Tilnavnet Grammaticus.

[6]) Leo VIII.

[7]) Tobias 14,17.

[8]) Hvis Adams Efterretning er rigtig, maa det have været ved Johannes XIII.s Død 973, at Benedikts Kandidatur er blevet genoptaget.

sov han fredeligt ind i Hamburg. Hans Bortgang skal have fundet Sted d. 4. Juli. [Som Provst i Bremen paa den Tid udmærkede Eilhard sig, en Mand, der var bekendt for sin frivillige Fattigdom og var en Vogter af den kanoniske Regel. Vor Kirkes Skoler styredes dengang med største Nidkærhed af Tiadhelm, som var en Discipel af den store Oktrich i Magdeburg[1])].

XIII. De Martyrhelgenlevninger, Ærkebispen havde bragt med fra den Stad Rom, fordelte han med stor Omhu blandt sine Sogne. Hans Forgængere havde, som fortalt[2]), grundlagt fem Klostre for Sjæle, der vilde tjene Gud. Til dem føjede han et sjette i Heeslingen[3]), hvor en højfornem Christi Jomfru Wendilgart sammen med sin Fader ved Navn Haldo skænkede hele sin Fædrenearv til Gud og den hellige Martyr Vitus og samlede en stor Skare Nonner[4]). Et syvende Klostersamfund for fromme Mænd skabte han i Reepsholt i Frisland af Gods og Gaver fra nogle troende Kvinder Reingerd og Wendila[5]); dér anbragte han den hellige Mauritius Relikvier, og de andre Relikvier anbragte han andre Steder[6]).

---

[1]) Oktrich var Forstander for Domskolen (magister scholarum) i Magdeburg indtil ca. 978, da han traadte i Kejser Otto II.s Tjeneste; han døde 981 som udvalgt Bisp af Magdeburg.

[2]) I c. 43.

[3]) i Hannover.

[4]) I den af Biskop Thietmar af Merseburg (d. 1018) forfattede Krønike (Chronicon) tales om 2 Kvinder, af hvilke den ene hed Winnilgerd, samt om en Grev Hed, der ikke udtrykkelig betegnes som Winnilgerds Fader.

[5]) De var Søstre; de findes nævnt i et Dokument af 9. Jan. 983.

[6]) I de yngre Haandskrifter lyder Perioden om Helgenlevningerne noget anderledes: »der anbragte han Helgenlevninger. De Helgenlevninger, Hr. Adaldag bragte med fra Italien, er følgende: Ligene af Cyriacus og Caesarius, endvidere af Victor og Corona, af Felix og Felicianus, Cosmas og Damianus«.

XIV. Den fromme Ærkebisp drog nu ikke bare, som man kan se, faderlig Omsorg for alle sine Kirker, men han skal ogsaa have vist stor Omhu for Herberget i Bremen. Han berigede det med langt større Indtægter end Forgængerne, saa at der foruden de fremmede, som i stort Antal fandt Optagelse dér, daglig bespistes 24 fattige i Herberget. Den, der viste sig mest trofast i Arbejdet dér, var Libentius, som Ærkebispen havde ført med sig fra Italien[1]).

XV. Paa denne Tid var det, at Otto den Store efter at have undertvunget Slaverfolkene og knyttet dem til den kristne Tro grundlagde den herlige Stad Magdeburg[2]) ved Floden Elbens Bredder; han bestemte den til Ærkebispesæde for Slaverne og lod den meget fromme Adalbert indvi til Ærkebisp der[3]). Denne, der var den første, som blev indviet i Magdeburg, styrede Bispedømmet dygtigt gennem 12 Aar[4]) og omvendte ved sin Prædiken mange Slaverfolk. Hans Indvielse fandt Sted i Kejserens og vor Ærkebisps 35te Aar, 137 Aar efter den hellige Ansgars Indvielse[5]).

XVI. Under Ærkebispesædet Magdeburg lagdes hele Slaverlandet lige til Floden Peene; der er 5 Lydstifter,

---

[1]) Libentius stammede fra Schwaben og stødte først dér til den afsatte Pave Benedikt, som han saa fulgte med til Hamburg.

[2]) Byen er betydelig ældre; allerede under Karl den Store fandtes der dér en vigtig Grænsefæstning, men Kejser Otto begunstigede ganske vist Byen og grundlagde i Begyndelsen af sin Regering et Benediktinerkloster i den; derfor tilskrev man ham siden Byens Grundlæggelse.

[3]) Oprettelsen af Ærkebispesædet i Magdeburg og Udnævnelsen af Adalbert fandt Sted paa Synoden i Ravenna 968. — Adalbert havde været Missionsbisp i Rusland 961—62, men var blevet fordrevet derfra og var derefter i 966 blevet Abbed i Weissenburg.

[4]) 968—81, altsaa rettere 13 Aar.

[5]) Disse Tidsangivelser, der giver henholdsvis Aar 971 og 969, er urigtige.

af hvilke Merseburg og Zeitz[1]) ligger ved Floden Saale, Meissen derimod ved Elben og Brandenburg og Havelberg strækker sig længere ind i Landet. Det sjette Bispedømme i Slaverland er Oldenburg[2]). Det lagde Kejseren ind under Hamburgerbispesædet, fordi det ligger nærmest ved os. Som første Bisp[3]) dér indviedes[4]) af vor Ærkebisp Eurach eller Egward, som man paa Latin kalder Euagrius.

XVII. Eftersom en passende Lejlighed har frembudt sig, forekommer det mig nyttigt at forklare, hvilke Folk hinsides Elben der hører ind under Hamburgerstiftet. Dette begrænses mod Vest af det Brittanniske Hav, mod Syd af Floden Elben, mod Øst af Floden Peene, som løber ud i det Barbariske Hav, og mod Nord af Floden Ejderen, som skiller Danerne fra Sachserne. Sachserne hinsides Elben bestaar af 3 Stammer: den første er Ditmarskerne oppe ved Havet; deres Moderkirke ligger i Meldorf; den anden er Holstenerne[5]), saaledes kaldet efter de Skove, som de bor ved[6]); igennem deres Land løber Floden Stör, deres Kirke ligger i Schenefeld[7]); den tredje og mest bekendte hedder Stormarerne, fordi det Folk Schol. 11.

Schol. 11. Stormarernes Land beskylles mod Øst af Floden Bille, der falder ud i Floden Elben ligesom den ovenfornævnte[8]).

[1]) Zeitz ligger ikke ved selve Saale, men ved Bifloden Elster til Saale.

[2]) Bispedømmet Oldenburg oprettedes allerede 948 og hørte oprindelig ind under Ærkebispen af Mainz, indtil det 968 lagdes under Hamburg.

[3]) Den første Bisp i Oldenburg hed ifølge Helmolds Slaverkrønike Marco og var indviet af Ærkebispen af Mainz.

[4]) ca. 968.

[5]) Adams latinske Form er Holcetae, den rigtige Form er Holtsati.

[6]) Navneafledningen er rigtig. Holtsati kommer af holt = Skov; den nuværende Navneform Holstein er egl. Dat. Plur. af Folkenavnet (Holtsatin).

[7]) i Holsten.

[8]) Stör.

hyppig gør Oprør og farer frem som en Stormvind[1]). Hos dem hæver Ærkebispesædet Hamburg knejsende sit Hovede, fordums mægtigt i Kraft af sine væbnede Mænd og lykkeligt ved sin frugtbare Jord, mens det nu ligger aabent for Syndernes Straf og er forvandlet til en Ørken; skønt det har mistet sit prægtige Udseende som By, har det dog bevaret sine Rettigheder som Ærkebispesæde og søger Trøst for sin Enkestands Tab i Fremgangen for sine Sønner, hvis Tal det daglig ser vokse for Missionen over hele det udstrakte Norden. Med Henblik paa dem synes det endog saa glad at raabe: »Jeg har forkyndt og talt, de er flere, end man kan tælle dem«[2]).

XVIII. Vi har ogsaa fundet ud af, at det forholder sig paa følgende Maade med den af Karl og de øvrige Kejsere fastsatte Grænse for det Sachsen, der ligger hinsides Elben[3]), nemlig: Fra Elbens østlige Bred gaar den til den Bæk, som Slaverne kalder Mescenreiza[4]). Fra den gaar Grænsen op gennem Delvunderskoven til Floden Delvunda[5]). Paa den Maade naar den frem til Horchenbici[6]) og Bilenispring[7]). Derfra gaar den videre til Liudwinestein[8]) og Wispircon[9]) samt Birznig[10]). Saa gaar den i Ret-

[1]) Navneafledningen er forkert; Folkenavnet Sturmarii hænger sammen med Flodnavnet Stör (lat. Sturia).

[2]) jvf. Psalme 40,6.

[3]) Adam synes at have haft et Dokument vedrørende Sachsens Grænse (limes Saxoniae).

[4]) En lille Bæk, der falder ud i Elben; derudover kan den ikke stedfæstes med Sikkerhed.

[5]) Delvenau, Biflod til Elben i Lauenburg; Delvunderskoven er en Skovstrækning ved denne Flod.

[6]) Hornbeker Mühlenbach, Biflod til Delvenau.

[7]) Billespring, Kildeflod til Bille.

[8]) Denne Lokalitet lader sig ikke nærmere bestemme.

[9]) Ukendt Lokalitet; Navnet er slavisk.

[10]) Maaske Bækken Barnitz, der munder ud i Beste ikke langt fra Oldesloe.

ning af Horbistenon[1]) frem til Travenwald[2]) og op gennem den til Bulilunkin[3]). Derpaa gaar den op til Agrimeshou[4]) og i lige Linje frem til det Vadested, som kaldes Agrimeswidil[5]). Der var det ogsaa, at Burwid[6]) bestod en Tvekamp med en Slaverkæmpe og dræbte ham; der er ogsaa rejst en Sten paa det Sted til Minde. Fra dette Vandløb gaar Grænsen nu videre opad og naar til Søen Colse[7]); paa den Maade kommer den til Sletten mod Øst Zuentifeld[8]) lige til selve Floden Zuentina. Sachsens Grænse løber saa langs med den op til det skythiske Hav og det Hav, som man kalder Østersøen. Om dette Havs Natur taler Einhard kort i sin »Karls Historie«, dér hvor han fortæller om Krigen med Slaverne. Schol. 12. Schol. 13.

Schol. 12. Trave er en Flod, som løber gennem Wagrernes Land ud i det barbariske Hav; ved denne Flod ligger et eneste Bjærg Alberc[9]) samt Byen Lübeck.

Schol. 13. Floden Zuentina kommer fra den Sø, ved hvilken Byen Plön ligger. Derpaa løber den igennem Skoven Isarnho[10]) og falder ud i det skythiske Hav.

---

[1]) Süderbeste, den ene af Kildefloderne til Beste.

[2]) Skovstrækning langs Travefloden.

[3]) Formentlig Bækken Blunkerbach, der forener sig med en anden Bæk Brandsau og falder ud i Trave.

[4]) Tensfelder Au, der falder ud i Plöner-See.

[5]) Vadested over Tensfelder Au, 2 km Nord for Tensfeld.

[6]) Ukendt Person.

[7]) Stocksee Nord for Segeberg.

[8]) Omraadet omkring Floden Schwentine, Bornhøved Sogn.

[9]) Kalkberg ved Segeberg.

[10]) d. v. s. Jærnskoven (paa ældre Dansk Jarnaewith, Jærnwith), den vældige Skov, der strakte sig fra Egnen omkring Lübeck til Slien og dannede Danmarks Grænse mod Sydøst. Jærnved brugtes som Betegnelse for en tæt, uigennemtrængelig Skov (jvf. oldnordisk Járnviðr om den Øst for Midgaard liggende Skov) og kendes ogsaa som Skov- og Stednavn fra Sverige (f. Eks. Jernvid ved Linköping, Järnskog i Värmland).

XIX. »Der er en Havbugt«, siger han[1]), »som strækker sig fra Vesterhavet imod Øst; dens Længde er ganske vist ukendt, men dens Bredde overskrider intetsteds 100000 Passus[2]) og befindes mange Steder smallere. Omkring den bor der mange Folkeslag. Danerne og Svenskerne, som vi kalder Normanner, sidder nemlig inde med baade Østkysten og alle Øerne i den. Paa Sydkysten bor derimod Slaverne og forskellige andre Folkeslag, blandt hvilke Wilzerne[3]), som Kongen dengang paaførte Krig, vel nok er de vigtigste. I eet eneste Krigstog, som han personlig foretog, slog og underkuede han dem saa grundigt, at de ikke mere fandt det raadeligt at nægte at udføre, hvad der blev dem befalet«.

XX. Dette siger nu han; men da Slaverne saa ofte kommer paa Tale, har vi ment, at det ikke var af Vejen, om vi gav en kort historisk Skildring af Slaverlandets Natur og Folk, især da Slaverne paa den Tid[4]) takket være vor Ærkebisp Adaldags Nidkærhed næsten allesammen skal være blevet omvendt til den kristne Tro[5]).

XXI. Slaverland, det største Landskab i Tyskland, bebos af Winulerne[6]), som fordums kaldtes Wandalerne[7]). Det skal være 10 Gange saa stort som vort Sachsen, især hvis man regner Böhmen og de Po-

---

[1]) »Karl den Stores Levned« c. 12.

[2]) Det romerske Længdemaal en passus er ca. $1^1/_2$ m.

[3]) Hos Einhard staar der paa dette Sted Welataberne; dette er, som han selv oplyser i Begyndelsen af Kapitlet, Folkets slaviske Navn, mens Wilzer er den tyske Benævnelse.

[4]) 960 ff.

[5]) Omvendelsen har næppe været saa dybtgaaende, som Adam for at forherlige Hamburgerkirken vil gøre den til.

[6]) Winuler er ikke, som Adam tror, Navnet paa Venderne, men det gamle Navn for Langobarderne.

[7]) Atter en Misforstaaelse.

lakker, som bor hinsides Oderen, med til Slaverlands Omraade, fordi de hverken afviger i Udseende eller i Sprog. Dette Land er nu ikke blot meget rigt paa væbnede Mænd og Afgrøde, men det omgives ogsaa paa alle Sider af sikre Skov- og Flodgrænser. I Bredden strækker det sig fra Syd til Nord, d. v. s. fra Floden Elben til det skythiske Hav; i Længden begynder det, som man ser, i vort Hamburgerstift og strækker sig mod Øst stadig videre over uendelige Omraader lige til Bayern, Ungarn og Grækenland[1]). Der er mange Slaverstammer; de første af dem mod Vest er Wagrerne[2]), der er Naboer til Nordalbingerne; Schol. 14. Schol. 15.
deres Hovedstad er Oldenburg ude ved Havet. Derpaa følger Obodriterne[3]), som nu kaldes Reregerne[4]), og deres Hovedstad er Mecklenburg[5]). Endvidere henimod os Polabingerne, hvis Hovedstad er Ratzeburg[6]). Paa den anden Side dem bor Lingonerne[7]) og Warna-

Schol. 14. Hinsides Oderfloden bor først Pommerne, dernæst Polakkerne, som til den ene Side har Pruzzerne[8]), til den anden Side Böhmerne og mod Øst Russerne til Naboer.

Schol. 15[9]). Oldenburg er en stor By hos de Slaver, der hedder Wagrerne; den ligger ved det Hav[10]), der kaldes det baltiske eller barbariske, en Dagsrejse fra Hamburg.

---

[1]) d. v. s. det byzantinske Rige.

[2]) i Østholsten.

[3]) i Mecklenburg.

[4]) Navnet kendes ikke andetstedsfra, men maa sættes i Forbindelse med Navnet Reric, der findes i frankiske Aarbøger som Betegnelse for en Handelsplads hos Obodriterne.

[5]) Byen har vist ligget i Nærheden af den lille By Mecklenburg Syd for Wismar.

[6]) I Lauenburg.

[7]) De boede omkring Byen Putlitz i Brandenburg.

[8]) Et med Slaverne beslægtet Folk i Østpreussen.

[9]) Dublet af Schol. 29.

[10]) Oldenburg ligger ikke ved Havet, men ved Floden Hunte.

berne[1]). Derefter kommer Chizzinerne[2]) og Circipa-
Schol. 16. nerne[3]), som Floden Peene skiller fra Tholosanterne[4]) og Rethererne[5]), og deres Hovedstad er Demmin[6]). Dér gaar Grænsen for Hamburgerstiftet. Der er ogsaa andre Slaverstammer, som bor mellem Elben og Oderen, som f. Eks. Hevelderne, der bor ved Floden Havel[7]), og Doxanerne[8]), Leubuzzerne[9]), Wilinerne[10]) og Stoderanerne[11]) tilligemed mange andre. De, der bor midterst og er mægtigst af dem allesammen, er Retharierne; deres vidtbekendte Hovedstad er Rethre, et Sæde for Afgudsdyrkelsen[12]). Dér er der bygget en stor Helligdom for Afguderne, af hvilke Redigast er

Schol. 16. Chizzinerne og Circipanerne bor paa denne Side Floden Peene, Tholosanterne og Retharierne[13]) paa den anden Side Floden Peene. Disse 4 Stammer kalder man paa Grund af deres Styrke Wilzer eller Leuticier[14]).

---

[1]) De boede omkring Floden Warnow i Mecklenburg-Schwerin.

[2]) De boede i Egnen omkring Kessin i Mecklenburg-Schwerin.

[3]) De boede i det Omraade, der begrænses af Floderne Recknitz, Nebel, Trebel og Ostpeene i Mecklenburg-Schwerin.

[4]) De boede mellem Ostpeene og Floden og Søen Tollense.

[5]) De boede i det nuværende Mecklenburg-Strelitz.

[6]) Demmin laa egentlig i Tolosanternes Omraade.

[7]) Biflod til Elben og vigtigste Flod i Mark Brandenburg.

[8]) De boede ved Floden Dosse, der er en Biflod til Havel.

[9]) De boede vist i Egnen omkring Lübz ved Parchim i Mecklenburg-Schwerin.

[10]) Deres Bopæl maa vist henlægges til Landdistriktet Bellin omkring Fehrbellin i Brandenburg..

[11]) De boede i Havelland.

[12]) I Tidernes Løb er Rethra blevet søgt paa en Snes forskellige Steder i Mecklenburg, saavidt det kan skønnes, uden sikre Resultater. En anden og noget anderledes Beskrivelse af Staden og Helligdommen findes hos Thietmar af Merseburg; han kalder Byen Riedegost og Hovedguden Suarasici (d. v. s. Svarogs Søn), og det er antagelig det rigtige.

[13]) De samme som de ovenfor nævnte Retherer.

[14]) Etymologien er maaske rigtig, idet Navnet Liuticier kan afledes af det slaviske Ord ljut = stærk, vild.

den øverste. Hans Billedstøtte er lavet af Guld, og hans Leje er redet med Purpur. Selve Staden har 9 Porte og er paa alle Sider omgivet af dybt Vand; Overgang finder Sted ad en Træbro, til hvilken kun de, der bringer Ofre eller søger Orakelsvar, faar Adgang; dette skal formentlig tilkendegive, at Afgudsdyrkernes fortabte Sjæle passende »af Stygiske Flod nifoldig ombæltes«[1]). Til denne Helligdom skal der være 4 Dages Rejse fra Hamburg.

XXII. Paa den anden Side Leuticierne, som med et andet Navn kaldes Wilzerne, møder vi Floden Oder, den vandrigeste Flod i Slaverland. Ved dens Munding, dér hvor den beskyller de skythiske Sumpe, yder den vidtberømte Stad Jumne[2]) de Barbarer[3]) og Grækere[4]), der bor der omkring, en meget besøgt Ankerplads. Da der til denne Stads Pris fortælles saa mange og næsten utrolige Ting, synes jeg, at det kunde være morsomt at indflette blot et Par nævneværdige Træk. Den er bestemt den største af alle de Byer, Europa rummer, og den beboes af Slaver og andre Folk, Grækere og Barbarer; thi selv tilrejsende Sachsere har faaet Lov at bo der paa lige Vilkaar, naar blot de ikke gav deres Kristendom offentlig til Kende, saalænge de opholdt sig der. Thi alle er de endnu hildede i Hedenskabets Vildfarelser, men med Hensyn til Karakter og Gæstfrihed kan man ikke finde noget Folk, der er mere hæderligt eller imøde-

---

[1]) Vergils Aeneis VI, 439.

[2]) I Helmolds Slaverkrønike (Chronica Slavorum) kaldes Byen, som paa hans Tid laa i Ruiner, Jumneta; fra gammel Tid er den blevet identificeret med det nuværende Wollin (Julinum), men i Virkeligheden kan dens Beliggenhed ikke bestemmes. Til Byen Jumne knytter nordiske Kilder Sagnet om Jomsborg og Jomsvikingerne.

[3]) d. v. s. Nordboere.

[4]) d. v. s. byzantinske Købmænd.

kommende. Byen er rig paa Varer fra alle de nordiske Folkeslag, og den har alt, der er behageligt eller sjældent. Dér findes Vulcans Gryde[1]), som Indbyggerne kalder den græske Ild, hvorom ogsaa Solinus[2]) taler. Dér ses Havet i tre Skikkelser: Thi Øen beskylles af 3 Havarme, af hvilke den ene skal være af ganske grønt Udseende, den anden af noget hvidligt Udseende[3]), mens den tredje syder i rasende Fart paa Grund af idelige Storme. Fra den Stad ros man paa kort Tid dels over til Byen Demmin, som ligger i Floden Peenes Munding[4]), hvor ogsaa Runerne[5]) bor, dels over til Landskabet Semland[6]), som Pruzzerne sidder inde med. Rejsen er saaledes, at man paa 7 Dage naar fra Hamburg eller Floden Elben til Staden Jumne over Land; vil man derimod over Havet, maa man tage med Skib fra Slesvig eller Oldenburg for at naa til Jumne. Sejler man ud fra denne Stad, vil man paa 14 Dage naa til Ostrogard[7]) i Rusland. Hovedstaden dér er Kiew, en Medbejler til det mægtige Konstantinopel, Grækenlands herligste Pryd. Som før sagt[8]) udspringer Oderfloden dybt inde

---

[1]) Udtrykket kendes andetstedsfra som Betegnelse for en vulkansk Ø, men her betegner det vel en Slags Fyrtaarn.

[2]) Romersk Forfatter fra d. 3. Aarh. e. Kr.; i hans Værk »Samlinger af Mærkværdigheder« (Collectanea rerum memorabilium) findes Udtrykkene »Vulcans Gryde« og »græsk Ild« ikke, men Adam sigter maaske til hans Skildring af Fyrtaarnet (Pharos) i Alexandria.

[3]) Den forskellige Farve fremkaldes naturligvis ved de forskellige Lys-, Bund- og Strømforhold i de 2 Havarme.

[4]) Demmin ligger ikke ved Peeneflodens Munding, men inde i Landet, hvor Floderne Peene, Trebel og Tollense løber sammen.

[5]) Indbyggerne paa Rügen.

[6]) Preussen, som Adam tænkte sig som en Ø (se 4. Bog c. 18).

[7]) Det er usikkert, om Ostrogard skal forklares som identisk med Nowgorod ved Wolchow eller med Ostrow.

[8]) Der sigtes til I c. 2, hvor der dog kun tales om Elben, ikke om Oderen.

i Skoven hos Mährerne, hvor ogsaa vor Flod Elben har sit Udspring. De løber ikke langt fra hinanden, men i forskellig Retning. Thi den ene, nemlig Oderen, drejer mod Nord og løber midt gennem Winulerstammernes Land, indtil den kommer helt op til Jumne, hvor den skiller Pommerne fra Wilzerne. Men den anden, nemlig Elben, løber mod Vest, beskyller i sit øvre Løb Böhmernes og Sorbernes Land, adskiller ved sit mellemste Løb Hedningerne fra Sachsen, skiller ved sit nedre Løb Hamburgerstiftet fra Bremerstiftet og falder sejersstolt ud i det Britanniske Hav. Schol. 17. Schol. 18. Schol. 19.

Schol. 17. Mährerne er nogle Slaverstammer, der bor Øst for Böhmerne; rundt omkring sig har de paa den ene Side Pommerne og Polakkerne, paa den anden Side Ungarerne og det grusomme Folk, Pescinagerne[1]), der spiser Menneskekød.

Schol. 18[2]). Sorberne er Slaver, der bor paa Sletterne mellem Elben og Saale; Thüringernes og Sachsernes Land grænser op til dem. Paa den anden Side Floden Ohre[3]) bor andre Sorber.

Schol. 19. Beda[4]). Britannien er en Ø i Oceanet; den havde fordum Navnet Albion og er beliggende mellem Nord og Vest i stor Afstand ud for de største Lande i Europa: Germanien, Gallien og Spanien. Mod Syd har den det belgiske Gallien, og de, der passerer dettes nære Kyst, ser den By, som hedder Rutubi-Havn[5]). Irland er næst efter Britannien den største af alle Øerne, beliggende Vest for Britannien; mod Nord er den kortere, men mod Syd strækker den sig meget langt forbi den andens Omraade helt ned mod det nordlige af Spanien.

---

[1]) Petschenegerne, et tyrkisk Nomadefolk, som oprindelig havde Bopæl mellem Wolga og Ural, men i d. 9. Aarh. trængte ind i Ungarn.

[2]) Dette Scholion stammer ikke fra Adam.

[3]) Biflod til Elben.

[4]) Beda, angelsachsisk Munk, f. 672 el. 673, d. 735; det vigtigste af hans mange Værker er hans »Anglerfolkets Kirkehistorie« (Historia ecclesiastica gentis Anglorum), fra hvis 1. Bog c. 1 Scholiet har sine Oplysninger.

[5]) Byens angelsachsiske Navn var Reptacaestir i Kent, det nuværende Richborough(?).

XXIII. Hvad her er sagt om Slaverne og deres Land, fordi de alle paa den Tid takket være Otto den Stores Tapperhed blev omvendt til Kristendommen, maa være tilstrækkeligt. Lad os nu vende Pennen mod det, der skete efter Kejserens Død og i Resten af vor Ærkebisps Tid.

XXIV. I Ærkebisp Adaldags 39te Aar gik Kejser Otto den Store, alle Nordens Folkeslags Underkuer, lykkelig bort til Herren[1]) og blev begravet i sin kære Stad Magdeburg[2]). Efter ham fulgte hans Søn Otto II, der i 10 Aar[3]) styrede Riget med Kraft. Han undertvang straks[4]) Frankerkongerne Lothar og Karl[5]), men da han førte Krigen over i Calabrien[6]), snart sejrede, snart tabte han over for Saracener og Grækere og døde i Rom[7]). I hans Sted blev Otto III, der endnu var en Dreng[8]), sat paa Kongetronen, og han var i 18 Aar[9]) ved sit kraftige og retfærdige Styre en Pryd

---

[1]) Otto den Store døde 7. Maj 973; naar Adam sætter hans Død til Adaldags 39te Aar, er det urigtigt, da Adaldag blev Ærkebisp 937 (jvf. II c. 1).

[2]) I den af ham selv 955 grundlagte Domkirke, hvor hans Grav endnu findes.

[3]) 973—83.

[4]) Otto II.s Tog mod Danmark omtales ikke, fordi Adam tilskrev Otto I det, jvf. II c. 2.

[5]) d. v. s. Kong Lothar (954—86) og hans Broder Hertug Karl af Lothringen; Adams Udtryk er ganske misvisende; Kejser Otto havde 977 indsat Karl, der var Uven med sin Broder Kong Lothar, til Hertug af Nedrelothringen, og derfor angreb Lothar Nedrelothringen i 978, erobrede og plyndrede Aachen, hvor han nær havde fanget Kejser Otto; denne foretog da et Hævntog mod Lothar, men belejrede forgæves Paris og led oven i Købet et mindre Nederlag paa Tilbagevejen; men 980 sluttede saa Otto og Lothar Fred, og Karl fik Lov at beholde Nedrelothringen.

[6]) 982—83.

[7]) 7. Dec. 983.

[8]) Han var født 980.

[9]) 983—1002.

for Kongemagten. Disse tre lige tapre og retfærdige Kejsere var den fromme Adaldag paa Grund af sin fortjenstfulde Dygtighed og kyndige Raad en saa god og fortrolig Ven af, at han næsten ikke eller kun sjældent fik Lov at vige fra deres Side, saaledes som det fremgaar af Kejserbrevene, der udstedtes efter Ærkebispens Vink; med Hensyn til disse bør det anmærkes, at Otto III udstedte Breve, mens han opholdt sig i Wildeshausen[1]). Paa samme Tid døde Hertug Hermann af Sachsen[2]) og fik til Arving sin Søn Benno[3]); denne omtales ogsaa som en god og dygtig Mand bortset fra, at han vanslægtede fra sin Fader ved at undertrykke og udplyndre Folket. Da ogsaa Ærkebisp Adalbert døde i Magdeburg[4]), efterfulgtes han paa Bispesædet af Gisilhar[5]), ligeledes en from Mand, som oplyste de nyomvendte Winulerstammer ved sin Lærdom og sine Dyder.

XXV. Danerkongen Harald, der udmærkede sig ved sin Fromhed og Tapperhed, havde forlængst[6]) modtaget Kristendommen velvilligt i sit Rige, og han be- Schol. 20.

Schol. 20[7]). I det Herrens Aar 966 blev Danerne omvendt til Troen af en vis Poppo[8]), som i Folkets Paasyn bar et hvidglødende Jærn, formet som en Handske, uden at faa Men deraf; da Kong Harald saa det, opgav han Afgudsdyrkelsen og omvendte sig sammen med hele Folket til den sande Gudsdyrkelse; Poppo blev forfremmet til Bisp[9]).

---

[1]) I Oldenburg. Der kendes 3 Kejserbreve udstedt af Otto III i Wildeshausen i Marts Maaned 988.

[2]) Han døde allerede 27. Marts 973.

[3]) eller Bernhard; Hertug 973—1011.

[4]) Han døde 20. Juni 982.

[5]) Ærkebisp i Magdeburg 981—1004.

[6]) Jvf. I c. 59.

[7]) Dette Scholion er ikke af Adam, men hentet fra den af Sigebert af Gembloux († 1112) forfattede Krønike (Chronicon).

[8]) En omtrent samtidig Skildring af Poppos Jærnbyrd findes i Widukinds Sachserkrønike.

[9]) i Slesvig, jvf. nedenfor II c. 35.

varede den standhaftigt lige til sin Død. Derfor styrkede han ogsaa sit Rige ved Fromhed og Retfærdighed, og han udbredte sin Magt hinsides Havet over Nordmænd[1]) og Angler[2]). Eriks Søn Emund[3]) regerede dengang i Sverige. Han stod i Forbund med Harald og stillede sig venlig til de kristne, der kom derhen. I Norge var Haakon[4]) Hersker; da han optraadte vel overmodigt, fordrev Nordmændene ham fra Riget, men Harald genindsatte ham med Magt og gjorde ham venlig stemt over for Christi Tilhængere. [Denne meget grusomme Haakon, der var af Ingvars[5]) Slægt og nedstammede fra Jætters Æt, var den første blandt Nordmænd, som tilrev sig Kongemagten[6]), mens de hidtil var blevet styret af Jarler. Da nu Haakon havde beklædt Kongemagten i 35 Aar, døde han og efterlod sig som Arving til Magten Hartild[7]), som sad inde baade med Damark og Norge]. England blev, som vi ovenfor har fortalt[8]), og som det skildres i »Anglernes Bedrifter«, efter Gudreds Død[9]), fra hans Sønner Analeph, Sigerich og Reginold at regne, i

---

[1]) Jvf. Haralds egne Ord paa den store Jellingesten om, at han »vandt sig alt Danmark og Norge«.

[2]) Jvf. Slutningen af Kapitlet.

[3]) Vel identisk med den Kong Emund i Upsala, der nævnes som Deltager sammen med Svend Tveskæg i en Grænsedragning mellem Danmark og Sverige. Hans Fader er maaske den Erik, der nævnes i I c. 61.

[4]) Den berømte Haakon Jarl med Tilnavnene »den Mægtige« og »den Onde« i 2den Halvdel af d. 10. Aarh. (Tidsansættelserne er temmelig usikre for Norges Historie i d. 10. Aarh.). Han var efter sin Fader Sigurd Ladejarls Død kaaret til Høvding af Trønderne, men forjoges af Erik Blodøkses Sønner; med Harald Blaatands Hjælp blev han siden Jarl i det Norden- og Vestenfjeldske.

[5]) Ingvar Lodbrogsøn (?) (jvf. I c. 37).

[6]) Urigtigt; Harald Haarfager var den første Konge (ca. 900).

[7]) Det er vel en Fejlskrift for Harald.

[8]) I c. 39 Slutningen.

[9]) Gudred skal være død 894.

næsten 100 Aar i Danernes Magt. Men saa sendte Harald sin Søn Hiring[1]) med en Hær til England. Han undertvang Øen, men blev tilsidst forraadt og dræbt af Northumbrerne.

XXVI. Ærkebisp Adaldag indsatte altsaa en Del Bisper i Danmark; deres Navne har vi ganske vist nok fundet, men vi har ikke rigtig kunnet finde ud af, i Schol. 21. hvilket Bispesæde de [hver for sig] er blevet indsat. Jeg tror, at Grunden er den, at der i Betragtning af Kristendommens Ubefæstethed endnu ikke var blevet tildelt nogen Bisp et bestemt Bispesæde, men at de hver især i deres Iver for at udbrede Kristendommen drog videre og videre frem og kappedes om i Forening at prædike Guds Ord for saavel deres egne som fremmede. Dette ser man dem gøre den Dag i Dag hinsides Danmark i Norge og Sverige. Til Bisper i Danmark indviedes da følgende: Hored, Liafdag, Raginbrond[2]), og efter dem Harig[3]), Stercolf[4]), Folgbract[5]), [Adelbrect[6])], Merka[7]) og andre. Odinkar den ældre[8]) skal af Adaldag være blevet indviet til Sverige og

Schol. 21[9]). I det Herrens Aar 973 blev Fyrst Wenczlaus af Böhmen gjort til Martyr af sin Broder Bugezlaus, der tiltog sig Herredømmet[10]); for hans Skyld kaster Gud ved mange Mirakler Glans over Byen Prag, hvor han hviler.

---

[1]) En Søn af Harald Blaatand ved dette Navn (Ring) findes ikke omtalt i andre Kilder.

[2]) Disse 3 Bisper er allerede nævnt i II c. 4.

[3]) Jvf. II c. 64, hvor han kaldes Harich; han synes at være den samme Person som Hored.

[4]) Ukendt.

[5]) Bisp i Ribe; han nævnes som Udsending for Adaldag hos Kejser Otto III 988.

[6]) Ukendt.

[7]) Biskop i Oldenburg jvf. S. 77 Note 3.

[8]) Jvf. II 36 og 64.

[9]) Scholiet er ikke af Adam.

[10]) Wenzel blev sandsynligvis myrdet allerede o. 935; derimod er Bispedømmet Prag grundlagt 973.

have røgtet sin Sendelse energisk blandt Hedningerne. Thi han var, saaledes som Rygtet har berettet os, en saare from Mand og lærd i det, der hører Gud til, foruden at han i verdslig Henseende var af fornem dansk Byrd. Derfor kunde han ogsaa let overbevise Barbarerne fuldstændig med Hensyn til vor Religion. Af de øvrige Bisper er der efter gammel Overlevering næppe nogen, der er saa navnkundig med Undtagelse af Liafdag i Ribe, som endog skal have udmærket sig ved Mirakler og have prædiket hinsides Havet [d. v. s. i Sverige og Norge].

Til Oldenburg indviede Ærkebispen, som vi fortalte[1]), først Egward eller Evargus[2]), derpaa Wego[3]) og siden Ezico[4]), i hvis Tid Slaverne forblev kristne. Ligesaa var ogsaa Hamburg i Fred. Der rejstes Kirker overalt i Slaverland, og der byggedes ogsaa saare mange Klostre for Mænd og Kvinder, som vilde tjene Gud. Min Hjemmelsmand er Danerkongen Suein, som endnu lever; han fortalte, at Slaverland var delt i 18 Landskaber, og forsikrede os, at de alle undtagen 3 var blevet omvendt til den kristne Tro; derefter nævnede han ogsaa Fyrsterne paa den Tid: Missizla[5]), Naccon[6]) og Sederich[7]). »Under dem«, sagde han, »var der

[1]) II c. 16.

[2]) Man kender Egwards Dødsdag, d. 13. Februar, men ikke Dødsaaret.

[3]) I Helmolds Slaverkrønike kaldes han Wago.

[4]) Hans Tid kan ikke bestemmes med Sikkerhed, men falder engang i 980erne.

[5]) Identisk med den Mistizlav (ɔ: Mĭstislav), der nævnes i Thietmar af Merseburgs Krønike som Obodriterfyrste 1018; maaske Søn af den Mistiwi, der nævnes paa Søndervissingstenen som Fader til Harald Blaatands Hustru Tove.

[6]) Han nævnes ogsaa i Widukinds Sachserkrønike for Aaret 954—55 og i Ibrahîm ibn-Jakûbs Beretning om Slaverne for Aaret 965; formentlig Fader til den ovenfornævnte Mistivi.

[7]) En saadan Slaverfyrste kendes ikke fra andre Kilder; Navnet lyder ikke slavisk, men snarere nordisk.

stadig Fred, og Slaverne var skatskyldige og underdanige«[1]).

XXVII. I Ærkebispens sidste Tid[2]) blev vor Stilling blandt Barbarerne svækket, og Kristendommen i Danmark blev forstyrret; et fjendtligt Menneske søgte i Misundelse over den guddommelige Religions skønne Begyndelse at saa Ugræs[3]). Thi dengang iværksatte Suein Otto, Søn af den store Danerkonge Harald, mange Anslag mod Faderen og lagde endog sammen med dem, Faderen tvang til Kristendommen mod deres Vilje, Raad op om, hvorledes han skulde berøve den allerede gamle og svagelige Mand Kongemagten. Pludselig danner Danerne da en Sammensværgelse, fornægter Kristendommen, indsætter Suein til Konge og erklærer Harald Krig. Men denne, der lige fra sin Kongemagts Begyndelse havde sat alt Haab til Gud, lagde da i Særdeleshed nu Sagens Udfald i Christi Haand og besluttede, skønt han forbandede Krigen, at værge sig med Vaaben. Som en anden David gik han ud til Kampen og sørgede over sin Søn Absalon[4]), mere ked af dennes Forbrydelse end af sin egen Fare. I denne sørgelige Krig, der var værre end en Borgerkrig[5]), blev Haralds Parti besejret. Selv flygtede han fra Slaget, gik ombord i et Skib og slap over til den Stad Jumne hos Slaverne.

XXVIII. Af dem blev han — mod Forventning, da de jo var Hedninger —, venligt modtaget, men nogle Dage efter svandt hans Kræfter som Følge af Saaret, og han vandrede heden i Bekendelse af Christus. Hans Lig blev af Hæren ført tilbage til Fædrelandet og begravet i Staden Roskilde i den Kirke, han selv

[1]) Jvf. 5. Moseb. 20,11.
[2]) d. v. s. midt i 980erne.
[3]) Bibelsk Udtryk, Matth. 13,25.
[4]) Jvf. 2. Samuels Bog 18,33 og 19,1 ff.
[5]) efter Lucan's Pharsalia I, 1.

havde bygget til Ære for den hellige Trefoldighed[1]). Da jeg vilde udspørge hans Sønnedattersøn Suen, der nu regerer i Danmark, angaaende hans Død, saa fortav han som en anden Tydeus[2]) sin Bedstefaders Ugerning, men da jeg fremhævede Fadermordet, sagde han: »Det er det, som vi Efterkommere bøder for, og som Fadermorderen selv maatte sone ved sin Landflygtighed«[3]). Men denne vor Harald, som var den første, der paabød Danerfolket Kristendommen og fyldte hele Norden med Præster og Kirker, han, det siger jeg, blev uskyldig saaret og forjaget for Christi Skyld, men han vil, det haaber jeg, ikke komme til at savne Martyrkronen. Han regerede 50 Aar[4]). Hans Død faldt paa Allehelgensdag[5]). Mindet om ham og hans Hustru Gunhild skal leve evig hos os. Dette er, hvad vi ved, er sket paa Ærkebisp Adaldags Tid, men iøvrigt har vi ikke kunnet efterspore alle hans[6]) Fortjenester. Der er dem, der paastaar, at han har gjort Helbredelsesundere, baade mens han levede og efter sin Død ved sin Grav, samt andet mere [nemlig at blinde ofte er blevet seende, og at mange andre Undergerninger er hændt]. Men ganske sikkert er det,

---

[1]) Denne ældste Kirke i Roskilde var naturligvis en Trækirke.

[2]) Det er uklart, hvilket Sted Adam har haft i Tankerne ved sin Sammenligning af Svend Estridsøn med den græske Helt Tydeus.

[3]) Her maa Svend Estridsøns Ord slutte, da det følgende er flikket sammen af Adams egne gudelige Betragtninger, Notitser fra skrevne Kilder og mundtlig Overlevering. Andre hævder dog, at Svend Estridsøns Ord først slutter S. 93 L. 4.

[4]) Tidsangivelsen skal naturligvis ikke tages bogstaveligt, men blot forstaas som Betegnelse for en lang Regeringstid.

[5]) Den 1. November; Dødsaaret kendes ikke. Datoen og den følgende Mindenotits kunde tyde paa, at Harald og Gunhild, ligesom Knud den Store og Familie (jvf. Schol. 37), har været indskrevet i Bremerkirkens Mindebog (Liber fraternitatis).

[6]) Der menes vel Ærkebisp Adaldag; Udtrykket er iøvrigt tvetydigt og forstaas af andre som gældende Harald Blaatand.

at han har givet saavel vort Folk[1]), som Nordalbingerne og Friserfolket de Love og Retsregler, som disse endnu af Hensyn til Mandens Anseelse bestræber sig for at overholde[2]). Imidlertid gik den tro Olding Adaldag, som havde faaet sit Ønske opfyldt med Hensyn til sin Sendelse og havde haft Heldet med sig i al sin Gerning hjemme og ude, i moden Alder[3]) ind til Herren, da han paa 54nde[4]) Aar røgtede sit Bispedømme med Hæder. Hans Bortgang faldt i det Herrens Aar 988, og han blev begravet i Bremens Kirke ved Ærkebisp Leuderichs Hoved i søndre Side. Han døde den 29. April i den første Indiktion.

XXIX. Libentius beklædte Bispesædet i 25 Aar[5]). Palliet modtog han af Pave Johannes XV[6]), Bispestaven fik han af Otto III. Han var den allerførste, der blev indviet af Lydbisperne. Denne højlærde Mand, der udmærkede sig ved en i alle Henseender retskaffen Karakter, var i sin Tid fulgt med Adaldag fra Italien[7]). Han havde stræbt at efterligne dennes Vandel og Dygtighed, og i Overensstemmelse med denne store Faders Bestemmelse var han den eneste, der fandtes værdig til at faa Omsorgen for Hamburgerstiftet betroet. Der er dem, der siger, at Domprovst Otto, der kunde prale af at have Ærkebisp Adaldag til Onkel, tiltrods herfor dog maatte træde tilbage for dennes Valg af Libentio[8]), hvem end ikke en Schol. 22.

Schol. 22. Denne Otto, der var en højfornem Mand, var Domprovst og Kannik i Magdeburg.

[1]) d. v. s. Sachserne Syd for Elben.

[2]) Denne Lovgivning er os ikke nærmere bekendt.

[3]) Psalme 91,15 i Vulgata.

[4]) Jvf. dog II c. 1.

[5]) 988—1013.

[6]) 985—996. Palliumsoverdragelsen findes i et Pavebrev af 8. Nov. 988, der dog kun er bevaret i en forfalsket Affattelse.

[7]) Jvf. II 14 med Note 1.

[8]) Traditionen er vist urigtig, i hvert Fald kender Thietmar af Merseburgs udførligere Beretning ikke noget til en saadan Rivali-

Uven kunde bebrejde noget angribeligt. [Han skal have været saa kysk, at han kun sjældent lod sig se for Kvinder, saa afholdende, at hans Ansigt var blegt af Faste, og saa ydmyg og kærlig, at han i Klostret levede som en af Brødrene]. Hans Dyder var mange; han var tilfreds med, hvad han havde faaet, og gik sjælden til Hoffet for at faa noget. Han blev rolig siddende hjemme og drog meget omhyggelig Omsorg for sit Stift; al sin Iver anvendte han paa at vinde Sjæle, og han vaagede efter den strengeste Regel, siger man, over alle sine Munkesamfund. [Ærkebispen drog endog personlig Omsorg for Herberget, ydede daglig Brødrene og de syge Hjælp, og han betroede ogsaa sin Nevø Libentius at lede Herberget paa hans Vegne]. Mens der endnu var Fred i Slaverland, besøgte han hyppig Folkene hinsides Elben og viste Moderkirken i Hamburg faderlig Kærlighed. Sin Sendelse til Hedningerne røgtede han, ligesom sine Forgængere, med stor Nidkærhed, skønt Tidernes Ondskab vanskeliggjorde den. Da Kong Suein[1]) paa den Tid havde foranstaltet en stor Kristenforfølgelse i Danmark, skal Ærkebispen ved ydmyge Sendebud og hyppige Gaver have stræbt at formilde den grumme Konges Sind over for de Kristne. Men denne afviste dem og begyndte ret at rase i sin Grusomhed og Troløshed. Men Guds Straf ramte Kongen for hans Oprør mod Gud. Thi da han indlod sig paa Krig mod Slaverne, blev han to Gange taget til Fange og ført til Slaverland, og ligesaa mange Gange maatte han løskøbes af Danerne for en mægtig

---

seren mellem Libentius og Otto i 988; der foreligger vist en Forveksling, fremkaldt ved, at Libentius før sin Død 1013 udpegede en vis Odda til sin Efterfølger, som da ogsaa blev valgt i Bremen, men forkastedes af Heinrich II, der i Stedet udnævnte Unwan (jvf. II 47).

[1]) d. v. s. Svend Tveskæg.

Vægt Guld[1]). Alligevel vilde han endnu ikke vende tilbage til Gud, som han først krænkede ved Drabet af Faderen og siden tirrede ved Mordet paa de troende; da optændtes Herrens Vrede[2]), og han gav ham i hans Fjenders Haand[3]), for at han skulde tugtes til ikke at bespotte[4]).

XXX. Da samlede den mægtige Svenskerkonge Erik[5]) en Hær saa utallig som Sandet ved Havet[6]) og angreb Danmark. Suein, som var forladt af Gud og forgæves satte sit Haab til sine Afguder, gik imod ham. Der fandt mange Søkampe Sted — thi saaledes plejer det Folk at kæmpe —, og alle Danernes Tropper blev oprevet. Kong Erik beholdt som Sejrherre Danmark[7]). Suein blev fordrevet fra sit Rige og fik saaledes af den nidkære Gud[8]) den Løn, der svarede til hans Gerninger. Det er Suein den yngre, der har fortalt os, at det gik hans Bedstefader saaledes efter Guds retfærdige Beslutning, fordi han svigtede den Gud, som havde været hans Faders gode Beskytter.

XXXI. Paa den Tid[9]) skal de Sørøvere, som vore

---

[1]) Adams Meddelelser om Svend Tveskægs Slaverkrige er højst tvivlsomme; ifølge den ældre Kilde Thietmar af Merseburg (d. 1018) er der kun Tale om, at Svend een Gang blev taget til Fange af oprørske Normanner.

[2]) Psalme 106,40.

[3]) Jvf. 2. Kong. 21,14.

[4]) 1. Timoth. 1,20.

[5]) Erik Sejrsæl.

[6]) Jvf. 1. Makk. 11,1 o. a. St.

[7]) Beretningen om Erik Sejrsæls Erobring af Danmark kendes kun fra Adam af Bremen og maa anses for urigtig; der ligger muligvis en eller anden historisk Begivenhed (f. Eks. et svensk Vikingetog mod Danmark) til Grund, men Kildernes Mangelfuldhed tillader ingen sikre Slutninger.

[8]) 2. Mos. 20,5 o. a. St.

[9]) Ifølge tyske Aarbøger 994.

Landsmænd kalder Ascomanner[1]), være landet med en Flaade i Sachsen og have hærget hele Frislands og Hadelns Kyststrækning. Da de sejlede op ad Elbflodens Munding og gjorde Indfald i Landet, samlede Sachsens Stormænd sig, og skønt de kun havde en lille Hær, tog de ved Stade[2]), der er en gunstig beliggende Havn og Fæstning ved Elben, imod Barbarerne, da disse gik fra Borde dér. Stort og mindeværdigt, men højst ulykkeligt var dette Slag, i hvilket der paa begge Sider blev kæmpet mandigt, men til Slut vore Landsmænd viste sig underlegne. Svenskerne og Danerne gik af med Sejren og oprev hele Sachsernes
Schol. 23. Styrke. Ved den Lejlighed blev Markgrev Sigfrid[3]), Grev Dietrich og andre berømmelige Mænd taget til Fange; Barbarerne slæbte dem med bagbundne Hænder ned paa Skibene og lagde Lænker om Fødderne paa dem, hvorpaa de ustraffet plyndrede hele Landet. Da Markgrev Sigfrid ene af Fangerne hemmelig blev befriet om Natten ved en Fiskers Hjælp og slap væk, kom Sørøverne i Raseri, drev Spot med alle de fornemme, som de havde i Lænker, huggede Hænder og Fødder af dem, vansirede dem ved at skære Næsen af dem og kastede dem halvdøde i Land. Blandt dem var der nogle fornemme Mænd, som levede lang Tid

Schol. 23. Om denne Sigfrid fortælles et stort Mirakel: Da han trængte ind i Klostret Ramelsloh og plyndrede, blev han straks besat af en ond Aand og kunde ikke blive frigjort for den, førend han gav Kirken dens Ejendele tilbage og af sit Jordegods skænkede Brødrene en indbringende Gaard til Indtægt.

---

[1]) Det er egentlig en nordisk Betegnelse, der kommer af áskr, en Ask og derefter ogsaa et Vikingeskib (af Ask); askmaðr altsaa lig Viking.

[2]) By i Hannover.

[3]) Egentlig kun Greve; Greverne af Stade blev først Markgrever 1056.

derefter som en Skændsel for Riget og et sørgeligt Skue for Folket.

XXXII. Snart rykkede Hertug Benno og Markgrev Sigfrid frem med en Hær og hævnede dette Nederlag. Og de Sørøvere, der var gaaet i Land ved Stade, saaledes som vi har fortalt, blev ganske oprevet af dem. En anden Del af Ascomannerne, som var sejlet op ad Floden Weser og havde plyndret Landskabet Hadeln helt op til Lesum[1]), kom med en stor Mængde Fanger til den Sump, som kaldes Chlindesmor[2]). Dér blev de angrebet af vore Landsmænd, som var fulgt tæt efter dem, og hugget ned alle som een. Deres Antal var 20 000. [En sachsisk Ridder, som de havde taget til Fange og gjorde til deres Vejviser, førte dem ud i de temmelig ufarbare Sumpstrækninger, hvor de asede længe og let blev overvundet af vore Landsmænd. Han hed Heriward og nyder uforgængelig Berømmelse hos Sachserne].

XXXIII. Fra den Tid af fandt der naturligvis hyppig fjendtlige Sørøverangreb Sted paa dette Land. Alle Sachsens Byer svævede i Angst[3]), og selv Bremen gav sig til at befæste sig med en meget stærk Vold[4]). Dengang lod ogsaa Ærkebisp Libentius, saaledes som gammel Tradition fortæller, Kirkeskatten og alle Kirkens Kar bringe til Provstiet Bücken; saa stor var Frygten i alle Dele af Stiftet. Og efter hvad Rygtet siger, svingede Libentius selv Bandlysningens Dommersværd over de Sørøvere, som hærgede Bispedømmet. En af dem skal være død i Norge og hans Lig have holdt sig uforandret i 70 Aar helt op til

---

[1]) By i Hannover.

[2]) Sumpstrækning ved Glinstedt i Hannover.

[3]) Et Vidnesbyrd herom er det, at Bisp Bernward af Hildesheim paa den Tid lod opføre to Borge mod Sørøverne.

[4]) Antagelig drejer det sig her kun om en Mur omkring selve Domkirkeomraadet, ikke omkring hele Byen.

den Herre Ærkebisp Adalberts Tid, da Bisp Adalward[1]) kom derop og løste den døde af Bandet, hvorpaa Liget straks blev til Aske[2]).

XXXIV. Efter Straffen for de Ugerninger, som han havde begaaet mod Guds Kirker og de kristne, maatte Suein, overvundet og ladt i Stikken af sine egne Mænd, da jo Gud svigtede ham, flakke omkring og kom hjælpeløs til Nordmændene, hos hvem dengang Haakons Søn Tryggve herskede[3]). Da denne var Hedning, følte han ingen Medlidenhed med den landflygtige. Saa sejlede den ulykkelige og af hele Verden forstødte Mand over til England, hvor han forgæves søgte Hjælp hos Fjenderne[4]). Paa den Tid herskede Æthelred, Edgars Søn[5]), over Brittannerne. Han havde ikke glemt de Forurettelser, som Danerne fra gammel Tid havde tilføjet Anglerne, og afviste den landflygtige. Endelig forbarmede Scothernes Konge[6]) sig over hans Ulykke og modtog ham venligt, og hos ham levede Suein i Landflygtighed i 2 Gange 7 Aar[7]) indtil Eriks Død[8]). Vi var som lamslaaet, da Kong Suein skildrede os de Farer, hans Bedstefader, denne Fader-

---

[1]) Bisp Adalward den ældre i Skara i Götland, d. ca. 1064.

[2]) Den samme Historie fortælles i Schol. 67.

[3]) Tryggve var ikke en Søn af Haakon, men af Olaf (Harald Haarfagers Søn); han var kun Konge i Viken og var faldet allerede ca. 965.

[4]) Adams Fremstilling er ganske urigtig, saaledes som det fremgaar af den angelsachsiske Krønike og andre engelske Kilder, der fortæller om Svend Tveskægs Vikingeangreb i England 994. Svend Tveskæg skildres af Adam som et Modstykke til Harald Blaatand, fordi han ikke som Faderen var Hamburgerkirkens Mand, men indkaldte engelske Bisper og Præster.

[5]) Æthelred den Raadvilde 978—1016.

[6]) Hans Navn kendes ikke.

[7]) Bibelsk Udtryk til Betegnelse af en lang Prøvetid, jvf. 1. Mos. 29,18—30,

[8]) Erik Sejrsæl døde ca. 994.

morder, maatte udstaa; derpaa drejede han Fortællingen over paa Erik Sejrsæl.

XXXV. »Erik«, sagde han, »sad inde med to Riger, Schol. 24.
Danernes og Svenskernes; han var ligeledes Hedning og saare fjendtlig stemt over for de kristne«. Til ham skal der som Udsending fra Kejseren og Hamburgerbispen være kommet en vis Poppo[1]), en from og vis Mand, der dengang var indviet til Slesvig, og gjort Kejserens Ret gældende med Hensyn til Danernes Rige og de kristnes Fred. For at hævde Kristendommen skal han, da Barbarerne efter deres Skik forlangte et Tegn, straks uden Tøven have baaret glødende Jærn i Haanden og vist sig at være uskadt. Da dette Tegn syntes let at fjerne al Vildfarelsens Tvivl hos Hedningerne, skal den fromme Guds Mand for helt at udrydde dette Folks Hedenskab have vist et nyt og stort Mirakel. Han iførte sig nemlig en voksovertrukket Skjorte, og mens han stod midt i Folkets Kreds, befalede han i Guds Navn at antænde

Schol. 24. Svenskerkongen Erik indgik Forbund med Polakkernes mægtige Konge Bolizlaus[2]). Bolizlaus gav Erik sin Datter eller Søster tilægte[3]). Paa Grund af denne Forbindelse blev Danerne angrebet af Slaver og Svensker i Forening. Den meget kristelige Kong Bolizlaus indgik Forbund med Otto III[4]) og undertvang hele Slaverland og Rusland[5]) og Pruzzerne, hos hvem den hellige Adalbert[6]) havde lidt Martyrdøden; hans Levninger førte dengang Bolizlaus til Polen.

---

[1]) Den følgende Fortælling om en Bisp Poppos Jærnbyrd over for Erik Sejrsæl er simpelthen en Dublet af Fortællingen om Harald Blaatands Omvendelse, se Schol. 20.

[2]) Boleslav Chrobry 992—1025.

[3]) Ifølge Thietmar af Merseburg en Søster til Boleslav; i den islandske Tradition er denne slaviske Prinsesse blevet fortrængt af den sagnomspundne Sigrid Storraade som Erik Sejrsæls Hustru.

[4]) I Tiden 992—95.

[5]) I Aarene 1013 og 1018 førte Boleslav Krig med Rusland.

[6]) Bisp i Prag 983—97.

den. Men selv hævede han Øjne og Hænder mod Himlen og udholdt saa taalmodigt de lyse Luer, at da Klædningsstykket var brændt helt op og forvandlet til Aske, erklærede han med en munter og fornøjet Mine, at han ikke engang havde mærket Røgen af Branden. Paa Grund af dette uhørte Mirakel blev baade dengang mange Tusinde troende ved ham og lovprises endnu den Dag i Dag Poppos Navn tit hos Danerfolkene og i deres Kirker. Nogle hævder, at dette gik for sig i Ribe, andre, at det var i Hedeby, som kaldes Slesvig.

XXXVI. Berømmelse nød paa den Tid i Danmark ogsaa Odinkar den ældre salig Ihukommelse, om hvem vi ovenfor har talt[1]); han prædikede paa Fyn, Sjælland, i Skaane og i Sverige og omvendte mange til den kristne Tro. En Discipel og Nevø af ham var
Schol. 25. den anden Odinkar, den yngre, der ligeledes var en fornem Mand af dansk Kongeslægt[2]), saa rig paa Jordegods, at Bispedømmet i Ribe skal være grundlagt af hans Fædrenearv. Da han i sin Tid blev sat i Skolen i Bremen, skal han være blevet døbt af Ærkebisp Adaldag egenhændig, og han fik efter denne Navnet Adaldag. Han blev nu af Ærkebisp Libentio

Schol. 25. Denne Odinkar blev af Kong Knud[3]) ført til England og dér uddannet i Videnskaberne. Derpaa drog han paa Studierejse gennem Gallien og vandt Navn som Vismand og Filosof. Derfor fortjente han ogsaa at bære Navnet Gudkær[4]).

---

[1]) II c. 26.

[2]) Jvf. Schol. 35, hvor han betegnes som Søn af Toke Jarl.

[3]) Knud den Store.

[4]) Adams Forklaring af Navnet Othencarus som et latinsk, kristent Navn, afledet af Odin = deus, Gud og carus = kær, er urigtig; Odinkar er et nordisk, hedensk Navn, der ogsaa findes paa Runestene, og maa afledes af Odin og Tillægsordet karr = grum e. l.

indviet til Hedningerne og fik Sæde i Ribe[1]). Thi baade var han Gud og Mennesker kær[2]) paa Grund af sit berømmelige Levned og sin fromme Vandel, og forsvarede han Kristendommen energisk i Danmark. Dette er, efter hvad vi ved, de Mænd, som nød Berømmelse i det Land paa den Tid, men desuden levede der endnu fra Adaldags Tid andre, som ikke laa paa den lade Side. De drog endog til Norge [og Sverige[3])] og vandt mange Folk for Jesus Christus. Olaf Tryggvason, som dengang herskede over Nordmændene[4]), skal have ladet sig døbe af dem[5]) og været den første kristne af det Folk. [Olaf Tryggvason kom efter at være blevet fordrevet fra Norge til England[6]) og antog dér Kristendommen, som han saa som den første førte tilbage til sit Fædreland; fra Danmark hentede han sin Hustru, den meget hovmodige Thore[7]), paa hvis Tilskyndelse han paaførte Danerne Krig].

XXXVII. Andre siger, at der baade tidligere og dengang drog Bisper og Præster ud fra deres Hjemstavn i England for at prædike Evangeliet, og at Olaf blev døbt af dem tilligemed andre, af hvilke den vigtigste var en Bisp Johannes[8]) samt andre,

[1]) Han blev antagelig bispeviet omkring Tusindaarsskiftet, i hvert Fald var han til Stede paa Synoden i Dortmund 1005; han beklædte Bispesædet i Ribe til sin Død 1043.

[2]) Tobias 14,17.

[3]) Tilføjelsen i Parentesen er urigtig, men skyldes sikkert Adam selv.

[4]) c. 995—1000.

[5]) Urigtigt; Olaf Tryggvason modtog Daaben i England, saaledes som Adam selv oplyser i det følgende.

[6]) Den angelsachsiske Krønike melder om Olafs Vikingefærd i England under Aaret 994.

[7]) I den norsk-islandske Tradition kaldes hun Tyre og gøres til en Søster til Svend Tveskæg.

[8]) Han omtales ogsaa IV c. 34 og hed ogsaa Sigfrid (saaledes i II c. 57).

der siden skal blive nævnt[1]). Hvis dette er sandt, er Moderkirken i Hamburg, det siger jeg, ikke misundelig, fordi ogsaa fremmede har gjort vel imod dens Sønner, men siger med Apostlen[2]): »Nogle prædiker for Avinds og Kivs Skyld, men nogle i en god Mening. Hvad saa? Kristus forkyndes dog paa enhver Maade, være sig paa Skrømt eller i Sandhed; og derover«, siger han, »glæder jeg mig, og jeg vil ogsaa fremdeles glæde mig«.

XXXVIII. Svenskerkongen Erik blev da omvendt til Kristendommen i Danmark[3]) og lod sig døbe dér. I Anledning deraf drog Missionærer fra Danmark over til Sverige og vidnede frimodigt i Herrens Navn[4]). Jeg har ogsaa hørt af den meget kloge Danerkonge, at Erik efter at have antaget Kristendommen paany faldt tilbage i Hedenskabet. Men at han kæmpede med Otto III og blev besejret[5]), dét har jeg faaet at vide af andre; det tav Kongen stille om.

XXXIX. Efter Eriks længe ønskede Død[6]) vendte Suein tilbage fra Landflygtigheden og kom i Besiddelse af sine Fædres Rige i sin Landflygtigheds eller Udlændigheds 14de Aar[7]). Han ægtede Eriks Enke[8]), Olafs Moder, som fødte ham Knud. Men det ved dette Ægteskab fremkomne Svogerskab gavnede ikke den, paa hvem Herren er vred[9]). [Svenskerkongen Olaf[10]) var en ivrig Kristen og tog en slavisk Jomfru

---

[1]) Nemlig i II c. 57 og IV c. 33.
[2]) Paulus i Brevet til Fil. 1,15 og 18.
[3]) Jvf. II c. 35.
[4]) Ap. Gern. 9,29.
[5]) En saadan Kamp kender man ikke noget til fra andre Kilder.
[6]) Erik Sejrsæl døde ca. 994.
[7]) Jvf. II c. 34 med Note 7.
[8]) Se Schol. 24 med Note 3.
[9]) Salom. Ordsprog 22,14.
[10]) Olof Skotkonung ca. 994—ca. 1022.

ved Navn Estred af Obodriternes Stamme til Hustru. Med hende avlede han Sønnen Jacob[1]) og Datteren Ingrad[2]), som den fromme Kong Gerzlef af Rusland[3]) ægtede]. Olaf, som efter sin Fader Eriks Død fik Herredømmet over Svenskerne, overraskede nemlig den ulykkelige Suein med en Hær, fordrev ham fra Riget og tog selv Danmark i Besiddelse[4]). Men Suein erkendte nu, at Gud er Herren[5]), gik i sig selv[6]), holdt sig sine Synder for Øje og bad angerfuld til Herren. Denne bønhørte ham og lod ham finde Naade for hans Fjenders Øjne[7]); og Olaf genindsatte ham i hans Rige[8]), fordi han havde ægtet hans Moder; de sluttede en ubrødelig Pagt med hinanden om, at de vilde bevare den Kristendom, der var plantet i deres Riger, og udbrede den til de fremmede Folkeslag.

XL. Men da Nordmændenes Konge Olaf Tryggvason hørte om Kongernes Forbund, blev han vred paa Suein og mente, at denne, der var ligesom forladt af Gud og saa ofte var blevet forjaget, ogsaa let kunde fordrives af hans Troppemængder. Han samlede derfor en talrig Flaade og leverede Danerkongen Slag[9]).

---

[1]) Anund Jacob, jvf. II c. 59.

[2]) Ingagerd.

[3]) d. v. s. Storfyrst Jaroslav I af Rusland (1019—1054).

[4]) Med Efterretningen om Olof Skotkonungs Erobring af Danmark forholder det sig vist paa samme Maade som med Efterretningen om Erik Sejrsæls Herredømme, jvf. S. 95 Note 7.

[5]) 2. Krøn. 33,13.

[6]) Lukas 15,17.

[7]) Jvf. Ap. G. 7,10.

[8]) Jvf. 2. Krøn. 33,13.

[9]) Adam stemmer med den ældste norsk-islandske Tradition i at lade Olaf Tryggvasons Hustru Thore (Tyre) være den, der ægger til Strid (jvf. II c. 36), og lade Olaf Tryggvason være den angribende samt lade Kampen staa i Øresund; først en langt yngre Tradition fremstiller Sigrid Storraade som den, der ægger til Strid, Olaf Tryggvason som den angrebne og Svolder (ved Vendland) som Krigsskuepladsen.

Dette fandt Sted mellem Skaane og Sjælland, hvor Kongerne plejede at udkæmpe Søslag. Overfarten over det Baltiske Hav er kort ved Helsingborg, hvor Sjælland kan ses fra Skaane, og hér har Sørøverne et yndet Skjulested. Dér stødte de altsaa sammen, og Nordmændene blev besejret og slaaet paa Flugt af Danerne. Kong Olaf, som Skæbnen lod ene tilbage, styrtede sig i Havet og fandt et Endeligt, der var hans Levned værdigt. [Hans Hustru[1]) gjorde efter Mandens Død ved Sult og Faste en sørgelig Ende paa sit Liv, saaledes som hun fortjente det.] Nogle fortæller, at han var kristen, andre, at han var faldet fra Kristendommen, men alle hævder de, at han var kyndig i Varsler, gav Agt paa Spaadomme og satte alt sit Haab til Fuglevarsler[2]). Deraf fik han ogsaa et
Schol. 26. Tilnavn, idet han blev kaldt Olaf Krageben[3]). Thi, efter hvad man siger, var han hengiven til Syslen med Trolddomskunster og havde til Omgangsfæller alle mulige Troldmænd, som det Land er rigt paa; han gik tilgrunde, fordi han lod sig narre af deres Vildfarelse.

Schol. 26. Da Olaf Tryggvason var blevet dræbt, besad Krageben 2 Riger[4]). Han gjorde snart Ende paa Afgudsdyrkelsen og gav ved et Magtbud Ordre til at antage Kristendommen i Norge. Dengang indsatte han ogsaa en Bisp Gotebald, der kom fra England, til Forkynder i Skaane. Han skal undertiden have prædiket Evangeliet i Sverige og Norge.

---

[1]) Thore.

[2]) Naar Adam her, i Modsætning til alle andre Kilder, fremstiller Olaf Tryggvason som halv Hedning, beror det paa, at Olaf, som var blevet døbt i England (jvf. II c. 36), støttede sig til angelsachsiske Gejstlige ved Forsøget paa at indføre Kristendommen i Norge og derved krydsede Hamburgerkirkens Planer.

[3]) Det er vel snarere Tilnavnet, der har givet Anledning til Sagnet om hans Kyndighed i Fuglevarsler. Tilnavnet er iøvrigt ogsaa baaret af andre end Olaf Tryggvason.

[4]) Scholiasten har ikke forstaaet, at Olaf og Krageben er een og samme Person.

XLI. Efter at have dræbt Krâgeben besad Suein to Riger. Han gjorde da snart Ende paa Afgudsdyrkelsen og gav ved et Magtbud Ordre til at antage Kristendommen i Norge. Dengang indsatte han ogsaa en Bisp Gotebald, der kom fra England, til Forkynder i Skaane. Han skal undertiden have prædiket Evangeliet i Sverige, ofte i Norge.

XLII. Imidlertid gik Aar 1000 efter Herrens Kødspaatagelse lykkelig til Ende, og det er Ærkebispens 12te Aar. Det følgende Aar blev den saare tapre Kejser Otto, som allerede havde underkuet Danerne[1]), Slaverne[2]) samt Frankerne og Italienerne, overrasket af en altfor tidlig Død og kastet paa Dødslejet[3]), just som han for tredje Gang[4]) var draget ind i Rom som Sejrherre. Efter hans Død lodes Riget tilbage i vedvarende Strid. Dengang[5]) afrystede ogsaa Slaverne, som undertryktes mere end billigt af deres kristne Dommere, omsider deres Trældoms Aag og maatte forsvare deres Frihed med Vaaben. Winulernes[6]) Schol. 27 og 28.

Schol. 27. Rygtet siger, at en slavisk Hertug[7]) havde bejlet for sin Søn til en Niece af Hertug Bernhard[8]), og at denne havde givet Løfte paa hende. Saa sendte Winulernes

---

[1]) Jvf. II c. 38 med Note 5.

[2]) Aarbøgerne melder om Slaverkampe i Aarene 985—87, 990 ff. og 997.

[3]) Han døde den 24. Januar 1002.

[4]) Første Gang Maj 996, anden Gang Februar 998 og tredje Gang November 1000.

[5]) En nærmere Tidsbestemmelse giver Adam nedenfor II c. 45, der viser, at han tænker sig denne Slaveropstand foregaaet i Aarene 1011—13; i Virkeligheden foregik den 1018. Adams Uklarhed over de kronologiske Forhold fremgaar ogsaa af Scholierne 27 ff., som omhandler Begivenheder, der i Virkeligheden hører hjemme ved Slaveropstanden 983.

[6]) d. v. s. Venderne jvf. S. 80 Note 6.

[7]) Mistiwi.

[8]) Der menes sikkert Bernhard I, som Adam ellers kalder Benno.

Fyrster var dengang Mystiwoi[1]) og Mizzidrog[2]), under hvis Førerskab Opstanden blussede op. Under disse Anførere gjorde Slaverne Oprør og hærgede først Nordalbingien med Ild og Sværd; derpaa drog de gennem det øvrige Slaverland, stak alle Kirkerne i Brand og jævnede dem med Jorden; Præsterne og de øvrige Kirkens Tjenere dræbte de under mange forskellige Pinsler, og de efterlod intet Spor af Kristendommen hinsides Elben.

XLIII. I Hamburg blev paa den Tid og ogsaa siden mange af Gejstligheden og Borgerne ført i Fangenskab, og af Had til Kristendommen blev flere endog dræbt. Danerkongen, som vi længe maa mindes[3]), og som huskede alle Barbarernes Bedrifter, ret som
Schol. 29. om de var skrevet op, fortalte os, at Staden Oldenburg havde vist sig at være tætbefolket af Kristne. »Dér blev«, sagde han, »60 Præster gemt til Spot,

Fyrste sin Søn og 1000 Ryttere med Hertugen til Italien[4]), hvor de næsten alle blev dræbt. Da nu den slaviske Hertugs Søn gjorde Krav paa den Kvinde, der var lovet ham, forpurrede Markgrev Dietrich[5]) Planen, idet han erklærede, at Hertugens Slægtning ikke skulde gives bort til en Hund.

Schol. 28. Dietrich var Markgreve hos Slaverne, og det var hans Sløvhed, der tvang dem til at falde fra.

Schol. 29[6]). Oldenburg er en stor By hos de Slaver, der hedder Wagrerne; den ligger ved det Hav, der kaldes det baltiske eller barbariske, en Dagsrejse fra Hamburg.

---

[1]) Mistiwi kendes som Slaverfyrste o. 965—o. 990, jvf. S. 90 Note 5, men Adam blander ham aabenbart sammen med hans Efterfølger Mistizlav.

[2]) Ikke nærmere bekendt.

[3]) Svend Estridsøn døde 28. April 1074.

[4]) Maaske i Italienstoget 982. Hertug Bernhard deltog dog ikke deri.

[5]) Markgrev i Nordmark, † 985.

[6]) Jvf. Schol. 15.

mens Resten blev slagtet som Kvæg. Domprovsten ved deres Kirke hed Oddar og var vor Slægtning. Han og de andre led da Martyrdøden paa den Maade, at man med et Sværd skar ligesom et Kors i Hovedhuden paa hver enkelt af dem og lagde Hjærnen blot. Derpaa blev de Guds Bekendere med bagbundne Hænder slæbt gennem alle Slavernes Byer [og pint med Hug eller paa anden Maade], indtil de døde«. Saaledes blev de et Skuespil baade for Engle og Mennesker[1]) og opgav deres sejrende Aand midt i deres Løbebane. Det fortælles, at der skete meget af den Art dengang i de forskellige slaviske Landskaber, men af Mangel paa skrevne Kilder anses det nu for Fabler. Da jeg udspurgte Kongen nærmere derom, sagde han: »Hør op, min Søn. Vi har saa mange Martyrer i Danmark og Slaverland, at de knap kan rummes i een Bog«. Schol. 30 og 31.

XLIV. Alle de Slaver, som bor mellem Elben og Oderen, hyldede da i godt og vel 70 Aar[2]), i hele Ottonernes Tid, Kristendommen og rev sig paa den

Schol. 30. Da Mistivoi[3]) ikke vilde opgive Kristendommen, blev han fordrevet fra sit Fædreland og flygtede til Barderne, hos hvem han henlevede sin Alderdom i Troen.

Schol. 31. Markgrev Dietrich[4]) blev afsat fra sit Embede og berøvet al Arv; han blev saa Præbendeindehaver[5]) i Magdeburg og fik tilsidst en slem Død, saaledes som han fortjente det.

---

[1]) 1. Kor. 4,9.

[2]) Rettere knap 70 Aar, da Adam selv regner med, at Kristendommens Indførelse i Slaverland begyndte under Otto den Store ca. 950, jvf. II c. 5.

[3]) Rettere Mistizlav (jvf. S. 106, Note 1); hans Fordrivelse fandt Sted 1018.

[4]) Næppe identisk med den Dietrich, der nævnes i Schol. 27 og 28; maaske en Søn.

[5]) Præbende er en til Kannikeværdigheden knyttet Indtægt, for det meste af Jordegods.

omtalte Vis løs fra Christi og Kirkens Samfund, som de før havde været knyttet til. Ja, Guds Domme over Menneskene er i Sandhed uransagelige, thi han forbarmer sig over den, som han vil, men forhærder den, som han vil[1]). Med Undren over hans Almagt ser vi dem, der først blev troende[2]), glide tilbage i Hedenskabet, mens de, der saas at være de sidste[3]), omvendte sig til Christus. Hin retfærdige, stærke og taalmodige Dommer[4]), som fordum udslettede 7 Folk i Kanaan[5]) for Israel og kun bevarede Filisterne, for at Overtræderne kunde blive tugtet af dem[6]), han, det siger jeg, har nu villet forhærde en lille Del af Hedningerne, for at vor Vantro skulde blive beskæmmet gennem dem.

Schol. 32. XLV. Dette fandt Sted i Slutningen af Libentius den ældres Tid, mens Bennos Søn Bernhard[7]), som tilføjede Slaverfolket alvorlige Tab, var Hertug. Paa samme Tid blev Striden med Bisp Bernhar af Verden[8])
Schol. 33. angaaende Ramelsloh afgjort hos Pave Sergius[9]).

Schol. 32[10]). I det Herrens Aar 1010 lod Ungarns Folk sig omvende til Troen af Kejserens Søster Gisla, som ægtede Kongen af Ungarn[11]) og fik Kongen til at lade sig selv og sine Folk døbe; i Daaben blev han kaldt Stephan; han opnaaede siden at blive Helgen.

Schol. 33. Ramelsloh ligger i Bispedømmet Verden ikke langt fra Bardowieck[12]). Bispen af Verden gjorde Krav paa

[1]) Romerbr. 9,18.
[2]) d. v. s. Slaverne.
[3]) d. v. s. Svenskerne og Nordmændene.
[4]) Psalme 7,12 (Vulgata).
[5]) Ap. Gern. 13,19.
[6]) Jvf. Dommernes Bog 3,3 ff.
[7]) Bernhard II, Hertug af Sachsen 1011—59.
[8]) Bisp 994—1014.
[9]) Pave Sergius IV 1009—12; Pavebrevet derom er gaaet tabt.
[10]) Dette Schollon stammer fra Sigebert fra Gembloux.
[11]) Kong Stephan I den Hellige 1000—38, g. m. Gisela, Kejser Heinrich II.s Søster.
[12]) Jvf. S. 7 Note 6.

XLVI. I Ærkebispens 22nde Aar[1]) døde Hertug Benno af Sachsen og ligeledes hans Broder Liudger, som sammen med sin ærværdige Hustru Emma[2]) gjorde Bremerkirken saare meget godt. I Magdeburg fulgte Dagan[3]) efter Ærkebisp Gisilhar; derefter opnaaede Walthard Ærkebispesædet[4]). Imidlertid drog vor Ærkebisp omhyggelig Omsorg for sin Sendelse til Hedningerne og indviede flere Bisper; deres Navne og Bispestole kendes ikke med Sikkerhed, da der indtraadte en Forfølgelsens Tid. Men efter hvad vi har erfaret gennem Fædrenes Beretning, fulgte Esico[5]) efter Poppo i Slesvig[6]); Odinkar, som vi ovenfor har talt om[7]), udmærkede sig i Ribe. Og Rygtet siger, at efter Ærkebisp Adaldags Død var hele [Landet] Jylland lige op til vor Tid delt i 2 Bispedømmer, idet det 3dje i Aarhus gik ind. Men i Slaverland indviede Ærkebispen Folkward[8]), og siden Reginbert; den førstnævnte af dem blev fordrevet fra Slaverland og blev saa af Ærkebispen sendt til Sverige eller Norge; han vandt dér mange i Herren og vendte glad tilbage. Efter at have røgtet alt vel døde herpaa salig Ærke-

Retten til at indvi Abbeden og Retten til at styre i dette Kloster, men maatte efter det apostolske Sædes Afgørelse afstaa fra sit Forehavende. Otto[9]) var Udsending hos Paven, saaledes som Dokumentet udviser.

---

[1]) Rettere 23nde Aar, for Benno (Bernhard I) døde d. 9. Febr. 1011, og Liudger døde d. 26. Februar 1011.

[2]) Hun omtales nærmere nedenfor i II c. 67 og 80.

[3]) Ærkebisp 1004—12.

[4]) 1012.

[5]) Vist den samme, som ogsaa kaldes Ekkehard, der betegnes som Bisp i Slesvig, men levede i Hildesheim i Landflygtighed fra sit Stift i Tiden 1000—26.

[6]) Jvf. Schol. 20.

[7]) Odinkar den yngre. Jvf. II c. 36.

[8]) Han nævnes ogsaa nedenfor II c. 64.

[9]) Vel den samme, som omtaltes i II c. 29.

bisp Libentius, og samtidig med ham Bispen i Verden[1]), i det Herrens Aar 1013, og han blev begravet midt i Koret ved Trappen op til det Allerhelligste, d. 4. Januar i den 11te Indiktion.

Schol. 34. XLVII. Ærkebisp Unwan beklædte Bispesædet i 16 Aar[2]). Bispestaven modtog han af Henrik[3]), Palliet af Pave Benedikt den ældre[4]). Han blev hentet fra Domkapitlet i Paderborn og udgik fra Immedingernes berømmelige Slægt[5]), desuden var han rig og gavmild, afholdt af alle Mennesker, men først og fremmest Gejstligheden bevaagen; til den skænkede han da ogsaa — paa Opfordring af Libentius, der dengang var Provst — Gaarden Botegun[6]), hvis Afgift skulde udredes paa Apostlenes Dødsdag[7]).

Schol. 34. Rygtet siger, at han blev indsat ved denne fordærvelige Simoni[8]), fordi han besad en stor Arv. En Del af denne overlod han nødtvungen til Kejseren; en anden Del skænkede han til sin Kirke, som han styrede fromt; en tredje Del overlod han sine Slægtninge. Han var en ærværdig Olding og en Ven af de fattige, navnlig af de fattige Børn. Dette gav Brødrene Lejlighed til at fjærne sig ret frit fra Klostret, og de gav sig til at søge Samkvem med Kvinder, dog først i Hemmelighed.

---

[1]) Bisp Bernhar af Verden døde d. 25. Juli 1014.

[2]) Fra Februar 1013 til Januar 1029.

[3]) Heinrich II 1002—24. I Bremen havde man egentlig valgt en Otto til Bisp, meh ham forkastede Kejseren og indsatte i Stedet Unwan (jvf. S. 93 Note 8).

[4]) Pave Benedikt VIII 1012—24.

[5]) Immedingerne er en sachsisk Slægt af Widukind den Stores Stamme og beslægtet med det sachsiske Kejserhus. Unwan stammer vist paa mødrene Side ned fra denne berømte Slægt, hvis Stamgods sikkert maa søges i Imshausen i Ostphalen.

[6]) d. v. s. Baden i Derlingau i Braunschweig.

[7]) d. v. s. Apostlene Peter og Paulus' Dag d. 29. Juni.

[8]) Ved Simoni forstod Kirken oprindelig kun Salg af kirkelige Embeder, siden overhovedet al verdslig Overdragelse af gejstlige Embeder; Benævnelsen hentyder til Simon Mager, der vilde købe Helligaanden (Ap. Gern. 8,18 ff.).

XLVIII. Unwan var den allerførste, der fik den kanoniske Regel indført i de kirkelige Samfund, i hvis Levevis der hidtil havde raadet en Sammenblanding af Munke og Kanniker. Han befalede, at alle de hedenske Skikke, hvortil Overtroen endnu holdt sig i dette Land, skulde fuldstændig udryddes, og af de Lunde, som vore Marskboere søgte i taabelig Ærefrygt, lod han Kirkerne i Stiftet forny. Han befalede ogsaa, at man af dem skulde bygge en Kirke for St. Vitus uden for Byen og genrejse St. Willehads nedbrændte Kapel.

Paa den Tid skal Volden omkring Byen Bremen være blevet befæstet imod Anslag og Angreb fra Kongens Fjender, især fordi Hertug Bernhard[1]) vovede at gøre Oprør mod Kejser Henrik og indjog alle Sachsens Kirker Rædsel og Uro. Thi fra den Tid af, da han var blevet indsat til Hertug i dette Landskab, hvilede Striden aldrig mellem de to Huse, nemlig Ærkebispens og Hertugens, idet sidstnævnte bekæmpede Kongen og Kirken, mens førstnævnte kæmpede for Kirkens Vel og for Troskab mod Kongerne. Mens denne Partistrid først førtes i det skjulte, tog den fra denne Tid af til i Styrke og voksede i det uendelige. Thi Hertug Bernhard, som glemte baade sin Bedstefaders ringe Herkomst og sin Faders Fromhed, underkuede af Havesyge først Winulerfolket saa grusomt[2]), at han ligefrem nødte det over i Hedenskabet; dernæst fik han, idet han i sit Overmod glemte de modtagne Velgerninger, hele Sachsen med sig til at gøre Oprør mod Kejseren[3]); tilsidst rejste han sig mod Christus og tog ikke i Betænkning at bekæmpe dette Lands Kirker, men især dog vor Kirke, som syntes

[1]) Bernhard II.

[2]) Jvf. II c. 45. Slavernes Opstand har vel fundet Sted ca. 1018.

[3]) Hertug Bernhards Oprør mod Kejser Heinrich II fandt Sted 1020.

baade at være rigere end de andre paa den Tid og at ligge længere borte fra Kejserens Rækkevidde. Denne Mands Angreb skal vor Ærkebisp Unwan ved sit Storsind have afbødet i den Grad, at Hertugen beskæmmet ved Bispens Klogskab og Ædelmodighed fra da af var nødt til at vise sig venlig og velvillig i alle Ting over for den Kirke, som han før havde været en Modstander af. Den oprørske Hertug fulgte vor Ærkebisps Raad[1]), bøjede sig omsider og overgav sig ydmygt til Kejser Henrik i Scalchispurg[2]). Siden gjorde han ogsaa med Unwans Støtte Slaverne skatskyldige og skaffede Nordalbingerne og Moderkirken i Hamburg Fred.

XLIX. For at genrejse den skal den højærværdige Ærkebisp efter Slavernes Nederlag have fornyet baade Byen og Kirken, samt af hvert af sine kirkelige Samfund[3]), der bestod af Mænd, have udvalgt 3 Brødre, saa at der blev 12 ialt, som i Hamburg skulde leve kanonisk og omvende Folk fra Hedenskabets Vildfarelse. Efter Reginberts Død indviede han til Slaverland den kloge Benno[4]), som blev udvalgt blandt Hamburgerkirkens Brødre[5]) og høstede stor Frugt ved sin Prædiken hos Slaverfolket. I Danmark levede derimod endnu den troslærde Poppo[6]) og den høj-

---

[1]) Ifølge Quedlinburger Annalerne skyldtes den hurtige Fredsslutning Dronning Kunigundes Indgriben.

[2]) Det nuværende Hausberge i Westphalen.

[3]) Bremen, Bücken, Ramelsloh og Harseveld.

[4]) Kendt som Bisp i Oldenburg allerede 1014.

[5]) Han er snarere kommet fra Magdeburg; Hamburgerdomkapitlet var gaaet til Grunde 983 og genoprettedes først ca. 1020.

[6]) Paa Grund af Tilnavnet (theologus) maa man antage, at det drejer sig om den Poppo, der omvendte Harald Blaatand ved Jærnbyrd (jvf. Schol. 20) og blev forfremmet til Bisp; da denne efterfulgtes af Esico (jvf. II c. 46), der kendes som Bisp allerede Aar 1000, maa det være urigtigt, at Poppo levede endnu i Ærkebisp Unwans Tid (1013—30).

baarne Bisp Odinkar[1]), som for sin Tros og sin fromme Vandels Skyld var Ærkebispens fortroligste Ven. Vi har erfaret, at der kun var disse to Bisper i Jylland, indtil Knud[2]) tiltraadte Regeringen. Odinkar var den eneste af vore Bisper, som stundom besøgte Kirkerne hinsides Havet; Esico blev siddende hjemme[3]), og Forfølgelse hindrede de øvrige. Ærkebispen indviede ogsaa andre højlærde Mænd til Norge og Sverige, og andre, som var blevet indviet i England, gav han af Venskab for Kongerne Tilladelse til at bygge Kirker, naar de iøvrigt gjorde Fyldest. Mange af dem beholdt han hos sig, men dem alle overøste han med Gaver, naar de drog bort, og gjorde dem derved villige til at underkaste sig Hamburgerkirken. Schol. 35.

L. Da Unwan jo var en meget fornem Mand, fik han ogsaa et Bispedømme, der var lige saa fornemt Schol. 36.

Schol. 35. Odinkar var Søn af Toke, Jarl af Winland[4]), og havde sit Sæde i Ribe. Thi en Tredjedel af Landskabet Winland skal have udgjort hans Fædrenearv. Og alligevel var denne Mand, der ejede saa store Rigdomme, i Besiddelse af en vidunderlig Nøjsomhed; som Exempel paa hans Dyd har jeg erfaret det Træk, at han i hele Fastetiden[5]) til Stadighed med en Dags Mellemrum lod sig piske med Svøber af en af sine Præster.

Schol. 36. Unwan havde for det meste ved Paaskehøjtiderne 7 Bisper og desuden Abbederne hos sig, tillige Hertugen og nogle Grever fra dette Landskab, som han viste stor Ære hver især.

[1]) Odinkar den Yngre var tilstede paa Konciliet i Dortmund 1007 og døde i Paasken 1043.

[2]) Knud den Store.

[3]) d. v. s. i Hildesheim jvf. S. 109, Note 5.

[4]) Teksten har dux Winlandensis d. v. s. Jarl af Winland; dette Navn findes hos Adam ellers kun som Betegnelse for Amerika (ikke ogsaa for Vendsyssel, som det sædvanlig fortolkes her); da denne Betydning er udelukket her, maa der foreligge en Fejlskrivning, maaske for Jylland.

[5]) De 40 Dages Faste (quadragesima) gik fra Aske Onsdag til Lørdag før Paaske, idet dog Søndagene ikke var Fastedage.

og svarede til hans Gavmildhed, saa han deri baade kunde vise sit Storsind og samtidig kunde gavne Kirkens Tarv. Den Kirkeskat, som var blevet samlet med Flid igennem lang Tid, men ligesom var mindre nødvendig, naar den holdtes inden fire Vægge, sørgede han derfor for at give ud til Fordel for sin Sendelse, idet han ved sine venlige Gaver gjorde de grummeste Konger i Norden velvillige og lydhøre over for alle sine Ønsker. Heri begik han efter min Mening ikke nogen stor Synd, idet han saaede de timelige Ting for at høste de aandelige[1]). Hans Gavmildhed syntes tværtimod saare nyttig under den nylig paabegyndte Omvendelse af Hedningerne, og han skadede ikke Kirken synderlig, da den takket være de forudgaaende Fædres Omhu var meget rig. Efter min Opfattelse fulgte han endogsaa det Exempel, som den hellige Ansgar[2]) og den i Kirkehistorien[3]) omtalte Skytherbisp Theotimus havde givet, af hvilke den ene skal have forsonet de vantro Konger ved Gaver, og den anden roses for at have formildet de af Naturen barbariske Folk ved Gæstebud og Gaver. Hvad her er sagt til Forsvar for Ærkebispen, faar nu være nok. Lad os nu i historisk Rækkefølge vende tilbage til Kirkens Sendelse, som paa Unwans Tid skal være blevet røgtet med største Held.

LI. Danernes og Nordmændenes Konge Suein sejlede med en stor Flaade over til England[4]) for at hævne de gamle Forurettelser baade ved Drabet af

---

[1]) Jvf. 1. Kor. 9,11.

[2]) Jvf. »Ansgars Levned« c. 24, 26 og 32.

[3]) Der menes den i Middelalderen almindelig udbredte Kirkehistorie »Historia ecclesiae tripartita«, som Cassiodor (1. Halvdel af d. 6. Aarh.) havde ladet sine Munke i Klostret Vivarium udarbejde.

[4]) 1013.

Broderen[1]) og ved sin egen Fordrivelse[2]), og han førte med sig sin egen Søn Knud samt Olaf[3]), Søn af den ovenfor omtalte[4]) Krageben. Efter i lang Tid at have udstaaet mange Kampe mod Anglerne fordrev Suein den gamle Konge, Edilred[5]), og fik Øen i sin Magt. Men kun for en kort Tid. Thi 3 Maaneder efter, at han havde vundet Sejren, blev han overrasket af Døden derovre[6]).

LII. Kongens Søn Knud vendte tilbage til Fædre- Schol. 37.
landet med Hæren, men pønsede paany paa Krig mod Anglerne. Olaf, der af Nordmændene var blevet valgt til Konge, skilte sig ud fra Danerriget. Men ængstelig ved Faren fra to Sider indgik Knud saa Forbund med sin Broder Olaf[7]), Eriks Søn, som herskede i Sverige, og overvejede med hans Hjælp at undertvinge først England, derpaa Norge. Udrustet med 1000 store Skibe[8]) satte Knud da over det britanniske Hav; man sejler, efter hvad Søfolk fortæller, over det fra Danmark til England paa 3 Dage, naar der blæser Sydøstvind. Dette Hav er stort og meget farligt; tilvenstre har det Orkneyøerne, tilhøjre naar det til Frisland.

Schol. 37. Kong Sueins Søn Knud aflagde sit hedenske Navn og modtog i Daaben Navnet Lambert[9]). Derfor staar der skrevet i vort Broderskabs Bog: »Danerkongen Lambrecht og Dronning Imma[10]) og deres Søn Knud har ydmygt anbefalet sig til Bremerbrødrenes Forbønner«.

[1]) Den i II c. 25 nævnte Hiring (Ring).

[2]) Jvf. II c. 34.

[3]) Olaf den Hellige, der imidlertid ikke var Søn af Olaf Tryggvason, men af en Underkonge ved Navn Harald.

[4]) II c. 36 og 40.

[5]) Æthelred.

[6]) Svend Tveskæg døde d. 3. Februar 1014.

[7]) Olof Skotkonung, Knuds Halvbroder. Jvf. II c. 39.

[8]) Tallet er naturligvis stærkt overdrevet.

[9]) Det har dog ikke kunnet fortrænge det gamle Navn Knud.

[10]) Emma, Æthelreds Enke, som Knud ægtede 1017.

LIII. Knud laa i Kamp med Britannien i 3 Aar[1]). Anglernes Konge Adelrad døde[2]), mens han blev be-
Schol. 38. lejret i London, og mistede paa samme Tid Liv og Rige. Og det skete efter Guds retfærdige Dom, fordi han havde voldt sin Broder Martyrdøden[3]) og besmittet Sceptret med Blod i 38 Aar. Han sonede paa den Maade Brodermordet og efterlod sig en lille Søn ved Navn Edvard[4]), som han havde faaet med sin Hustru Imma. Adelrads Broder Emund[5]), der var en krigersk Mand, blev til Glæde for Sejrherren ryddet af Vejen med Gift; hans Sønner blev dømt til at gaa i Landflygtighed til Rusland[6]).

LIV. Knud tog Adelrads Rige og hans Hustru ved

Schol. 38. Den meget mægtige Anglerkonge Edgar[7]) havde med sin retmæssige Hustru[8]) Sønnen Edvard[9]), en meget from Mand. Dennes Stifmoder var Afilrud[10]), som dræbte sin Stifsøn, Kongen, og satte sin egen Søn Anund[11]) paa Kongetronen.

---

[1]) 1014—16.

[2]) Æthelred den Raadvilde døde d. 23. April 1016.

[3]) Eadward II (the Martyr) blev myrdet d. 8. Marts 978, dog ikke af Broderen Æthelred, der dengang kun var 10 Aar gammel, men af Stifmoderen Ælfthrythe, saaledes som det ogsaa siges i Schol. 38.

[4]) Den senere Kong Eadward the Confessor (Bekenderen) 1042—1066.

[5]) Eadmund Ironside (Jærnside); han var ikke Æthelreds Broder, men hans Søn; han døde iøvrigt utvivlsomt en naturlig Død d. 30. November 1016; kun en upaalidelig engelsk Tradition, som Adam her følger, lader ham blive myrdet af den angelsachsiske Stormand Eadric Streona paa Knuds Foranledning.

[6]) Rettere Ungarn, hvor Eadmunds Sønner kan eftervises.

[7]) 958—75.

[8]) Ægelfleda.

[9]) Eadward II 975—78.

[10]) Ælfthrythe.

[11]) Rettere Æthelred 978—1013.

Navn Imma[1]), som var en Søster til Normanner- Schol. 39.
hertugen Richard[2]). Ham gav Danerkongen sin Søster Margarete for at opnaa Forbund[3]); da hun blev forstødt af Hertugen, gav Knud hende derpaa til Wolf, Jarl i England[4]), og samme Wolfs Søster[5]) gav han en anden Jarl, Godwin[6]), tilægte, idet han snildt regnede med, at Anglerne og Normannerne gennem disse Ægteskaber vilde blive Danerne mere tro; heri tog han ikke fejl. Hertug Richard drog da Schol. 40.
ogsaa for at afvende Knuds Vrede til Jerusalem, og dér døde han[7]), mens han i Normandiet efterlod sig

Schol. 39. Knud gav en Søn af Kongen af Rusland sin Søster Estrid til Hustru[8]).

Schol. 40. Da nemlig Richard[9]) havde forstødt Kong Knuds Søster, forlod han af Frygt for Danerne sit Fædreland og drog til Jerusalem, hvor han døde. Hans 40 Rejsefæller skal paa Tilbagevejen have slaaet sig ned i Apulien, og fra den Tid af har Normannerne siddet inde med Apulien.

---

[1]) Knud ægtede hende 1017. Hendes angelsachsiske Navn var Ælgifu.

[2]) Richard II, Hertug af Normandiet 996—1026.

[3]) Det var ikke Richard II, men dennes Søn Robert I, Hertug 1027—35, som blev gift med Knud den Stores Søster; Ægteskabet findes ganske vist ikke nævnt i normanniske eller engelske Kilder, men bekræftes ved en Efterretning hos den samtidige franske Historieskriver Rodulfus Glaber (o. 1050), der dog ikke nævner hendes Navn. Hvis Margarethe er identisk med Estrid, og hendes Ægteskab med Robert ligger før hendes Ægteskab med Ulf Jarl, har det sandsynligvis kun været et Børneægteskab, men det er ogsaa muligt, at Adam fejlagtig har slaaet to Søstre Margarethe og Estrid sammen til een Person.

[4]) Ulf, først Jarl i England, siden Statholder i Danmark, men dræbt af Knud i Julen 1026.

[5]) Gytha.

[6]) Jarl i Wessex, d. 1053.

[7]) Det var ikke Richard II, men Robert I, som gik paa Pilgrimsfærd til Jerusalem; han døde paa Tilbagevejen derfra i Nicæa i Juli 1035.

[8]) Et saadant Ægteskab er ikke kendt fra andre Kilder.

[9]) d. v. s. Robert, se Note 7.

en Søn Rodbert, hvis Søn er den Wilhelm, som Frankerne kalder Bastarden[1]). Wolf fik med Kong Knuds Søster Sønnerne: Jarl Bern[2]) og Kong Suein[3]), Gudvin fik med Wolf Jarls Søster Suein[4]), Toste[5]) og Harald[6]). Det forekom os passende at indskyde denne Slægtsrække hér, eftersom vi ansaa den for nyttig under Læsningen af det følgende.

LV. Knud vendte sejrrig tilbage fra England og havde i mange Aar Daner- og Anglerriget i sin Magt. Paa den Tid førte han mange Bisper fra England til Danmark. Af dem indsatte han Bernhard[7]) i Skaane, Gerbrand[8]) paa Sjælland og Reginbert[9]) paa Fyn. Herover blev vor Ærkebisp Unwan vred. Han skal endog have taget Gerbrand til Fange, mens han var paa Vej fra England, da han havde erfaret, at han var blevet indviet af Anglernes Ærkebisp Elnod[10]). Gerbrand gjorde, som Nødvendigheden krævede, Bod, lovede Hamburgersædet den skyldige Troskab og Underkastelse og blev derefter en meget fortrolig Ven af Ærkebispen. Denne sendte endog med ham som Mellemmand Sendebud til Kong Knud med Gaver og lykønskede ham til hans heldige Bedrifter i England;

[1]) Vilhelm Erobreren; da hans Moder var en borgerlig Pige Herleva (Arlette), fik han Tilnavnet Bastarden (jvf. III c. 52).

[2]) d. v. s. Bjørn, Jarl i England og dræbt 1049.

[3]) d. v. s. Svend Estridssøn.

[4]) Jarl i England, d. 1052.

[5]) Jarl i Northumberland; han blev Uvenner med sin Broder Harald Godwinsøn og deltog i Harald Haarderaades Tog mod ham, men faldt i Slaget ved Stamfordbridge d. 25. September 1066.

[6]) Harald Godwinsøn, Konge Jan.—Okt. 1066.

[7]) Maaske identisk med den siden i II c. 57 nævnte Bisp Bernhard.

[8]) Han forekommer som Vidne i et engelsk Diplom af 23. Juni 1022.

[9]) Jvf. Schol. 106.

[10]) Ærkebisp Ælnoth af Canterbury 1020—38.

derimod dadlede han ham for hans Egenmægtighed med Hensyn til de Bisper, som han havde ført med ovre fra England. Kongen optog dette gunstigt og blev siden saa nær knyttet til Ærkebispen, at han fra da af gerne vilde gøre alt efter dennes Ønske. Dette er, hvad Danerkongen meddelte os om sin Onkel, og han fortav ikke Gerbrands Tilfangetagelse.

LVI. I Ærkebisp Unwans 12te Aar gik den for sin Retfærdighed og Hellighed[1]) berømte Kejser Henrik bort til Himmeriges Rige[2]), just som han havde lagt Sachserne[3]), Italienerne[4]) og Burgunderne[5]) ind under sit Rige. Han efterfulgtes i Regeringen af den meget tapre Kejser Konrad[6]), som snart med stor Dygtighed undertvang Polakkerne og deres Konge Mising[7]) og gjorde deres Hjælpere Böhmerne[8]) og de øvrige Slaverfolk skatskyldige. Ved Ærkebispens Mægling sluttede han Fred med Danernes og Anglernes Konge. Kejseren bad endog om hans Datter til Hustru for sin Søn og gav ham [Staden] Slesvig tilligemed det Markgrevskab, som ligger hinsides Ejderen, som Borgen for Venskabet; fra den Tid af tilhørte den Danmarks Konger[9]).

---

[1]) Efes. 4,24.

[2]) Kejser Heinrich II døde d. 13. Juli 1024.

[3]) Jvf. II c. 48.

[4]) 1021—22.

[5]) Der sigtes til Heinrich II.s — iøvrigt resultatløse — Felttog mod Burgund 1018.

[6]) Konrad II 1024—39.

[7]) Kong Mieczyslaw (Miesko) II af Polen 1025—34; han laa i Krig med Konrad II i Aarene 1028—33, men maatte underkaste sig og gøre Afstaaelser ved Freden i Merseburg 1033.

[8]) Ogsaa Hertug Udalrich af Böhmen maatte underkaste sig 1033.

[9]) Adams Fremstilling er her fuld af Misforstaaelser: Fredsslutningen mellem Knud den Store og Konrad II fandt rimeligvis allerede Sted i Slutningen af Aaret 1025, mens Heinrich III's Forlovelse med Knuds Datter Gunhild først fandt Sted 1035, hvorefter

LVII. Mellem Knud og Nordmændenes Konge Olaf[1]) var der stadig Krig, og den hørte ikke op i hele deres Levetid[2]); Danerne kæmpede for Magten, mens Nordmændene kæmpede for Friheden. Med Hensyn til dette Spørgsmaal forekommer Olafs Sag mig retfærdigst, da Krigen for ham mere var en Nødvendighed end en frivillig Sag. Men naar der stundom indtraadte en fredelig Tid uden Krigsuroligheder, styrede samme Olaf sit Rige med Ret og Retfærdighed[3]). Blandt hans andre gode Gerninger nævner man, at han viste stor Nidkærhed for Herren ved at jage Troldmændene ud af Landet; dem er ganske vist hele den barbariske Verden oversvømmet af, men navnlig er Landet Norge fuldt af slige Uhyrer. Thi baade Sandsigere, Spaamænd, Troldmænd og Galdresangere og Antichrists øvrige Følgesvende bor dér, og paa Grund af disses Blændværk og Heksekunster kan Afguderne drive deres Spil med de ulykkelige Sjæle. Den højsalige Kong Olaf befalede at forfølge alle dem og lignende Folk, for at, naar Forargelsen var fjærnet, den kristne Religion kunde slaa fastere Rod i hans Rige. Han havde med sig fra England mange Bisper og Præster, efter hvis Formaning og Forskrift han beredte sit Hjærte til Herren[4]), og han betroede dem at vejlede Undersaatterne. Blandt disse

---

Brylluppet fejredes Juni 1036. Endelig kan der ikke have været Tale om nogen Afstaaelse af et Markgrevskab Nord for Ejderen, da et saadant ikke existerede paa den Tid.

[1]) Olaf den Hellige.

[2]) Adam overdriver stærkt; Olaf foretog et Overfald paa Sjællands Kyst 1026, hvilket fremkaldte et Modangreb fra Knuds Side og Slaget ved Helgeaa 1026 samt Knuds Tog til Norge 1028.

[3]) Bibelsk Udtryk, jvf. 1. Krøn. 18,14 o. a. St.

[4]) Bibelsk Udtryk, jvf. 1. Sam. 7,3 o. a. St.

Mænd udmærkede Sigfrid[1]), Grimkil[2]), Rudolf[3]) og Bernhard[4]) sig ved Lærdom og Dyder. Disse drog efter Kongens Befaling ogsaa til Svealand, Gōtaland og alle Øerne, som ligger hinsides Norge, og forkyndte Evangeliets Ord[5]) og Jesu Christi Rige for Barbarerne. Han sendte ogsaa Bud[6]) med Gaver til vor Ærkebisp og bad ham om, at han vilde tage velvillig imod disse Bisper og sende ham nogle af sine egne, for at de kunde styrke det ubefæstede norske Folk i Kristendommen.

LVIII. En lignende Kærlighed til Religionen skal den anden Olaf i Sverige[7]) have været opfyldt af. Han vilde omvende de ham underlagte Folk til Kristendommen og arbejdede med stor Iver paa at nedbryde det Afgudstempel, som ligger midt i Sverige i Upsala[8]). Da Hedningerne frygtede denne hans Hensigt, skal de have truffet den Aftale med deres Konge, at hvis han selv vilde være Kristen, skulde han faa det bedste Landskab i Sverige efter eget Valg til fri Raadighed. Dér maatte han bygge en Kirke og ind-

---

[1]) Bisp Sigfrid er identisk med den II c. 37 nævnte Bisp Johannes, i Norden kaldet Sigurd eller Jon; han var kommet med Olaf Tryggvason fra England til Norge, men efter Olafs Fald drog han til Danmark og siden til Sverige, hvor han døde i Växiō.

[2]) Olaf den Helliges Hirdbisp; han nævnes endnu 1046.

[3]) Rudolf kom maaske egentlig fra Rouen, hvor Olaf den Hellige skal være blevet døbt; efter Olafs Død drog han til Bremen og kom derpaa til Island, hvor han virkede til 1050, da han kom til England og blev Abbed i Abingdon; d. 1052.

[4]) Bernhard kom med Olaf den Hellige til Norge og sendtes derefter til Island, hvor han virkede 1016—21 og fik Tilnavnet »den bogvise«; derefter blev han Bisp i Lund; hans Dødsaar er ubekendt.

[5]) Ap. Gern. 8,4.

[6]) Nemlig med Bisp Grimkil, jvf. IV c. 34.

[7]) Olof Skotkonung (ca. 994—ca. 1022).

[8]) En nærmere Beskrivelse af Gudehovet i Upsala giver Adam i IV c. 26—27 med Schol. 138, 139 og 141.

føre Kristendommen, dog maatte han ikke med Vold tvinge nogen af Folket til at opgive Afgudsdyrkelsen, men enhver skulde af egen Drift ønske at omvende sig til Christus. Den Aftale var Kongen tilfreds med, og snart grundlagde han i Västergötland, som ligger nærmest ved Danerne og Nordmændene, en Kirke for Gud samt et Bispesæde. Det er den meget store By Skara[1]), og dér blev paa den meget kristelige Kong Olafs Bøn Thurgot[2]) som den første Bisp indviet af Ærkebisp Unwan. Denne Mand røgtede sin Sendelse energisk blandt Hedningerne, og han vandt ved sin Virksomhed de to navnkundige Göterfolk[3]) for Christus. Med denne Bisp som Mellemmand sendte Kong Olaf vældige Gaver til Ærkebisp Unwan.

LIX. Samme Konge skal endvidere have haft to Sønner, som han befalede at lade sig døbe sammen med Hustruen og Folket. Den ene af dem, som han havde med en Frille[4]), fik Navnet Emund[5]). Den anden, Anund, som han havde med sin retmæssige Hustru[6]), blev med et Troens og Naadens Tilnavn kaldet Jakob[7]); af Alder var han ganske vist ung, men i Visdom og Fromhed overgik han alle, som var før ham[8]), og ingen af Kongerne var saa afholdt hos Svenskerfolket som Anund.

[1]) Adam kalder den Scarane; den gamle svenske Navneform for Skara er da ogsaa Skarum, egl. Dat. Plur. af skar = Kant, Skovbryn.

[2]) Han deltog kort efter Nytaar 1013 i Ærkebisp Unwans Indvielse i Magdeburg. Om hans Død og Begravelse se II c. 64.

[3]) Västgöter og Östgöter.

[4]) Ifølge Snorre hed denne Frille Edla og var Datter af en Jarl fra Vendland; Olofs Børn med hende var Emund, Astrid og Holmfrid.

[5]) Emund »den Gamle« eller »den Onde«, Konge efter Anund Jakob og død o. 1060.

[6]) Hun hed Estrid (jvf. II c. 39); Olof havde med hende Børnene Ingegerd og Jakob.

[7]) Han nævnes sædvanlig med Dobbeltnavnet Anund Jakob, Konge efter Olof Skotkonung.

[8]) Jvf. Prædik. 1,16.

LX. Da der paa den Tid[1]) herskede tryg Fred mellem Slaverne og Nordalbingerne, genopbyggede Ærkebisp Unwan Moderbyen Hamburg, samlede det adsplittede Præsteskab og forenede dér en Mængde Borgere og Klosterbrødre[2]). Derfor opholdt han sig hyppig paa Stedet sammen med Hertug Bernhard, tilbragte ofte det halve Aar i Hamburg og indbød den højtberømte Kong Knud og Slaverfyrsterne Uto[3]) og Sederich[4]) til Forhandling. Paa den Maade skal Ærkebisp Unwan, der stod i Ry baade hjemme og ude, have røgtet sin Sendelse hos Hedningerne. Nu staar der tilbage at fortælle, hvad der paa Rygtets Vinger er kommet til vor Kundskab angaaende Kong Olafs Martyrdød.

LXI. Olaf, Nordmændenes højtberømte Konge, laa Schol. 41. i stadig Krig med Danernes Konge Knud, som havde angrebet hans Rige. Tilslut skal den meget fromme Kong Olaf være blevet drevet ud af Norges Rige ved

Schol. 41. Da Olaf, som var meget omhyggelig med at overholde Højtiderne, for den guddommelige Religions Skyld var blevet fordrevet fra Riget, men paany havde generobret det ved Krig, skal han umiddelbart før Slaget have haft et Drømmesyn, mens han laa og sov i sit Telt. Da Fjenderne pludselig rykkede frem, mens han endnu hvilede, gik Anføreren for hans Hær ved Navn Fin hen til Kongen og vækkede ham. Saa sagde han sukkende: »Aah, hvad har du dog gjort? jeg drømte, at jeg steg op ad en Stige, hvis Top naaede op til Stjærnerne. Ak! jeg var allerede kommet op til Toppen af Stigen, og Himlen havde aabnet sig for min Indtræden, hvis ikke du havde vækket mig og kaldt mig tilbage«. Da Kongen havde haft det Syn, blev han omringet af sine egne Landsmænd, og da han ikke satte sig til Modværge, blev han dræbt og kronet med Martyrdøden.

---

[1]) d. v. s. i 1020rne.

[2]) Jvf. II c. 49.

[3]) Ifølge II c. 66 Søn af Mistiwoi.

[4]) Nævnt før i II c. 26.

et Oprør blandt Stormændene[1]), hvis Hustruer han havde ladet dræbe for deres Heksekunsters Skyld. Knud herskede da baade i Norge og i Danmark og — hvad ingen af Kongerne før ham havde kunnet opnaa — i England. Men Olaf satte alt sit Haab til Gud og begyndte Krig paany for at underkue Afgudsdyrkerne. Derfor samlede han fra Svenskernes Konge, hvis Datter[2]) han havde til Hustru, og fra Islands Folk[3]) en umaadelig Mængde væbnede Mænd og generobrede sit fædrene Rige med Vaabenmagt[4]). Den meget kristelige Konge, som var berømt for sin Tapperhed over for Fjenderne og for sin Retfærdighed over for sine egne, troede nu, at han var genindsat af Gud i Riget, for at han nu ikke længere skulde skaane nogen, som enten vilde vedblive at være Troldmand eller ikke vilde blive Kristen. Og han havde allerede for en stor Del naaet sine Ønskers Maal, da nogle faa Troldmænd, som var blevet tilbage, end ikke tog i Betænkning at myrde ham for at hævne dem, som Kongen havde dømt. Nogle siger, at han omkom i Kamp[5]), andre derimod, at han maatte staa til Spot for Troldmændene midt i Folkets Kreds. Der er andre, der hævder, at han blev myrdet i Hemmelighed for at behage Kong Knud, hvilket jeg ikke nærer Tvivl om, er det rigtigste, fordi han angreb hans Rige. Saadan et Endeligt fik da, efter hvad vi tror, Kongen og Martyren Olaf. Hans Lig blev med al skyldig Ære jordet i den store Stad

---

[1]) 1028.

[2]) Astrid, Kong Olof Skotkonungs Datter. Olaf fik Hjælp ikke af Olof Skotkonung (d. ca. 1022), men af Anund Jakob.

[3]) d. v. s. fra Islændinge, der opholdt sig i Norge og var forpligtede til at yde Olaf Krigsfølge.

[4]) Nogen Generobring var der ikke Tale om, da Olaf faldt allerede i Slaget ved Stiklestad d. 29. Juli 1030.

[5]) Hvilket ogsaa er rigtigt.

Trondhjem i hans Rige. Dér er Herren saa naadig ved de Helbredelsesundere, der sker ved ham, at vise, hvor højt fortjent han er i Himlen, siden han hædres saadan paa Jorden. Hans [Døds-] Fest fejres d. 29. Juli og ihukommes bestandig med Højtidelighed hos alle Folkene ved Nordsøen, Nordmændene, Sveerne, Göterne, [Semberne], Danerne og Slaverne.

LXII. Rygtet siger, at der paa samme Tid kom en Angler ved Navn Wolfred til Sverige, drevet af Kærlighed til Gud, og prædikede Guds Ord med stor Fortrøstning for Hedningerne. Da han ved sin Prædiken havde omvendt mange til den kristne Tro, begyndte han at bandlyse Folkets Afgud ved Navn Thor, som stod paa Hedningernes Ting[1]), og samtidig greb han en Økse og huggede Billedet i Stykker. Som Følge af dette Vovestykke blev han straks ramt af Tusind Saar, og hans Sjæl steg op til Himlen, værdig til Martyriets Laurbær. Barbarerne sønderrev hans Lig og sænkede det efter mange Forhaanelser ned i en Sump. Hvad jeg her beretter, har jeg sandfærdigen erfaret, men iøvrigt er der ogsaa meget andet, som nok kunde fortjene at blive skildret. Men om Unwan og hvad der er sket paa hans Tid, er der nu givet tilstrækkelig og efter min Mening paalidelig Besked. I Magdeburg fulgte paa den Tid efter Walthard først Gero[2]), derefter Hunfrid[3]), begge fromme Mænd, der var værdige til Bispenavnet. Derpaa døde den berømmelige Ærkebisp, som skal være gaaet bort d. 27. Januar i det Herrens Aar 1029[4]) i den 12te

[1]) Thor var jo Tingets særlige Værnegud; da Ugeinddelingen indførtes, blev Torsdag Tingdag. Svenskernes Ting fandt Sted i Upsala.

[2]) Ærkebisp i Magdeburg 1012—22.

[3]) Han beklædte Ærkebispesædet i Magdeburg 1023—51.

[4]) Der er nogen Usikkerhed med Hensyn til Unwans Dødsdag og Dødsaar, der i andre Kilder ansættes til henholdsvis 26. Januar og 1030, men Adams Opgivelse er vist den rigtige.

Indiktion, og han blev begravet tilvenstre for sin Forgænger.

LXIII. Libentius beklædte Bispesædet i omtrent 4 Aar[1]). Da han var en Nevø af den anden Libentius[2]) og dengang var Domprovst, modtog han ved Kejserinde Giselas Gunst Bispestaven af Kejser Konrad, Palliet derimod af Pave Johannes XIX[3]). Han var
Schol. 42. en oprigtig og retskaffen Mand; han frygtede Gud[4]). Han var elskværdig over for alle, men nærede navnlig enestaaende Kærlighed til Præsteskabet og var saare medfølende over for Fattigfolks Nød. Han købte saaledes for Penge en Landsby paa den anden Side Floden[5]) af Stedets Beboere, skænkede den til Brødrene og bestemte, at der af dens Indkomster skulde afholdes 30 Bespisninger aarlig. Men Herberget lod han nu i det hele taget drage en saadan Omsorg for, at han paa dette Omraade alene syntes at raade Bod paa alle Forgængernes Forsømmelser. En saadan Overflod herskede der i Bispedømmet, Provstiet og Herberget, at der knap kunde findes nogen fattig. Maaske finder de, der ser vor Fattigdom paa nærværende Tidspunkt, dette utroligt, men maaske vilde heller ingen dengang have troet, at det vilde ske, som de nu ser sket.

Schol. 42. Derfor befalede Sjælehyrden, at ingen af de Kvinder, som nu i aabenlys Ryggesløshed levede sammen med Kannikerne[6]), maatte blive i Byen. De blev saa sat i Varetægt i forskellige af de nærmeste Byer, og dermed standsede denne Sygdom indtil Kirkens Brand og Klostrets Ødelæggelse[7]).

---

[1]) Fra Januar 1029 til August 1032, altsaa 3 Aar og 7 Maaneder.
[2]) Jvf. II c. 29 ff.
[3]) Pave 1024—32.
[4]) Job 1,1.
[5]) Maaske Liudwineshusen (Ledishusen; Ledenze) ved Bremen.
[6]) Jvf. Schol. 34.
[7]) I Aaret 1041, jvf. II c. 81.

LXIV. Libentius, der var god som Provst, men langt bedre som Ærkebisp, tog sig da med glødende Iver af sin Sendelse til Hedningerne; allerførst vandt han Danernes Konge Knud for sig og indsatte Avoco[1]) til Gerbrands Efterfølger paa Sjælland, indviede Meinher[2]) til Oldenburg og indsatte Bisp Gotskalk fra Ramelsloh[3]) til Efterfølger for Thorgat. Thi Schol. 43. paa den Tid skal den salige Bisp Thurgot, mens han opholdt sig i temmelig lang Tid i Bremen hos Ærkebispen i Anledning af sin Prædikenvirksomhed, være blevet meget haardt angrebet af Spedalskhed, men have afventet sin Hjemkaldelses Dag med stor Taalmodighed. Omsider fik han dog en salig Ende og blev begravet i St. Peters Kirke, hvor ogsaa Folkward[4]), Harich[5]), den ældre Othingar og Poppo hviler i Fred. Dengang indfandt sig hos Ærkebispen en Schol. 44 og 45.

Schol. 43. Thorgot og ligeledes Bisp Odinkar skal lang Tid i Forvejen have forudsagt, at Hamburger- og Bremerkirken engang skulde blive ødelagt for sine Synders Skyld. Denne Spaadom ses nu at være gaaet i Opfyldelse.

Schol. 44. Thi paa den Tid[6]) vandrede Danernes højtberømte Bisp Poppo heden; til hans Efterfølger indsattes siden Esico, men da denne naaede til Floden Ejderen, blev han dér angrebet af Sygdom og døde[7]).

---

[1]) d. v. s. Aage, Bisp ca. 1030—c. 1060; hans Virkekreds var baade Sjælland og Skaane, jvf. IV c. 8.

[2]) Han nævnes ogsaa hos Helmold, men iøvrigt vides intet om ham.

[3]) Gotskalk synes aldrig at være kommet til Sverige, men blev i Tyskland, hvor han var Leder af St. Mikaelsklostret i Lüneburg (jvf. II c. 66); d. 12. Marts 1048 indviede han Kryptkirken i dette Kloster.

[4]) Jvf. II c. 46.

[5]) Jvf. II c. 26.

[6]) d. v. s. ca. 1030; Poppo er dog sikkert død allerede under Libentius den ældre (988—1013), da Adam selv (II c. 46) henfører Poppos Efterfølger Esico til dennes Tid.

[7]) Jvf. Schol. 51.

Række berømmelige Forkyndere, nemlig Bisperne Odinkar den yngre fra Danmark, Sigfrid fra Sverige[1]) og Rodulf fra Norge[2]), og de fortalte ham, hvilke store Ting Herren havde udrettet til Frelse for Hedningerne, som daglig omvendtes. Ærkebispen lod dem, som rimeligt er, drage bort under Æresbevisninger og sendte dem paany ud at forkynde.

LXV. Paa den Tid lod Kejser Konrad sin Søn Henrik tage Kong Knuds Datter tilægte[3]). Sammen med dem drog han straks med kongelig Pragt til Italien for at skaffe Riget Ret[4]) og havde til Rejsefælle Kong Knud[5]), der ved sit Herredømme over tre Riger forekom de barbariske Folk saare frygtindgydende. Da han havde tre Sønner, gav han hver af dem eet Rige at forestaa[6]), mens han selv besøgte snart Danmark, snart Norge, men hyppigst blev i England[7]).

LXVI. Ærkebispen besøgte hyppig Moderbyen Hamburg. Thi paa den Tid var der takket være Kong

Schol. 45. Bisp Odinkar havde en Søster, Asa, en meget from Kvinde, som ogsaa havde et Præbende i Bremen. Hun gik altid paa bare Ben og skal have tilbragt 20 Aar med Faste, Bønner og Almisser; hun forlod sjælden Kirken og fik siden en salig Ende; da hun ikke ejede større Skatte, testamenterede hun sine Bøger til Kirken.

---

[1]) d. v. s. Sigfrid II (den yngre); han var Munk fra Glastonbury og kom under Knud den Store til Norge, hvor han blev Bisp i Nidaros; siden (ca. 1031) drog han til Sverige, hvor han antagelig har virket som Thurgots Efterfølger i Skara.

[2]) Jvf. II c. 57.

[3]) Jvf. II c. 56. Brylluppet fandt Sted Juni 1036.

[4]) Kejser Konrads 2det Italienstog 1036—38.

[5]) Adam blander Konrads 1ste og 2det Italienstog sammen; Knud den Store var tilstede i Rom 1027, da Konrad II blev kejserkronet.

[6]) Svend var Konge i Norge 1030—35 (d. 1036), Harald (Harefod) opholdt sig i England og Hardeknud blev opdraget i Danmark.

[7]) Knud besøgte kun Danmark 4 Gange.

Knuds[1]) og Hertug Bernhards Tapperhed tryg Fred hinsides Elben, tilmed da Kejseren havde underkuet Winulerne i Krig. Disses Fyrster Gneus[2]) og Anatrog[3]) Schol. 46. var Hedninger; den tredje, Uto[4]), Søn af Mistiwoi[5]), var Kristen paa Skrømt, hvorfor han ogsaa for sin Grusomheds Skyld blev dræbt af en sachsisk Overløber; han havde en Søn, Gotskalk, som paa den Tid oplærtes i boglige Sysler i Hertugens Kloster i Lüneburg, dengang da Göternes Bisp, Gotskalk[6]) havde samme Kloster i sin Varetægt. Da han erfarede sin Faders Død, blev han saa optændt af Vrede og Raseri, at han lod Studier og Tro fare, greb til Vaaben, satte over Floden[7]) og sluttede sig til Guds Fjender, Winulerne. Med deres Hjælp angreb han de kristne, og han skal have fældet mange Tusinde Sachsere til Hævn for Faderen. Omsider fik Hertug Bernhard ham taget til Fange som en Røverhøvding og holdt ham i Forvaring; men da han ansaa ham for en meget tapper Mand, indlod han sig i Forbund med ham og lod ham gaa. Han drog til Kong Knud og tog med ham til England[8]), hvor han blev i lang Tid.

Schol. 46. Kejser Konrad førte hvert Aar[9]) en Hær mod Slaverne, og derfor herskede der dyb Fred hinsides Elben.

[1]) Knud den Store havde med en dansk-engelsk Hær angrebet og besejret Venderne i Aar 1019.

[2]) Navneformen ser mærkelig ud; den ligner nærmest Endelsen »gnew« i slaviske Personnavne; Saxo Grammaticus lader den i det følgende nævnte Gotskalk være Søn af en Pribignevus, mens Adam lader Faderen bære det tyske Navn Uto. Forklaringen er maaske den, at Adam ved en Misforstaaelse har spaltet Pribignew, der som Kristen kan have faaet Navnet Otto, i to Personer: Gneus og Uto.

[3]) Ikke nærmere bekendt.

[4]) Jvf. Note 2 ovenfor.

[5]) Maaske snarere Mistizlav.

[6]) Jvf. S. 127 Note 3.

[7]) Elben.

[8]) Muligvis 1029.

[9]) Konrad II foretog Felttog mod Venderne 1033, 1035 og 1036.

LXVII. Vor Ærkebisp, der altid gennem gode Gerninger stræbte mod det himmelske, var imidlertid som Bisp en Pryd for sin Kirke og som Hyrde en Opdrager for Kirkens Sønner; han var afholdt af alle, ogsaa — hvad der er vanskeligt — af Fyrsterne. Paa hans Tid gjorde Hertug Berhard og hans Broder Thietmar vor Kirke meget godt, tilskyndede af den
Schol. 47. meget fromme Emma[1]), som elskede Bremerkirken saare og skænkede Gud og hans Moder og den hellige Bekender Willehad næsten hele sin Formue. Af Kærlighed til Ærkebispen elskede hun endog alle Kirkens Børn, som om de var hendes egne. Skæbnen undte os ikke ret længe at nyde godt af en Hyrde som Libentius, der var elsket — det kan jeg sige — baade af Gud og Mennesker[2]). Skønt han var syg, læste han, efter hvad man siger, paa den hellige Apostel Bartholomæus' Højtidsdag[3]) selv to Messer, og da han som sædvanlig var sluttet med Evangeliet, gik han samme Dag til evig Sorg for sine kære glad bort til Christus. Hans Død faldt den 24. August i det Herrens Aar 1030[4]) i den 13de Indiktion.

Schol. 47. Den berømmelige Adelsfrue Emma skænkede, dengang Ærkebisp Libentius prædikede, den hellige Bremerkirke 2 Kors, 1 Alterbord og 1 Kalk, alt af Guld og besat med Ædelstene og 20 Mark Guld værd[5]), desuden hellige Klæder og mange Alterprydelser samt guldindvirkede Præstedragter, Alterforhæng og Bøger.

---

[1]) Enke efter Grev Liudger, der var død 1011 (jvf. II c. 46 med Note 1).

[2]) Jvf. Tobias 14,17.

[3]) Den 24. August.

[4]) Det er urigtigt; han døde først 1032 (d. 24. eller 25. August); de yngre Haandskrifter frembyder derfor forskellige Forsøg paa at rette Texten.

[5]) Efter Vægt vel svarende til godt 10000 Kr., efter Købeevne til over 10 Gange saa meget. Om Gavernes senere Skæbne se III c. 46.

LXVIII. Hermann beklædte Bispesædet i knap 3 Aar[1]). Hyrdestaven fik han af Kejser Konrad, Palliet Schol. 48. af Pave Benedikt den yngre[2]); han blev udtaget af Domkapitlet i Halberstadt, ved hvilken Kirke han var Provst. Han var, efter hvad man siger, en Mand, der besad en Dues Enfold, men kun lidt af en Slanges Snildhed[3]); derfor blev han ogsaa let narret af sine Undergivne. Han besøgte kun sjælden sit Stift; kun een Gang kom han til Hamburg, og da kom han med en Hær og plyndrede Bispedømmet, som om det ikke var hans eget; da han drog bort, spottede han det som et Saltland[4]). Anstifteren af Udplyndringen og Ophavsmanden til Planerne var en vis Macco[5]), Ærkebispens Befuldmægtigede. Iøvrigt havde han fornemme Mænd til Kapellaner, nemlig Tiaderich[6]) og Suidger[7]), som siden paa Pavestolen kaldtes Cle- Schol. 49. mens. Hans Subdiakon[8]) var Adalbert, siden Ærkebisp af Bremen, som allerede dengang viste en truende

Schol. 48. Hermann erhvervede af Stedets Beboere Sumpstrækningen Eterinbroch[9]), hvilket Kejser Konrad ved et Brev bekræftede for Kirken. Et Dokument herom kan man finde opbevaret i Arkivet[10]).

Schol. 49. Denne Suidger blev fra Bispedømmet Bamberg hentet til Pavestolen, efter at 3 Skismatikere paa Rad var blevet afsat[11]).

---

[1]) Ifølge Adam 1030—33, i Virkeligheden 1032—35.

[2]) Benedikt IX 1032—45.

[3]) Jvf. Matth. 10,16.

[4]) Jvf. Jerem. 17,6 og Psalme 107,34.

[5]) Han er ikke nærmere bekendt.

[6]) Heller ikke han er nærmere bekendt.

[7]) Bisp i Bamberg 1043—46 og derefter Pave under Navnet Clemens II 1046—47.

[8]) Lavere Gejstlig, Medhjælper hos Diakonen.

[9]) Eiterbruch, Marskland ved Eiter, Biflod til Weser.

[10]) Dokumentet er gaaet tabt.

[11]) Gregor VI og Silvester III afsattes paa Synoden i Sutri 1046 og Benedikt IX paa en Synode i Rom 1046.

Mine og Holdning og forekom sine Tilhørere mistænkelig paa Grund af sine store Ord. Da Ærkebispen
Schol. 50 nu ringeagtede alt, hvad han fandt i Bispedømmet,
og 51. hentede han først en Musiker Guido[1]) til Bremen og forbedrede paa hans indstændige Bøn Kirkemusikken og Klostertugten. Det var den eneste af hans Gerninger, der lykkedes. Dernæst nedrev han den hellige Michaels ældgamle Kapel[2]), fjærnede Ligene af sine tre Forgængere, Adalgar, Hoger og Reginward, fra dette Sted og bisatte dem i Domkirken under [selve] Højkoret. Saa skulde han til at gaa i Gang med et stort og nyttigt Arbejde, idet han vilde omgive Byen med en Mur, men næppe havde han lagt Grunden dertil, før Døden gjorde Ende paa hans Liv og dermed ogsaa paa Arbejdet. Saaledes mishagede ogsaa hin store Yppersteпræst Eli[3]) selv i sine gode Gerninger Gud, hvem Hævnen hører til[4]), fordi han ikke havde afholdt sine Sønner fra Røveri. Han døde i Bispedømmet Halberstadt, mens han opholdt sig paa sit Gods Hiddinrode[5]). Hans Lig blev ført til Bremen og blev begravet midt i Koret. Han døde d. 18. September[6]).

Schol. 50. Man siger, at han, dersom han havde levet længere, vilde have fornyet alt. Derfor begyndte han at omgive Byen med en Mur og nedrev Kapellet og meget andet, hvoraf man kan skønne, at hans Hensigt ikke var slet.

Schol. 51. Han indviede Esico til Hedeby, men denne døde kort efter, inden han naaede sit Bispedømme[7]).

---

[1]) Næppe den berømte Reformator af Kirkesangen Guido af Arezzo.

[2]) Jvf. I 50, 52 og 53.

[3]) Jvf. 1. Sam. 2,22 ff. og 3,11 ff.

[4]) Psalme 94,1.

[5]) Hüttenrode i Braunschweig.

[6]) Ifølge Adam 1033, men i Virkeligheden 1035.

[7]) Jvf. Schol. 44.

LXIX. Bescelin, med Tilnavnet Alebrand, beklædte Bispesædet i 10 Aar[1]). Han var en Mand, der var prydet med gode Egenskaber af enhver Art, værdig til Bispeembedet og elsket af Gud og Mennesker[2]). Det var Kölnerkirken, der skænkede os ham. Kejser Konrad tildelte ham Staven, Pave Benedikt sendte ham Palliet[3]). Han blev indviet af Lydbisperne og syv andre Bisper fra Sachsen og det i Moderbyen Hamburg under umaadelig Pragt. Alt, hvad vi her siger, forslaar kun lidt til denne fromme Mands Pris, og jeg har endnu aldrig hørt, at der var nogen, som ikke vilde deltage i Lovprisningen af ham. For at sammenfatte Billedet af hans Dygtighed i et kort Udtryk, saa var han en Fædrelandets Fader, en Pryd for Præstestanden og en Velgører for Lægfolket, en Skræk for ondsindede Magthavere og et Forbillede for de velsindede, herlig ved sin Fromhed og sin Vilje til at føre alting frem til Trivsel. Alle hans Ytringer og Gerninger har Efterkommerne i kær Erindring. Han var over for alle saadan, som de hver især ønskede det, men navnlig nærede han dog en enestaaende Omhu og Kærlighed for Klerkene, saa Schol. 52 og 53.

Schol. 52. En Del Klerke ved sin Kirke forærede han, da han saa, at de trængte til Hjælp, i Hemmelighed hver 4 til 10 Skilling Sølv, mange gav han ogsaa Præbende, andre sine egne Klæder; da endvidere de fleste af dem blev skammelig behandlet af Lægfolk, fattede han Medynk med dem og lod dem, der havde slaaet dem, straffe med Næveslag eller prygle med Læderremme i hans Nærværelse.

Schol. 53. Da han saa, at denne fordærvelige Farsot, at Klerkene giftede sig, bredte sig mere og mere for hver Dag, besluttede han sig til at tiltræde Forgængeren Libentius' Afgørelse[4]), om han ellers først skulde kunne bringe Kirken og Klostret i sin rette Stand.

[1]) Ifølge Adam 1033—43, men i Virkeligheden kun fra 1035—43.

[2]) Jvf. Tobias 14,17.

[3]) Dokumentet herom er ikke bevaret.

[4]) Jvf. Schol. 42.

at han knap kunde taale, at der blev sagt et ondt Ord om dem. Baade lod han Klostret istandsætte og var den første, der indrettede Bespisning for Kannikerne. Thi da Præbenden næsten altid tidligere havde vist sig utilstrækkelig, lagde han for sin Part nogle Tiender til og lod, som man kan se, de 30 Bespisninger, som Bisp Libentius havde bestemt skulde uddeles hvert Aar[1]), anvise paa den Maade, at der daglig skulde gives Brødrene Hvedebrød foruden den sædvanlige Kost, og om Søndagene skulde der gives hver dobbelt Maal Honningøl. Ja, han bestemte endog paa Trods af Sachsens Naturforhold[2]), at der skulde gives Brødrene Vin, og det gennemførte han næsten ogsaa i sin Tid. Da han havde bragt Bespisningen i Orden, tog han fat paa Klostret, som han byggede op af Sten, mens det tidligere havde været af Træ; det havde, som Skik er, rektangulær Form, var prydet med en afvekslende Række Gittervinduer og var skønt at skue. Derpaa opførte han den af Forgængeren Hermann paabegyndte Mur[3]) rundt om Byen og rejste den paa nogle Steder helt op til Brystværnet, paa andre Steder efterlod han den halvfærdig i en Højde af 5 til 7 Alen. I den var der mod Vest over for Torvet anbragt en stor Port og over Porten et meget kraftigt Taarn, befæstet paa romersk Vis og udstyret med syv Rum til Byens forskellige Behov[4]).

LXX. Mens han nu efterlod sig disse herlige Vidnesbyrd om sin Virksomhed i Bremen, gik han snart efter med hele sit Hjærtes Kærlighed i Gang med Opbygningen af Hamburgerkirken. Efter den Ulykke,

[1]) Jvf. II c. 63.

[2]) Jvf. I c. 1.

[3]) Jvf. II c. 68.

[4]) Forbilledet har aabenbart været de store Portanlæg fra Romertiden f. Eks. i Köln og Trier.

som Slaverne havde anrettet dér, saaledes som vi har fortalt ovenfor[1]), havde nemlig Ærkebisp Unwan i Forening med Hertug Bernhard rejst en anselig Borg af den gamle Bys Ruiner og opført en Kirke og Herberger, altsammen af Træ[2]). Men Ærkebisp Alebrand mente, at et stærkere Værn mod Fjendernes hyppige Angreb var nødvendigt i Betragtning af Stedets Hjælpeløshed og opførte derfor allerførst den Kirke, der var rejst til Guds Moders Ære, af Kvadersten. Derpaa opførte han et andet Stenhus til sig selv, stærkt befæstet med Taarne og Tinder. Dette Bygningsværk kaldte Hertugen frem til Kappestrid, og han indrettede da ligeledes et Hus for sine Folk inden for samme Borgomraade. Saaledes blev Staden fuldstændig genopbygget, og paa den ene Side af Kirken laa Bispens Hus, paa den anden Hertugens Palads. Den berømmelige Ærkebisp vilde ogsaa have omgivet Moderbyen Hamburg med en Mur og befæstet den med Taarne, hvis ikke hans altfor hastige Schol. 54. Bortgang havde hindret ham i at faa sit Ønske opfyldt.

LXXI. Hinsides Elben og i hele Riget herskede der tryg Fred i hans Tid. Slavernes Fyrster, Anatrog, Gneus[3]) og Ratibor[4]), kom paa fredelig Vis til Hamburg og gjorde Krigstjeneste hos Hertugen og Ærke-

Schol. 54. Han havde til Hensigt at omgive Byen med en Mur og befæste den med 3 Porte og 12 Taarne, saaledes at Bispen skulde holde det første besat med Vagtposter, Borgfogeden det andet, Provsten det tredje, Dekanen[5]) det fjerde, Lederen af Domskolen det femte, Brødrene og Kannikerne det sjette og Borgerne de seks andre.

[1]) II c. 42 ff.

[2]) Jvf. II c. 60.

[3]) Jvf. II c. 66.

[4]) Jvf. II c. 79.

[5]) En af Prælaterne ved Domkapitlet, i Rang nærmest efter Bisp og Provst.

bispen. Men da Hertugen og Ærkebispen dengang som nu arbejdede paa forskellig Maade hos Winulerfolket, idet Hertugen nemlig arbejdede for at faa Skat, men Ærkebispen for at fremme Kristendommen, forekommer det mig, at den kristne Religion allerede forlængst vilde have slaaet fast Rod dér takket være Præsternes Nidkærhed, hvis ikke Fyrsternes Havesyge havde hindret Folkets Omvendelse[1]).

Schol. 55. LXXII. Ærkebispen var nemlig ligesom Forgængerne omhyggelig for den ham betroede Sendelse til Hedningerne og indsatte Bisper til at være Medhjælpere i Forkyndelsen; han indviede en af sine Kapellaner, Rudolf, til Slesvig[2]), Abhelin til Slaverland[3]), Wal[4]) fra Bremer Domkapitlet til Ribe, mens de øvrige, som blev nævnt ovenfor[5]), endnu var i Live og var virksomme i Herrens Vingaard[6]).

Schol. 55. Man fortæller, at den højtberømte Ærkebisp Hermann af Kõln[7]) fornyede den gamle Klage over Bremen[8]). Da den prellede af baade paa Bescelins Anseelse og paa hans Tavshed i 3 Aar, gav han endog vor Ærkebisp Oprejsning og havde ham hos sig som Gæst i Kõln i en hel Maaned.

---

[1]) Den samme Mening tillægger Adam ogsaa Svend Estridsøn i III c. 23.

[2]) Han var fra Domkapitlet i Kõln og blev Bisp i Slesvig 1026, saa han kan ikke være blevet indsat af Bescelin; han mødte paa Konciliet i Frankfurt 1027; hans Dødsaar er ubekendt, men maa falde efter 1050.

[3]) Ikke nærmere bekendt.

[4]) Wal fulgte efter Odinkar den yngre, der døde ganske kort før Bescelin i Paasken 1043; han er derfor nok snarere indviet af Bescelins Efterfølger, Adalbert. Wal møder paa Synoden i Mainz 1049 og kalder sig dér Bisp i Viborg, saa han har aabenbart forlagt sit Bispesæde. Han maa være død ca. 1060.

[5]) II c. 64.

[6]) Matth. 20,1 ff.

[7]) Hermann II 1036—55.

[8]) Jvf. II c. 6.

LXXIII. I Ærkebispens 6te Aar[1]) døde den tapre Kejser Konrad[2]) og efterfulgtes af Sønnen Henrik[3]), som underkuede Ungarerne[4]). Paa samme Tid døde de mindeværdige nordiske Konger Knud[5]) og Olaf[6]), som var kødelige Brødre[7]). Den ene af dem, nemlig Svenskerkongen Olaf, efterfulgtes i Regeringen af Sønnen Jakob, som vi har omtalt ovenfor[8]). Under ham gjorde Suein den yngre, Wolfs Søn, Krigstjeneste i Sverige i 12 Aar[9]), og han har fortalt os, at Kristendommen bredte sig vidt i Sverige under Jakobs Regering. Den anden Broder, nemlig Knud, døde i England, da han havde haft Danernes, Anglernes og Nordmændenes Riger i sin Magt i 22 Aar.

LXXIV. Han fulgtes efter sin Død, saaledes som han selv havde bestemt[10]), i Regeringen af sine Sønner, Harald i England, Suein i Norge og Hardeknud i England. Sidstnævnte var en Søn af Dronning [Imma], og det var hans Søster[11]), som Kejser Henrik siden tog tilægte. Suein og Harald var derimod Frillesønner[12]); de fik dog, som det er Skik hos Barbarerne, dengang samme Del i Arven som Knuds øvrige Børn. Harald herskede 3 Aar i England. Hans

---

[1]) Adam regner Bescelins Bispetid fra 1033, jvf. Side 131 Note 1.

[2]) Konrad II døde i Utrecht d. 4. Juni 1039.

[3]) Heinrich III 1039—56.

[4]) Ved 3 Felttog 1042, 1043 og 1044 (jvf. III c. 7).

[5]) Knud den Store døde d. 12. November 1035 i Shaftesbury i Dorsetshire.

[6]) Han døde o. 1022.

[7]) De var kun Halvbrødre.

[8]) II c. 59.

[9]) Der menes næppe 12 Aar i Træk, men Svend Estridsøn maatte flere Gange under sine Kampe med Magnus (jvf. II c. 78) og Harald Haarderaade ty til Sverige.

[10]) Jvf. II c. 65 med Note 6.

[11]) Gunhild, se II c. 56 med Note 9.

[12]) De var Sønner af Knud og hans Frille Ælfgifu, en Datter af den angelsachsiske Stormand Ælfhelm.

Broder drog mod ham fra Danmark og samlede en Flaade i Flandern. Men Anglerkongens pludselige Død[1]) hindrede Krigen. Hardeknud sad paa een Gang inde med England og Danmark.

LXXV. Paa den Tid landede Suein den yngre, mens han var paa Vej over til England[2]), med sine Skibe paa Hadelns Kyst. Da han saa paa Sørøvervis hærgede hele den nærmeste Omegn, fangede nogle af Ærkebispens Krigsfolk ham og bragte ham for denne. Men denne modtog ham med Hæder og førte ham til Bremen; derefter sluttede han Venskab med ham og lod ham nogle Dage senere drage bort med kongelige Foræringer. Dette har Kongen personlig fortalt os om sig selv, og han lovpriste i høje Toner Ærkebispen, som var afholdt af alle paa Grund af sit smukke Ydre og gavmilde Sind. Han fortalte ogsaa de omkringstaaende om Ærkebispens kongelige Pragt og Kirkens uvurderlige Skat, som han sagde, at han havde set i Bremen, samt meget andet.

LXXVI. Ærkebisp Alebrand var afholdt af alle og æredes for sit gavmilde Sind højt af Hertug Bernhard og Hertugens Broder, Thietmar. Han var kun forhadt af ildesindede Personer som Markgrev Uto[3]), hvis Overmod han beskæmmede med sin Højsindethed.

LXXVII. Imidlertid døde den anden af Knuds Sønner, Suein, som herskede i Norge[4]). Saa valgte Nordmændene Magnus[5]), som var en Frillesøn af

---

[1]) Harald døde d. 17. Marts 1040.

[2]) Om Svends Forbindelse med Hardeknud i England nærmere i II c. 77.

[3]) Greve af Stade og fra 1056 Markgreve.

[4]) Han døde o. 1035.

[5]) Adams Fremstilling er ikke helt rigtig; Magnus den Gode hentedes allerede 1034 tilbage til Norge og hyldedes paa Tinge til Konge, hvorefter Suein uden Sværdslag opgav Norge og drog til Danmark.

Olaf Martyr[1]). Magnus angreb straks Danmark og kom i Besiddelse af to Riger[2]), idet Danernes Konge Hardeknud opholdt sig i England med sin Hær. Snart efter vilde denne til at tage Kampen op med Magnus og satte sin Slægtning Suein i Spidsen for en Flaade. Suein blev overvundet af Magnus, og da han vendte tilbage til England, forefandt han Hardeknud død[3]). [Paa den Tid[4]) skal Ascomanner og Sørøvere være sejlet op ad Wesers Munding og være kommet til Lesum, hvor de uventet hærgede alt. Da de derfra vendte tilbage til Skibene, kom det til en Kamp ved Aunon[5]), og dér skal største Delen af dem være blevet nedhugget].

LXXVIII. I hans[6]) Sted havde Anglerne allerede tidligere valgt hans Broder Edvard[7]), som Imma havde faaet med sin første Mand; han var en from og gudfrygtig Mand[8]). Da han havde Suein mistænkt for at ville gøre Fordring paa Herredømmet over Anglerne, sluttede han Fred med Tyrannen og indsatte ham til nærmeste Arving til Anglerriget, naar han døde, selv om han selv fik Sønner. Formildet ved denne Overenskomst drog Suein tilbage til Danmark. Der skal have staaet mange Slag mellem Suein

---

[1]) Hans Moder var Olaf den Helliges Frille Alvhild.

[2]) Adams Beretning stemmer med Skjaldedigtene; først en senere nordisk Tradition har den tvivlsomme Fortælling om, at Hardeknud og Magnus havde sluttet en Overenskomst om, at den længstlevende skulde arve den andens Rige, og at det var i Henhold til denne Overenskomst, at Magnus tog Danmark i Besiddelse.

[3]) Hardeknud døde d. 8. Juni 1042.

[4]) Ca. 1040.

[5]) Aumund, Landsby i Hannover.

[6]) d. v. s. Hardeknuds.

[7]) Eadward the Confessor (Bekenderen), Søn af Æthelred og Emma, Konge 1042—66.

[8]) Jvf. Judith 8,29 o. l. St.

og Magnus. Ligesaa ofte Suein blev besejret, flygtede han til Svenskernes Konge Anund.

LXXIX. Magnus sad som Sejrherre inde med Danmark og Norge. Vor Ærkebisp drog helt op til Slesvig for at underhandle med ham og havde med sig i sit Følge Hertug Bernhard, Bisp Thietmar af Hildesheim[1]) og Stadens Bisp Rudolf[2]). [Denne Thietmar stammede fra Danmark og kom sammen med Dronning Gunhild, ved hvis Protektion han opnaaede Bispedømmet Hildesheim. Paa Barbarernes Sprog hed han Tymmo]. Ved den Underhandling blev Kong Magnus' Søster[3]) forlovet med Hertugens Søn Ordulf[4]). Knap havde Brylluppet staaet, førend denne til Glæde for sin Svoger myrdede en vis Harald, Jarl i Danmark[5]), just som han skulde over Elben paa Hjemrejsen fra Apostlenes Stad[6]), og det skønt han var uskyldig. Grunden til hans Død var den, at han nedstammede fra Danernes Kongeslægt og syntes nærmere til Magten end Magnus. Den Begivenhed lagde Grunden til Ulykke for Hertugens Hus.

Kong Magnus var iøvrigt for sin Retfærdigheds og Tapperheds Skyld elsket af Danerne, men frygtet af Slaverne, som efter Knuds Død angreb Danmark. Slavernes Hertug Ratibor[7]) blev dræbt af Danerne. [Denne Ratibor var kristen og var en meget mægtig Mand hos Barbarerne. Han havde 8 Sønner, Slaverfyrster, som alle blev dræbt af Danerne, da de søgte

---

[1]) Bisp i Hildesheim 1038—44.

[2]) Jvf. II c. 72 med Note 2.

[3]) Ulfhild.

[4]) Han var Hertug Bernhards ældste Søn.

[5]) Harald var Søn af Thorkil den Høje og var gift med en Datterdatter af Svend Tveskæg, Gunhild. Mordet paa ham fandt Sted d. 13. November 1042.

[6]) Rom.

[7]) Ogsaa nævnt i II c. 71.

at hævne Faderen]. For at hævne hans Død kom da nu Winulerne med [hele] deres Hær og rykkede helt op til Ribe, som de vilde hærge. Tilfældig vendte Kong Magnus netop dengang tilbage fra Norge[1]) og landede i Hedeby. Han trak straks fra alle Kanter Troppemasser af Daner sammen[2]) og modtog Hedningerne paa Slettelandet ved Hedeby[3]), da de vilde til at drage ud af Danmark. Der skal være faldet 15000 dér, og de Kristne fik saa lykkelig Fred i hele Magnus' Tid. Paa den Tid[4]) var det iøvrigt, at Gotskalk efter Kong Knuds og hans Sønners Død vendte tilbage fra England[5]) og i fjendtlig Hensigt drog mod Slaverland, hvor han angreb alle og indjog Hedningerne stor Rædsel. Den Tapperhed og Magt, han øvede over for Barbarerne, skal vi siden omtale[6]). Schol. 56.

LXXX. Mens det nu ved Skæbnens Omskiftelighed gik saaledes i det fremmede, begyndte Tilstanden i Bremen at blive usikker, og den Lov, at »det nægtes det høje længe at staa«[7]), undte heller ikke os vort Held. Paa den Tid døde den højfornemme Adelsfrue Emma[8]), som fordum havde været gift med Grev

Schol. 56. Kong Magnus belejrede i Spidsen for en stor dansk Flaade den meget rige By Jumne hos Slaverne. Ødelæggelsen svarede dertil. Magnus skræmmede alle Slaverne; han var en from ung Mand, der førte et retskaffent Levned, og derfor gav Gud ham Sejr i alt.

---

[1]) Ifølge de nordiske Sagaer kom Magnus fra Jylland, hvor han havde opholdt sig.

[2]) Ogsaa Hertug Ordulf skal ifølge de nordiske Sagaer have sendt Hjælp.

[3]) Det er det berømte Slag paa Lyrskov Hede Nord for Slesvig d. 28. September 1043.

[4]) Vist 1043.

[5]) Jvf. II c. 66 Slutn.

[6]) Nemlig i III c. 19.

[7]) Citat af den romerske Digter Lucanus (Pharsalia I 70—71).

[8]) Emma døde d. 3. December 1038.

Liutger [og var en Søster til Bisp Meginwerk i Paderborn[1])], men nu havde været Enke allerede i 40 Aar[2]); hun skænkede næsten hele den umaadelige Formue, hun besad, bort til de fattige og Kirkerne. Hendes Legeme hviler i Bremens Kirke[3]), hendes Sjæl monne glæde sig ved den himmelske Hvile. Hun skænkede, mens hun endnu levede, Bremerkirken Gaarden Stiplaga[4]) ved Rhinen. Lesum derimod gik paa Grund af en eller anden Forseelse fra hendes Datters Side[5]) over til Kejser Konrad; derfor besøgte Dronning Gisela paa den Tid[6]) Lesum [sammen med Ærkebispen, efter at hun først havde været i Bremen og øvet mange Velgerninger mod Kirken og alle Indbyggerne].

LXXXI. I Ærkebispens næstsidste Aar[7]) brændte St. Peterskirken i Bremen, og denne Ildebrand ødeSchol. 57. lagde ogsaa Klostret med dets Værkstedsbygninger, samt hele Byen med dens Bygninger; der blev intet Spor tilbage af den gamle Bebyggelse[8]). Ved den Lejlighed ødelagdes den hellige Kirkes Skat, Bøger og Klæder samt alle dens Prydelser. Tabene af disse

Schol. 57[9]). Ærkebispen overdrog Edo Provstiet; i Raseri og Skinsyge herover stak dennes Nevø, Edo den yngre, Ild paa Klostret. Til Bod for denne Helligbrøde skænkede Edos Fader hele sin Arv til Kirken. Provst Edo derimod drog som Pilgrim til Jerusalem; han drog afsted omkring St. Jakobs Fest[10]) og vendte tilbage til den næste Paaske.

---

[1]) Bisp 1009—36.

[2]) I Virkeligheden kun 28 Aar, da Grev Liutger døde d. 26. Februar 1011.

[3]) d. v. s. i St. Peters Kirke.

[4]) d. v. s. Stiepel ved Amsberg i Westphalen.

[5]) Herom er intet nærmere bekendt.

[6]) Vist i Vinteren 1038.

[7]) Det gik fra April 1041 til April 1042, og Branden fandt Sted d. 11. September 1041.

[8]) Beretningen er stærkt overdrevet.

[9]) Scholiet er ikke af Adam.

[10]) 25. Juli.

Sager kunde let være blevet genoprettet, hvis ikke vi havde lidt endnu større Skade paa Sæderne. Thi Skade paa Sæderne er, som én har sagt[1]), vidt forskellig fra Skade paa det timelige, idet den første er noget indre, den sidste noget ydre. Fra den Tid af strejfede nemlig Brødrene, som før havde levet kanonisk, om uden for Klostret, og de fromme Fædres Regel, som tidligere igennem mange Aarhundreder var blevet omhyggelig overholdt, blev til at begynde med skødesløst haandhævet, derefter blev den ganske opgivet og traadte ud af Kraft. Fra den hellige Willehads Indvielse, da Bremerkirken blev grundlagt, og til Alebrands Endeligt, dengang da Kirken brændte, er der næsten 270 Aar[2]). Den brændte i Begyndelsen af Efteraaret, nemlig den 11te September.

LXXXII. Ærkebispen var paa den Tid paa Rejse til Frisland. Da han hørte om Kirkens Brand, begav han sig straks tilbage; den følgende Sommer[3]) lagde han Grundstenen og besluttede at give vor Kirke Størrelse efter Forbilledet Kölnerkirken. Og vi tror virkelig, at han paa faa Aar vilde have fuldført hele denne Kirkebygning, hvis Skæbnen havde givet ham et længere Liv. Saa stor var Ærkebispens Iver Schol. 58.

Schol. 58[4]). Der er nemlig nogle misundelige Personer, der siger, at Hovmod var Bispens eneste Plet. Derfor herskede der mellem ham og Bisp Brun af Verden[5]) en Strid, der var Bisperne uværdig, og det nærmest i Anledning af en hovmodig Optræden fra en Fogeds, en vis Wolfrids Side. Denne afgik ligesom Ærkebispen ved en pludselig og ynkelig Død.

---

[1]) Udtalelsen findes i de saakaldte Pseudo-Isidorianske Dekretaler (Epistola Anacleti tertia c. 37).

[2]) Rettere godt og vel 253 Aar, da Willehads Indvielse fandt Sted Juli 788 (jvf. I c. 12) og Ildebranden September 1041.

[3]) 1042.

[4]) Scholiet er ikke af Adam.

[5]) Brun II, Bisp af Verden 1034—49.

og Energi i hver en Gerning, men især dog i Genopførelsen af Kirken. Alene den Sommer, i hvilken dette Bygningsværk var blevet paabegyndt, saa Grundstenen til Kirken blive lagt og Søjlerne, Buerne og Væggene skyde i Vejret. Da Vinteren var gaaet til Ende og Paaskehøjtiden[1]) allerede stundede til, kom den fromme Ærkebisp Alebrand [Dagen før Skærtorsdag[2])], antagelig i Forudanelse af sin Hjemkaldelse, gaaende paa bare Ben fra Kirken i Skirnbek[3]) til Bremen. Her opsendte han under Taarer mange Bønner og overantvordede Gud og hans Helgener Kirken. Han var allerede angrebet af Feberanfald, da han paa Skib lod sig føre til Provstiet Bücken, og dér levede han 7 Dage til. Saaledes ombyttede han den jordiske Paaske med de usyrede Brøds Fest[4]) i Himlen, og hans Sjæl gik glad til Herren. Men Ærkebispens Legeme blev under mægtig Sorg hos dem, der fulgte og strømmede til, ført ned ad Weserfloden til Bremen og bisat midt i den nye Kirke, som han selv havde paabegyndt. Paa dette Sted havde nemlig oprindelig Højalteret staaet ved Siden af den hellige Fader Willehads Grav. Paa samme Tid døde iøvrigt i Magdeburg Ærkebisp Hun-
Schol. 59. frid[5]) salig Ihukommelse; han efterfulgtes af Engel-

Schol. 59. Samme Aar, som Ærkebispen døde, vandrede ogsaa Bisp Odinkar af Ribe heden. Paaskedag[6]) læste han Messen, og derpaa beskikkede han sit Hus i Vished om sin Død.

---

[1]) Paaskedag faldt i 1043 paa d. 3. April.

[2]) D. 30. Marts.

[3]) Scharmbeck lidt Nordvest for Osterholz i Hannover.

[4]) D. 15. April. Udtrykket stammer fra 3. Mos. 23,6 og 4. Mos. 28,17.

[5]) Ærkebisp Hunfrid, der var blevet Ærkebisp i Magdeburg 1023, døde først d. 28. Februar 1051.

[6]) D. 3. April 1043.

hard[1]), mens Winither[2]), som havde udtalt sig foragteligt om Bispedømmet, blev forkastet. Vor elskede Fader Alebrands Begravelse fandt Sted i det Herrens Aar 1043 omkring d. 15. April. Dette er den 11te Indiktion. Lev vel i Christus, du elskelige Hyrde, som aldrig kan gaa din Hjord af Minde. Gaa ind til den himmelske Paaske, hvor du sammen med Paaskelammet kan holde Højtid med Renheds og Sandheds usyrede Brød[3]). Gid du maa blive lykkelig modtaget i de evige Boliger[4]) og dér sammen med Englene maa fryde dig ved uophørlig Salighed. Thi saalænge du nød det timelige Liv sammen med os, opfyldte du din Hyrdegernings Pligter med Hæder; dit Levned og din Lære, alt var os kært. Men nu er du revet bort, for at Sletheden ikke skulde ændre dit Sind[5]); derfor skyndte den naadige Herre sig med at føre dig bort fra Uretfærdighederne, for at du fuldt ud maatte høste Frugten af dine Bestræbelser[6]), selv om du ikke havde faaet gjort alt det gode, som du vilde. Saa bestaar da din Retfærdighed[7]), og din Ihukommelse[8]) skal ikke ophøre i al Evighed.

---

[1]) Ærkebisp 1051—63.

[2]) Oprindelig Kannik i Würzburg, derefter i Aarene 1053—58 Kansler hos Kejser Heinrich III og Heinrich IV og endte som Bisp i Merseburg 1063.

[3]) 1. Kor. 5,8.

[4]) Lukas 16,9.

[5]) Salomons Visd. 4,11.

[6]) Salomons Visd. 3,15.

[7]) Jvf. Psalme 111,3 o. a. St.

[8]) Jvf. Psalme 135,13.

TREDJE BOG.

Bog Nummer tre vil om Adalberts Navn og Berømmelse handle.

I. Ærkebisp Adalbert beklædte Bispesædet i 29 Aar[1]). Hyrdestaven modtog han af Kejser Henrik, Konrads Søn, som var den 90nde romerske Kejser[2]) paa Tronen siden Kejser Augustus fraregnet dem, der regerede sammen med andre. Ærkebispepalliet modtog han ligesom sine Forgængere gennem Legater[3]) af ovennævnte Pave Benedikt, som, efter hvad vi har fundet, var den 147nde i Rækken af de romerske Paver siden Apostlene[4]). Hans Indvielse fandt Sted i Aachen i Nærværelse af Kejseren og Fyrsterne, mens 12 Bisper stod bi og foretog Haandspaalæggelsen[5]).

---

[1]) 1043—72.

[2]) Kejser Heinrich III.s Nummer i Kejserrækken har Adam vel fundet i en Kongerække eller en Krønike.

[3]) Pavelige Udsendinge.

[4]) Benedikt IX (1033—45), nævnt før i II c. 69. I Pavebogen (Liber Pontificalis), der oprindelig kun omfattede Paverne fra Petrus til Stephan V (885—91), men senere fortsattes, opføres Benedikt IX som den 149nde Pave, mens det er Benedikt VIII, der er den 147nde.

[5]) Bispevielse (ordinatio) foretoges i Reglen af en Ærkebisp bistaaet af to Bisper; efter at den udvalgte Bisp havde besvaret en Række Trosspørgsmaal, foregik den egentlige Indvielse (consecratio) under Afholdelsen af den hellige Messe: Evangeliebogen lagdes paa hans Skuldre som Tegn paa, at han paatog sig det apostolske Prædikeembede. Bisperne foretog Haandspaalæggelse og Salving, hvorved den hellige Aand til Bestridelse af Embedet meddeltes ham, og Værdighedstegnene Ring og Stav overdroges ham. I fuldt Bispeskrud førtes han saa til Bispetronen (inthronizatio).

Denne Overflod af Velsignelse foreholdt han selv dem, der ofte bagtalte ham, idet han med et Smil sagde, at han ikke kunde bagtales af nogen, naar han lige fra Begyndelsen og tilmed paa saa højtidelig Vis var blevet velsignet[1]) af saa mange af Kirkens Patriarker. Skønt det er vanskeligt at skildre denne Mands Gerninger og Karakter værdigt, har dog Nødvendigheden tvunget os til at skildre dem, eftersom vi har lovet[2]), o højærværdige Ærkebisp Liemar, at føre denne Bogs Indhold op til din Ærkebispetid; selv om jeg taabeligt og dumdristigt har begivet mig ud paa dette Hav, saa gid jeg dog ikke derfor nu maa synes at have handlet uklogt, hvis jeg vil skynde mig ind til Kysten. Selv naar jeg nærmer mig Kysten, ser jeg knap nogen Havn for min Uvidenhed; saa fuldt er der allevegne af Misundelsens Skær og Kritikens Klipperev, at naar man roser noget, dadler Folk det for at skyldes Snobberi, men naar man dadler noget som Forseelser, siger de, at det sker af ond Vilje. Men alligevel kan denne mindeværdige Mand lovprises i alle Maader, idet han er af fornem Byrd[3]), smuk, vis, veltalende, kysk og ædruelig: alle disse indre Egenskaber ejede han og tillige andre Goder, som plejer at blive Mennesket til Del udefra, nemlig, at han er rig, lykkelig, at han besidder Ry og Magt: alt havde han i Overmaal. Hvad fremdeles Sendelsen til Hedningerne angaar, som er Hamburgerkirkens første Pligt, har der ikke nogensinde kunnet findes nogen saa energisk som han. I højtidelig Varetagelse af Gudstjenesten, i Ærbødighed over for det apostolske Sæde, i Troskab mod Staten og ogsaa i Omhu

[1]) Ordspil mellem de latinske Verber maledicere (forbande) og benedicere (velsigne), jvf. Rom. 12,14 og 1. Kor. 4,12.

[2]) I Fortalen S. 4.

[3]) Adalberts Fader var Grev Friedrich til Borgen Goseck i Sachsen, og hans Moder Agnes tilhørte Weimarer-Greveslægten.

for sit Stift havde han ligeledes næppe kunnet finde sin Ligemand eller nogen, der kunde være mere aarvaagen i Hyrdegerningen i alle Henseender, hvis han blot var blevet saaledes ved. Thi mens han var saadan i Begyndelsen, forværredes han synligt henimod Slutningen. Naar den ikke rigtig forsigtige Mand sank saa dybt ned i moralsk Tilbagegang, skyldtes det baade hans egen Uagtsomhed og andres Ondskab. Herom skal der siden paa passende Sted[1]) blive talt udførligere. Men da jeg vanskelig kan gennemgaa alle Mandens Handlinger tilfredsstillende, fuldstændigt eller i Rækkefølge, berører jeg kun summarisk de vigtigste af hans Bedrifter og ønsker i smertelig Medfølelse at naa frem til den Forsmædelse, der har ramt Hamburgs og Bremens anselige og rige Stift derved, at det ene er blevet hærget af Hedningerne[2]) og det andet er blevet sønderlemmet af Pseudokristne[3]). Jeg vil da begynde min Skildring saaledes, at man straks kan forstaa alt ud fra hans Karakter.

II. Han var altsaa en Mand af meget fornem Byrd[4]); sit første Embede beklædte han som Provst i Halberstadt[5]); hans Begavelse var skarp og udrustet med et Fond af mange Kundskaber; han sad inde med stor Klogskab i guddommelige og menneskelige Ting og en vidtberømt Hukommelse til at fastholde og en enestaaende Veltalenhed til at fremstille, hvad han havde hørt eller studeret sig til. Fremdeles var han — foruden at han selv var skøn af Legemsydre —

[1]) Nemlig III c. 39.

[2]) 1066, jvf. III c. 51.

[3]) Jvf. III c. 56 ff.

[4]) Se S. 147, Note 3.

[5]) Adalbert blev tidlig gjort til Domherre i Halberstadt, og da Provst Hermann i Halberstadt blev Ærkebisp af Bremen 1032, fulgte Adalbert med ham til Bremen, hvor han blev Subdiakon (jvf. II c. 68); efter Hermanns Død 1035 vendte Adalbert tilbage til Halberstadt, hvor han blev Domprovst.

en Ynder af Kyskhed. Hans Gavmildhed var af den Beskaffenhed, at han regnede det for uværdigt at bede om noget og kun tøvende og ydmygt selv modtog noget, hvorimod han ofte beredvilligt og glad gav bort til Folk, uden at de bad derom. Hans Ydmyghed kunde synes tvivlsom, da han kun viste den over for Guds Tjenere, fattige og Pilgrimme, men det i den Grad, at han ofte, før han gik i Seng, selv liggende paa Knæ tvættede Fødderne paa 30 Tiggere eller flere endnu[1]). Over for de verdslige Fyrster og sine ligestillede vilde han derimod paa ingen Maade ydmyge sig. Dem blev han endogsaa engang af lutter Nidkærhed saa opbragt paa, at han beskyldte nogle af dem for Overdaadighed, andre for Havesyge, andre igen for Troløshed og tilsidst ikke skaanede nogen fornem Person, han kendte[2]). Da saa mange gode Egenskaber var forenede i eet Kar, havde en saadan Mand godt kunnet være og kaldes lykkelig, om ikke een Last havde staaet i Vejen, hvis Hæslighed havde fordunklet al skøn Dyd hos Ærkebispen, nemlig Forfængeligheden, de riges sædvanlige Følgesvend. Den avlede en saadan Misundelse mod den kloge Mand, at mange sagde, at ogsaa det saare meget gode, som han gjorde, blev gjort af verdslig Ærgerrighed. Men den Slags Folk skal passe paa, at de ikke dømmer ham overilet, men huske paa, at der i tvivlsomme Sager ikke bør fældes nogen absolut Dom, og idet du dømmer den anden, fordømmer du dig selv[3]). Men vi, der har levet sammen med ham og faaet Indblik i Mandens daglige Vandel, véd, at han som et Menneske vel har gjort et og andet for denne Verdens Ære,

[1]) Fodtvætning (pedilavium) var en i Middelalderen meget anvendt ydmyg Kærlighedsgerning med Forbillede i Christi Tvætning af Disciplenes Fødder (Johs. 13,1 ff.).

[2]) Jvf. III c. 40.

[3]) Rom. 2,1.

men ogsaa, at han som et godt Menneske har gjort meget af Gudfrygtighed; og selv om hans Gavmildhed over for alle var overdreven, saa har jeg dog fundet den Plan i Gavmildheden, at han for at berige sin Kirke stræbte efter at vinde visse Folk som f. Eks. Fyrsterne og deres nærmeste Raadgivere ved Tjenester, hvorimod han med det bitreste Had forfulgte dem, der paa en eller anden Maade syntes at skade hans Kirke som f. Eks. vore Hertuger og en Del Bisper. Vi har ofte hørt ham opofre sig selv og sine Slægtninge for sin Kirkes Bedste. »Jeg vil ingen skaane«, sagde han, »hverken mig selv eller mine Brødre, hverken Penge eller Kirken selv, bare for at mit Bispedømme engang kan blive befriet for Aaget og stillet lige med de andre«. Alt dette vil [bedre] blive udviklet i selve den historiske Skildring, saa at de forstandige kan se, hvor nødtvungent og besindigt, ja anerkendelsesværdigt han har handlet paa de Punkter, hvor han forekommer dem, der mangler Forstaaelse, at have været taabelig og vanvittig.

III. I det første Aar efter Indvielsen og efter at han var blevet højtidelig indsat[1]) samt havde fejret sin Formæling med Bremerkirken[2]), saa Ærkebispen, at det vældige Byggearbejde paa den nylig paabegyndte Kirke[3]) krævede meget store Midler; han fattede da en noget hovedkulds Beslutning, lod straks den af Forgængerne paabegyndte Stadmur[4]) nedrive som

---

[1]) Da Adalberts Indvielse var foregaaet i Aachen, var hans Intronisation udskilt som en særlig Handling; den bestod deri, at han ved Højmesse besteg Bispetronen i sin Kathedral og derfra modtog Præsteskabets Hylding.

[2]) Som Tegn paa Formælingen fik han ved Indvielsen overrakt en Ring (anulus episcopalis).

[3]) Jvf. II c. 82.

[4]) Paabegyndt af Ærkebisp Hermann (jvf. II c. 68) og fortsat af Alebrand (jvf. II c. 69).

mindre nødvendig og befalede, at Stenene skulde anvendes til Kirken. Ja, endog det prægtige Taarn, der — som vi har fortalt[1]) — var udstyret med 7 Rum, blev dengang fuldstændig nedbrudt. Hvad skal jeg sige om Klostret, som var opført af slebne Sten og ved sin Skønhed frydede Beskuernes Øjne?[2]) Ogsaa dette gav Ærkebispen straks Ordre til at nedrive, som om han hurtigt vilde bygge et andet og smukkere. Han paatænkte virkelig, saaledes som han selv har betroet os, da vi spurgte ham derom, at opføre Spisesal, Sovesal, Kælder og øvrige Værkstedsbygninger til Brødrene, altsammen af Sten, hvis Lejlighed og Tid bød sig. Mens han pralede af, at han dertil vilde have alt ved Haanden i rigt Maal, klagede han [ofte] — det være sagt med Brødrenes Tilladelse — over, at der kun herskede Mangel paa Klerke og Sten. Imidlertid »der arbejdes med glødende Iver«[3]), Kirkens Mur hævede sig; mens før Alebrand havde paabegyndt den efter Kölner-Domkirkens Forbillede[4]), tænkte han selv at fuldende den efter Beneventer-Domkirkens Mønster[5]).

IV. Endelig i det syvende Aar efter Bygningsværkets Paabegyndelse[6]) rejstes den mægtige Façade, og Kirkens Højalter indviedes til den hellige Marias Ære. Sidealtret i den vestlige Korniche bestemte han derimod at lade indvi til St. Peters Tilbedelse; under Paakaldelse af ham skal den gamle Kirke være blevet

---

[1]) II c. 69.

[2]) Jvf. II c. 69; det var blevet hærget af Ildebrand 1041 (jvf. II c. 81).

[3]) Citat af Vergils Aeneis I 936.

[4]) Se II c. 82.

[5]) Adalberts Kirkebygning stod indtil 1089, da den blev ødelagt af Brand; hans Efterfølger Liemar opførte derpaa den nuværende Domkirke.

[6]) d. v. s. 1049, jvf. III c. 30.

rejst. Da der nu opstod mange Vanskeligheder for Ærkebispen, forblev Bygningen ufuldendt indtil hans Ærkebispetids 24nde Aar[1]), dengang da jeg Guds Kirkes uværdige Klerk kom til Bremen. Først da blev Kirkens Vægge kalkede og den vestre Krypt indviet til St. Andreas[2]).

V. Da nu den store Ærkebisp saa, at hans Kirke og Bispedømme, som hans kloge Forgænger Adaldag havde frigjort[3]), atter hjemsøgtes af Hertugernes uretfærdige Magt, søgte han af al sin Kraft at skaffe samme Kirke dens tidligere Frihed tilbage, saa at hverken Hertug eller Greve eller nogen Retsperson skulde have nogensomhelst Retsmyndighed eller Magt i hans Bispestift. Dette kunde ikke ske uden at vække Had, idet Fyrsterne, som han havde angrebet for deres Slethed[4]), opflammedes endnu mere til Vrede. Man siger, at Hertug Bernhard, der saa skævt til Ærkebispen paa Grund af hans fornemme Byrd og Klogskab, ofte erklærede, at Ærkebispen var sat som en Spejder i disse Egne, for at han skulde forraade Landets Svagheder[5]) til fremmede og til Kejseren, og saalænge derfor han selv eller nogen af hans Sønner[6]) levede, skulde Bispen aldrig faa nogen god Dag i Bispedømmet. Denne Udtalelse gik Bispen mere nær til Hjærtet, end nogen troede. Fra den Tid af var han plaget af Vrede og Frygt og pønsede, arbejdede og tænkte kun paa[7]), hvad der kunde skade Hertugen

[1]) d. v. s. 1066.

[2]) Apostlen Peters Broder.

[3]) Jvf. II c. 2.

[4]) Jvf. III c. 2 og c. 40.

[5]) Jvf. 1. Mos. 42,9.

[6]) Hertug Bernhard II havde to Sønner Ordulf og Hermann.

[7]) Sætningerne fra »Denne Udtalelse . . « til »tænkte kun paa« er et saagodt som ordret Laan fra den romerske Forfatter Sallusts Skrift »Jugurtha« c. 11,7-8, hvor der blot staar »Jugurtha« i Stedet for »Bispen«.

og hans Folk. For en Tid skjulte han sin Sjælekval, men da han ikke fandt nogen anden Udvej, tog han helt og holdent sin Tilflugt til Hoffets Hjælp; han skaanede ikke sig selv og sine nærmeste eller selve Bispedømmet[1]), men søgte at vinde Kejseren og Hoffolkene blot for at sætte igennem, at Kirken blev fri. Derfor saa man ham udholde saa store Anstrengelser ved Hoffet og sammen med sine Folk i sit Ansigts Sved frivillig deltage i saa mange Felttog overalt i Verden, at Kejseren undredes over denne Mands utrættelige Udholdenhed og vilde have ham til sin første Raadgiver i alle Statssager.

VI. Mange er de Felttog, som Ærkebispen foretog sammen med Kejseren til Ungarn[2]), Slaverland[3]), Italien[4]) og Flandern[5]). Skønt de alle foretoges under store Udgifter for Bispedømmet og under mange Overgreb mod dets Undergivne, har vi kun nødig at omtale to, nemlig det italienske, som var det første, og det ungarske, som var det sidste, fordi de var bemærkelsesværdige frem for de øvrige og begge havde et for os ulykkeligt Udfald. Mens det ungarske Tog skal blive omtalt i Slutningen[6]), lad os nu med det samme betragte det italienske.

VII. Da Kong Henrik havde underkuet og bilagt Uroligheder blandt Pannonierne[7]), maatte han, som

---

[1]) Jvf. Adalberts egen Udtalelse til Adam anført III c. 2.

[2]) 1063, jvf. III c. 43.

[3]) Under Heinrich III var der 2 Gange Krig med den slaviske Stamme Leuticierne, nemlig 1045 og 1056; om Ærkebispens Deltagelse i Kampene haves der ingen nøjere Oplysninger.

[4]) 1046, jvf. III c. 7.

[5]) Antagelig 1049, da Kejseren foretog et Felttog mod den oprørske Grev Balduin af Flandern, jvf. III c. 31.

[6]) III c. 43.

[7]) Ungarerne havde 1041 gjort Oprør mod deres Konge Peter, der flygtede til Heinrich III; i Stedet valgte de en af deres Stormænd, Ovo, til Konge, og mod ham førte Heinrich III 3 Krige

det hedder sig, paa Grund af Kirkens Nød[1]) begive sig til Rom[2]), og han havde da ogsaa vor Ærkebisp med som Ledsager sammen med Rigets øvrige Stormænd. Dér afsattes Skismatikerne Benedikt, Gratian og Silvester[3]), som havde kæmpet indbyrdes for at vinde det apostolske Sæde, og derpaa skulde egentlig Ærkebisp Adalbert have været valgt til Pave, men
Schol. 60. han stillede sin Kollega Clemens[4]) i sit Sted. Af ham blev Kong Henrik paa Herrens Fødselsdag[5]) kronet og udraabt til Kejser og Augustus[6]).

VIII. Da Kejseren herefter vendte tilbage fra Italien[7]), skal vor Ærkebisp have opfordret ham til at komme til Bremen for, naar Lejlighed bød sig, at besøge Lesum eller indbyde Danerkongen til Underhandling, men i Virkeligheden for at udforske Hertugernes Troskab. Kejseren blev i Bremen modtaget med kongelig Pragt, saadan som det sømmede sig, og skænkede Brødrene en Gaard, som hedder Balge[8]); til Kirken

Schol. 60. Pave Clemens fornyede alle de Privilegier, der i sin Tid var indrømmet vor Hamburgerkirke af det romerske Sæde[9]).

(1042, 1043 og 1044) med det Resultat, at Peter blev genindsat og anerkendte Kejseren som sin Lensherre,

[1]) Kirkesplittelsen (Skismaet) i Rom 1045—46.

[2]) Efteraaret 1046.

[3]) Om Afsættelsen af de 3 Paver Benedikt IX, Gregor VI (Gratian) og Silvester III se S. 131, Note 11.

[4]) Adalberts gode Ven, Bisp Suidger af Bamberg, der eenstemmigt valgtes til Pave d. 24. December 1046 og indviedes Dagen efter; som Pave antog han Navnet Clemens II, jvf. S. 131 med Note 7.

[5]) Juledag, d. 25. December 1046.

[6]) Desuden blev Heinrich III Romernes Patricius, hvormed han fik den første og afgørende Stemme ved Pavevalget.

[7]) Kejseren vendte tilbage til Tyskland midt i Maj 1047, og den i det følgende omtalte Proces mod Grev Thietmar begyndte i September 1048; hvornaar inden for dette Tidsrum Kejserens Besøg i Bremen faldt, kan ikke bestemmes med Sikkerhed.

[8]) I Hannover.

[9]) Pave Clemens Brev derom af d. 24. April 1047 er bevaret.

derimod overdrog han det Grevskab i Frisland[1]), som tidligere Gottfrid[2]) havde siddet inde med. Da Kejseren derfra kom til Lesum, blev han snart, efter hvad man siger, med List omringet af Grev Thietmar[3]), men blev ivrig forsvaret af vor Ærkebisp. Greven blev derfor af Kejseren stævnet for Retten, og da han vilde rense sig ved Tvekamp, blev han dræbt af en af sine egne Vasaller ved Navn Arnold[4]). Denne blev ikke mange Dage efter paagrebet af Thietmars Søn[5]) og maatte lade sit Liv hængt op ved Benene imellem to Hunde; til Gengæld lod Kejseren denne Søn paagribe og dømte ham til evig Landflygtighed. Hans[6]) Broder Hertugen og dennes Sønner blev i Anledning af hans[6]) Død heftig forbitret paa Ærkebispen, og de forfulgte fra den Tid ham, hans Kirke og Kirkens Undergivne med et dødeligt Had. Skønt en Skinfred undertiden syntes at have forsonet begge Parter, kunde dog alligevel Hertugens Tilhængere, i Erindring om det gamle Had, som deres Fædre havde næret mod Kirken, ikke høre op med at bekrige os og skade os paa alle Maader. Herre, gør dig rede og udfør din Sag[7]), kom dine Tjeneres Forsmædelse i Hu[8]).

IX. Ærkebispen derimod kæmpede kun med gode Hensigter, købte med Velgerninger den belejlige Tid,

---

[1]) Adalbert kan i 1047—48 kun have faaet Expectance paa dette Grevskab, da Forleningen faktisk først fandt Sted 1057, jvf. ogsaa III c. 46.

[2]) Hertug af Øvrelothringen.

[3]) Hertug Bernhards Broder.

[4]) Processen begyndte d. 29. September 1048 i Pöhlde i Hannover, Tvekampen fandt Sted d. 30. September, og d. 3. Oktober bukkede Thietmar under for sine Saar og døde.

[5]) Han hed vist ogsaa Thietmar.

[6]) d. v. s. Grev Thietmars.

[7]) Psalme 74,22.

[8]) Psalme 89,51.

efterdi Dagene var onde[1]), og sluttede Fred med Hertugen. Derpaa drog han Omsorg for sit Stift og fattede den Tanke overalt at efterlade sig et stort og værdigt Minde om sin egen Fortræffelighed. Til at begynde med regnede han ikke Forgængernes gyldne Middelmaadighed[2]) for en Døjt værd, men vragede det gamle og vilde nyindrette alting. Han udfoldede derfor store Bestræbelser baade aandelig og økonomisk for at bringe Bremen paa Højde med de andre Stæder og oprettede straks af Godser, som han selv erhvervede, to Provstier: det ene for den hellige Willehad, dér hvor dennes Legeme enten hviler eller er skrinsat, det andet for den hellige Stephan, hvis Tjener Ærkebispen ofte roste sig af at være[3]). Disse to oprettede han til en Begyndelse, men siden skabte han ogsaa andre, nemlig i Bremen et tredje for den hellige Paulus af Godser, som tilhørte Herberget, et fjerde i Lesum af samme Gaards Gods, et femte ønskede han at oprette i Stade, et sjette hinsides Elben i Sollonberg[4]), et syvende paabegyndte han i Aspice[5]), som er et skovbevokset og bjærgfuldt Sted i Stiftet Minden, et ottende er Abbediet Goseck[6]) ved Floden Saale, som er blevet grundlagt af Ærkebispens Forældre.

X. Han paabegyndte ogsaa saare mange andre Bygningsværker paa forskellige Steder, men de fleste af dem er gaaet i Forfald allerede, mens han endnu selv levede og var optaget af Statssager, som f. Eks.

---

[1]) Efes. 5,16.

[2]) Horats Oder II 10,5.

[3]) Sammen med sine Søskende rejste han ogsaa et Kapel (oratorium) for den hellige Stephan over sine Forældres Grav.

[4]) Süllberg ved Hamburg, jvf. III c. 26.

[5]) Esbek ved Hildesheim.

[6]) By i Sachsen.

det Stenhus, som i Aspice pludselig skred og styrtede sammen i hans egen Nærværelse. De øvrige derimod er bevislig blevet ødelagt ved Provsternes Rovgridskhed og Forsømmelighed, men Ærkebispen straffede dem undertiden haardt, naar han erfarede deres Sviagtighed. Heraf kan man se, at Ærkebispens Vilje ofte vendtes bort fra sit gode Forsæt paa Grund af Sletheden hos de Folk, som han nærede alt for stor Tillid til.

XI. Ogsaa de indre Anliggender styrede Manden i Begyndelsen godt og rosværdigt. Hvad der udrettedes udadtil for Sendelsen til Hedningerne, vil den følgende Skildring kortelig vise. Straks saa snart Ærkebispen havde tiltraadt Bispedømmet, sendte han Sendebud til Nordens Konger for at opnaa deres Venskab. Han udsendte ogsaa Formaningsskrivelser over hele Danmark, Norge og Sverige lige til Jordens Grænser[1]), idet han opfordrede Bisperne og Præsterne, der boede i disse Egne, til trofast at vogte Vor Herre Jesu Christi Kirker og uforsagt at tage fat paa Hedningernes Omvendelse.

XII. Magnus sad paa den Tid inde med to Riger Schol. 61. paa een Gang, nemlig Danernes og Nordmændenes, mens Jakob endnu havde Kongemagten i Sverige. Støttet til hans og Jarl Tuphs[2]) Hjælp fordrev Suein

Schol. 61. Da Suein var blevet overvundet af Magnus[3]), bøjede han sig for Skæbnen og blev Hirdmand hos Sejrherren, idet han aflagde Troskabsed til ham. Efter Danernes Raad begyndte han paany at føre Krig, men blev alligevel overvundet af Magnus[4]). Saa flygtede Suein bort og begav sig til Jakob, idet han var særdeles ked af at have brudt sit Troskabsløfte.

[1]) 1. Makkab. 1,3; Sakarias 9,10.

[2]) Jarl Tove af Götnland.

[3]) I Aaret 1042, jvf. II c. 77.

[4]) 1046—47.

Magnus fra Danmark[1]). Denne begyndte saa Krig paany, men døde ombord paa sin Flaade[2]). Suein kom da i Besiddelse af to Riger[3]) og skal have udrustet en Flaade for at lægge England ind under sit Herredømme. Men den saare fromme Kong Edvard, som styrede sit Rige med Retfærdighed, valgte ogsaa dengang Freden og tilbød Sejrherren Skat[4]) samt indsatte ham [som ovenfor sagt[5])] til Arving til Riget efter sig. Da den unge Kong Suein havde faaet tre Riger at raade over efter sit eget Forgodtbefindende, glemte han snart paa Grund af sin Medgang Himlens Konge og tog en blodsbeslægtet til Hustru[6]). Dette mishagede i høj Grad Hr. Ærkebispen; han sendte Udsendinge til den rasende Konge, dadlede ham forfærdeligt for hans Forbrydelse og truede ham tilsidst med at ramme ham med Bandlysningens Sværd, hvis ikke han kom til Fornuft. Saa geraadede Kongen i Raseri og truede med at hærge og ødelægge hele Hamburgerstiftet. Uden at lade sig skræmme af disse Trusler blev vor Ærkebisp urokkelig ved med at irettesætte og formane ham, indtil endelig Danernes

---

[1]) Der har ganske rigtig været Kamp mellem Svend og Magnus 1046, men Adams Beretning, der bygger paa Svend Estridsøns egne Meddelelser, er stærkt farvet til Fordel for denne.

[2]) Magnus døde d. 25. Oktober 1047.

[3]) I Virkeligheden kun Danmark, idet Harald Haardraade var Herre i Norge.

[4]) Det er der ingen andre Kilder, der melder noget om, og Meddelelsen maa vist betragtes som Pral fra Svend Estridsøns Side.

[5]) Nemlig i II c. 78, hvor der dog er Tale om en tidligere Overenskomst (fra ca. 1042—43).

[6]) Ifølge III c. 15 hed hun Gunhild, hvilket Navn hun ogsaa har hos Snorre; denne giver ogsaa uden iøvrigt at nævne Skilsmissesagen nærmere Oplysning om Slægtskabsforholdet, der bestod i, at Gunhilds Moder Holmfrid var en Halvsøster til Svends Moder Estrid.

Tyran bøjede sig for en Skrivelse fra Paven[1]) og gav sit Søskendebarn Skilsmissebrev. Kongen laante dog ikke Præsternes Formaninger Øre, men saa snart han havde skilt sig ved sit Søskendebarn, tog han sig stadig nye Hustruer og Friller. Og Herren rejste mange Fjender mod ham rundt omkring, ligesom han mod Salomon havde rejst dennes egne Tjenere[2]).

XIII. En vis Harald[3]), Broder til Kongen og Martyren Olaf[4]), forlod, mens Broderen endnu levede[5]) sit Fædreland og drog som landflygtig til Konstantinopel[6]). Dér blev han Kejserens Hirdmand og del- Schol. 62.
tog i mange Slag tilvands mod Saracenerne og tillands mod Skytherne[7]); paa Grund af sin Tapperhed

Schol. 62. Da Harald var vendt tilbage fra Grækenland[8]), tog han en Datter af Kong Gerzlef af Rusland[9]) til Hustru; en anden Datter[10]) blev gift med Kong Andreas af Ungarn, som med hende fik Salomon; en tredje[11]) blev gift med Kong Henrik af Frankrig, hvem hun fødte Filip.

---

[1]) Det maa have været Leo IX 1049—54.

[2]) 1. Kong. 11, 14 og 23.

[3]) Harald Haardraade.

[4]) Han var en Halvbroder til Olaf den Hellige, idet han var Søn af Kong Sigurd Syr til Ringerike og Olafs Moder Aasta.

[5]) Ifølge de nordiske Sagaer deltog Harald i Slaget ved Stiklestad paa Olafs Side.

[6]) Harald drog først til Storfyrst Jaroslav I (1019—54) i Rusland, i hvis Tjeneste han stod nogle Aar; ca. 1035 drog han til Konstantinopel og blev Væring hos Kejseren.

[7]) Han vides at have deltaget i Toget mod Saracenerne paa Sicilien 1038—41 og mod Bulgarerne 1041.

[8]) Harald forlod Grækenland ca. 1043—44.

[9]) Hun hed Elisabeth (i Norden kaldet Ellisif) og var Datter af Storfyrst Jaroslav I og Ingegerd.

[10]) Hun hed Anastasia og blev gift med Kong Andreas I af Ungarn (1046—60).

[11]) Hun hed Anna og blev 1051 gift med Kong Henri I af Frankrig (1031—60).

blev han navnkundig[1]) og voldsomt overøst med Rigdomme. Da han nu efter Broderens Død blev kaldt
Schol. 63. hjem til Fædrelandet, fandt han sin Slægtning Suein i Besiddelse af Kongemagten. Han gav sig saa, efter hvad der siges, i dennes Hænder og aflagde Troskabsed til Sejrherren samt modtog sit fædrene Rige til Len som et Jarledømme[2]). Men saa snart han var kommet til sine Landsmænd og havde mærket, at Nordmændene var ham tro, lod han sig let overtale til at gøre Oprør og hærgede alle Danernes Kyster med Ild og Sværd; dengang blev Kirken i Aarhus stukket i Brand og Slesvig udplyndret. Kong Suein flygtede. Mellem Harald og Suein var der Kamp i hele deres Levetid.

XIV. Netop paa den Tid rev Anglerne sig løs fra
Schol. 64. Danernes Herredømme; Ophavsmændene til Oprøret

Schol. 63. Harald kæmpede sammen med Magnus imod Suein, men efter Magnus' Død blev han Hirdmand hos Suein.

Schol. 64. Som vi nemlig tidligere[3]) har fortalt, gav Danerkongen Knud sin Søster, som Grev Richard havde forstødt, til sin Jarl Ulf; hun fødte ham Jarl Bern og Kong Suein. Ulf Jarl bortgiftede sin Søster til Anglerjarlen Gudvin; hun fødte Suein, Tosti, Harald og den Gude, som Kong Edvard

---

[1]) En kort Skildring af Harald Haardraades Bedrifter og hans Udmærkelser i den byzantinske Kejsers Tjeneste findes i et græsk Skrift fra ca. 1070 (Text og Oversættelse i Norsk Hist. Tidsskr. 2. R. IV Bd. S. 359 ff.), mens Skjaldeversenes og Sagaernes Skildring er stærkt udpyntet.

[2]) Beretningen er her meget tendentiøs og partisk. Forholdet har snarere været det, at Harald ved sin Tilbagevenden 1045 sluttede sig sammen med Suein imod Magnus, hvorefter de i Forening hærgede Danmark 1046; men derefter kom det til Brud mellem Harald og Suein, hvilket medførte, at Harald forligtes med Magnus om en Deling af Magten i Norge, mens Suein blev fordrevet fra Danmark. Efter Magnus' Død blev Svend Estridsøn vel Herre i Danmark, men trængtes haardt af Harald Haardraade.

[3]) II c. 54 med tilhørende Noter.

var Gudwins Sønner, om hvem vi har fortalt[1]), at de var Sønner af Danerkongens Faster[2]), og hvis Søster[3]) Kong Edvard tog til Hustru. De dannede nemlig en Sammensværgelse, og af Kong Sueins Brødre, som var Jarler i England, myrdede de straks den ene, Bern[4]), mens de jog den anden, Osbern[5]), ud af Landet med alle hans Folk. De havde saa England i deres Magt, mens Edvard blot maatte nøjes med Livet og det tomme Kongenavn.

XV. Da dette var gaaet for sig dér, vandrede den meget kristelige Svenskerkonge Jakob bort fra denne Verden[6]), og efter ham fulgte hans Broder Emund den Slemme[7]). Han var nemlig en Søn af Olafs Frille[8]), og skønt han var døbt, skøttede han ikke havde til Hustru[9]). Derpaa dræbte Gudvins Søn Suein sin Fætter Bern[10]). Men da Harald var en meget krigersk Mand, huggede han Hovedet af Irlands Konge Grif[11]), fordrev Danerkongen Suein fra England og regnede endog sin egen Slægtning og Herre Edvard for intet. Herpaa fulgte Guds Straf, Normannernes Angreb og Englands Undergang[12]).

---

[1]) II c. 54.

[2]) Gythe, jvf. II c. 54.

[3]) Gude, jvf. Schol. 64.

[4]) Han blev myrdet 1049, jvf. II c. 54.

[5]) Asbjørn blev Jarl i Danmark og var Anfører for Svend Estridsøns Englandstog 1069—70. Siden optraadte han til Fordel for Harald Hén ved Kongevalget 1074 og deltog i Mordet paa Knud den Hellige 1086; samme Aar døde han.

[6]) Ca. 1050.

[7]) Konge ca. 1050—ca. 1060.

[8]) Jvf. II c. 59 med Note 4.

[9]) I engelske Kilder kaldet Edith eller Eadgyth, gift 1045 med Eadward the Confessor og død 1075

[10]) Jvf. Note 4 ovenfor.

[11]) Kong Gruffydd af Wales (1039—63); han laa i Krig med Harold Godwinsøn fra ca. 1055 og blev ifølge den angelsachsiske Krønike dræbt af sine egne Mænd, der derefter bragte hans Hovede til Harold.

[12]) 1066.

meget om vor Religion. Han havde hos sig en Bisp ved Navn Osmund[1]), en Kætter, som i sin Tid Bisp Sigfrid i Norge[2]) havde betroet Skolerne i Bremen at uddanne. Men han glemte siden disse Velgerninger og drog til Rom for at blive indviet; da han var blevet afvist dér, drog han paa Landstrygervis omkring gennem mange Egne og opnaaede paa den Maade tilsidst at blive indviet af en Ærkebisp i Polen[3]). Da han saa kom til Sverige, pralede han med at være indviet af Paven til Ærkebisp for disse Egne. Men da vor Ærkebisp sendte sine Udsendinge til Kong Gamul[4]), traf de dér denne Landstryger Osmund, der paa ærkebiskoppelig Vis lod Korset bære foran sig. De hørte ogsaa, at han fordærvede de nyomvendte Barbarer ved urigtig Belæring i vor Tro. Forskrækket over disses Nærværelse fik han ved sine sædvanlige Ænker Folket og Kongen til at afvise Udsendingene med det Paaskud, at de ikke havde Pavens Segl. Saa gik de da glade bort fra Raadets Aasyn, fordi de var blevet agtede værdige til at vanæres for hans Navns Skyld[5]). Udsendingene var iøvrigt Brødre fra Bremerkirken, og den vigtigste blandt dem var Adalward den ældre[6]),

---

[1]) Ogsaa nævnt III c. 77. Han kom senere til England, hvorfra han ogsaa stammede, og døde ca. 1070 i Klostret Ely; naar han omtales saa nedsættende af Adam, beror det paa, at han i Sverige repræsenterede det kirkelige Parti, der vilde frigøre sig for Bremerkirkens Overhøjhed.

[2]) Om ham se S. 128 Note 1. Et Haandskrift betegner ham i en Tilføjelse til IV c. 34 som en Onkel til Osmund.

[3]) I Polen var der Aar 1000 blevet grundlagt et Ærkebispedømme i Gnesen, og dér var Stephan I Ærkebisp c. 1038—1058, saa det er vel ham, der sigtes til.

[4]) d. v. s. Gammel, Tilnavn til Kong Emund.

[5]) Ap. G. 5,41.

[6]) Bisp i Skara for Göterne; han blev afvist af Emund den Gamle, men kaldt tilbage af dennes Efterfølger, Kong Stenkil (o. 1060); d. ca. 1064, jvf. IV c. 23.

forhen Dekan[1]) ved vort Kloster, men dengang ind- Schol. 65.
viet til Bisp for Svenskerfolket. Om denne Mands Dyder kunde der siges meget, hvis ikke vi skulde skynde os videre til andre Ting. Da nu Udsendingene paa denne Maade var blevet afvist af Svenskerne, skal en vis Person, jeg ved ikke, om det var en Nevø eller en Stifsøn af Kongen, have fulgt dem paa Vej under Taarer og ydmygt anbefalet sig til deres Forbønner. Hans Navn var Stinkel[2]). Han var den eneste, der rørtes af Medlidenhed med Brødrene; han skænkede dem derfor Gaver og bragte dem i god Behold gennem Sveriges Bjærgegne til den meget fromme Dronning Gunhild[3]), som, efter at hun var blevet skilt fra Schol. 66.
Danerkongen paa Grund af Blodsbeslægtethed[4]), nu

Schol. 65[5]). Da han forlod Klostret i Bremen, gik det tilbage med Reglen, Brødrenes Tugt og Samdrægtighed, idet Kættere bragte Forvirring i alting.

Schol. 66. Anunds Enke Gunhild var een, og Gude, som Thora dræbte[6]), var en anden[7]).

---

[1]) Jvf. S. 135 Note 5.

[2]) Stenkil, Konge ca. 1060—1066. En islandsk Tradition lader ham være Søn af Ragnvald den Gamle og Astrid fra Haalogaland og være gift med en Datter af Kong Emund.

[3]) I de yngre Haandskriftgrupper er Navnet Gude.

[4]) Jvf. III c. 12.

[5]) Scholiet er vist ikke af Adam.

[6]) se Schol. 72.

[7]) Adam har vist haft lidt vanskelig ved at hitte Rede i Svend Estridsøns ægteskabelige Forhold. Det synes at forholde sig saaledes, at Adam oprindelig kun har kendt Gunhild som Hustru til Svend, men da han siden har erfaret, at Svend har haft en anden Hustru ved Navn Gude, som var blevet dræbt af Thora, har han fejlagtig rettet Gunhild til Gude og tilføjet Schol. 66, hvor han gør Gunhild til Enke efter Anund Jakob. I Virkeligheden har Svend Estridsøn vist først været gift med Gunhild, og efter Skilsmissen fra hende har han haft flere Hustruer (jvf. III c. 12), deriblandt Gude, der næppe kan gøre Krav paa den Stilling som Ægtehustru, som Adam tildeler hende i Schol. 72.

levede paa sine Godser hinsides Danmark[1]), idet hun ofrede sig for Gæstfrihed og Almisser og befliltede sig paa andre fromme Gerninger. Hun modtog Udsendingene med umaadelig Hæder, som om de var udsendt af Gud, og sendte gennem dem store Gaver til Ærkebispen.

XVI. Imidlertid ramte Guds Straf Svenskerne, der havde fordrevet deres Bisp[2]). For det første skete der det, at da en Søn af Kongen ved Navn Anund, som af Faderen var sendt ud for at udvide Riget, var kommet til de Kvinders Land, som vi antager for Amazonerne[3]), døde saavel han som hele hans Hær som Følge af en Gift, som disse havde blandet i deres Kilder[4]). Dernæst hjemsøgtes Svenskerne foruden af andre Ulykker af saa stor Tørke og Misvækst[5]), at de sendte Udsendinge til Ærkebispen og under Løfte om Bod og Folkets Antagelse af Troen bad om at faa deres Bisp tilbage. Ærkebispen blev da glad og gav den bedende Hjord en villig Hyrde. Da denne derpaa kom til Sverige[6]), opnaaede han at blive modtaget med saa stor Begejstring hos alle, at han skal have vundet hele Värmlændingefolket for Christus og endog have gjort Mirakler og kraftige
Schol. 67. Gerninger blandt Folket[7]). Paa samme Tid døde

Schol. 67. Paa Opfordring af Kong Harald kom Adalward til Norge[8]); dér meddelte han Liget af en Mand, der

[1]) I Götaland.

[2]) Adalward, jvf. III c. 15.

[3]) D. v. s. Finland; om Amazonerne nærmere IV c. 19.

[4]) Denne Historie fortælles ogsaa i Schol. 123, hvor Adalward opgives som Hjemmelsmand.

[5]) Der synes at have hersket Hungersnød mange Steder i Europa 1056.

[6]) Da Adalward vist var Dekan endnu 1059, falder hans Tilbagevenden til Sverige nok først efter dette Aar.

[7]) Se IV c. 23.

[8]) Jvf. Schol. 135.

Svenskerkongen Emund[1]), efter hvem hans ovenfor omtalte[2]) Nevø Stinkel ophøjedes til Konge[3]). Han var den Herre Jesus Christus tro, og alle de af vore Brødre, som havde besøgt de Egne, aflagde Vidnesbyrd om hans Fromhed. Naar Hr. Ærkebisp Adalbert i store Ord, som det var hans Sædvane, skildrede alle disse Tildragelser hos Svenskerne i hans Tid, plejede han ogsaa at tilføje et Syn, som Bisp Adalwærd havde haft, og hvorved han var blevet formanet til ikke at tøve med at drage ud for at forkynde Evangeliet.

XVII. Ogsaa i Norge foregik der store Begivenheder paa denne Tid, da Kong Harald ved sin Grusomhed overgik alle rasende Tyrankonger. Mange Kirker blev nedbrudt af ham, mange Kristne blev pint ihjel af ham[4]). Han var ganske vist en mægtig og for sine Sejre navnkundig Mand, der tidligere i Grækenland og Skythiens Egne havde udkæmpet mange Slag mod Barbarerne[5]). Men efter at han var kommet til sit Fædreland, levede han altid i Ufred og Krig; han var som et Lyn for Norden og en skæbnesvanger Ulykke[6]) for alle Danernes Øer. Denne var død for 60 Aar siden[7]), men aldeles ikke kunde gaa i Forraadnelse, Syndsforladelse og forvandlede det straks til Støv. Manden var nemlig i sin Tid blevet bandlyst af Ærkebisp Libentius for Sørøveri, saaledes som det aabenbaredes Adalward ved et Syn.

---

[1]) ca. 1060.

[2]) III c. 15.

[3]) ca. 1060—1066.

[4]) Adams Skildring er meget tendentiøs; Harald Haardraade har paadraget sig Adams Vrede, fordi han bekæmpede Hamburgerkirkens Indflydelse paa den norske Kirke.

[5]) Jvf. III c. 13.

[6]) Udtrykkene er en Efterklang af den romerske Digter Lucans Pharsalia X, 34 f.

[7]) I II c. 33, hvor den samme Historie er fortalt, er der Tale om et Tidsrum paa 70 Aar, hvilket ogsaa er rigtigt.

Mand plyndrede alle Slavernes Kystegne; han lagde Orkney-Øerne ind under sit Herredømme, og han udstrakte sit blodige Herredømme lige til Island[1]). Han herskede altsaa over mange Folkeslag, men af dem alle var han forhadt paa Grund af sin Havesyge og Grusomhed. Han hengav sig endog til Trolddomskunster, idet den usalige ikke agtede paa, at hans meget fromme Broder havde udryddet den Slags Uvæsen af Riget[2]) og kæmpet til sidste Blodsdraabe for Indførelsen af Kristendommens Lære. Om hans herlige Fortjenester vidner de Mirakler, som daglig sker ved Kongens Grav i Staden Trondhjem. Dem saa han godt, denne gudsforladte, men uden Anger skrabede Harald endog de Gaver og Skatte, som de troende i største Ærefrygt havde bragt sammen ved Broderens Grav, til sig med krum Haand og uddelte dem til
Schol. 68. Hirdmændene. Af disse Grunde sendte Ærkebispen, opfyldt af Nidkærhed for Herren, sine Udsendinge til Kongen og dadlede ham i et Brev for hans tyranniske Anmasselser, idet han særlig formanede ham med Hensyn til Gaverne, som ikke maatte gaa til Brug for Lægfolk, og med Hensyn til de Bisper, som han uretmæssig havde ladet indvie i Gallien og i England[3]) uden at spørge ham, af hvem de ifølge det apostolske Sædes Fuldmagt rettelig burde indvies. Ved denne Besked blev Tyrannen vred og opbragt og be-

Schol. 68. Kong Harald sendte fra den Dag sine Bisper til Gallien og tog ogsaa mange, der kom fra England, i sin Tjeneste. En af dem var Asgot, som Ærkebispen lod fængsle, da han var paa Tilbagevejen fra Apostlenes Stad, men som han lod drage bort igen med Gaver, da han havde modtaget Troskabsløfte af ham[4]).

---

[1]) Det er en Overdrivelse fra Adams Side.

[2]) Jvf. II c. 57.

[3]) Jvf. det i Schol. 69 citerede Pavebrev.

[4]) Jvf. IV c. 34.

faledę med Haan Ærkebispens Udsendinge at gaa bort, idet han raabte, at han ikke vidste, hvem der var Ærkebisp eller Magthaver i Norge uden Harald alene. Siden gjorde og sagde han ogsaa saare mange andre Ting, som varslede hans Hovmod nærforestaaende Fald[1]). Thi ogsaa Pave Alexander[2]) sendte straks et Brev til Kongen og befalede, at saavel han selv som Schol. 69. hans Bisper skulde vise det apostolske Sædes Stedfortræder den skyldige Underdanighed og Ærbødighed.

XVIII. Da Forholdene udviklede sig saaledes i Norge[3]), stræbte Ærkebispen ivrig efter at blive for-

Schol. 69. Bisp Alexander, Guds Tjeneres Tjener[4]), sender Harald, Nordmændenes Konge, sin Hilsen og apostolske Velsignelse. Eftersom I endnu er ubefæstet i Troen og paa en vis Maade halter i den kirkelige Tugt, bør vi, hvem den hele Kirkes Styrelse er betroet, hyppig opsøge jer med gudelige Formaninger. Men eftersom vi ingenlunde formaar at gøre dette personlig paa Grund af Vanskeligheden med de lange Veje, maa I vide, at vi udtrykkelig har overdraget alt dette til Ærkebisp Adalbert af Hamburg, vor Stedfortræder. Fornævnte ærværdige Ærkebisp, vor Udsending, har nu i sine Breve klaget til os over, at Bisperne i jeres Land enten ikke er blevet indviet eller for Penge er blevet meget daarligt indviet i England eller i Gallien tværtimod de romerske Privilegier, der er blevet givet hans Kirke og ham selv. Derfor formaner vi jer i Kraft af Apostlene Peter og Paulus' Myndighed til, at I og jeres Bisper maa vise fornævnte ærværdige Ærkebisp, der er vor Stedfortræder og optræder paa vore Vegne, den samme Underdanighed og Ærbødighed, som I bør vise det apostolske Sæde. O. s. v.

---

[1]) Harald faldt ved Stamford Bridge d. 25. September 1066 (jvf. III c. 52).

[2]) Alexander II, Pave 1061—73. Brevet, som anføres i Schol. 69, er enten fra 1061 eller 1065.

[3]) Adam tænker paa Haralds hamburgfjendtlige Kirkepolitik, saaledes som den udviklede sig allerede i Begyndelsen af hans Regering.

[4]) Denne ydmyge Titel førte Paverne siden Gregor I den Store (590—604).

sonet med Danerkongen, som han tidligere havde krænket i Anledning af Skilsmissen fra hans Søskendebarn[1]). Han vidste nemlig, at hvis han knyttede en saadan Mand til sig, vilde han lettere faa Lejlighed til det andet, han havde i Sinde. Den Gavmildhed, som han viste mod alle, bragte snart Formidling i Stand, og han kom saa til Slesvig[2]). Dér blev han let bekendt og forsonet med den hovmodige Konge, og han stræbte ved Gaver og Gæstebud efter at skaffe den ærkebiskoppelige Magt Forrangen for de kongelige Rigdomme. Til Slut blev der, som Skik er hos Barbarerne, til Forbundspagtens Bekræftelse afholdt et overdaadigt Gilde skiftevis hos Parterne 8 Dage i Træk. Der blev dér truffet Bestemmelse om mange kirkelige Anliggender; der blev dér holdt Raadslagning om de kristnes Fred og Hedningernes Omvendelse. Saa vendte Ærkebispen glad hjem og overtalte Kejseren til at indbyde Danerkongen til at komme til Sachsen, saa at de kunde sværge hinanden evigt Venskab[3]). Takket være dette Forbund høstede vor Kirke stor Vinding, og Sendelsen til de nordlige Folkeslag nød ved Kong Sueins Medvirkning stadig lykkelig Fremgang og Trivsel.

XIX. Men ogsaa hinsides Elben og i Slaverland blev vore Anliggender endnu røgtet med stort Held. Thi den ovenfor[4]) omtalte Gotskalk, der maa roses for sin Klogskab og Tapperhed, fik en Datter af Danerkongen til Hustru[5]) og underkuede Slaverne saa grundigt, at de frygtede ham ligesom en Konge, til-

[1]) Jvf. III c. 12.

[2]) Denne Sammenkomst maa have fundet Sted i Løbet af Aaret 1052 eller i Begyndelsen af 1053.

[3]) Sammenkomsten fandt Sted i Merseburg i Paasken 1053. Naar Adam skildrer Forbundet som et Venskab paa lige Fod, beror det vel paa, at han har Efterretningen derom fra Svend Estridsøn.

[4]) II c. 66 og c. 79.

[5]) Ifølge Saxo Grammaticus hed hun Siritha (Sigrid).

bød ham Skat og bad ham underdanigt om Fred. Under disse gunstige Tidsforhold havde vort Hamburg Fred, og Slavérland fyldtes med Præster og Kirker. Gotskalk, som var en from Mand, der frygtede Gud[1]), og ogsaa var en god Ven af Ærkebispen, ærede Hamburg som en Moder. Han plejede hyppigt at komme dertil for at indfri Løfter. I det nærmere Slaverland er der aldrig opstaaet en mægtigere eller saa ivrig Udbreder af den kristne Religion. Thi hvis et længere Liv var blevet ham beskaaret, havde det været hans Agt at tvinge alle Hedningerne til Kristendommen, og han fik ogsaa omvendt omtrent en Tredjedel af dem, der tidligere under hans Bedstefader [Mistiwoi] var gledet tilbage i Hedenskabet[2]).

XX. Alle de Slaverstammer, som hører ind under Hamburgerstiftet, ærede da under denne Fyrste ydmygt den kristne Tro, nemlig Wagrerne, Obodriterne, Reregerne og Polabingerne. Fremdeles Linogerne, Warnaberne, Chizzinerne og Circipanerne[3]) helt frem til Floden Pane, som vor Kirkes Dokumenter kalder Schol. 70. Peene. Disse Landskaber var allerede fulde af Kirker og Kirkerne fulde af Præster. Og Præsterne røgtede frit det, som Guds er. Deres Hjælper, Fyrst Gotskalk Schol. 71.

Schol. 70. I Floden Peenes Munding ligger en meget stor Stad, som hedder Demmin[4]); dér er Grænsen for Hamburgerstiftet[5]).

Schol. 71. Rygtet fortæller, at der paa den Tid kom to Munke fra Böhmens Bjærgskove til Staden Rethre. Da de dér aabent forkyndte Guds Ord, blev de paa Hedningernes Forsamling efter deres eget Ønske først forhørt under forskellige Pinsler og til Slut halshugget for Christi Skyld. Deres Navne er ganske vist Menneskene ubekendte, men de staar, som vi i Sandhed tror, skrevet i Himlen.

[1]) Ap. Gern. 10,2.

[2]) Jvf. II c. 42.

[3]) Alle disse Slaverstammer findes ogsaa opregnet II c. 21.

[4]) Jvf. II c. 22 (S. 84 med Note 4).

[5]) Jvf. II c. 21.

skal i den Grad have glødet af Iver for Religionen, at han hyppigt glemte sin Stand og i Kirken holdt en Formaningsprædiken til Menigheden, idet han i slaviske Ord ønskede at gøre det, som i hemmelighedsfulde Ord[1]) sagdes af Bisper og Præster, mere forstaaeligt. Tallet paa dem, der daglig omvendte sig, var uendeligt, saa at der maatte sendes Bud til alle Egne efter Præster. Dengang oprettedes der ogsaa i de enkelte Byer Klostersamfund af fromme Mænd, der levede kanonisk, endvidere af Munke og Nonner, saaledes som det bevidnes af dem, der har set de enkelte Samfund i Lübeck, Oldenburg, Lenzen, Ratzeburg og i andre Byer. Men i Mecklenburg, som er en navnkundig Stad hos Obodriterne, skal der have været tre Samfund af Guds Tjenere.

XXI. Ærkebispen glædede sig over den unge Plantning af Kirker og sendte dygtige Mænd blandt sine Bisper og Præster til Fyrsten, for at de kunde styrke de i Kristendommen endnu ubefæstede Folkeslag. I Oldenburg indsatte han efter Abhelins[2]) Død Munken Ezzo[3]). Johannes Scotus[4]) anbragte han i Mecklenburg. En vis Aristo[5]), der kom fra Jerusalem, bestemte han til at være i Ratzeburg[6]) og andre andetsteds. Naar han selv kom til Hamburg, indbød han desuden denne Fyrst Gotskalk til Underhandling; han opfordrede ham indstændigt til standhaftigt at tilende-

[1]) Nemlig paa Latin.

[2]) Jvf. II c. 72 med Note 3.

[3]) Jvf. Schol. 95. Katastrofen 1066 gjorde ham sikkert landflygtig; for den følgende Tids Vedkommende vides det bl. a. om ham, at han i 1074 døbte en Søn af Heinrich IV; han døde 1082.

[4]) Jvf. III c. 51 og 77.

[5]) Han er ikke nærmere bekendt; efter Navnet at dømme kunde han være af græsk Herkomst.

[6]) Oprettelsen af disse 3 Bispesæder, der maa ansættes til Slutningen af 1050erne, hænger sammen med Adalberts Planer om Oprettelsen af et Patriarkat for ham selv, se III c. 33.

bringe det Værk, han havde begyndt for Christi Skyld, og lovede ham, at han skulde faa Sejr ialt og tilsidst blive salig, hvis han led Modgang for Christi Navns Skyld; mange Belønninger var gemt til ham i Himlen for Hedningernes Omvendelse, mange Sejrskroner vilde han vinde for de enkeltes Frelse. Med de samme Ord og til den samme Nidkærhed opmuntrede Ærkebispen Danerkongen, som ofte kom til ham, naar han opholdt sig ved Ejderfloden, og som da nøjagtig mærkede sig og bevarede i Erindringen alt, hvad hin fremdrog af Skriften, med Undtagelse af at han ikke kunde overtales, hvad angaar Fraadseri og Kvinder Schol. 72 — disse Laster er hine Folkeslag medfødte —; i alle andre Forhold var han Ærkebispen lydig og føjelig.

XXII. Paa samme Tid tildrog der sig i Slaverland saare vigtige Begivenheder, som til Guds Ære ikke maa forties for Efterverdenen, eftersom Gud, hvem Hævnen hører til, aabenbarede sig herligt og bragte Gengældelse over de hovmodige[1]). Mens nemlig mange Winulerstammer er navnkundige for deres Tapperhed, er der kun fire, af hine kaldet Welzer, af os Leuti-

Schol. 72. Den højtberømte Danerkonge led blot af Umaadeholdenhed med Hensyn til Kvinder, hvilket dog efter min Mening ikke beroede paa hans egen fri Vilje, men paa Folkets Last. Straffen for denne Last udeblev ikke, thi en af hans Friller, Thore, dræbte hans retmæssige Dronning, Gude, ved Gift[2]). Og da Kong Suein sendte Thores Søn ved Navn Magnus til Rom for dér at blive indviet til Konge[3]), døde den usalige unge Mand paa Vejen[4]) og den ugudelige Moder fik ingen anden Søn efter ham.

---

[1]) Jvf. Psalme 94,1-2.

[2]) Jvf. Schol. 66 med Note 7.

[3]) Det har aabenbart været Svends Tanke at skaffe den danske Kongemagt forøget Anseelse ved Pavens Salving.

[4]) At Svend Estridsøn havde en Frillesøn, der døde paa en Rejse til Rom, fortælles ogsaa i Knytlingesaga (c. 23), hvor han dog kaldes Knud.

cier[1]), som kæmper indbyrdes om Forrangen og Magten. Det er nemlig Chizzinerne og Circipanerne, som bor paa denne Side Peenefloden, og Tholosanterne og Rethererne, som bor paa den anden Side Peene[2]). Da Striden førte til Krig[3]), blev Tholosanterne og Rethererne alligevel overvundet af Circipanerne, skønt de havde Chizzinerne til Hjælp. Kampen blev atter fornyet, og Rethererne blev oprevet. De forsøgte for tredje Gang, men Circipanerne gik af med Sejren. Saa kaldte de besejrede Fyrst Gotskalk, Hertug Bernhard og Danerkongen til Hjælp og førte dem mod Fjenderne; i 7 Uger maatte de af egne Midler underholde de 3 Herskeres vældige Hær, da Circipanerne gjorde mandig Modstand. Mange Tusind Hedninger blev fældet paa begge Sider, flere blev ført i Fangenskab. Omsider tilbød Circipanerne Herskerne 15000 Talenter[4]) og opnaaede Fred. Vore vendte hjem med Sejr, men om Kristendommen var der ikke Tale; Sejrherrerne tænkte kun paa Bytte. Saaledes er Tapperheden hos Circipanerne, der hører til Hamburgerbispedømmet. Det er en fornem Mand fra Nordalbingien, der har fortalt mig, at dette og andet virkelig er gaaet saaledes til.

XXIII. Af den meget sandfærdige Danerkonge har jeg ogsaa engang, da han i en Samtale kom ind paa disse Begivenheder, hørt, at Slaverstammerne uden Tvivl forlængst let havde kunnet omvendes til Kristendommen, hvis ikke Sachsernes Havesyge havde hindret det[5]): »Deres Hu«, sagde han, »staar mere til at kræve Skat end til at omvende Hedninger«. De agter ikke

[1]) Jvf. Schol. 16.

[2]) Om de 4 Stammer se II c. 21 (S. 82 med Note 2—5).

[3]) Krigen kan ikke tidsfæstes helt bestemt, men den falder i hvert Fald før Hertug Bernhard II.s Død 1059, maaske i 1057. Enkelte Tilføjelser til Adams Beretning findes i Helmolds »Slaverkrønike« (I c. 21).

[4]) D. v.s. Mark.

[5]) Jvf. II c. 71.

paa, hvor stor en Fare de løber ved deres Begærlighed, de usalige, som først ved Havesyge forstyrrede Kristendommen i Slaverland, dernæst ved Grusomhed tvang de underkuede til at gøre Oprør[1]) og nu for blot at kræve Penge ind lader haant om deres Frelse, som gerne vil tro. Ved Guds retfærdige Dom ser vi os da overgaaet i Magt af dem, der med Guds Vilje er blevet forhærdet netop i den Hensigt, at de skal Schol. 73 svinge Svøben over vor Uretfærdighed. Thi sandelig, ligesom vi ser os overvundne af Fjenderne, naar vi synder, saaledes vil vi blive Sejrherrer over Fjenderne, naar vi omvender os. Hvis vi blot fordrede Troen af dem, vilde baade hine nu være frelste og vi sikkert være i Fred.

XXIV. Mens det gik saaledes i det fremmede med Sendelsen til Hedningerne takket være vor Kirkes Virksomhed, sørgede Hr. Ærkebisp Adalbert, der endnu blot var opfyldt af gode Hensigter, aarvaagent og ivrigt for, at ikke Hyrdeembedet ved nogen Forsømmelighed fra hans Side skulde blive forringet, nemlig med Hensyn til den Omsorg for alle Kirker, som Apostlen roser sig af[2]). Den baade hjemme og ude berømte Mand optraadte derfor saaledes, at han, der var de Riges Ligemand og Stormændenes Overmand, ligesaafuldt stræbte efter at være de forældreløses Fader og Enkernes Dommer[3]), og han drog i den Grad Omsorg for alting, at han var rede til at sørge paa

Schol. 73. Thi Skriften[4]) siger til Pharao: Netop derfor har jeg ladet dig fremstaa, for at jeg kunde vise min Magt paa dig, og for at mit Navn skulde prises hos Folkene. Saa forbarmer han sig da over den, som han vil, men forhærder den, som han vil[5]).

[1]) Jvf. II c. 42.
[2]) 2. Kor. 11,28.
[3]) Psalme 68,6.
[4]) 2. Moseb 9,16.
[5]) Romerbr. 9,17-18.

det omhyggeligste for selv de ringestes Tarv. Da han tynget af jordiske Forretninger snart maatte sløves selv over for aandelige Anliggender, var Sendelsen til Hedningerne det eneste, som han vedblev at røgte usvækket og uden Klage og saadan, som baade Tiderne og Menneskenes Sæder gerne skulde have ham. Saa venlig, saa gavmild, saa gæstfri, saa ivrig baade efter guddommelig og menneskelig Hæder var han, at det uanselige Bremen takket være hans Dygtighed blev berømt som selve Rom og søgtes ydmygt fra alle Kanter af Verden, især af alle Nordens Folkeslag. Blandt dem kom de fjærntboende Islændinge[1]), Grønlændere og Udsendinge fra Orkneyøerne[2]) og bad om, at han vilde sende Prædikanter derhen; det gjorde han ogsaa.

XXV. Paa de Tider vandrede Wal, Bisp hos Danerne[3]), bort fra denne Verden[4]). Hans Stift delte Kong Suein i 4 Bispedømmer og indsatte med Ærkebispens Samtykke en af sine Bisper i hvert af dem. Dengang sendte vor Ærkebisp ogsaa Arbejdere til Herrens Høst[5]) afsted til Sverige og Norge og Øerne i Havet. Om Indvielsen af hver enkelt af dem skal der blive talt udførligere henimod Slutningen[6]).

XXVI. Ærkebispen drog saaledes den mest omhyggelige Omsorg for hele sit Stift, men først og fremmest satte han dog Pris paa Moderbyen Hamburg, som han kaldte Folkenes frugtbare Moder, der burde æres med al mulig Fromhed og Opmærksomhed, og han erklærede, at man burde yde den des større Trøst, jo større Ulykke og jo mere nærgaaende

---

[1]) Jvf. IV c. 36.

[2]) Jvf. IV c. 35.

[3]) Nemlig i Ribe, jvf. II c. 72.

[4]) Wals Død og Delingen af hans Stift falder henved Aar 1060.

[5]) Matth. 9,38.

[6]) Nemlig i IV c. 2.

Efterstræbelser og langvarigt Angreb fra Hedningernes Side den blev hjemsøgt af[1]). Ofte havde han tænkt paa at befæste og tillige forskønne sit Hamburger Statholderdømme, og da han nu havde faaet fredelige Forhold, paabegyndte han et nyttigt Befæstningsværk imod Barbarernes Indfald, saa at baade Nordalbingernes Folk og Kirke deri kunde finde et varigt Værn. Da nu Stormarernes Landskab, hvori Hamburg ligger[2]), som Helhed sænker sig i en flad Slette, er der paa den Kant, hvor det støder op til Slaverne, hverken noget Bjærg eller nogen Flod imellem, som kan yde Beboerne Værn, mens der overalt strækker sig Skove; beskyttede af Smuthullerne i disse overrumpler Fjenderne undertiden pludselig vore Folk med uventede Udfald og enten dræber de saa vore Folk, der følte sig trygge og tænkte paa alt andet, eller ogsaa fører de dem bort som Fanger, hvad der er værre end Døden. Det eneste Bjærg, der er i det Landskab, hæver sig nær ved Elben og strækker sig med en lang Rygning mod Vest; det kalder Indbyggerne Sollenberg[3]). Da Ærkebispen mente, at det var Schol. 74. egnet til at befæstes med en Borg, som kunde være til Værn for Befolkningen, lod han straks den Skov, som dækkede Bjærgets Top, fælde og Stedet rydde.

Schol. 74. Dér skrinlagde han Hovedet af den hellige Secundus, der skal have været en af Officererne ved Thebæernes Legion[4]). Hans Relikvier fik Ærkebispen i Italien som Gave fra en Bisp af Turin[5]).

---

[1]) Adalberts Udtalelser har Adam vist hentet fra et nu tabt Dokument.

[2]) Jvf. II c. 17.

[3]) Süllberg, jvf. III c. 9.

[4]) Den thebæiske Legion er Navnet paa en Legion af kristne Soldater fra Thebais i Ægypten, som Kejser Maximianus efter Legenden skal have tilføjet Martyrdøden ved Agaunum i Schweiz 286. da de nægtede at gaa mod de kristne Galler.

[5]) Vist Bisp Cunibert af Turin (1046—ca. 1082).

Med mange Omkostninger og meget Slid for Menneskene fik han da sit Ønske opfyldt og det utilgængelige Bjærg gjort beboeligt. Dér oprettede han et Provsti[1]) og besluttede han at indrette et Samfund af Guds Tjenere, som dog snart forvandlede sig til en Røverbande. Thi ud fra den Borg begyndte nogle af vore egne Landsmænd at udplyndre og forfølge Befolkningen rundt omkring, som de var sat til at forsvare. Derfor blev dette Sted siden nedbrudt ved et Oprør blandt Landets Beboere, men Nordalbingerfolket blev lyst i Band. Vi har erfaret, at dette skete Hertugen[2]) til Behag, da han som sædvanlig var misundelig over Kirkens heldige Virksomhed.

XXVII. Thi ogsaa Hertugen opgav paa den Tid den gamle Borg i Hamburg og grundlagde til Værn for sig og sine Folk en ny Fæstning[3]) mellem Floden Elben og den Bæk, som kaldes Alster. Saa satte de da naturligt nok Skel imellem sig baade med Hensyn til Sindelag og Bopæl, idet Hertugen opholdt sig i den nye By, Ærkebispen i den gamle. Ærkebispen elskede virkelig ligesom alle sine Forgængere dette Sted, fordi det var Moderbyen for alle de nordiske Folkeslag og Hovedbyen i hans Stift. Saalænge der endnu var Fred hinsides Elben, ønskede han derfor at fejre næsten alle Paaske-, Pinse- og ligeledes Guds Moders Højtider[4]) dér og samlede dertil fra de enkelte Klostersamfund et meget stort Antal Klerke, navnlig saadanne, som ved deres Røsts Velklang kunde stemme Menighederne til Mildhed. Og da han dengang kunde glæde sig over en fuldtallig Skare Klerke, befalede

[1]) Grundlæggelsen af dette Provsti maa være foregaaet ca. 1060.

[2]) Adam tænker vist paa Hertug Bernhard II, der dog var død d. 29. Juni 1059.

[3]) Pladsen omkring Nikolaik. che i Hamburg hed Neueburg endnu i Midten af d. 19. Aarh.

[4]) Hovedfesten blandt Mariefesterne er Mariæ Himmelfartsdag d. 15. August.

han, at alle de gudstjenestelige Handlinger skulde forrettes med stor Ærbødighed og ogsaa ydre Pragt. Denne Pragt forfaldt han nemlig selv til i den Grad, at han ikke mere vilde forrette Kirkens Gudstjeneste paa latinsk Vis, men støttet til en eller anden romersk eller græsk Skik[1]) lod han 12 Officier[2]) afsynge i Forbindelse med 3 Messer[3]), som han selv deltog i. Han higede efter alt storslaaet, alt vidunderligt, alt pragt- Schol. 75.
fuldt i, hvad der angaar Gud og Mennesker; han skal derfor have frydet sig over Røgelseduft, Lysenes Straaleglans og højttonende Tordenstemmer. Alt det uddrog han af sin Læsning af det Sted i Det gamle Testamente, hvor Herren aabenbarede sig i al sin Herlighed paa Sinai Bjærg[4]). Han plejede ogsaa at gøre mange andre Ting, der forekom vor Tids Mennesker og dem, der ikke kendte Skriften, usædvanlige; men han foretog dog ikke noget paa egen Haand uden Hjemmel [i Skriften], idet han nemlig allerede dengang tænkte paa at hæve sin Kirke op over de andre i Rigdom og Hæder, hvis han blot kunde faa Paven og Kejseren til at stille sig imødekommende over for sin Plan. Derfor havde han ogsaa travlt med at vinde dem [for sig] paa alle Maader.

XXVIII. Paa den Tid grundlagde Kejser Henrik

Schol. 75. »Det er vanskeligt at undgaa, at den, der lever rosværdigt, bliver daaret af Menneskenes Ros«. Pave Leo[5]).

---

[1]) Om Adalberts Interesse for græske Skikke tales der nærmere i III c. 32 (Slutn.).

[2]) d. v. s. Tidebønner; af disse synges sædvanlig ved Højmesse Prim og Terts før, Sext og Non efter Messen.

[3]) Ifølge den romerske Gudstjenesteordning læstes der ellers sædvanlig kun een Messe paa een Dag, og dette blev ogsaa fastslaaet som Regel paa flere Synoder i d. 13. Aarh.; endnu afholdes der dog i den katolske Kirke 3 Messer Julenat og Allesjælesdag.

[4]) 2. Moseb. 19,16 ff.

[5]) Leo I, Pave 440—61.

Goslar i Sachsen[1]) med Anvendelse af Rigets umaadelige Rigdomme; han skabte den, som man siger, af en lille Mølle eller Jægerhytte og udviklede den heldigt og hurtigt til den store By, man nu kan se. Dér byggede han ogsaa et Palads til sig selv[2]) og oprettede han 2 Klostersamfund for den almægtige Gud[3]), hvoraf han gav vor Ærkebisp det ene[4]) at styre og forvalte, fordi han var hans uadskillelige Ledsager og Medhjælper i alle Ting. Dengang blev der ogsaa givet ham Udsigt til at erhverve eller faa Grevskaber, Abbedier og Godser, som vi siden til stor Fare for Kirken har købt, som f. Eks. Klostrene i Lorsch og Korvey[5]), Bernhards[6]) og Ekberts[7]) Grevskaber og Godserne Sinzig[8]), Plisna[9]), Groningen[10]), Duisburg[11])

[1]) Byen skal være blevet grundlagt allerede af Kejser Heinrich I 922, men da Heinrich III opholdt sig saa meget i den og viste den saa stor Bevaagenhed, er han for Adam kommet til at staa som Byens egentlige Grundlægger.

[2]) Det af Kejser Heinrich III opførte Palads brændte allerede 1065; i 1132 blev det genopbygget, men brændte atter 1290 og er siden undergaaet mange Ombygninger.

[3]) Det ene var St. Simon og Judas' Stift, der kan følges tilbage til 1047, og hvis Kirke indviedes 1050; det andet var St. Peters Stift.

[4]) Vel St. Peters Stift.

[5]) Adalbert erhvervede først 1065 de sachsiske Klostre Lorsch og Korvey, jvf. III c. 45.

[6]) Greve af Werl; hans Grevskab Emsgau erhvervede Adalbert 1063, jvf. III c. 46.

[7]) Ekbert I, Greve af Braunschweig og 1067 tillige Markgreve af Meissen, d. 1068; han maa have bemægtiget sig det Grevskab i Frisland, som Hertug Gottfrid havde ejet, og som Adalbert i 1047 havde faaet Expectance paa (jvf. III c. 8); først i 1057 erhvervede Adalbert dette Grevskab i Fivelgau og Hunesgau (jvf. III c. 46).

[8]) I Rhinprovinsen; Adalbert erhvervede Godset 1065.

[9]) Gau Plisina, Pleisse-Gau i Sachsen(?); det nøjagtige Tidspunkt for Erhvervelsen af dette Gods er ukendt, vel ca. 1065.

[10]) I Holland; vel ogsaa erhvervet ca. 1065.

[11]) NV. for Düsseldorf; Adalbert erhvervede dette Gods 1065; den faktiske Overtagelse af de nævnte Godser fandt maaske først Sted lidt senere, jvf. III c. 59.

og Lesum[1]). Da Ærkebispen var kommet i Besiddelse af dem, hvad der allerede var en tvivlsom Historie, troede han; at han, som det saa træffende siges om Xerxes[2]), kunde gaa paa Vandet og sejle paa Landjorden, kort sagt, at han let kunde sætte alt det igennem, som han havde i Sinde.

XXIX. Især støttede han sig til den gunstige Omstændighed, at den mægtige Pave Leo[3]) kom til Tyskland for at rette Kirkens Mangler; om ham vidste han nemlig, at han for gammelt Venskabs Skyld[4]) ikke vilde nægte ham noget, som ellers med Rette maatte tilstaas nogen.

XXX. Dengang afholdtes hint almindelige Kirkemøde i Mainz[5]) under Forsæde af den Herre Paven og Kejser Henrik og i Nærværelse af Bisperne Bardo af Mainz[6]), Eberhard af Trier[7]), Hermann af Köln[8]), Adalbert af Hamburg, Engelhard af Magdeburg[9]) og Provinsernes øvrige Bisper. Paa dette Kirkemøde rensede en vis Bisp Sibico af Speier[10]), mod hvem der rettedes Beskyldning for Hor, sig ved Nadverprøven[11]). Desuden bestemtes der sammesteds mange Ting til Kirkens Tarv; fremfor alt blev den kætterske Simoni[12]) og de skamløse Præsteægteskaber for bestandig for-

[1]) Lesum erhvervede Adalbert 1063.

[2]) Nemlig af Cicero i hans Værk »Om det højeste Gode og Onde« (De finibus bonorum et malorum II § 112).

[3]) Leo IX, Pave 1049—54.

[4]) Det Venskab vides der ellers ikke noget om.

[5]) Oktober 1049.

[6]) Ærkebisp 1031—51.

[7]) Ærkebisp 1047—66.

[8]) Hermann II, Ærkebisp af Köln 1036—56.

[9]) Engelhard blev først Ærkebisp i Magdeburg 1052, saa det var hans Forgænger Hunfrid († 28/3 1051), der repræsenterede Magdeburg paa Synoden i Mainz.

[10]) Sibicho eller Sigibodo, Bisp af Speier 1039—54.

[11]) En Gudsdom, der bestod i, at den anklagede nød Hostien i Kirken.

[12]) Om Simoni se S. 110 Note 8.

dømt ved Kirkemødedeltagernes egenhændige Underskrift[1]). Dette fortiede vor Ærkebisp bevislig ikke,
Schol. 76. da han kom hjem. Med Hensyn til Kvinderne fastsatte han den samme Regel, som hans mindeværdige Forgænger Alebrand[2]) og før ham Libentius[3]) begyndte at indføre, nemlig at de skulde udelukkes af Synagogen[4]) og Staden, for at ikke Frillerne ved deres forførende Nærhed skulde krænke kyske Blikke. Dette Kirkemøde fandt Sted i det Herrens Aar 1051[5]); det var Ærkebispens 7ende Aar; dengang blev ogsaa Korets Højalter indviet til Guds Moders Ære[6]).

XXXI. Dette Kirkemøde har jeg omtalt af den Grund, at Hr. Adalbert paa den Tid, da saa berømte Mænd fandtes i Kirken, takket være sin Klogskab og Dygtighed overgik dem næsten alle. Saa højtskattet var han hos Paven, saa agtet hos Kejseren, at der intet foretoges med Hensyn til Statens Sager uden hans Raad. Selv dér, hvor en Klerk ikke har sin Plads, endog under Krigsforberedelser vilde Kejseren

Schol. 76. Ofte har vi hørt vor fromme Ærkebisp Adalbert sige, naar han formanede sine Klerke til at vise Afholdenhed: »Jeg formaner jer til«, sagde han, »ja, fordrer og forlanger, at I frigør jer for Kvindernes fordærvelige Lænker, eller, hvis I ikke kan tvinge jer til det, hvilket kun de fuldkomne kan, at I saa i alt Fald i Ærbarhed bevarer Ægteskabets Baand, i Overensstemmelse med det Ord, der siger: »Om end ikke kysk, saa dog klogt«[7]).

[1]) Udtrykket kunde tyde paa, at Adam har set og benyttet selve Kirkemødebeslutningen.

[2]) se Schol. 53.

[3]) se Schol. 42.

[4]) Jvf. Johs. 9,22.

[5]) Urigtigt; Kirkemødet fandt Sted Oktober 1049; til dette Aar og ikke til 1051 passer Ansættelsen af Kirkemødet til Adalberts 7ende Aar.

[6]) Se III c. 4.

[7]) Ordet findes ogsaa anført i den af Salimbene, en Franciscanermunk i Parma i d. 13. Aarh., forfattede Krønike, men dets Oprindelse kendes ikke.

ikke undvære denne Mand, hvis uovertræffelige Raad han ofte havde gjort Brug af ved Undertvingelsen af sine Fjender. Det fik den meget snedige Bonifacius, Hertug i Italien[1]), at føle, og ligeledes Gottfrid[2]), Otto[3]), Balduin[4]) og de øvrige, som fyldte Riget med Uroligheder og tydelig nok svækkede Kejseren ved deres hæftige Rivaliseren; da de omsider blev ydmyget, roste de sig af, at de kun var blevet knækket ved Adalberts Klogskab.

XXXII. Hvad skal jeg fortælle om de barbariske Folkeslag, Ungarerne[5]), Danerne[6]), Slaverne[7]) eller blot Normannerne[8]); dem havde Kejseren oftere under-

[1]) Markgrev Bonifacius III, Hertug af Tuscien 1027—52. Adam sigter formentlig til, at Bonifacius i 1048 blev tvunget til at opgive sit Forsøg paa at hindre den af Kejseren udnævnte Pave, Damasus II, i at komme i Besiddelse af Pavestolen.

[2]) Hertug af Øvre-Lothringen 1044—47; Gottfrid gjorde Oprør 1044 mod Kejseren, fordi denne ikke vilde forlene ham ogsaa med Nedre-Lothringen, men blev underkuet og fængslet 1045; Aaret efter blev han benaadet, men da han atter gjorde Oprør 1047, blev han afsat fra Hertugdømmet.

[3]) Adam mener vist Otto von Nordheim, Hertug af Bayern 1061—70 (d. 1073); han deltog i Sammensværgelsen mod Heinrich IV 1062 og blev derfor 1070 anklaget for Højforræderi og afsat fra sit Hertugdømme; han satte sig til Modværge, men blev underkuet 1071 (jvf. III c. 60).

[4]) Balduin V, Markgreve af Flandern 1035—67; han støttede Gottfrid af Øvre-Lothringen under dennes Oprør mod Kejseren 1047 og laa derefter selv i Krig med Kejser Heinrich III, og først efter dennes Død kom det til Forlig i December 1056.

[5]) Om Adalberts Deltagelse i Krigen med Ungarn 1063 jvf. III c. 43.

[6]) Om Forholdet til Svend Estridsøn jvf. III c. 18.

[7]) Om Krigen med Slaverne 1045 jvf. III c. 6.

[8]) Normannerhertugerne i Syditalien var ganske vist 1047 blevet Kejserens direkte Vasaller, men ellers var der ikke Tale om nogen Afhængighed; da de udvidede deres Magt ved Erobringer i Calabrien, gjorde Kejseren under sit Italienstog 1055 Tilnærmelser til deres Fjender, den græske Kejser og Langobarderfyrsterne med et Tog mod Normannerne for Øje, men Krigen blev ikke til noget. Adams Udtryk er stærkt overdrevne.

tvunget med Kløgt end ved Krig, idet han ved vor Ærkebisps Formaning lærte det herlige Forbillede at kende »Skaansel at yde besejrede Folk, men bekrige de stolte«[1]). Til Fuldstændiggørelse af vor Lykke kom nu det til, at den meget tapre græske Kejser Monomachus[2]) og den frankiske Kejser[3]) sendte Gaver til vor Kejser og lykønskede Ærkebispen til hans Klogskab, Troskab og kloge og heldige Ledelse af Forholdene. Saa svarede han Kejseren i Konstantinopel i et Brev, hvori han blandt andet pralede med, at han nedstammede fra en græsk Slægt, idet Theophano og den meget tapre Otto[4]) var hans Slægts Stamfædre; det var derfor ikke underligt, om han elskede Grækerne, som han gerne vilde efterligne endog i Dragt og Sæder; det gjorde han ogsaa. Lignende Svar sendte han til Kongen af Frankrig og til andre.

XXXIII. Ærkebispen blev nu meget overmodig paa Grund af dette sit Held, og da han saa, at Paven og Kejseren var gunstig stemte over for hans Ønske, arbejdede han med stor Iver[5]) paa at oprette et Patriarkat i Hamburg. Denne Plan var han oprindelig ført ind paa af den tvingende Omstændighed, at Danerkongen ønskede, at der maatte blive oprettet et Ærkebispedømme i hans Rige nu, da Kristendommen var blevet udbredt lige til Jordens Grænser. At dette skulde gennemføres, var iøvrigt næsten bestemt ved det apostolske Sædes Tilladelse i Overens-

---

[1]) Vergils Aeneis VI 854.

[2]) Kejser Konstantin IX Monomachos 1042—54.

[3]) Henri I 1031—60.

[4]) Kejser Otto II, der i 972 blev gift med den byzantinske Prinsesse Theophano. Rigtigheden af Adalberts Paastand lader sig ikke kontrolere.

[5]) Dette Udtryk passer bedst paa det sidste Afsnit af Adalberts Patriarkatsbestræbelser (i Aarene 1069—72), jvf. III c. 59 (Slutn.).

stemmelse med de kanoniske Dekreter[1]); der ventedes kun paa vor Ærkebisps Samtykke. Han lovede, omend nødig, at give sit Samtykke til Sagens Gennemførelse, hvis Patriarkværdigheden maatte blive ham og hans Kirke indrømmet ved pavelige Breve[2]). Under dette Patriarkat agtede han at lægge 12 Bispedømmer[3]), som han vilde udskille af sit eget Stift, foruden de Lydbisper, som vor Kirke har under sig i Danmark og hos de øvrige Folkeslag, saaledes at det første skulde være i Pahlen[4]) ved Floden Ejderen, det andet i Heiligenstedten[5]), det tredje i Ratzeburg[6]), det fjerde i Oldenburg, det femte i Mecklenburg, det sjette i Stade[7]), det syvende i Lesum[8]), det ottende i Wildeshausen[9]), det niende i Bremen, det tiende i Verden[10]), det elvte i Ramelsloh[11]) og det tolvte i Frisland. Thi mere end een Gang pralede han med, at han let kunde opnaa Bispedømmet i Verden.

XXXIV. Mens Forhandlingerne paa begge Sider

---

[1]) Nemlig de saakaldte Pseudo-Isidorianske Dekretaler (et Falskneri fra Midten af d. 9. Aarh.).

[2]) Her er der Tale om det første Afsnit i Adalberts Patriarkatsplaner (i Aarene 1050—54).

[3]) Ifølge de Pseudo-Isidorianske Dekretaler var 12 (eller i hvert Fald 10 eller 11) Lydbisper en af Forudsætningerne for Patriarkatet.

[4]) Landsby i Nordditmarsken ved Ejderen; mærkeligt lyder det, at en Landsby, der end ikke nogensinde har haft en selvstændig Sognekirke, skulde have været udset til Bispesæde, og maaske foreligger der en Skrivefejl.

[5]) I Holsten, Vest for Itzehoe.

[6]) I Lauenburg.

[7]) Jvf. S. 96 med Note 2.

[8]) Jvf. S. 97 med Note 1.

[9]) Jvf. S. 87 med Note 1.

[10]) Af Adams Udtryk i III c. 59 (Slutn.) kan man slutte, at i hvert Fald Inddragelsen af Bispedømmet i Verden har tilhørt det senere Afsnit af Patriarkatsplanerne.

[11]) Se Schol. 33.

blev trukket i Langdrag, vandrede imidlertid Pave Leo heden[1]), og samme Aar gik ogsaa den meget tapre Kejser Henrik bort[2]). Deres Bortgang fandt Sted i Ærkebispens 12te Aar[3]); ved deres Død bragtes der ikke blot Forstyrrelse i Kirken, men ogsaa Staten saa det ud til at skulle være ude med[4]). Fra den Tid af styrtede nemlig alle Ulykker ned over vor Kirke, idet vor Hyrde kun var optaget af Hoffets Sager. Efterfølgeren ved Rigets Ror var, til stor Skade for Riget, en Kvinde med en Dreng[5]). Thi Fyrsterne, som harmedes over at skulle holdes i Ave ved en Kvindes Myndighed eller styres efter et Barns Bud, tilegnede sig først i Fællesskab deres tidligere Frihed for at gøre Vassaltjeneste, dernæst begyndte de Trætte indbyrdes om, hvem af dem der maatte synes at være den største[6]); til Slut greb de frækt til Vaaben og søgte at afsætte deres Herre og Konge[7]). Men alt dette kan man bedre se med egne Øjne end beskrive med Pennen.

Da Oprørene omsider var blevet bragt til Ro, blev Ærkebisperne Adalbert og Anno[8]) udnævnt til Rigsforstandere[9]), og af deres Raad afhang derpaa hele

---

[1]) Pave Leo IX døde d. 19. April 1054.

[2]) Urigtigt; Kejser Heinrich III døde først d. 5. Oktober 1056.

[3]) Ogsaa urigtigt; Leos Død faldt i Adalberts 11te Aar og Heinrichs i hans 14de Aar.

[4]) Udtrykkene er stærkt overdrevne; Adam bedømmer Situationen eensidigt ud fra Hamburgerkirkens Standpunkt; men rigtigt er det, at Formynderregeringen efter Heinrich III.s Død var svag, og at der herskede temmelig stor Uro og Uorden i Riget.

[5]) Enkedronning Agnes og Heinrich IV (f. d. 11. November 1050).

[6]) Jvf. Luk. 22,24.

[7]) April 1062 bortførte en Sammensværgelse, hvis Hovedmand Anno var, den unge Konge til Köln, hvorefter Dronning Agnes trak sig tilbage fra Regeringen.

[8]) Ærkebisp af Köln 1056—75.

[9]) Adalberts Indtræden i Regeringen kan ansættes til Juni 1063.

Styrelsen. Vel var de begge kloge Mænd og energiske til at forvalte Staten, men den ene overgik dog øjensynlig den anden langt ved sit Held eller sin Virksomhed. [Derfor varede det skrømtede Venskab mellem Bisperne kun kort Tid, og skønt begges Tale tilsyneladende lød fredelig, førte de dog i Hjærtet Krig indbyrdes med dødeligt Had. Bremerbispen førte dog den retfærdigste Sag, saasom han var tilbøjeligst til Barmhjærtighed og hævdede, at man skulde bevare Troskaben mod sin Herre Kongen indtil Døden. Kölneren derimod, der var en Mand af haard Karakter, blev endog beskyldt for Troskabsbrud over for Kongen; desuden var han altid Midtpunktet i alle de Sammensværgelser, der dannedes paa hans Tid.].

XXXV. Thi Kölneren, som man beskyldte for Havesyge, anvendte alt, hvad han kunde skrabe sammen hjemme og ved Hoffet, til sin egen Kirkes Pryd. Skønt den i Forvejen var stor, gjorde han den saa mægtig, at den ikke længere lod sig sammenligne med nogen af alle de Kirker, der er i Riget. Han ophøjede ogsaa sine Slægtninge, Venner og Kapellaner og overøste dem alle med de højeste Æresposter, for at de saa igen kunde hjælpe andre og svagere. De vigtigste blandt dem var Ærkebispens kødelige Broder, Wezel af Magdeburg[1]), og deres Nevø, Bisp Burkard af Halberstadt[2]). Ligervis Kuno[3]), der

[1]) Efter Ærkebisp Engelhards Død havde Kannikerne valgt deres Domprovst, Friedrich, men Anno satte igennem, at Investituren blev ham nægtet af Hoffet, og fik i Stedet sin egen Broder Wezel (eller Werner) udnævnt til Ærkebisp af Magdeburg (1063—77).

[2]) Først Provst i Goslar, derefter Bisp af Halberstadt 1059—88.

[3]) Kuno eller Konrad; ligeledes en Nevø til Anno og Provst i Köln; i 1066 udpegede Anno ham til Ærkebisp i Trier, fik Kejseren til at overdrage ham Stav og Ring og lod ham indvi; Valget, der var foretaget uden om Domkapitlet i Trier, vakte en saadan Ophidselse i Byen, at Indbyggerne overfaldt Kuno, da han nærmede sig Byen; efter knap 2 Ugers Fangenskab blev han dræbt.

var udvalgt til Bisp i Trier, men kronedes med Martyriet ved Gejstlighedens Had, førend han var blevet indsat. Endvidere Eilbert af Minden[1]) og Wilhelm af Utrecht[2]); desuden blev i Italien Bisperne af Aquileia[3]) og Parma[4]) og andre, som det vilde blive for vidtløftigt at opregne, ophøjet ved Annos Protektion og Bevaagenhed; de kappedes saa til Gengæld om at være deres Velynder til Hjælp og Hæder i hans Foretagender. Vi har erfaret, at denne Mand har udrettet meget udmærket i kirkelige og timelige Forhold[5]).

XXXVI. Vor Ærkebisp derimod, som kun kæmpede for Anseelse og jordisk Ære, holdt det for uværdigt at ophøje nogen af sine egne Folk, skønt han havde knyttet mange trængende til sin Tjeneste, for han mente, at det var [ligesom] en Vanære for ham, hvis enten Kongen eller nogen af Stormændene øvede Velgerninger mod hans Folk, »som jeg selv«, sagde han, »lige saa godt eller bedre kan belønne«. Derfor naaede kun meget faa af hans Folk med hans Samtykke frem til Bispeværdigheden; derimod blev mange, hvis de blot havde Ordet i deres Magt eller var snilde i Tjenesten, overvældet med umaadelige Rigdomme. Deraf kom det, at han for at vinde denne Verdens Ære optog Folk af vidt forskellig Art og forfarne i mange-

---

[1]) Egilbert var oprindelig Kannik i Bamberg, men blev 1055 Bisp af Minden (d. 1080); Anno var paa det Tidspunkt kun Provst i Goslar, men næppe uden Indflydelse. Egilbert havde været Annos Lærer.

[2]) Wilhelm var Bisp i Utrecht 1054—76.

[3]) Vist Bisp Ravenger, der synes at være blevet valgt til Bisp i Aquileia 1063.

[4]) 1072 skaffede Anno en Gejstlig fra Köln, Eberhard, Bispedømmet i Parma.

[5]) Anno roses f. Eks. stærkt i de af Munken Lambert fra Hersfeld (Slutn. af d. 11. Aarh.) forfattede Aarbøger (Annales) og ganske ukritisk i det ret værdiløse »Den hellige Annos Levned« (Vita S. Annonis), der væsentlig bygger paa Lambert.

haande Kunster, men især Smigrere i sin Fortrolig- Schol. 77.
hed. Denne besværlige Mængde slæbte han med sig ved Hoffet og i Bispedømmet og overalt, hvorhen han rejste, idet han forsikrede, at han ikke blot ikke følte sig besværet af den talrige Mængde Ledsagere, men endog glædede sig højlig over den. De Penge, som han fik af sine Folk og af sine Venner eller ogsaa af dem, der kom ved Hoffet eller var Straf skyldige for Brøde mod Kongemagten[1]), de Penge, siger jeg, strøede han, skønt det var meget store Beløb, straks ud til ildeberygtede Personer og Gøglere, Læger, Skuespillere og andre af den Slags[2]). Ikke videre kløgtigt regnede han nemlig med, at han ved saadanne Personers Yndest vilde opnaa, at han alene vilde vække Behag ved Hoffet eller vilde blive Hushovmester over dem alle, og at han paa den Maade kunde sætte igennem, hvad han havde i Sinde med Hensyn til sin Kirkes Fremme. Da han desuden tog alle de navnkundige og fortræffelige Mænd, der fandtes i Sachsen og i andre Landskaber, til Lensmænd og gav mange af dem, hvad han ejede, mens han lovede andre, hvad han ikke ejede, erhvervede han sig til

Schol. 77. Blandt dem var der en Fremmed, Paulus, som fra Jødedommen havde omvendt sig til den kristne Tro og — jeg ved ikke om af Havesyge eller af Kundskabstrang — var draget til Grækenland; da han vendte tilbage derfra, sluttede han sig til vor Ærkebisp, over for hvem han pralede af, at han besad saa stor Erfaring og Indsigt i mange Kunster, at han paa tre Aar kunde gøre Folk, der ikke kendte Bogstaverne, til Filosoffer og kunde gøre rent Guld af Kobber. Han fik let overtalt Ærkebispen til at tro alt, hvad han sagde, og til alle sine andre Løgne føjede han den, at han snart skulde sørge for, at der i Hamburg blev slaaet offentlig Mønt af Guld, og at Skillinger blev erstattet med byzantinske Guldpenge.

---

[1]) Adalbert sigtes her for Bestikkelighed.

[2]) Efterklang af Horats' Satirer I 2,2.

stor Skade paa Sjæl og Legeme unyttig Berømmelse og tom Ære. Saadan ytrede Ærkebispens fordærvede Karakter sig til at begynde med, men i Tidens Løb og henimod Slutningen blev den stadig værre.

XXXVII. Opblæst over de mange Æresbevisninger ved Hoffet og allerede knap til at udholde for det fattige Stift kom han dengang[1]) til Bremen som sædvanlig med en vældig Skare bevæbnede Folk og tyngede Indbyggerne [og Landet] med nye Afgifter. Dengang rejstes de Borge, som ganske særlig optændte Hertugernes Vrede[2]), hvorimod den Iver, han tidligere havde udfoldet for Oprettelse af fromme Klostersamfund, ophørte. Forunderlig var i Sandhed Mandens Viljeskraft; den taalte ikke Hvile, og skønt den beslaglagdes af saa vigtige Arbejder hjemme og ude, kunde den aldrig trættes. Thi mens det ulykkelige Bispedømme tidligere ofte havde maattet lide under de store Udgifter til hans Felttog og ivrige Bestræbelser for at vinde det graadige Hof[3]), blev det nu uden Barmhjærtighed ødelagt ved Oprettelse af Provstier og Bygning af Borge. [Thi han plantede endog Haver og Vingaarde paa den tørre Jord, og skønt han havde gjort mange Forsøg med frugtesløs Iver, vilde han dog ikke desto mindre lønne alle dem, der rettede sig efter hans Ønske, storslaaet for deres Møje]. Saaledes kæmpede Mandens høje Tanker mod Fædrelandets Natur, og alt hvad han havde fundet af storslaaet andetsteds, det vilde han ogsaa have. Ved at granske omhyggelig og længe efter Grunden til denne Sygdom har jeg fundet ud af, at den forstandige Mand af den verdslige Ære, som han elskede alt for højt, er blevet forledt til den Svaghed i Karakteren, at han under Held

[1]) Maaske 1063.

[2]) Om Borgenes Skæbne se III c. 44

[3]) Jvf. III c. 5 (Slutn.).

i de timelige Forhold lod sig henrive til Overmod og ikke kendte til at holde Maade med sin Stræben efter at vinde Hæder, mens han i Modgang blev altfor bedrøvet og gav Harmen og Sorgen frie Tøjler. Han gik derfor over Grænsen baade i det Gode, naar noget vakte hans Medynk, og i det Onde, naar han blev vred.

XXXVIII. Et Bevis herpaa har jeg deri, at han i fnysende Vrede slog nogle Mennesker med egen Haand, saa Blodet flød, som han f. Eks. gjorde ved sin Provst[1]) og andre. I sin Barmhjærtighed, som i dette Tilfælde snarere kan kaldes Gavmildhed, var han saa overstrømmende, at han regnede et Pund Sølv for en Penning og undertiden befalede at øse 100 Pund ud til Personer af ringe Stand og mere til de fornemmere. Heraf kom det, at saa ofte han blev vred, flygtede alle Folk for ham som for en Løve, men naar han var faldet til Ro, kunde man klappe ham som et Lam. Meget hurtigt kunde han formildet ved Ros slaa over fra Vrede til Munterhed baade over for sine egne Folk og fremmede, og saa begyndte han — ligesom forandret fra den, han før var — at smile til den, der roste ham. Denne Omstændighed har vi ofte set blive benyttet af Smigrere, som fra forskellige Kanter af Verden strømmede sammen i hans Værelse ligesom i en Kloak[2]), men selv erklærede han, at de var nødvendige for Fyrsterne til at vinde denne Verdens Ære. [Dog nedlod han sig kun til at optage dem, der var Hoffet og Kongen nærmere bekendt, i sin Fortrolighed, de andre lod han drage bort med Gaver]. Saaledes lokkede da forfængelig Stræben efter hans Fortrolighed baade hæderlige Folk og udmærkede Mænd i Præstestanden til denne skændige Smigrertjeneste. Tilsidst

---

[1]) Maaske den i III c. 57 nævnte Domprovst Suidger.

[2]) Efterklang af et Udtryk hos Sallust (Catilina c. 37,5).

saa vi den, der ikke forstod at smigre eller maaske ikke vilde det, blive vist Døren som en Sindssyg eller Taabe. Det var, som om der blev sagt: »Hold dig fra Hoffet, hvis from du ønsker at være«[1]) og »den, som Sandheden siger, som Klager vil staa«[2]). I den Grad havde Løgnerne Overtaget hos os, at de, der talte Sandhed, ikke blev troet, selv om de aflagde Ed derpaa. Den Slags Personer var altsaa Bispens Hus fuldt af.

XXXIX. Hertil kom daglig andre Spytslikkere, Snyltegæster, Drømmetydere og Rygtesmede, som pralede med, at det, som de selv opdigtede, og som de troede vilde behage os, var blevet dem aabenbaret af Englene; de spaaede allerede offentligt, at den Hamburger-Patriark[3]) — thi saaledes vilde han helst kaldes — snart vilde blive Pave, at hans Medbejlere skulde blive fordrevet fra Hoffet og han selv alene og længe skulde styre Staten, at han skulde beklæde Bispesædet i mere end 50 Aar, og endelig at der skulde oprinde en Guldalder for Verden ved denne Mand. Skønt dette falskelig og kun for Vindings Skyld lovedes af Smigrerne, ansaa Bispen det dog altsammen for lige saa sandt, som om det havde lydt fra Himlen, og anførte af Skriften, at der i Drømme eller i Varsler eller i almindelige Talemaader eller i usædvanlige Naturfænomener var givet Menneskene visse Spaadomme om de Ting, der skulde ske. Han skal derfor have vænnet sig til den Skik, at han lod sig forlyste med Historier, naar han gik i Seng, med Drømme, naar han vaagnede, og med Varsler, naar han drog afsted paa Rejse. Undertiden sov han hele Dagen; til Gengæld var han vaagen om Natten og spillede enten Terninger eller sad til Bords. Men naar han

[1]) Citat af Lukans Pharsalia (VIII 493—94).

[2]) Citat af Juvenals Satirer I 161.

[3]) Jvf. III c. 33.

gik til Bords, befalede han, at alt skulde rækkes Gæsterne under Munterhed og i rigt Maal. Selv forlod han undertiden fastende Gæsterne, men han havde altid Folk i Tjenesten, der var rede til at modtage ankommende Gæster, og han sørgede ivrigt for, at de var rigeligt sammen med ham. Pralende hævdede han endvidere, at Gæstfrihed var den største Dyd, som da heller ikke savner Løn hos Gud[1]) og ofte ogsaa høster den allerstørste Ros hos Menneskene. Naar han sad til Bords, glædede han sig ikke saa meget over Mad og Drikke som over vittig Tale eller Beretninger om Kongerne eller over sjældne Filosofsentenser. Men naar han var for sig selv, hvad sjældent hændte, og var ene, uden Gæster og Udsendinge fra Kongen, saa fordrev han Tiden med Historier eller Drømme, men altid med ædru Mands Tale. Sjælden lod han Strengespillere komme til sig, men undertiden mente han dog, at de var nødvendige til at lindre Ængstelser og Bekymringer. Pantomimikere derimod, som plejer at glæde Hoben med uanstændige Kropvridninger, maatte aldeles ikke vise sig for hans Øjne. Kun Lægerne regerede med ham, mens det var vanskeligt for andre at faa Adgang, hvis ikke en alvorligere Sag krævede, at nogle Lægfolk indlodes. Deraf kom det ogsaa, at vi maatte se Døren til hans Kammer, som oprindelig stod aaben for alle ukendte og fremmede, siden blive barrikaderet med en saadan Vagt, at undertiden Udsendinge i vigtige Anliggender og mægtige verdslige Personer mod deres Vilje maatte vente uden for hans Dør en hel Uge igennem.

XL. Desuden havde han under Maaltiderne den Vane at gennemhegle højtstaaende Mænd, idet han hos nogle dadlede Dumhed, hos andre Havesyge, og

[1]) Der sigtes maaske til Fortællingerne om Abrahams og Lots Gæstfrihed i 1. Moseb. 18 og 19. Om Adalberts Gæstfrihed tales der ogsaa i III c. 24 og c. 73.

bebrejdede mange deres ringe Herkomst, men dem allesammen beskyldte han for Utroskab, fordi de var utaknemmelige mod den Konge, som hævede dem op af Skarnet[1]), mens han selv, der elskede Riget for Retfærdighedens Skyld, ikke for Vindings Skyld, syntes at være den eneste, der forsvarede ham. Beviset herfor var, at de som Folk af ringe Herkomst ranede andres Ejendom, mens han som en Mand af fornem Byrd øste sin Ejendom ud; dette var det mest aabenbare Bevis paa fornem Byrd. Dette ulykkessvangre Angreb rettede han mod dem hver især, og han skaanede ingen, naar han blot kunde fremhæve sig selv paa alle de andres Bekostning. Det kan derfor kort siges, at denne Mand udelukkende for den verdslige Æres Skyld, som han elskede, blev draget bort fra alle de Dyder, han oprindelig besad, ned i Slethed. Sligt og meget andet af den Slags skete med ham paa denne Tid, hvilket skaffede ham stort Vanry for Overtro og Praleri eller rettere Uagtsomhed samt Had hos alle Mennesker, men navnlig hos Stormændene.

XLI. Mest fjendtlig stemte blandt disse saavel over for ham som over for vor Kirke var Hertug Bernhard og hans Sønner, hvis Nag[2]), Jalousi og Had og tillige Rænker, Bebrejdelser og Bagvaskelser styrtede ham hovedkulds ud i alle de Forargeligheder, vi har nævnt ovenfor, og gjorde ham ligesom vanvittig, naar han syntes at være den underlegne og at maatte staa tilbage for dem. Undertiden gav han dog for sin Præstestillings Skyld frivillig efter i Ønsket om at overvinde Naget ved Velgerninger og gengælde ondt med godt[3]). Men da han forgæves paa alle Maader

[1]) Bibelsk Udtryk efter 1. Samuels Bog 2,8 o. a. St.
[2]) Jvf. III c. 8
[3]) Bibelsk Udtryk efter 1. Moseb. 44,4 o. a. St.

havde stræbt at befæste det kun paa Skrømt knyttede Venskab med Hertugerne, maatte han omsider give op for Forfølgernes Plage, og pint af Sorg over Ulykkerne udbrød han mere end een Gang med Elias[1]): »Herre, min Gud, de have nedbrudt dine Altre og slaget dine Profeter ihjel, og jeg alene er bleven tilovers, og de søger at slaa mig ihjel«. Hvor uretfærdigt iøvrigt vor Ærkebisp maatte lide sligt, er det tilstrækkeligt at anføre et Eksempel paa her, hvoraf man kan se, at Vedligeholdelsen af Venskabet med de avindsyge Mennesker intet havde betydet.

XLII. Ansporet af sin Havesyge blev Hertugen opbragt paa Friserne, fordi de ikke betalte den skyldige Skat[2]); han drog saa til Frisland[3]) og havde med som Ledsager Ærkebispen, som kun var draget afsted for at forsone det opsætsige Folk med Hertugen. Da den pengegridske Hertug opstillede Fordring paa hele Skatten og end ikke paa nogen Maade kunde stilles tilfreds med 700 Mark Sølv[4]), varede det ikke længe, førend det barbariske Folk, optændt af vældigt Raseri, »til Vaabnene greb for at værne om Frihed«[5]). Mange af vore blev dér nedhugget, Resten reddede sig ved Flugt. Hertugens og Ærkebispens Lejr blev plyndret, og en stor Kirkeskat blev ved den Lejlighed splittet. Det trofaste Venskab, der havde staaet sin Prøve i Faren, gavnede os dog aldeles ikke hos Hertugen og hans Folk til at afholde dem fra at forfølge Kirken. Man siger, at Hertugen i Forud-

[1]) Ikke helt nøjagtigt Citat af 1. Kong. 19,10.

[2]) Da der for Kejser Heinrich V.s Tid haves en Efterretning om, at Friserne var skatskyldige til Kejseren, drejer det sig vel ogsaa her om en Skat til Kejseren, som den sachsiske Hertug skal inddrive eller maaske er blevet forlenet med.

[3]) Toget fandt Sted 1059.

[4]) 1 Mark Sølv i Vægt lig ca. 35 Kr., efter Købeevne over 10 Gange saa meget værd.

[5]) Citat af Vergils Aeneis VIII 648.

anelse om Fremtiden ofte med Suk fortalte, at hans Sønner af Skæbnen var bestemt til Bremerkirkens Ødelæggelse. [Han havde nemlig i en Drøm[1]) set Bjørne og Vildsvin, derpaa Hjorte og til Slut Harer komme ud fra det Indre af hans Hus og gaa over i Kirken. »Bjørnene«, sagde han, »og Vildsvinene var vore Forfædre, formedelst deres Tapperhed ligesom udrustede med Hugtænder. Hjortene er mig og min Broder, med Takker blot til Pynt. Men Harerne er vore Sønner, der er frygtsomme og ikke synderlig dygtige. Jeg er bange for, at de ved at angribe Kirken skal hjemfalde til Guds Straf]. Han besvor dem derfor om at vise Gudsfrygt og formanede dem til ikke at pønse paa noget ugudeligt mod Kirken og dens Hyrde; det var farligt at skade enten ham eller den, fordi en Forurettelse af dem gik ud over Christus. Disse Raad prædikede han for døve Øren. Lad os nu se paa den Straf, der straks ramte Synderne.

XLIII. I vor Ærkebisps 17de Aar døde Sachsernes Hertug Bernhard[2]), som alt i 40 Aar[3]) fra den ældre Libentius' Tid af energisk havde styret Slavernes, Nordalbingernes og vore Anliggender. Efter hans Død modtog hans Sønner Ordulf og Hermann[4]) Arven efter Faderen til slemt Varsel for Bremerkirken. Thi de mindedes det gamle Had, som deres Fædre havde næret — omend i det skjulte — mod samme Kirke, og besluttede aabenlyst, at nu skulde der tages Hævn over Bispen og hele Kirkens Hus. Og først hærgede Hertug Ordulf, mens Faderen endnu var i Live[5]), i

[1]) Om en lignende Drøm, som Frankerkongen Childerik skal have haft, fortælles i Fredegars Krønike (III c. 12) fra d. 7. Aarh.; Genren gaar vel tilbage til Daniels Syn (Daniels Bog c. 7).

[2]) Han døde d. 29. Juni 1059.

[3]) Rettere næsten 50 Aar (1011—1059).

[4]) Ordulf blev Hertug (1059—72), Hermann nøjedes med Grevestillingen.

[5]) Vist i hans allersidste Levetid April—Juni 1059.

Spidsen for en Mængde Fjender Bremerbispedømmet i Frisland og blindede Kirkens Mænd; andre, selv de Udsendinge, der var sendt til ham for at bede om Fred, lod han offentlig piske og rage Haaret af; til Slut angreb og udplyndrede han paa alle Maader Kirken og dræbte dens Mænd eller tog aldeles intet Hensyn til dem. Skønt Ærkebispen herved, som han burde, optændtes af Nidkærhed for Kirken og ramte dens Foragtere med Bandlysningens Sværd, opnaaede han dog intet andet end at blive til Spot, da han forebragte sin Klage for Hoffet. Thi ogsaa Barnekongen drev vore Grever, efter hvad man siger, deres Spot med. Derfor skal Ærkebispen, der indrettede sig efter Forholdene, have taget Grev Hermann til Lensmand blot for at skille de sammensvorne Brødre fra hinanden. Hans Vassaltjeneste benyttede han dengang, da han som Kongens Lærer og øverste Raadgiver drog ud paa Felttoget mod Ungarn[1]), mens han lod Kölnerærkebispen blive tilbage til at varetage Rigets Sager. Da Salomon, som Bela havde fordrevet, var blevet genindsat i Kongemagten, vendte vor Ærkebisp som Sejrherre tilbage fra Ungarn sammen med Barnekongen.

XLIV. Dengang haabede og søgte Grev Hermann at faa et eller andet stort Len, og da Ærkebispen ikke vilde give ham det, blev han straks ude af sig selv af Raseri og rykkede med en talstærk Hær mod Bremen[2]). Dér plyndrede han alt, hvad der kom i hans Hænder; kun Kirken skaanede han. Alle Hjorde

---

[1]) I 1060 var der blevet rejst Oprør mod Kong Andreas af Ungarn af hans egen Broder Bela; trods Hjælp fra Tyskland tog Andreas Flugten, men indhentedes af Belas Hær og faldt i Slaget. Andreas' Hustru, Anastasia, og Søn, Salomo, fandt Tilflugt ved det tyske Kejserhof. I 1063 aabnedes fra tysk Side et Felttog mod Ungarn, og da Bela samtidig afgik ved Døden, erhvervede Salomo uden Vanskelighed den fædrene Trone.

[2]) I Aaret 1064.

af Okser og Heste blev gjort til Bytte. Paa lignende Maade optraadte han i hele Bispedømmet og lod Kirkens Mænd nøgne og fattige tilbage. Dengang blev ogsaa alle de Borge[1]), som Ærkebispen i Forudanelse af Fremtiden havde opført paa forskellige Steder i Landet, jævnet med Jorden.

XLV. Ærkebispen sad paa den Tid inde med Førerstillingen ved Hoffet. Hans Klage blev hørt, og Greven blev ifølge Hoffets Dom sendt i Landflygtighed, men Aaret efter[2]) blev han ved Kongens Mildhed benaadet. Samme Grev Hermann og hans Broder Ordulf gik derefter ind paa at give Kirken Oprejsning og skænkede den for deres Forseelse 50 Gaarde, og Landet havde da Ro[3]) i nogle faa Dage. Dengang var det ogsaa, at Kongen af Medfølelse med Bremerkirkens Hærgning som Trøst sendte den hellige Klæder, henved 100 i Tal, tillige med en Del Sølvkar, foruden Bøger, Lysestager og gulddrevne Røgelsekar. [Følgende[4]) er de Gaver, som Kongen sendte til Hamburgs Genrejsning: 3 Guldkalke, hvori der var 10 Pund Guld, et Chrismale[5]) af Sølv, et forgyldt Sølvskjold[6]), et Psalterium skrevet med Guldbogstaver[7]), Sølvrøgelsekar og Sølvlysestager, 9 prægtige Alterforhæng, 35 Messehagler, 30 Korkaaber, 14 Diakondragter og Subdiakondragter og meget andet og 1

[1]) Jvf. III c. 37.

[2]) 1065.

[3]) Bibelsk Udtryksmaade jvf. Dommernes Bog 3.30 o. a. St.

[4]) Indskuddet hidrører næppe fra Adam; ifølge Adams Text er Gaverne en Trøst for Plyndringen 1064, ifølge Tilføjelsen et Bidrag til Hamburgs Genrejsning 1066.

[5]) D. v. s. et Kar til chrisma, den Salve, der brugtes til consecrationes (Bispevielser o. l.).

[6]) Formentlig en Sølvplade af Form som et Skjold og udsmykket med Billeder eller Inscription.

[7]) D. v. s. Bog indeholdende Davids Psalmer; dette Psalterium findes endnu (i Hofbiblioteket i Wien).

Messebog, hvis Bind skønnedes at indeholde 9 Pund Guld[1])]. Ogsaa Klostrene i Korvey og Lorsch, som Ærkebispen længe havde gjort sig megen Ulejlighed for at faa fat i, skal paa den Tid være blevet overdraget Hamburgerkirken ved Kongebreve[2]). Dengang kom ogsaa det længe attraaede Lesum i Kirkens Magt[3]); denne Gaard skønnes, efter hvad man siger, at rumme 700 Huse og besidder Overhøjheden over Hadelns Kyststrækninger. For at frigøre den fuldstændigt i enhver Retning skal Ærkebispen have givet Dronning Agnes 9 Pund Guld, fordi hun erklærede disse Besiddelser for en Del af sin Medgift. [Ærkebispen ejede 50 Herregaarde, af hvilke Walde[4]) som den største ydede 1 Maaneds Tjeneste, men Ambergon[5]) som den mindste 14 Dages. Saa stor var denne Bisps Rigdom].

XLVI. Vor Kirke kunde have været rig; vor Ærkebisp behøvede ikke at være misundelig paa ham i Köln[6]) eller Mainz[7]) med Hensyn til al Verdens Pragt. Bispen af Würzburg[8]) var den eneste, som i sit Bispedømme ikke skal have sin Ligemand, idet han selv

---

[1]) De kirkelige Haandskrifter blev i Middelalderen indbundet paa den Maade, at Haandskriftet heftedes imellem 2 Træplader, der udsmykkedes med drevne Guld- eller Sølvplader eller med Elfenbensrelieffer og kostbare Stene. (Jvf. f. Eks. »Dalbybogen« i det kgl. Bibliotek og »Hornebogen« i Nationalmusæet).

[2]) Ved 2 Breve af d. 6. September 1065 skænkede Heinrich IV Adalbert henholdsvis Lorsch og Korvey (jvf. III c. 28).

[3]) Lesum var kommet i Kejserhoffets Besiddelse 1038 (jvf. II c. 80), men Heinrich IV overdrog ved et Brev af 27. Juni 1063 Adalbert det (jvf. III c. 28).

[4]) d. v. s. Altenwalde i Hannover.

[5]) d. v. s. Ambergen i Oldenburg.

[6]) d. v. s. Ærkebisp Anno.

[7]) Ærkebispesædet i Mainz beklædtes i Adalberts Tid af Bardo 1031—51, Liutpold 1051—59 og Sigfrid 1060—84.

[8]) Adalbero 1045—90.

sidder inde med alle Grevskaberne i sit Stift[1]); endog Hertugdømmet i Landskabet styrer Bispen. Drevet af Lyst til at kappes med ham besluttede vor Ærkebisp at lægge alle de Grevskaber, som han saa i Besiddelse af nogen Domsret i sit Stift, ind under Kirkens Myndighed. Derfor opnaaede han af Kejseren til en Begyndelse Frislands største Grevskab i Fivelgau, som tidligere Hertug Gottfrid[2]) og nu Ekbert ejede[3]). Indtægten skal være 1000 Pund Sølv, hvoraf sidstnævnte betaler 200, og han er Lensmand af Kirken. Ærkebispen besad dette Grevskab i 10 Aar[4]) lige til den Dag, han blev fordrevet. Det andet Grevskab var Ottos[5]); det ligger spredt i hele Bremerstiftet, navnlig omkring Elben. Til Gengæld for det gav Ærkebispen Otto saa meget af Kirkens Godser til Len, som takseres til at give 1000 Pund Sølv af sig hvert Aar, skønt der med saa stor en Pengesum absolut kan opnaas et større Udbytte for Kirken hvert Aar; men for at opnaa denne Verdens Ære er det os maaske tilstrækkeligt selv at være fattige, naar blot vi kan have mange rige i vor Tjeneste. Det tredje Grevskab var det i Frisland, som grænser op til vort Stift og hedder Emsgau[6]); da Gotskalk[7]) vilde gøre vor Kirkes Ret til det gældende, blev han dræbt af Grev Bernhard[8]); vor Ærkebisp gik saa ind paa den

---

[1]) Udtrykket er noget overdrevet, Würzburgerbispen ejede ikke alle Grevskaberne. Hertugdømme i egentlig Forstand blev Würzburg ogsaa først i Begyndelsen af d. 12. Aarh.

[2]) Jvf. III c. 8.

[3]) Jvf. III c. 28.

[4]) Knap 10 Aar; Grevskabet blev ham overdraget d. 25. April 1057, og han blev fordrevet først paa Aaret 1066.

[5]) Adalbert erhvervede dette Grevskab d. 24. Oktober 1063. Om Otto se S. 138 Note 3.

[6]) Ogsaa det Grevskab erhvervede Adalbert d. 24. Oktober 1063.

[7]) Ikke nærmere bekendt. Hans Drab faldt vel i 1066. Jvf. III c. 49.

[8]) Jvf. III c. 28 (S. 178 Note 5).

Overenskomst med Kongen, at han skulde betale 1000 Pund Sølv for det. Da han ikke nemt kunde skaffe denne Pengesum, befalede han — o Vé! — at alle Kors, Altre, Kroner[1]) og Kirkens andre Prydelser skulde nedtages; da han havde plyndret dem, skyndte han sig med at opfylde den usalige Overenskomst. Iøvrigt pralede han med, at han hurtig vilde skabe en Kirke af Guld i Stedet for den af Sølv, og at han vilde give alt det bortfjærnede tidobbelt tilbage, saaledes som man havde set ham gøre tidligere[2]) ved Klostrets Nedbrydning. [O hvilket Kirkeran! To Kors, smykkede med Guld og Ædelstene, et Højalter og en Kalk, begge straalende af Guld og besatte med kostbare Stene, blev sønderbrudt; de vejede 20 Mark Guld, som Fru Emma havde skænket Bremerkirken tilligemed flere andre Gaver[3]). Smeden, der indsmeltede disse Ting, fortalte, at han med stor Smerte var blevet tvunget til den Helligbrøde at sønderbryde disse Kors, og i Hemmelighed forsikrede han nogle Mennesker om, at han ved Hammerens Lyd havde hørt ligesom en klagende Drengs Røst]. Ved den Lejlighed og paa den Maade blev Bremerkirkens Skatte, der var blevet samlet baade af Forfædrene og i hans egen Tid med stor Møje og ved de troendes store Fromhed, paa een usalig Time hensynsløst tilintetgjort. Alligevel blev af de Penge knap Halvdelen af Gælden tilvejebragt. Ædelstene, som var blevet revet af de hellige Kors, er, efter hvad vi har hørt, af nogle skænket bort til Skøger.

XLVII. Jeg gyser, det tilstaar jeg, ved at skulle fortælle alt, saadan som det gik til; thi dette var kun Begyndelsen til Lidelserne, og haard Straf fulgte efter. Fra den Dag af gik det nemlig styrtende nedad

[1]) Lysekroner.

[2]) III c. 3.

[3]) Jvf. II c. 67 med Schol. 47.

med vort Held, og alt gik os og Kirken imod, saa at vor Bisp og hans Tilhængere blev pebet ud af alle som Kættere. Men han brød sig ikke om, hvad alle Folk sagde, opgav tillige ogsaa at sørge for sit eget Hus' Anliggender og higede af hele sin Sjæl ivrigt mod Hoffet og blindt mod Æren, idet han, som han selv fortalte, stræbte efter Førstepladsen udelukkende af den Grund, at han ikke kunde taale at se sin Herre og Konge som Fange i Hænderne paa dem, der trak af med ham. Virkelig opnaaede han Rigsforstanderskabet[1]), virkelig fik han sine Medbejlere fjernet og sad alene inde med Kapitoliums Borg[2]), dog ikke uden at vække Misundelse, som altid følger med Berømmelse. Men saa skal vor Ærkebisp, der under sit Rigsforstanderskab vilde indføre ligesom en ny Guldalder[3]), have tænkt paa at skille Guds Stat af med alle dem, der gør Uret[4]), navnlig dem, som løftede Haand mod Kongen, eller som man saa havde plyndret Kirken. Da næsten alle Rigets Bisper og Stormænd berørtes af Medviden i den Forbrydelse, sammensvor de sig i endrægtigt Had om, at [ene] denne Mand skulde dø, for at ikke de andre skulde komme i Fare. De samledes da alle [til samme Tid] i Tribur[5]), hvor Kongen personlig var tilstede, og

---

[1]) Adalberts Magtstilling som Kejserens nærmeste Raadgiver begyndte dengang, da Heinrich IV blev myndig og tog Sværdet d. 29. Marts 1065.

[2]) D. v. s. den øverste Magt. Adam ynder saadanne klassiske Udtryk, navnlig i Omtalen af Statsstyrelsen, f. Eks. bruger han consul, senator o. l. som Benævnelser for Adalbert som Rigsforstander og Rigsraad.

[3]) Jvf. III c. 39.

[4]) Psalme 101,8.

[5]) Mødet i Tribur fandt Sted i Januar 1066; de sammensvorne Bisper og Fyrster — Hovedmændene var Ærkebisperne Anno af Köln og Siegfried af Mainz — stillede det Krav til Kejseren, at han skulde erklære de Beslutninger, der var truffet efter Adalberts

fordrev vor Ærkebisp fra Hoffet som en Troldmand og Forfører. I den Grad var hans Haand imod hver og hvers Haand imod ham[1]), at Striden endte med Blodsudgydelse.

XLVIII. Men da vore Hertuger hørte, at Ærkebispen var blevet udstødt af Rigsraadernes Kreds, fyldtes de af stor Glæde, og de tænkte ogsaa at have fundet en gunstig Lejlighed til Hævn, saa at de kunde fjerne ham helt fra hans Bispedømme og sagde: Ødelæg ham lige til Grundvolden[2]) og lad os udrydde ham af de levendes Land[3]). Mange var da deres Rænker, mange deres Forhaanelser mod Ærkebispen, som dengang sad i Bremen, saasom han ikke vidste noget sikrere Sted, og var ligesom belejret og omringet af Fjendernes Vagtposter. Nok drev hele Hertugens Hus Spot med Hyrde, Kirke, Folk og Helligdom, men Magnus[4]) rasede dog frem for alle, idet han pralede med, at han omsider var udset til at kue den oprørske Kirke.

XLIX. Magnus, Hertugens Søn, samlede da en Mængde Røvere og forsøgte at bekæmpe Kirken, idet han dog ikke bar sig ad paa samme Maade som Forfædrene, men forfulgte selve Kirkehyrden, og for at staa som den, der havde gjort Ende paa den langvarige Trætte, stræbte han efter at lemlæste eller helt dræbe Bispen. Det skortede dog ikke denne paa List til at tage sig i Vare[5]); derimod fandt han aldeles ingen Hjælp hos Lensmændene. Just paa den Tid,

---

Raad, ugyldige og skille sig af med Adalbert som Raadgiver. Ærkebispen skal være blevet saa rædselsslagen, at han flygtede bort fra Mødet om Natten.

[1]) 1. Moseb. 16,12.

[2]) Efter Psalme 137,7.

[3]) Efter Jeremias 11,19 o. l. St.

[4]) Hertug Ordulfs Søn.

[5]) Reminiscens af et Sted hos Sallust (Catilina 26,2).

da Ærkebispen belejredes af Hertug[1]) Magnus, flygtede han hemmelig om Natten til Goslar og opholdt sig dér i Sikkerhed et halvt Aar paa sit Gods ved Lochtum[2]); hans Borge og Tjenere blev udplyndret af Fjenderne. Bundet og bastet af disse Trængsler sluttede han et ganske vist vanærende, men nødvendigt Forlig med Tyrannen, saa at den, der var hans Fjende, blev hans Lensmand, og overlod ham af Kirkens Godser mere end 1000 Huse til Len, naturligvis paa det Vilkaar, at Magnus uden nogensomhelst Svig skulde hævde og forsvare Kirkens Ret til Grevskaberne i Frisland, af hvilke Bernhard tilbageholdt det ene, Ekbert det andet mod Ærkebispens Vilje[3]). Saaledes blev Bremerbispedømmet fuldstændig delt i 3 Dele, idet Udo[4]) sad inde med den ene Del, Magnus med den anden, og Bispen kun beholdt knap en Tredjedel; den uddelte han dog siden til Eberhard[5]) og andre af Kongens Smigrere og beholdt næsten intet for sig selv. Thi baade Bispens Gaarde og
Schol. 78. Kirkernes Tiender, hvoraf Klerke, Enker og fattige skulde have deres Underhold, gik allesammen over i Lægfolks Brug, saa at Skøger og Røvere den Dag i Dag lever højt paa Kirkens Godser og driver Spot med Bispen og alle Altrets Tjenere. Ved disse store Gaver opnaaede nu Ærkebispen, som det kan ses

Schol. 78. Af al Bispens Underhold og Indkomst blev, i Overensstemmelse med Loven, en Tiendedel daglig givet Kapellanen til Understøttelse af syge og fattige og til Beværtning af fremmede. Men Kapellanen holdt svigagtig meget tilbage til eget Brug og anvendte intet til de fattige.

[1]) Magnus blev først Hertug efter Faderens Død 1072.

[2]) Ikke langt fra Goslar ved Nordranden af Harz.

[3]) Jvf. III c. 46. Bernhard har vel benyttet Lejligheden 1066 til at tage Emsgau tilbage og ligesaa Ekbert Fivelgau.

[4]) Jvf. III c. 46.

[5]) Han kan ikke identificeres med Sikkerhed, og der vides iøvrigt intet om Godsoverdragelsen.

den Dag i Dag, intet andet hos Udo og Magnus, end at han ikke blev drevet ud af sit Bispedømme. Men af de andre opnaaede han ingen anden Tjeneste, end at han blev kaldt Herre.

L. Denne første Ulykke ramte os i Bremerstiftet; men ogsaa hinsides Elben kom stor Straf over os, saasom Fyrst Gotskalk paa den Tid blev dræbt af Hedningerne, som han selv arbejdede paa at omvende til Kristendommen. Og den for alle Tider mindeværdige Mand havde virkelig faaet omvendt en stor Del af Slaverland til den kristne Religion. Men eftersom Amoritens Ondskab endnu ikke er fuld[1]), og det endnu ikke er Tid at være dem naadig[2]), var det nødvendigt, at Forargelserne maatte komme[3]), for at de prøvede kunde blive aabenbare[4]). Men vor Makkabæer[5]) led Døden i Byen Lenzen[6]) d. 7. Juni[7]) sammen med Præsten Yppo, som blev dræbt ved Alteret, tillige med mange andre saavel Lægfolk som Klerke, som overalt paa forskellig Maade led Pinsler for Christus. Munken Ansver[8]) og sammen med ham Schol. 79.

Schol. 79. Denne Ansvar skal, da han gik ind til sin Lidelse, have bedt Hedningerne om, at hans Fæller, som han frygtede vilde falde fra, maatte blive stenet først. Da de var blevet martyrkronet, bøjede han selv glad Knæ ligesom Stephan[9]).

---

[1]) 1. Moseb. 15,16.

[2]) Jvf. Psalme 102,14.

[3]) Jvf. Matth. 18,7.

[4]) 1. Kor. 11,19.

[5]) D. v. s. Gotskalk. Makkabæer var egentlig et Tilnavn, der blev givet den jødiske Troshelt Judas (2. Aarh. f. Kr.).

[6]) Jvf. III c. 20.

[7]) Det var i 1066 Onsdagen i Pinseugen (Tamperdag).

[8]) Ansvers Lidelseshistorie skildres udførligt, men legendarisk i et Helgenlevned (Acta Sancti Ansveri).

[9]) Ap. G. 7,60.

andre blev stenet i Ratzeburg; deres Lidelsesdag falder d. 15. Juli[1]).

Schol. 80. LI. Den gamle Bisp Johannes[2]) blev sammen med andre kristne taget til Fange i Staden Mecklenburg og gemt til Triumftoget. Han blev da for Christi Bekendelses Skyld pryglet med Knipler og derpaa ført gennem alle Slavernes Byer til Spot; da han ikke kunde bringes bort fra Christi Navn, blev hans Hænder og Fødder hugget af og hans Krop kastet ud paa Gaden, mens hans Hovede blev skaaret af; det satte Hedningerne op paa en Stage som Sejrstegn og ofrede det til deres Gud Redigost[3]). Dette fandt Sted i Slavernes Hovedstad Rethre[4]) d. 10. November. Danerkongens Datter[5]), som de fandt i Obodriternes Stad Mecklenburg, blev sammen med sine Kvinder jaget nøgen bort. Hende havde nemlig Fyrst Gotskalk, som vi tidligere[6]) har nævnt, til Hustru, og med hende fik han Sønnen Henrik[7]). Men med en anden fik han Sønnen Butue[8]); begge fødtes til stor Ulykke

Schol. 80. Denne Johannes havde af Vandrelyst forladt Skotland og kom til Sachsen; som alle blev han venligt modtaget af vor Ærkebisp og ikke længe efter[9]) af ham sendt til Fyrst Gotskalk i Slaverland. Hos ham tog han Ophold, og han skal i de Dage have døbt mange Tusinde Hedninger.

[1]) D. 15. Juli var en Apostelfestdag (til Minde om, at de 12 Apostle skiltes og drog ud at missionere), og dens Højtideligholdelse har givet Oprørerne en bekvem Lejlighed til at overfalde Klerkene.

[2]) Jvf. III c. 21.

[3]) Jvf. II c. 21 (S. 82 med Note 12).

[4]) Se S. 82 Note 12.

[5]) Siritha jvf. S. 168 Note 5.

[6]) III c. 19.

[7]) Heinrich flygtede til Danmark og vendte først tilbage o. 1093 og blev Fyrste over Obodriterne (d. 1127).

[8]) Butue søgte Tilflugt hos Sachserhertugerne, mens Slaverne tog Cruto til Fyrste; Butue faldt o. 1075 under et Forsøg paa at faa Magten hos Slaverne.

[9]) Adalbert benyttede ham ogsaa i den nordiske Mission og sendte ham til Island o. 1050, jvf. III c. 77.

for Slaverne[1]). Da disse nu havde vundet Sejr, hærgede de hele Hamburger-Provinsen med Ild og Sværd; Schol. 81.
næsten alle Stormarerne blev enten dræbt eller ført i Fangenskab, Borgen i Hamburg blev fuldstændig nedbrudt, og selv Korsene blev til vor Frelsers Spot hugget isønder af Hedningerne. Paa os opfyldtes den Profeti, som siger[2]): Gud! Hedningerne have brudt ind i din Arv, [de have besmittet dit hellige Tempel], og hvad mere der siges profetisk i Klagen over Jerusalems Ødelæggelse. Ophavsmanden til denne Hærgning skal Blusso have været, som havde Gotskalks Søster til Hustru; da han vendte hjem, blev han selv myrdet. Alle Slaverne gled da under denne almindelige Sammensværgelse paany tilbage i Hedenskabet, og de, der Schol. 82.
holdt fast ved Troen, blev dræbt. Vor Hertug Ordulf kæmpede i de 12 Aar[3]), hvori han overlevede Faderen, ofte forgæves mod Slaverne, men kunde aldrig vinde Sejr; da han saa ofte blev besejret af Hedningerne, blev han endog spottet af sine egne. Ærkebispens Fordrivelse og Gotskalks Død indtraf altsaa i omtrent eet og samme Aar, hvilket er Bispens

Schol. 81. Paa den selvsamme Tid blev de nordalbingiske Sachseres Stad Slesvig[4]), som ligger paa Grænsen af det danske Rige og er ligesaa rig som tætbefolket, fuldstændig ødelagt ved et uventet Angreb fra Hedningerne.

Schol. 82. Dette er Slavernes tredje Fornægtelse, idet de første Gang var blevet kristnet af Karl[5]), anden Gang af Otto[6]) og tredje Gang nu af Fyrst Gotskalk[7]).

---

[1]) Udtrykket maa forstaas som en Spaadom; thi paa det Tidspunkt, Adam skrev sit Værk, kunde han intet vide om, hvorledes det vilde gaa Gotskalks Sønner.

[2]) Psalme 79,1.

[3]) 1059—1072.

[4]) Adam er dog ellers nok klar over, at Slesvig var en dansk By.

[5]) At Slavernes Omvendelse til Kristendommen skulde være begyndt allerede under Karl den Store, er en Misforstaaelse.

[6]) Jvf. II c. 5.

[7]) Jvf. III c. 19 ff.

22nde[1]). Og hvis jeg ikke tager fejl, saa tilkendegav den frygtelige Komet[2]), som kom tilsyne just i dette Aar i Paaskedagene, at disse Ulykker vilde komme over os.

LII. Paa samme Tid fandt ogsaa det mindeværdige Nederlag i England Sted; dets Vigtighed og den Omstændighed, at England fra gammel Tid var Danerne underlagt, tillader os ikke at forbigaa Begivenhedernes Hovedtræk. Efter at den meget fromme Anglerkonge Edvard var død[3]), kom Stormændene i Strid om Herredømmet, og herunder tilrev en Anglerjarl, Harald[4]), en ugudelig Person, sig Kongemagten. Da hans Broder ved Navn Toste[5]) vilde fratage ham
Schol. 83. den, hentede han Nordmændenes Konge, Harald[6]), og Skoternes Konge[7]) til Hjælp, men baade Toste selv, Kongen af Irland[8]) og Harald blev dræbt med hele deres Hær af Anglerkongen[9]). Næppe var, siger man, 8 Dage gaaet, se saa kom Wilhelm, der paa Grund af sin uægte Byrd har Tilnavnet Bastarden[10]),

Schol. 83. Denne Nordmændenes Konge Harald havde 300 store Skibe, som alle blev tilbage dér. Ved dette Lykketræf kom oven i Købet en Mængde Guld, som Harald bragte med fra Grækenland[11]), i Bastardens Besiddelse. Guldets Vægt var saa stor, at 12 unge Mænd knap kunde tage det paa Nakken.

[1]) Ikke ganske rigtigt; Adalberts Fordrivelse (Januar 1066) fandt Sted i hans 23nde Aar, mens Gotskalks Død (Juni 1066) faldt i hans 24nde Aar.

[2]) Halleys Komet, den største af alle Kometer; den dukker, som paavist af Astronomen Halley i Slutningen af d. 17. Aarh., op med ca. 76 Aars Mellemrum og kan følges tilbage til Tiden før Kr. F.; dens Tilsynekomst i 1066 vakte stor Forfærdelse i hele Europa.

[3]) Eadward (the Confessor) døde d. 5. Januar 1066.

[4]) Harold Godwinsøn, Konge Jan.—Okt. 1066.

[5]) Jvf. S. 118 Note 5.

[6]) Harald Haardraade.

[7]) Hans Navn er ikke kendt.

[8]) Vel den samme som den nævnte Skoterkonge.

[9]) I Slaget ved Stamford Bridge d. 25. September 1066.

[10]) Se S. 118 Note 1.

[11]) Jvf. III c. 13.

sejlende fra Gallien over til England og paaførte den udmattede Sejrherre Krig. I den var Anglerne først de sejrende, men derefter blev de besejret af Normannerne og fuldstændig oprevet[1]). Dér faldt Harald og efter ham henved 100000 af Anglerne[2]). Den sejrrige Bastard fordrev for at hævne den Gud, som Anglerne selv havde krænket, næsten alle Klerke og Munke, der levede uden Regel[3]). Efter saaledes at have fjernet Forargelserne indsatte han derpaa Filosoffen Lanfranc[4]) til Lærer i Kirken; ved hans Nidkærhed opflammedes baade tidligere i Gallien og siden i England mange til at tjene Gud.

LIII. I Sverige døde paa den Tid den meget kristelige Kong Stenkil[5]). Efter ham kæmpede to Eriker indbyrdes om Kongemagten[6]), og i den Krig skal Schol. 84.

Schol. 84. Da de to Eriker var blevet dræbt i Kampen, blev Kong Stenkils Søn Halsten ophøjet til Konge[7]). Da han snart blev fordrevet, hentedes Anund fra Rusland[8]), og da han ogsaa blev forjaget, valgte Svenskerne en vis Hakon[9]). Denne tog den unge Olafs[10]) Moder tilægte.

---

[1]) I Slaget ved Hastings (Senlac) d. 14. Oktober 1066.

[2]) Tallet er naturligvis en Overdrivelse.

[3]) Udtrykket er misvisende; under Vilhelm Erobreren gennemførtes en Reform af Kirke- og Klostervæsen, saaledes at f. Eks. Munkene blev tvunget til at overholde Ordensreglerne og Kannikerne skulde leve i Coelibat.

[4]) Lanfranc var egentlig Italiener, men havde maattet gaa i Landflygtighed fra sin Fødeby Pavia og fandt Tilflugt i Klostret Bec i Normandiet, hvis Prior han blev; siden blev han Wilhelm Erobrerens Raadgiver og gjort til Ærkebisp i Canterbury (1070—89).

[5]) o. 1066.

[6]) Ingen anden Kilde fortæller noget herom.

[7]) Vel i Begyndelsen af 1070erne; kun i den ret upaalidelige Hervararsaga optræder han som Kong Inges Medregent.

[8]) Jvf. Schol. 140; iøvrigt ikke nærmere bekendt.

[9]) Hakon med Tilnavnet den Røde, som ogsaa nordiske Kilder nævner som Enekonge i Sverige. Iøvrigt er Kildernes Oplysninger om den svenske Kongerække i 1070erne ret forvirrede.

[10]) D. v. s. Olaf Kyrre.

alle Svenskernes Stormænd være faldet. Begge Kongerne omkom da ogsaa ved den Lejlighed. Da hele Kongeslægten dermed fuldstændig var uddød[1]), baade ændredes Rigets Tilstand og forstyrredes Kristendommen dér i høj Grad. De Bisper, som Ærkebispen havde indsat dér, blev af Frygt for Forfølgelser siddende hjemme[2]). Kun Bispen i Skaane[3]) passede Göternes Kirker, og Jarlen Gniph[4]) hos Sveerne styrkede Folket i Kristendommen.

LIV. Den navnkundigste af Barbarerne var paa den Tid Danerkongen Suein, som med stor Tapper-
Schol. 85 hed holdt Nordmændenes Konger Olaf og Magnus[5])
og 86. i Tømme[6]). Mellem Suein og Bastarden var der evig Strid om England[7]), skønt vor Ærkebisp, overtalt ved Gaver fra Wilhelm, stræbte at stifte Fred mellem Kongerne. Kristendommen blev af denne Kong Suein udstrakt vidt og bredt blandt de fjerntboende Folkeslag. Og mens han iøvrigt udmærkede sig ved mange Dyder, havde han dog een sygelig Last: Umaadeholdenhed[8]). Da jeg i Ærkebispens sidste Tid kom til Bremen[9]), hørte jeg om Kongens Visdom og be-

Schol. 85. Nordmændenes Konge tog en Datter af Danerkongen til Hustru[10]), og de sluttede Fred med hinanden.

Schol. 86. De var Sønner af Harald.

---

[1]) Dette er urigtigt og korrigeres ogsaa af Adam selv i Schol. 84.

[2]) D. v. s. i Tyskland.

[3]) Egino. Om hans Virksomhed tales der nærmere i IV c. 8 og 9.

[4]) Ikke nærmere bekendt.

[5]) Efter Harald Haardraades Død 1066 blev begge hans Sønner, Olaf Kyrre (ɔ: den rolige) og Magnus, Konger, saaledes at Olaf styrede i det sydlige, Magnus i det nordlige og vestlige; da Magnus døde allerede 1069, blev Olaf Enekonge.

[6]) Skildringen er her stærkt tendentiøs.

[7]) Den reelle Baggrund for det noget ubestemte Udtryk er det Tog, som Svend Estridsøn iværksatte mod England 1069—70.

[8]) Jvf. III c. 21 med Schol. 72.

[9]) Jvf. III c. 4.

[10]) Olaf Kyrre ægtede 1068 Svend Estridsøns Datter Ingerid.

sluttede snart at drage til ham. Jeg blev ogsaa, som alle, meget venligt modtaget af ham, og af hans Mund har jeg samlet meget Stof til denne lille Bog. Thi han var i Besiddelse af boglig Viden og Lærdom[1]) og yderst forekommende over for fremmede; han sendte selv sine Klerke ud som Prædikanter til hele Sverige, Norge og til de Øer, som ligger paa de Kanter. Af hans sandfærdige og meget interessante Fortælling har jeg erfaret, at mange af de barbariske Folkeslag i hans Tid var blevet omvendt til den kristne Tro, og at nogle saavel i Sverige som i Norge endog var blevet kronet med Martyriet. »Blandt disse«, sagde han, »vandt en vis Erik, en Udlænding, da han prædikede for Upsveerne, Martyrpalmen ved at faa sit Hovede afhugget. En anden ved Navn Alfward, som længe levede ubemærket i from Vandel blandt Nordmændene, kunde ikke vedblive at være skjult. Da han nemlig tog en Fjende i Forsvar, blev han dræbt af Vennerne. Ved disse Mænds Hvilesteder aabenbares endnu den Dag i Dag store Helbredelsesundere for Folkene« [2]). Baade det, vi har fortalt, og det, vi endnu vil fortælle om Barbarerne, har vi da altsammen erfaret ved denne Mands Beretning.

LV. Vor Ærkebisp, der, efter hvad man siger, var blevet fordrevet fra Hoffet ved Kölnerbispens Skinsyge, sad imidlertid i Bremen uden for Statens Sager, ene og rolig[3]). Og gid han havde ejet Ro i Sindet i lige

---

[1]) Et andet samtidigt Vidnesbyrd om Svend Estridsøns litterære Dannelse haves i et Brev fra Pave Gregor VII, stilet til Svend Estridsøn, hvori denne roses for sin boglige Kyndighed og kirkelige Interesse.

[2]) Der er iøvrigt intet nærmere bekendt om disse Martyrer.

[3]) I tre Aar, 1066—69, holdt Adalbert sig tilbage fra det politiske Liv (jvf. III c. 59), selv da hans Modstander Anno efter sit Nederlag med Drabet paa Kuno (jvf. III c. 35) gjorde Forsøg paa Tilnærmelse og opfordrede Adalbert til atter at optræde ved Hoffet,

saa høj Grad, som han var fri for Anstrengelse af Legemet. Lykkelig havde han været, det siger jeg, hvis han havde nøjedes med Kirkens egne Godser og fra Forfædrene nedarvede Rigdomme og enten aldrig havde set det usalige Hof eller kun sjældent havde besøgt det. Ogsaa om andre store Mænd læser man, at de i Foragt for [verdslig] Ære har skyet det kongelige Hof som en anden Afgudsdyrkelse, idet de nemlig mente, at det vilde være ligesom at naa frem til en Havn og lyksalig Hvile at komme fra Verdens Stormfuldhed og Hoffets Uro til det ensomme Livs filosofiske Hvile. Men vor Ærkebisp gik den modsatte Vej, idet han betragtede det som den kloge Mands Pligt for sin Kirkes Frelse ikke blot at paatage sig de anstrængende Forretninger ved Hoffet, men end ikke at betænke sig paa at udsætte sig for Farer og Døden, hvis der forelaa Nødvendighed derfor. Derfor besøgte han, om jeg ikke tager fejl, i sin første Tid Hoffet for at hæve sin Kirke, men henimod Slutningen, da han havde mistet eller rettere forødt, hvad han ejede, arbejdede han paa at frigøre Bispedømmet. Ligesom det, hvad denne Sag angaar, var Ærgerrigheden, der fik ham til det første, saaledes var det Kirkens Nød, der bød ham det sidste; thi altid havde den været angrebet af de misundelige
Schol. 87. Hertuger i dette Land, men først nu var den endog blevet tilintetgjort. Denne Ulykke, der faldt i hans Tid, jamrede han hver Dag ynkelig over og havde

Schol. 87. Ofte paastod han endog under Graad, at alle hans Forgængere formedelst Hertugernes Forfølgelse og Ondskab hos Stiftets Beboere var blevet ligesom kogt og stegt over en Ild. »Derfor tvivler jeg ikke paa«, sagde han, »at ogsaa jeg for Sandhedens Skyld skal martyrkrones af dem«.

---

forholdt han sig afvisende, som et Brev fra Adalbert til Anno fra Foraaret 1067 viser.

til dette Øjemed anordnet særlige Psalmer[1]), hvormed han kunde hævne sig paa Kirkens Fjender.

LVI. Hvad nu det angaar, at han viste sig saa grusom over for Beboerne i sit eget Stift, som han snarere skulde elske og vogte som en Hyrde sine Faar, har han selv fremsat en vægtig Forklaring, som vi har hørt af hans egen Mund; andet har vi erfaret af andre. En kødelig Broder til Ærkebispen, en Hofgreve ved Navn Dedo[2]), blev dræbt af en Præst fra hans Stift[3]) [samme Aar[4]), som ogsaa Kejseren døde]; han var en god og retfærdig Mand[5]), der aldrig selv skadede nogen eller tillod, at Broderen skadede nogen. Det kom ogsaa frem ved denne mindeværdige Mands Endeligt, for da han var ved at dø, bønfaldt han de omkringstaaende om at frelse hans Drabsmand, hvilket han ogsaa paalagde Broderen. Denne opfyldte den afdødes Ønske og lod ganske vist Præsten drage uskadt bort, men fra den Tid af hadede han alle Kirkens Tjenere. Et andet Tønder til hans Had nævner man ogsaa i den Omstændighed, at da Ærkebispen engang havde befalet, at en eller anden af Tjenerne, som optraadte vel hovmodigt, skulde paagribes, blev de andre som Følge deraf vanvittig opbragte, styrtede bevæbnede til Ærkebispens Kammer og erklærede, at de vilde bruge Vold, hvis ikke den paagrebne blev udleveret, og andet mere, som Raseriet indgav dem. Den tredje Grund var, at Bispen for at skaane sine Godser rejste hjemmefra et helt Aar eller ofte 2 Aar. Men naar han saa efter

[1]) Jvf. Adalberts mange Psalmecitater i III c. 70.

[2]) Han var 1042 blevet udnævnt til Pfalzgreve af Sachsen.

[3]) Adalbert havde forvist Præsten fra Bremen for en Forseelses Skyld og sat ham i Forvaring hos Broderen, Pfalzgreven; en Dag, da Pfalzgreven vilde stige til Hest, saa Præsten saa sit Snit til at tilføje ham et dødeligt Saar med et Sværd.

[4]) 1056; Dødsdatoen er d. 4. eller 5. Maj.

[5]) Luk. 23,50.

lang Tids Forløb vendte tilbage til sit Bispedømme, begyndte han at holde Regnskab[1]) med sine Undergivne og Forvaltere og fandt saa, at alle Godserne og Indtægterne var forødt ganske, som om han havde været hjemme. Thi den Slags Mennesker er, som Sallust[2]) træffende skildrer, ustadige og upaalidelige og kan hverken holdes i Ave ved Velgerning eller ved Frygt. Den Hang til at fylde sig med Drikke, som er en for disse Folk særegen Last, afskyede desuden Ærkebispen i den Grad hos dem, at han ofte plejede at sige om dem: »Deres Gud er Bugen«[3]). Thi Kiv og Kampe[4]), Skændsmaal og Gudsbespottelser og hvad værre Forbrydelser, de har indladt sig paa i Fuldskab, regner de den næste Dag for Spøg. Han klagede ogsaa over, at mange lige op til hans Tid var hildede i hedenske Vildfarelser, saa at de besmittede Fredagen med at spise Kød[5]), vanhelligede Helligaftensdagene[6]) og Helgenfestdagene og den ærværdige Fastetid[7]) med Fraadseri og Utugt, regnede Mened for intet og roste Blodsudgydelse. Paa samme Vis bliver Hor, Blodskam og anden naturstridig Urenhed knap nok dadlet af nogen af dem; de fleste af dem har to eller tre eller utallige Hustruer paa een Gang. Endvidere tillader de sig at nyde selvdøde Dyr, Blod, kvalte Dyr og Kød af Lastdyr[8]). Endelig var Ærkebispen navnlig ked af den Misundelse, som de

[1]) Udtryk fra Lignelsen om de betroede Talenter Matth. 25,19.

[2]) I »Jugurtha« c. 91,7.

[3]) Filip. 3,19.

[4]) Titus 3,9.

[5]) Fredagen fejredes som Christi Dødsdag (Johs. 19,31) med Faste.

[6]) Visse vigtige Festdages Højtideligholdelse begyndte allerede den foregaaende Dag, de saakaldte Vigilier.

[7]) Jvf. S. 113 Note 5.

[8]) De mosaiske Spiselove der findes f. Eks. i 3. Moseb. 11,1 ff. og 5. Moseb. 14,3 ff., var af Apostlene ogsaa delvis gjort gældende for de Hedningekristne (Ap. G. 15,20 og 29).

nærer mod fremmede, og af, at de stadig var Hertugen mere tro end ham selv og hans Kirke. Skønt Ærkebispen ofte i Kirken i veltalende Prædiken forbød, at disse og andre Forseelser hos Folket maatte finde Sted, spottede de den faderlige Dadel og kunde ikke bevæges eller formaas til at vise Præsterne og Guds Kirker nogen Ærbødighed. Tilskyndet af disse Grunde bestemte Ærkebispen, at der hverken skulde vises dem Skaansel eller Tiltro som et haardnakket Folk[1]), idet han sagde saa: »Tving deres Kæber med Bidsel og Tømme«[2]) og videre »Med Ris vil jeg hjemsøge deres Overtrædelser«[3]) og andet. Saa snart han derfor fandt Lejlighed, hvis f. Eks. en af dem havde forset sig, befalede han, at han [straks] skulde lægges i Lænker og berøves al sin Ejendom, og leende paastod han, at Legemets Spægelse gavnede Sjælen, og at Tabet af Ejendommen var en Renselse for Forseelser. Deraf kom det, at de, som han selv havde sat i Spidsen for Forretningerne og betroet sin Fuldmagt, gik over Grænsen med Hensyn til at rive til sig og undertrykke. Den Spaadom gik i Opfyldelse, som siger: »Da jeg en liden Stund havde været fortørnet, saa hjalp de til Ulykken, siger Herren«[4]).

LVII. Ærkebispen opholdt sig altsaa dengang i Bremen, og da han intet havde tilbage, levede han af Rov fra de fattige og af de fromme Klostersamfunds Godser. Domprovstiet i Bispedømmet forvaltede en af hans Tjenere, Suidger[5]). Efter at han havde forødt Brødrenes Godser og paa Grund af Drab paa en Diakon var blevet afsat, blev han vel atter ind-

---

[1]) Jvf. 2. Moseb. 32,9 o. a. St.

[2]) Jvf. Psalme 32,9.

[3]) Psalme 89,33.

[4]) Sakarias 1,15 og 16.

[5]) Han er sikkert identisk med den Bremerkannik Suidger, der optræder som Vidne i et Dokument fra 1053.

sat, men da han ikke mere var i Stand til at svare Brødrene eller Hr. Ærkebispen Afgift, flygtede han, slaget af Samvittighedsangst, fra Ærkebispens Vrede. Saaledes kom Provstiet tilbage i Bispens Magt[1]) og blev saa ynkelig flaaet af Stedfortrædere[2]), der kun søgte deres eget[3]). Paa lignende Maade gik det med alle Klostersamfundene; mens Ærkebispen var forbitret paa Provsterne og disse ivrede mod Folket, splittedes alle Kirkens Godser. Det eneste, der ikke blev ramt af Ulykken, var det Herberge, som oprindelig var blevet paabegyndt af den hellige Ansgar[4]) og siden takket være de efterfølgende Fædres Omsorg var forblevet uskadt og ubeskaaret lige op til Hr. Adalberts sidste Tid. Dengang blev da vor Domprovst, som en tro og forstandig Husholder[5]), sat til at varetage de fattiges Almisser. Jeg vover ikke at sige, hvor stor en Synd det er at omgaas bedragerisk med de fattiges Midler, hvilket nogle Kirkelove kalder Kirkeran, andre Mord[6]), kun saa meget kan med Billighed siges, uden at træde nogen af Brødrene for nær, at i alle de 7 Aar[7]), i hvilke Ærkebispen endnu levede, blev der slet ingen Almisse uddelt af dette Bremerkirkens berømte og velhavende Herberge. Dette synes sørgeligt og umenneskeligt, eftersom der baade indtraf Hungersnød[8]), og mange fattige blev fundet døde overalt paa Gaderne. Saaledes hærgede, mens vor Hyrde var optaget af Hoffet, hans fromme Stedfortrædere Her-

[1]) o. 1068—69.

[2]) D. v. s. Provster.

[3]) Jvf. Filip. 2,21 og 1. Kor. 13,5.

[4]) I c. 30.

[5]) Luk. 12,42.

[6]) Der sigtes vist til nogle Bestemmelser i de af Benedictus Levita, en Diakon i Mainz o. 850, udgivne Love (Capitularia II c. 428 ff.).

[7]) 1066—72.

[8]) Om denne Hungersnød er intet bekendt fra andre Kilder.

rens Hjord og huserede i Bispedømmet som Ulve[1]), idet de kun viste Skaansel dér, hvor de ikke fandt noget at røve.

LVIII. Det var et sørgeligt Skuespil man dengang havde for Øje i Bremen, saadan som Borgerne, Krigerne, Handelsmændene og, hvad værre var, Klerkene og Nonnerne blev hjemsøgt. De skyldige skete der ganske vist kun deres Ret ved, at de blev revset, men med de andre forholdt det sig ikke paa samme Maade. Hvis en af de rige ansaas for uskyldig, befalede man ham da først et eller andet næsten umuligt, for at han skulde blive skyldig; undlod han at udføre det eller maaske erklærede, at det var umuligt, blev han straks plyndret for al sin Ejendom; hvis han vovede at knurre, blev han kastet i Lænker. Andre kunde man se blive pint med Svøbeslag, mange blive kastet i Fangehullet, nogle blive drevet hjemmefra, saare mange blive sendt i Landflygtighed. Det gik ligesom ved Sullas Sejr i Borgerkrigen[2]): havde nogen af Stormændene af privat Had en Fjende, lod han ham ofte — uden Ærkebispens Vidende — dømme, som om det var efter dennes Ordre. Men for at ikke noget Køn eller nogen Stand skulde gaa fri af denne Ryggesløshed, saa vi da, at endog stakkels Kvinder blev berøvet deres Guldstads og Klæder, og at Ophavsmændene til denne skændige Udplyndring var at finde hos Præster og Bisper. Af dem, der blev berøvet deres Ejendom eller blev vel haardt tynget af Skatteopkræveren, har vi endvidere erfaret, at nogle af dem af den overvættes Smerte var blevet drevet ud i Vanviddet, mens andre nylig [saa rige] havde maattet gaa fra Dør til Dør og tigge. Da

[1]) Jvf. Ezech. 22,27.

[2]) Adam har vist nærmest haft Sallusts Catilina c. 51,32 ff. i Tankerne, hvor lignende Tilstande (under Sullas Proskriptioner) skildres.

Skatteudplyndringen gik ud over alle Bispens Undersaatter, lod den end ikke Købmændene slippe, som fra alle Kanter af Verden strømmede til Bremen med deres sædvanlige Varer; alle blev de af Provsternes fordømmelige Skatteopkrævning tvunget til at drage bort, ofte blanket af til Skindet. Derfor er det den Dag i Dag saadan, at man ser Byen blottet for Borgere og Torvet for Varer, tilmed da Hertugens Folk tog Rub og Stub, hvad vi havde beholdt urørt. Alt dette havde nok ofte tidligere fundet Sted endog i Ærkebispens Nærværelse, men i hans Fraværelse og fra den Dag, han blev fordrevet, blev det utaaleligt.

LIX. Efter nu at have spildt megen Møje og mange Gaver til ingen Nytte fik Ærkebispen omsider 3 Aar efter sin Fordrivelse sit Ønske opfyldt og blev genindsat i sin tidligere Stilling ved Hoffet; siden, da Heldet fulgte ham, opnaaede han endog den højeste Magt, nemlig Hushovmesterstillingen[1]), som Konsul nu for syvende Gang[2]). Men da han nu havde opnaaet den Ærespost, hvori han kunde vise sit storladne Væsen, overvejede han denne Gang at gaa forsigtig til Værks over for Fyrsterne for ikke som tidligere at krænke dem. Først vilde han derfor forsones med Kölnerbispen, dernæst med de andre, som han formentlig havde forset sig imod eller rettere som formentlig havde forset sig imod ham. Da disse Vanskeligheder var fjærnet, var han derefter ikke uvirksom for sin Kirke, for hvis Ophøjelses Skyld

[1]) Adalberts Generhvervelse af den politiske Indflydelse foregik efter Adams Fremstilling i 2 Tempi: 3 Aar efter Fordrivelsen d. v. s. 1069, kom han atter til Ære og Værdighed ved Hoffet, men hans Indflydelse var sagtens foreløbig ikke saa stor som tidligere, og først siden, nemlig i 1071 (jvf. III c. 60), genvandt han sin dominerende Stilling.

[2]) Hentydning til den romerske Folkefører Marius, der i Aar 86 f. Kr. beklædte Konsulatet for syvende Gang. Om Adams Anvendelse af Betegnelsen consul jvf. S. 200 Note 2.

han syntes at gaa vel vidt saavel i Snobberi for Hoffet, som i Ødselhed med Penge; paa den Tid erhvervede han Plisna, Duisburg, Groningen og Sinzig[1]). Wildeshausen[2]), Naboprovsti til Bremen, og Rosenfeld[3]) tæt ved Hamburg havde han næsten i sin Besiddelse. Hvis han havde levet længere, havde det iøvrigt været hans Tanke ogsaa at lægge Bispedømmet Verden ind under vor Moderby[4]); tilsidst arbejdede han nu ogsaa aabenlyst paa at skabe et Patriarkat[5]) i Hamburg og andre store og utrolige Ting, hvorom der er talt nok ovenfor.

LX. Til Ærkebispens Berømmelse føjedes nu yderligere det, at i det Aar, han var Rigsraad, afholdtes i Lüneburg hin berømmelige Underhandling mellem Kejseren og Danerkongen til Hertugens Beskæmmelse[6]). Ved den Lejlighed blev man under Paaskud af Forbund enig om væbnet Optræden mod Sachserne[7]). Samme Aar[8]) undertryktes ogsaa hin første Sammensværgelse imod Kongen. Thi hvad den angaar, gav Hertug Otto[9]) og Magnus[10]), der i et Aar

---

[1]) Om Erhvervelsen af disse Godser se III c. 28 med tilhørende Noter.

[2]) Jvf. III c. 33.

[3]) Harsefeld i Hannover.

[4]) Jvf. III c. 33 Slutn.

[5]) III c. 33.

[6]) Sammenkomsten fandt Sted 1071 formentlig i Juli Maaned.

[7]) D. v. s. den sachsiske Hertug og hans Tilhængere. At Mødet var foranlediget af Adalbert og Aftalerne rettede imod Hertug Ordulf, er sikkert nok, men ellers vides der ikke noget om Aftalernes Indhold, der hemmeligholdtes af Mødets Deltagere. Nogen reel Betydning fik Aftalerne ikke, fordi Ærkebispen, som var mest interesseret i dem, jo snart efter døde.

[8]) 1071, men før Lüneburger-Mødet.

[9]) Om Ottos Oprør 1070 se S. 181 Note 3.

[10]) Hertug Ordulfs Søn Magnus sluttede sig til Ottos Oprør og gav Otto, der var erklæret fredløs, Ly i Sachsen, som maatte lide meget under Krigsuroligheder.

igennem havde hærget Sachsen, sig omsider efter Ærkebispens Raad ind under Kongens Magt[1]). Kongen gav Ottos Hertugdømme til Welf[2]); vor Ærkebisp fik de Kirkegodser tilbage, som Magnus før havde haft[3]).

LXI. Han stod da nu i det største Ry, og skønt han hyppig plagedes af legemlig Svaghed, vilde han dog ikke svigte Statssagerne, men ledsagede Kongen fra Rhinen til Donau og derfra til Sachsen[4]) baaret i en Bærestol. Nogle siger, at han ved et kongeligt Tilsagn havde faaet Løfte paa, at ved førstkommende Paaskefest, naar Fyrsterne samledes i Utrecht[5]), skulde alt, hvad hans Hjærte begærede med Hensyn til Lorsch, Korvey[6]) og det øvrige, blive ham sikret. Andre hævder, at Ærkebispen blev holdt hen af Kongen med snedige Udflugter, for at han skulde give Afkald paa Lorsch mod at faa dobbelt saa meget, hvor han ønskede i Riget, som Gave til sin Kirke. Men til at begynde med var han stædig og svarede, at han intet andet vilde have; hans Anstrengelse blev til Slut forgæves, idet han faldt bort og mistede da

---

[1]) Deres Underkastelse fandt Sted i Merseburg i Pinsen (Juni) 1071; Kejseren modtog deres Overgivelse, men lod dem foreløbig holde i Forvaring; Magnus sad saaledes i Fangenskab paa Harzburg indtil August 1073.

[2]) Allerede i Julen 1070 havde Kejseren overdraget den afsatte Hertug Ottos Len Bayern til Hertug Welf IV. Ved sin Overgivelse i 1071 fik Otto sine private Godser tilbage ubeskaaret, men mistede Størsteparten af sine Len.

[3]) Nemlig de Kirkegodser, Magnus havde faaet 1066 se III c. 49.

[4]) Kejseren var i December 1071 i Worms (ved Rhinen), derefter i Januar—Februar 1072 i Regensburg (ved Donau) og vendte i Løbet af Februar 1072 tilbage til Goslar (i Sachsen).

[5]) Kejser Heinrich IV opholdt sig i Utrecht i Paasken 1072 af Hensyn til de kritiske Forhold i Nedrelothringen.

[6]) Lorsch og Korvey, som Adalbert havde faaet overdraget 1065 (jvf. III c. 45), var atter gaaet tabt for ham 1066.

paa een Gang baade Livet og Lorsch tilligemed de øvrige Kirkegodser.

LXII. Tegn og Varsler om hans nærforestaaende Død var der i stort Tal[1]), saa frygtindjagende og usædvanlige, at de gjorde os og Ærkebispen selv synlig rædde, saa mægtige og tydelige, at enhver, der iagttog hans forvirrede Væsen og vaklende Helbred blot nogenlunde opmærksomt, maatte sige, at Enden uden Tvivl nærmede sig. Selvom nemlig Mandens Væsen altid havde afveget fra Folks almindelige Adfærd, syntes det dog henimod Slutningen umenneskeligt og utaaleligt og fremmed for ham selv, navnlig fra den Dag, han blev fordrevet, og hans Stift blev udplyndret, hvilke Ting fulgtes ad. Fra den Dag af, siger jeg, var han opfyldt af større Skam, Vrede og Smerte, end det sømmede sig for en forstandig Mand; og da han ikke kunde finde nogen Udvej til at generhverve Kirkens Godser, blev han som Følge af altfor stor Bekymring over de mangfoldige Trængsler, jeg tør ikke sige sindssyg, men berøvet Herredømmet over sin Forstand. Hvad han siden foretog sig, kunde synes at være en sindsforvirret eller gal Persons Handlinger, som, saa vidt jeg kan skønne, »selve den gale Orestes for gal Mands Værk vilde kalde«[2]). Som f. Eks. det, som vi tidligere har omtalt[3]), at han tilbragte hele Natten med at vaage og Dagen med at sove. Endvidere det, at han vendte sit Øre bort fra Sandheden og kun lyttede til Historier og Drømme. Fremdeles det, at han glemte Almisserne til de fat-

[1]) Fra gammel Tid har Overtroen krævet, at der forud for saadanne Ting som Fødsel og Død gik Tegn og Varsler (jvf. f. Eks. Suetons Kejserbiografier, Einhards »Karl den Stores Levned« o. m. a. St.).

[2]) Citat af den romerske Digter Persius (Satirer III 118). Orestes blev slaaet med Vanvid af Erinyerne (Hævngudinderne), da han havde dræbt sin Moder.

[3]) Nemlig III c. 39, hvor ogsaa det følgende Træk er anført.

tige[1]) og bortødslede alt, hvad han maatte eje, til de rige, navnlig til Smigrere. Fremdeles det, at han, da han havde forødt Kirkens Godser og intet havde tilbage, levede af Rov fra de fattige og af de fromme Klostersamfunds retmæssige Indkomster. Fremdeles det, at han ved at lave en Fæstegaard af Provstiet og et Provsti af Herberget ikke var ulig den, der »rydder og bygger og bytter det runde igen med en Firkant«[2]). Fremdeles det, at han lettere end sædvanlig lod sig opægge til Hidsighed og slog nogle med egen Haand, indtil Blodet flød[3]), samt ogsaa tirrede mange ved Haansord[4]), hvorved han vanærede sig selv ikke mindre end hine. Saadan var han henimod Slutningen helt forandret i sit Væsen og udartet fra sin tidligere Dyd, og hverken han selv eller nogen af hans Folk kunde blive klar over, hvad han vilde eller ikke vilde. Iøvrigt var hans Veltalenhed lige til hans Død saa stor, at hvis man hørte ham tale, blev man let overbevist om, at han gjorde alt med fuld Fornuft og stor Myndighed.

LXIII. Da Rygtet om den højtberømte Mands slemme Forandring eller Forvildelse eller — for at sige det mere tydeligt — Forværrelse i flyvende Hast bredte sig gennem alle Verdens Lande, kom hans udmærkede Broder, Pfalzgrev Friedrich[5]), til Lesum — saavidt jeg da husker — for at revse Broderen. Men forgæves formanede han ham til det, der kunde tjene ham til Ære og Frelse, og gik bedrøvet bort, idet han
Schol. 88. anklagede Notebald og hans Lige, som forfulgte den

Schol. 88. Nothebald var en ondsindet Person, en Smigrer og aabenbar Løgner.

[1]) Jvf. III c. 57, hvor ogsaa de følgende Træk er anført.

[2]) Citat af den romerske Digter Horatius (Breve I 1,100).

[3]) Jvf. III c. 38.

[4]) Jvf. III c. 40.

[5]) Friedrich blev, efter at Broderen Dedo var blevet myrdet (jvf. III c. 56), Pfalzgreve af Sachsen (1056—88).

berømmelige Mand med deres Trolddomskunster og gjorde ham vanvittig med deres Raad. Dette sagde nu han; men vi har set, at Ærkebispen selv dengang kom i et saadant Vanry, at man sagde, at han hengav sig til Trolddomskunster[1]). Men jeg kalder Jesus og hans Engle og alle Helgenerne til Vidne paa, at den Forbrydelse var han fuldstændig ren og fri for, tilmed da han ofte erklærede, at Troldmænd og Spaamænd og den Slags Mennesker skulde straffes med Døden. Men da det staar skrevet[2]): »Imod den fromme beviser du dig from, og imod den forvendte viser du dig forvendt«, mener jeg, at det enten var paa Grund af Ondskaben hos dem, han troede sig trofaste, eller paa Grund af Fjendtligheden hos de Uvenner, der angreb hans Kirke, at han først gled væk fra sin sædvanlige retlinede Holdning og siden brød helt sammen. Nedbrudt af det skrækkelige Omslag i hans Karakter og samtidig ramt af ydre Modgang begyndte han tilsidst — som et Skib, der overskylles af Bølgerne — ogsaa at svækkes paa Legemet[3]). Og da han ved Lægernes Hjælp søgte at genvinde Sundheden, faldt han paa Grund af den hyppige Brug af Lægemidler snart i en alvorligere Sygdom, saa at han laa halvdød paa det yderste og allerede var opgivet. [Dengang var det ogsaa, at han, mens han var paa Vej til Hoffet[4]), i et alvorligt Fald styrtede af Hesten]. Schol. 89.

Schol. 89. Fra den Tid af afholdt han sig fra de varme Saltvandsbade, som han plejede at benytte[5]), og mange andre Ting, som han mærkede forekom Folk trykkende.

[1]) Jvf. III c. 40 Slutn. og c. 47 Slutn.

[2]) Psalme 18,26-27.

[3]) Da Adalbert i Foraaret 1067 vægrede sig ved at efterkomme Annos Opfordring til ham om atter at søge Hoffet (se S. 209 Note 3), anførte han som Grund, at han var stærkt medtaget af Legemssvaghed og Alderdom.

[4]) Det vil vel sige 1069.

[5]) Jvf. III c. 70.

Saa græd han grebet af Anger bitterlig med Ezechias[1]), og da han lovede Gud Forbedring af sit Levned, blev han — oh, hvor er Christus dog altid mild — straks rask. Han levede hele 3 Aar[2]) til og opfyldte meget af, hvad han havde lovet, men dog ikke alt.

LXIV. I de Dage dukkede der en Kvinde op, som havde Spaadomsaand[3]); hun forkyndte offentligt for alle, at Ærkebispen vilde faa en hastig Død inden 2 Aar, hvis han ikke muligvis forandrede sig; det samme bevidnede Lægerne. Men der var hos Ærkebispen andre Folk, Pseudoprofeter, som spaaede ganske andre Ting, og som man nærede større Tillid til. De profeterede nemlig, at han vilde leve saa længe, indtil han fik lagt alle sine Fjender til sine Fødders Fodskammel[4]), og at der paa denne Legemssvaghed vilde følge stor Sundhed og Medgang i hans Foretagender. Hans allerfortroligste Ven var Notebald[5]), som ofte forudsagde Ærkebispen mange rigtige Ting, men nu skuffede hans Tillid ved et eneste og sidste Ord. Paa den Tid saa vi i Bremen, at Korsene svedte Taarer[6]); vi saa, at Svin og Hunde besmittede Kirkerne og knap nok kunde drives væk fra selve Alterets Fod. Vi har set Ulve i Flokkevis i vor Bys Forstæder hyle om Kap med Uglerne i frygtelig Strid. Og skønt Ærkebispen ellers lagde voldsom Vægt paa Drømme, var det forgæves, at alle Folk meddelte, at dette sigtede til ham. Aldrig har de døde talt saa fortroligt til de levende;

---

[1]) 2. Kong. 20,3.

[2]) 1069—72.

[3]) 1. Sam. 28,7.

[4]) Psalme 110,1 o. a. St.

[5]) Jvf. III c. 63 med Schol. 88.

[6]) Efter Adams Mening døde Adalbert som en Synder (jvf. Skildringen i det følgende), og derfor maatte hans Død ogsaa have været ledsaget af saadanne uhyggelige Fænomener, som efter Tidens Opfattelse Gud lod ske til Straf for Menneskenes Ugudelighed.

alt varslede Bispens Død. Thi ogsaa Hamburg blev i det Aar, hvor Ærkebispen døde, ramt af Ildebrand og hærget 2 Gange; de sejrende Hedninger havde derefter hele Nordalbingien i deres Magt; Krigsfolkene blev enten dræbt eller ført i Fangenskab, og Landet blev lagt øde, saa at man maatte sige, at ved den gode Hyrdes[1]) Endeligt blev Landene ogsaa Freden berøvet[2]). Fjorten Dage før sin Død[3]) opholdt han sig i Goslar[4]) og vilde efter sin Sædvane[5]) hverken afholde sig fra Lægedrikke eller Aareladninger. Derfor blev han angrebet af et meget alvorligt Dysenterianfald og afmagredes lige til Knoglerne, men beskæftigede sig — ak endnu stadig aldeles forglemmende sin Frelse — med Statens Sager lige til sin Dødsstund. Tilstede kom Ærkebisp Wezel af Magdeburg[6]) og nogle af Brødrene og bad om, at de maatte blive indladt; han befalede dog selv, fornærmet over et eller andet, at de skulde vises Døren, idet han sagde, at det paa Grund af Sygdommens Urenlighed ikke var værd, at han lod sig se af nogen. Kun Kongen, som han elskede saa højt lige til sin Død, fik Adgang til at besøge den syge. Ham mindede han da om sin Troskab og lange Tjeneste og betroede ham under mange Suk sin Kirke og Kirkens Godser.

LXV. Imidlertid oprandt, kendelig ved ægyptisk Mørke[7]), den Dag, paa hvilken den store Ærkebisp

---

[1]) Johs. 10,11.

[2]) Af disse Ord maa man vel slutte, at Hamburgs Brand og Udplyndring først har fundet Sted efter Adalberts Død.

[3]) D. v. s. de første Dage i Marts Maaned.

[4]) Ifølge III c. 66 har Adalbert opholdt sig i Kejserpaladset i Goslar.

[5]) Jvf. III c. 63.

[6]) Jvf. III c. 35.

[7]) 2. Moseb. 10,22. Udtrykket skal ikke forstaas bogstaveligt om en Solformørkelse, thi en saadan fandt ikke Sted paa det

Adalbert ramtes af det nære Budskab om den bitre Død. Han mærkede ogsaa selv baade paa Kræfternes Svigten og af de nævnte Varsler, at hans Legemes
Schol. 90. Opløsning stundede til. Men da Lægerne var ængstelige for at sige ham Sandheden og kun Notebald lovede ham Livet, svingede den vise Mand mellem Haab om at leve og Frygt for at dø og laa tvivlraadig og glemmende sit eget Vel. Ak, han vidste ikke, at Herrens Dag kommer som en Tyv om Natten[1]), og at naar de sige: Fred og ingen Fare, da kommer Undergangen pludselig[2]) og andet, hvorved det i Evangeliet foreskrives os at være vaagne, »I vide ikke«, hedder det, »Dagen, ej heller Timen«[3]). I den Anledning mindes jeg en Sentens af en from Mand[4]), som jeg ikke uden Taarer kan anvende paa dette Sted: »Snart«, siger han, »rammes Synderen, snart nødes han at gaa bort uden Anger, saa at han, der i Livet glemte Gud, i Døden glemmer sit eget Vel«. Paa samme Vis laa hin glorværdige Ærkebisp, som endnu haabede paa dette Liv, Fredag Middag[5]), mens hans Folk sad ved Maaltidet, alene i Dødskampen og opgav Aanden, »hvorpaa den

Schol. 90. En Læge Adamatus, Salernitaner af Fødsel[6]), skal tre Dage i Forvejen have bebudet Ærkebispen, at hans Dødsdag var ganske nær. Dette ænsede han ikke, men havde kun Notebald for Øje, fordi han lovede ham, at Timen for hans Bedring hurtig vilde komme.

Tidspunkt; det er blot Adams sædvanlige Maade at skildre den syndefuldes Død paa, jvf. S. 222 Note 6.

[1]) 1. Thess. 5,2.

[2]) 1. Thess. 5,3.

[3]) Matth. 25,13.

[4]) Udtalelsen findes i en apokryf Prædiken af Augustin (Sermo 220,2 og ogsaa Sermo 257,3).

[5]) D. 16. Marts 1072.

[6]) I Salerno i Kampanien fandtes en Lægeskole, der maaske gaar helt tilbage til den romerske Kejsertid, men i hvert Fald blomstrede stærkt op i d. 10. og 11. Aarh.

sørgende Sjæl under Suk da til Skyggerne bortdrog«[1]). Ak, hvor vilde jeg gerne skrive noget bedre om den store Mand, som baade satte saa stor Pris paa mig og var saa navnkundig i sit Liv. Men jeg tør ikke, saasom det staar skrevet: Ve dem, som siger om det onde, at det er godt[2]), og gid de maa omkomme, »som sort jo til hvidt kan forvandle«[3]). Det forekom- Schol. 91.
mer mig farligt, om vi i Tale eller Skrift skulde smigre den Mand efter hans Død, som, mens han levede, ødelagdes af Smiger. Der er dog dem, der hævder, at da han laa saaledes alene, var der nogle faa Vidner tilstede[4]), i hvis Nærværelse han paa sit Yderste viste bitter Anger over alle sine forargelige Gerninger, idet han græd og jamrede over, at han havde spildt sit Livs Dage, og nu først erkendte, hvor ringe, ja hvor usalig vort Støvs Ære er; thi alt Kød er som Græs og al dets Herlighed som Græssets Blomst[5]).

LXVI. Aah, hvor er Menneskelivets Lykke svigefuld! Aah, hvor er Ærgerrighed forkastelig! Hvad gavner dig nu, o ærværdige Fader Adalbert, de Ting, som du altid elskede: verdslig Ære, Folks Tilstrømning og det ophøjede Adelsskab? Thi alene ligger du i det høje Palads[6]), forladt af alle dine Folk. Hvor

Schol. 91. Som det læses i Esthers Bog[7]): naar de med snedig Svig bedrager Fyrsterne, der har troskyldige Øren og bedømmer andre ud fra deres egen Natur. Baade af de gamle Beretninger og af det, der daglig sker, bevises den samme Ting, nemlig hvordan Kongernes Hensigter fordærves ved onde Menneskers Paavirkning.

[1]) Citat af Vergils Aeneis XI 831.

[2]) Esajas 5,20.

[3]) Citat af Juvenals Satirer (III 30).

[4]) Adam deler tydeligvis ikke selv denne Opfattelse.

[5]) 1. Peter 1,24.

[6]) Kejserpaladset var altsaa blevet genopbygget efter Branden 1065 (jvf. S. 178 Note 2).

[7]) Esth. 16,6-7 (efter Vulgata, anderledes i den danske Bibeloversættelse.

er Lægerne, Smigrerne og Hyklerne, som lovpriste dig efter din Sjæls Begæring[1]), som svor paa, at du vilde komme dig af din Sygdom, og som regnede ud, at du skulde leve, indtil du blev en affældig Olding. Alle var de, saa vidt jeg kan se, Gæster ved dit Bord, men i Fristelsens Tid faldt de fra[2]). Tilbage blev kun de fattige og de fremmede, Enkerne og de forældreløse og alle de undertrykte, som bekender, at de ved din Død blev ladt ene. Sammen med dem kan ogsaa vi med Sandhed forsikre, at ingen herefter vil være din Lige i Mildhed og Gavmildhed over for de fremmede, i Forsvar for de hellige Kirker og i Ærbødighed over for alle Klerke, eller i saadan at forfølge onde Stormænds Ran og de hovmodiges Frækheder, og endelig i at vise sig mere beredvillig til altid at give Raad, naar det gjaldt at styre de menneskelige og guddommelige Anliggender klogt. Men hvis noget i dit Væsen syntes dadelværdigt, skyldtes det mere Sletheden hos dem, som du stolede altfor meget paa[3]), eller som du for Sandhedens Skyld havde til Fjender. Thi de fordærvede ved deres Rænker din rosværdige Karakter og forvandlede den fra god til ond. Derfor bør vi bede den naadige Herre om, at han vil tilgive dig efter sin store Miskundhed[4]) og give dig Plads i den evige Salighed i Kraft af alle sine Helgeners Fortjenester, hvis Beskyttelse du altid fromt har betroet dig til.

LXVII. Vor højtberømte Ærkebisp Adalbert døde d. 16de April, i den 10ende Indiktion. Det er Aar
Schol. 92. 1072 efter Vor Herre Jesu Christi Fødsel, Pave

Schol. 92. Thi samme Aar, som han gik bort fra dette Liv, holdt han i Bremen, sidste Gang han rejste bort og

[1]) Jvf. Psalme 10,3 o. l. St.

[2]) Sirak 6,11 og Luk. 8,13.

[3]) Jvf. III c. 10 (Slutn.) og c. 63.

[4]) Psalme 106,45.

Alexanders 11te og Kong Henrik IV.s 17de Aar[1]). Ud over Bøger, Helgenlevninger og hellige Klæder fandtes næsten intet i denne Mands Skatkister. Alle de Ting modtog dog Kongen, og sammen med Kirkens Dokumenter fjærnede han ogsaa den hellige Apostel Jakobs[2]) Haand. Denne Haand havde Ærkebispen faaet, mens han var i Italien[3]), af en Bisp Vitalis af Venezia[4]).

LXVIII. Ærkebispens Lig blev nu, mens der herskede stor Bestyrtelse i hele Riget, fra Goslar ført til Bremen og blev [først] paa Tiendedagen, nemlig Maria Bebudelsesdag[5]), under værdig Tilstrømning af Folk begravet midt i Koret[6]) i den nye Kirke, som han selv havde bygget; man paastaar dog, at han ofte tidligere havde bedt om, at han maatte blive begravet i Moderbyen Hamburg, som han ligesom sine Forgængere mente, at man altid burde vise al mulig Kærlighed[7]). Thi dér tilbragte han for det meste, mens han levede, hele Sommeren, og dér fejrede han de vigtigste Højtider med stor Pragt. Dér foretog han ofte til de lovbestemte Tider Forfremmelserne til de kirkelige Embeder med overordentlig stor Ærbødig-

ikke mere vendte tilbage, et Møde med Brødrene, hvor han afsatte Dekanen[8]) Liudger[9]) for et Drab, som han blev beskyldt for; i den Anledning holdt han ogsaa en Prædiken om Kyskhed og fremsatte til Slut frygtelige Trusler.

---

[1]) Egentlig kun det 16de Aar.

[2]) Apostlen Johannes' Broder.

[3]) 1046—47 jvf. III c. 7.

[4]) Vitalis Orseolo, Bisp af Torcello 1013—48(?). Om Adalberts Indsamling af Relikvier i Italien se ogsaa Schol. 74.

[5]) D. v. s. d. 25. Marts.

[6]) Efter andre Kilder blev han begravet midt under Koret.

[7]) Om Adalberts Forkærlighed for Hamburg er der talt i III c. 26 og c. 27.

[8]) Om Dekanværdigheden se S. 135 Note 5.

[9]) Han er ogsaa kendt fra et Dokument fra 1069, hvor han optræder som Vidne.

hed. Dér berammede han sædvanligvis Tid og Sted, hvor han kunde træffes af vore Hertuger eller af de nærboende Slaverfolk eller af de øvrige Udsendinge fra det nordiske Folk. Saa stor Ære viste han den ødelagte By, og saa stor Kærlighed viste han den udmattede Moder, at han sagde, at paa den opfyldtes den Skriftens Spaadom, som siger[1]): Fryd dig, du ufrugtbare, du, som ikke føder, thi mange er den enliges Børn fremfor hendes, som har Manden.

LXIX. Man siger, at han først knap 3 Dage før sin Dødsdag blev sengeliggende, fordi han ikke kunde rejse sig fra Sengen. Thi saa stor Sjælsstyrke var Manden i Besiddelse af, at han selv under den alvorligste Legemssvaghed aldrig vilde lade sig understøtte af nogen, og aldrig mælede han et Ord om Smerte. Da han laa paa sit Yderste og mærkede, at hans Hjemkaldelses Time var nær, gentog han under hyppige Suk: »Ak«, sagde han, »vé mig ulykkelige og usalige, som har spildt saa store Gaver til ingen Nytte[2]). Jeg kunde have været lykkelig[3]), hvis jeg havde uddelt til de fattige, hvad jeg nu er ked af at have bortødslet for verdslig Æres Skyld[4]). Men nu kalder jeg ham, hvis Øjne skuer ned i Afgrundens Dyb[5]), til Vidne paa, at al mit Hjærtes Hu stod til at ophøje min Kirke. Selv om den nu — fordi min egen Brøde førte det med sig, eller fordi Fjendernes Had var for stærkt — synes slemt svækket, er der dog mere end 2000 Huse, som jeg glæder mig over at have forskaffet Kirken ved Arv, der er tilfaldet mig, eller ved Virksomhed fra min Side«. Af disse den vise Mands Ord kan man se, at hvis han har syndet

[1]) Galat. 4,27.
[2]) Jvf. III c. 59 (Beg.).
[3]) Jvf. III c. 2 (Midten).
[4]) Jvf. III c. 62.
[5]) Sirak 23,28 (Vulgata).

i et og andet som et Menneske, har han som et godt Menneske[1]) ofte angret Synderne.

[Herpaa har jeg et Bevis deri, at han i Begyndelsen ved sin Embedstiltrædelse, da han var en meget hovmodig Mand, gjorde mange Mennesker til Modstandere ved sit anmassende Væsen. Derfor fremkom han i Stolthed over sin fornemme Byrd med en Udtalelse, som man maatte ønske, at han ikke var fremkommet med, nemlig at alle de Bisper, der havde beklædt Sædet før ham, havde været ukendte og af ringe Byrd, mens han alene udmærkede sig ved berømmelig Byrd og Rigdom og endvidere fortjente at faa et større Bispesæde eller endog selve Pavestolen. Mere end een Gang slog han om sig med den Slags Udtalelser, men saa skal et stort Syn have skræmmet ham; i Betragtning af dets store Betydning undlader jeg ikke at tilføje det her, tilmed da vi har faaet paalidelig Efterretning derom. Han saa sig nemlig i den dybe Nat bortrykket til Gudstjeneste i Kirken, hvor Højmessen skulde afholdes under Medvirkning af hans 14[2]) Forgængere paa Rad, saaledes at hans nærmeste Forgænger Alebrand forrettede den hellige Messehandling, som den plejer at finde Sted. Da nu den Guds Præst efter at have læst Evangeliet vendte sig for at modtage Offergaverne[3]) og var kommet til Hr. Adalbert, som stod paa den yderste Plads i Koret, betragtede han ham derpaa med gennemborende Øjne og afviste hans Gaver, idet han sagde: »Du er en fornem og berømt Mand, som ikke kan have Lod[4]) sammen med de ringe«, og med de Ord gik han

[1]) Jvf. III c. 2.

[2]) 15 havde været rigtigere.

[3]) D. v. s. Brødet og Vinen, som de assisterende Præster rakte den, der holdt selve Messen.

[4]) Jvf. Johs. 13,8.

bort. Fra den Time angrede han sandelig de Udtalelser, han uforsigtigt havde fremsat, viste alle sine Forgængere umaadelig Ærbødighed og erklærede under mange Suk, at han ikke var værdig at dele Lod med de hellige Mænd. Derfor bestemte han ogsaa snart efter, at der ved alle Forgængernes Aarsdage af Gaarden Bromstede[1]) skulde ydes Brødrene og de fattige rigelige Maaltider, hvad slet ingen Bisp tidligere havde plejet at yde].

LXX. Han viste da ogsaa mange andre Tegn paa sin Anger og Omvendelse; blandt dem maa nævnes, at han siden sin Kirkes Udplyndring og siden den Dag, han selv blev fordrevet, aldrig i de 5 Aar[2]), han endnu levede, benyttede Bade[3]), aldrig saa munter ud og sjælden viste sig offentlig eller ved Gæstebud, undtagen naar han skulde til Hoffet eller en Festdag nødvendigvis krævede det. [O, hvor ofte har vi ikke set hans Ansigt formørket af Sorg, naar han mindedes Kirkens Udplyndring, eller naar han saa selve Plyndringsmændene! Juledag[4]), da Hertug[5]) Magnus personlig var tilstede og desuden en Mængde Gæster var forsamlede, gav de oprømte Gæster efter deres Sædvane ved Maaltidets Slutning deres Bifald lydeligt tilkende, hvilket dog mishagede Ærkebispen ikke saa lidt. Han gav derfor vore Brødre, som ogsaa var tilstede, et Vink og befalede Kantoren[6]) at istemme

---

[1]) Bramstedt i Hannover. Dokumentet om Sagen er bevaret, men det er usikkert, hvornaar det er udstedt.

[2]) 1066—1072.

[3]) Jvf. Schol. 89.

[4]) Aaret angiver Adam ikke, men Episoden maa vel have fundet Sted engang inden for Aarene 1066—69.

[5]) Jvf. S. 202, Note 1.

[6]) Den højere kirkelige Embedsmand ved Domkapitlet, som forestod Kirkesangen, eller her maaske blot Forsangeren.

Antiphonen[1]): »Synger for os en Sang«[2]). Men da Lægfolkene paany larmede op, lod han begynde paa: »Vi biede paa Freden, men den kom ikke«[3]). Men da de for tredje Gang stadig skraalede over Bægrene, blev han meget vred og bød, at Bordet skulde hæves, idet han med høj Røst forkyndte: »Hjemfør, Herre«, sagde han, »vore fangne«, hvortil Koret svarede: »lig Sydlandets Strømme«[4]). Saa lukkede han sig, mens vi fulgte efter, inde i Bedesalen og græd bitterligt[5]). »Jeg vil ikke ophøre med at græde«, sagde han, »førend den retfærdige, stærke og taalmodige Dommer[6]) befrier min eller rettere sin Kirke, som han ser blive ynkelig flaaet af Ulve, mens Hyrden forhaanes. Thi deres Ønske er gaaet i Opfyldelse, som sagde: »Vi ville indtage Guds Boliger til Ejendom«[7]) og »Lader os bringe alle Guds Festdage til Hvile paa Jorden«[8]) og »Lader os udslette dem af Folkenes Tal, og Israels Navn skal ikke ydermere ihukommes«[9]). »Vaagn op, hvorfor vil du sove, Herre? forkast os ikke evindelig!«[10]); thi »dine Modstanderes Bulder stiger altid op«[11]). »Vær os naadig, thi vi ere saare mættede af Foragt«[12]). »Thi de forfølge den, som du har slaget,

---

[1]) Indledningsvers, sunget af Kantoren før en Psalme for at angive Psalmens Melodi og Indhold.

[2]) Jvf. Psalme 137,3.

[3]) Det sjette Responsorium (Svarsang sunget af Koret efter hvert Læsestykke, lectio) den første Søndag i November.

[4]) Psalme 126,4.

[5]) Jvf. Matth. 26,75 og Luk. 22,62.

[6]) Jvf. Psalme 7,12.

[7]) Psalme 83,13.

[8]) Psalme 74,8 (efter Vulgata, anderledes i den danske Bibeloversættelse).

[9]) Psalme 83,5.

[10]) Psalme 44,24.

[11]) Psalme 74,23.

[12]) Psalme 123,3.

og de fortæller om deres Pine, som du har saaret«[1]). Disse og andre angerfulde Klager har vi ofte iagttaget hos ham, ja mange Gange begærede han endog at blive Munk. Stundom ønskede han ogsaa, at han maatte opnaa at dø i Varetagelsen af sin Sendelse enten i Slaverland eller i Sverige eller i det fjerne Island. Ofte var han saaledes til Sinds, at han uden Betænkning ønskede, at han endog maatte blive halshugget for Sandhedens Skyld i Bekendelse af Christus. Gud, som kender alle Hemmeligheder[2]), véd iøvrigt nok, om han for hans Aasyn var bedre, end han forekom Menneskene. Thi et Menneske ser paa det Ydre, men Gud i Hjærtet[3])].

LXXI. Tilgiv mig da, beder jeg dig, min Læser, om jeg har skildret den saa uensartede Mands uensartede Historie i en noget uensartet Fremstilling og ikke formaaet at gøre det kort og klart, saaledes som Teorien foreskriver[4]), men har lagt al Vægt paa at skrive sandfærdigt, i Overensstemmelse med, hvad der vides og menes i saa Henseende. Iøvrigt har jeg fortiet meget og især hastet frem mod det, som i Almindelighed er værd at vide for Efterverdenen og i Særdeleshed er nyttigt at erindre for Hamburgerkirken. Hvis der er noget, som Tilhørerne ikke synes om, fordi det er slet gjort eller maaske slettere skildret, formaner og opfordrer jeg dig nu til Slut indtrængende til, at du selv, naar du dadler Forfatteren, retter det forkert sagte, at du selv, naar du anklager den, om hvem der skrives, bliver klogere af den vise Mands Skæbne og ser til dig selv, at ikke ogsaa du bliver fristet[5]).

---

[1]) Psalme 69,27.

[2]) Daniel 13,42.

[3]) Jvf. 1. Sam. 16,7.

[4]) Kravene gaar tilbage til Oldtidens Lærebøger i Rhetorik.

[5]) Gal. 6,1.

[LXXII[1]). Skønt den store Ærkebisp Adalbert vidste, at alle hans Forgængere havde arbejdet ivrigt i den Sendelse, som Hamburgerkirken plejer at varetage hos Hedningerne, søgte han dog selv mere storslaaet end de andre at udstrække Ærkebispemagten vidt og bredt blandt de fjerntboende Nationer. Derfor overvejede han personlig at overtage Sendelsen for at prøve, om han kunde bringe de endnu ikke omvendte Hedninger nogen Frelse eller bibringe de allerede omvendte Fuldkommenheden. I Anledning af, at han vilde foretage denne besværlige Rejse, gav han sig til at vigte sig med sit sædvanlige Praleri[2]): Ansgar havde været den første Evangelist, derefter kom Rimbert og siden Unni, men selv krævedes han som den fjerde, fordi han havde set, at det under de andre Forgængere havde været Lydbisperne og ikke dem selv, der i deres Ansigts Sved arbejdede med den byrdefulde Opgave. Da han nu var fast besluttet paa at drage afsted, planlagde han at gennemføre Rejsen saaledes, at han kunde rejse rundt i Norden i hele dets Udstrækning, d. v. s. rejse igennem Danmark, Sverige og Norge og derfra naa op til Orkneyøerne og Jordens fjerneste Land, Island. De Folk er nemlig i hans Tid og ved hans Virksomhed blevet omvendt til den kristne Tro[3]). Denne Rejse, som han allerede aabenlyst traf Anstalter til, lod han sig let bringe fra at tiltræde derved, at den meget kloge Danerkonge fraraadede ham den; denne fortalte ham, at de barbariske Folkeslag lettere kunde omvendes af

---

[1]) Oprindelig sluttede Adams Værk ved III c. 71; efter Afleveringen af Dedikationsexemplaret til Ærkebisp Liemar har Adam i sit eget Exemplar tilføjet et Tillæg med senere indhentede, supplerende Oplysninger (III c. 72—78).

[2]) Exempler paa Adalberts Praleri har Adam anført i III c. 3; 32; 46 og 69.

[3]) Jvf. III c. 77 og IV c. 36.

Personer, der talte deres Sprog og havde lignende Skikke, end af Personer, der var dem ubekendte eller afskyede deres nationale Skikke. Naar han derfor fandt nogle, der var rede til at prædike Guds Ord for Hedningerne, behøvede han ikke andet end ved Gavmildhed og Elskværdighed at sikre sig deres Velvilje og Troskab. Vor Ærkebisp var enig med den rettroende Konge i denne Opfordring og begyndte nu at øve den Gavmildhed, som han viste over for alle[1]), langt mere rundhaandet over for Bisperne hos Hedningerne og Udsendingene fra Østens Konger. Saa stor Elskværdighed viste han over for dem hver især, baade naar han modtog dem og beholdt dem hos sig og gav dem Lov at rejse, at alle af egen Drift med Tilsidesættelse af Paven søgte til ham som en Fader for de mange Folk, forærede Manden vældige Gaver og til Gengæld bragte hans Velsignelse med sig hjem.

LXXIII. I sin Sendelse var Ærkebispen da netop saadan, som baade Tiderne og Menneskenes Sæder gerne skulde have ham, saa venlig, saa gavmild, saa gæstfri over for alle Mennesker var han, at det uanselige Bremen takket være hans Storhed blev berømt som selve Rom og søgtes i Skarer fra alle Kanter af Verden, især af Nordens Folkeslag. Blandt dem kom de fjerntboende Islændinge, Grønlændere og Udsendinge fra Göterne og Orkneyøerne og bad om, at han vilde sende Prædikanter derhen; det gjorde han ogsaa straks[2]). Thi baade til Danmark, Sverige og Norge og til Øerne i Havet indviede han mange Bisper; om dem plejede han selv i Glæde at sige: »Høsten er

[1]) Adalberts Gavmildhed har Adam skildret i III c. 2.

[2]) Hele dette første Afsnit af Kapitlet findes omtrent enslydende i III c. 24.

stor, men Arbejderne ere faa. Beder derfor Høstens Herre, at han vil sende Arbejdere ud til sin Høst«[1]).

LXXIV. Glad over deres prægtige Skare bestemte Ærkebispen omsider som den første af alle at afholde et Møde i Danmark med sine Lydbisper[2]), baade fordi han fandt Tidspunktet gunstigt, og fordi dette Rige var tilstrækkelig velforsynet med Bisper, og fordi der var meget, der trængte til at blive rettet i den nye Plantning, som f. Eks. det, at Bisperne sælger Velsignelsen[3]), og at Folk ikke vil betale Tiende[4]), og at alle skejer forfærdelig ud med Hensyn til Fraadseri og Kvinder[5]). I Anledning af alt dette[6]) ønskede han, støttet til Romerpavens Fuldmagt og i Haab om Danerkongens beredvillige Hjælp, at der skulde afholdes et efter hans Sædvane aldeles storslaaet Kirkemøde af alle Nordens Bisper. Kun de fra den anden Side Havet lod vente noget længe paa sig; den Omstændighed har stadig forhalet Kirkemødet. Bevis herfor foreligger i de Breve, som Paven sendte til Danmark til de Bisper, der modsatte sig Kirkemødet, og i Breve fra Ærkebispen, rettede til andre. En Afskrift af to af dem har jeg anset det for nødvendigt at indføje her.

---

[1]) Matth. 9,37—38.

[2]) Det var sikkert i Aaret 1065, at denne Synode i Slesvig skulde have været afholdt.

[3]) Dette opfatter Adam som Udslag af Bispernes Havesyge, se IV c. 31. I den første kristne Tid indtil Tiendens Gennemførelse betalte Nordboerne Præsterne for hver enkelt kirkelig Handling, de fik udført.

[4]) Indførelsen af Tienden i Danmark begyndte først paa Knud den Helliges Tid.

[5]) Jvf. III c. 21 Slutn. og IV c. 21.

[6]) Ogsaa sørgelige Erfaringer med en Del uheldige Elementer blandt Bisperne har sikkert bidraget til Ønsket om Afholdelsen af en Synode (se f. Eks. III c. 75 om Bisp Eilbert, III c. 76 om Bisp Adalward og IV c. 8 om Bisperne Henrik og Aage).

LXXV. »Bisp Alexander[1]), Guds Tjeneres Tjener, sender sin Hilsen og apostolske Velsignelse til alle i Danernes Rige indsatte Bisper, der lyder det apostolske Sæde og vor Stedfortræder. Den højærværdige Ærkebisp A[dalbert] af Hamburg, vor Stedfortræder, har ved Breve og Udsendinge klaget over, at en vis Eilbert[2]), Bisp af Farria[3]), mod hvem det væltede ind med mange Beskyldninger, undlod at indfinde sig, skønt han i 3 Aar var blevet stævnet til hans Kirkemøde[4]). Da dette skal være sket efter Raad fra nogle af jer, byder og befaler vi med den apostolske Myndighed, at I ganske maa afholde jer fra sligt Raad og formane ham til at møde til Forhør hos vor fornævnte Broder, for at han efter afholdt Undersøgelse kan blive dømt efter den kanoniske Ret«. Samt andet, hvorved det sammesteds foreskrives, at de skal lyde ham og vise ham Underdanighed. Fremdeles det andet:

LXXVI. »Adalbert, det hellige romerske og apostolske Sædes Legat og Ærkebisp for alle Nordens Folkeslag og tillige uværdig Forstander for Hamburgerkirken, sender sin Hilsen til Bisp W.[5]) af Roskilde. Jeg vilde med Taknemmelighed have erfaret, at I selv var kommet eller havde sendt jert Bud til det Kirkemøde, som jeg har besluttet at afholde i Slesvig. Men herom ved en anden Lejlighed. Nu derimod vil jeg lade Eders Broderlighed vide, hvilket Bryderi der er forvoldt mig af Bisp Adalward[6]), som

[1]) Dette Brev fra Alexander II er vist fra 1062 og har i hvert Fald intet med Synoden i Slesvig at gøre.

[2]) Om ham nærmere i III c. 77, IV c. 3 og c. 9.

[3]) Opfattes af Adam som Navn paa Helgoland, se IV c. 3 og Schol. 117.

[4]) D. v. s. de aarlige Kirkemøder.

[5]) Wilhelm, Klerk fra Bremerkirken; Bisp i Roskilde o. 1060; han er tilstede i Bremen Paasken 1061; død i Tiden 1072—74.

[6]) Adalward den yngre, jvf. Schol. 136.

jeg har indviet til Bisp af Sigtuna, saaledes som I, der selv var tilstede ved hans Indvielse, jo har været Vidne til. Da det barbariske Folk ikke vilde have ham over sig, er han begyndt at trænge sig ind paa Skara-Kirkens Omraade[1]). Derfor beder jeg jer om, at I vil sende mit Sendebud, som vil drage derop, til Bispen i Dalby[2])«. Dette er, hvad jeg havde at sige om Kirkemødet, men der er forøvrigt meget andet, som jeg af Ubehag derved undlader at omtale.

LXXVII. Adskillige er de, som Ærkebispen indviede til Hedningerne; deres Bispesæder og Navne har jeg faaet at vide ved, at han selv har fortalt derom. Til Danmark indviede han da 9: Ratolf[3]) til Staden Slesvig, Oddo[4]) til Staden Ribe, Christian[5]) til Staden Aarhus, Heribert til Staden Viborg, Munken Magnus og Albrich[6]) til Øen Vendsyssel, Munken Eilbert[7]) til Øerne Farria og Fyn, Wilhelm[8]) til Øen Schol. 93.

Schol. 93. Albrich fulgte efter Magnus[9]).

---

[1]) Bispestolen i Skara havde Adalbert efter Adalward den ældres Død (c. 1064) besat med Acilin (III c. 77), men denne blev i Köln (IV c. 23).

[2]) Egino, jvf. IV c. 8 og c. 9.

[3]) Ratolf er bevidnet som Kannik i Bremen 1050(?); hans Indvielse til Bisp af Slesvig falder altsaa efter dette Tidspunkt; i 1071 indvier han Domkirken i Minden; d. 1072(?).

[4]) Ottos og de følgende 3 Bispers Indvielse har fundet Sted ca. 1060, da Ribestiftet ved Wals Død deltes (jvf. III c. 25 og IV c. 2).

[5]) Christian var med paa Svend Estridsøns Tog mod England 1069—70.

[6]) Da Magnus druknede kort efter sin Indvielse, indviede Adalbert i hans Sted Albrich, der endnu 1059 nævnes som Provst i Bremen; d. 1085—86(?).

[7]) Jvf. III c. 75.

[8]) Jvf. III c. 76.

[9]) Jvf. Note 6 ovenfor.

Sjælland og Egino[1]) til Landskabet Skaane. Til Sve-
Schol. 94. rige indviede han derimod 6: Adalward[2]) og Acilin[3]), endvidere Adalward[4]) og Tadich[5]) samt Simeon[6]) og Munken Johannes[7]). Til Norge har han selv kun indviet 2: Tholf[8]) og Seward[9]). Hvad dem angaar, der var blevet indviet andetsteds, saa beholdt han dem baade naadigt hos sig, naar de ellers gjorde Fyldest, og gav dem derpaa venlig Lov at rejse, som f. Eks. Meinhard[10]), Osmund[11]), Bernhard[12]) og As-

Schol. 94. Adalward den ældre blev sat over begge Götalandene, den yngre blev sendt til Sigtuna og Upsala, Simon til Skridfinnerne, og Johannes blev bestemt til Øerne i det baltiske Hav.

---

[1]) Egino blev o. 1060 Bisp af Dalby, mens Henrik samtidig blev Bisp af Lund; efter Henriks Død forenede Egino hele Skaanestiftet; ialt var han Bisp i 12 Aar og døde 1072, jvf. IV c. 8 og 9.

[2]) Adalward den ældre, jvf. III c. 15 (S. 162 Note 6).

[3]) Provst i Bremen, efter Adalward den ældres Død (o. 1064) indviet til Bisp af Skara, men han foretrak at blive i Köln (jvf. IV c. 23 Slutn.).

[4]) Adalward den yngre; han forekommer 1061 som Dekan i Bremen, men er indviet før 1065 til Sigtuna (jvf. III c. 76); om ham nærmere i IV c. 29—30 og Schol. 136.

[5]) Indviet til Adalward den yngres Efterfølger i Sigtuna, men foretrak at blive i Ramelsloh (jvf. IV c. 30).

[6]) Bisp i Helsingeland; hans egentlige, nordiske Navn er Stenfin, men Adalbert gav ham ved Indvielsen det kirkelige Navn Simon (jvf. IV c. 24).

[7]) Egentlig hed han Hiltin og var Abbed ved Adalberts Kloster Goseck; o. 1060 indviede Adalbert ham til Bisp af Björkö og gav ham Navnet Johannes (jvf. IV c. 20); 2 Aar efter vendte han atter tilbage til sit Kloster og sin Abbedstilling.

[8]) Bisp af Trondhjem (jvf. IV c. 34); vist først indviet efter Harald Haardraades Død.

[9]) Sivards (Sigurds) Bispesæde nævnes ikke (maaske paa Moster) (jvf. IV c. 34); han indviedes vist først efter Harald Haardraades Død.

[10]) Jvf. Schol. 148. Hans Bispesæde er ukendt.

[11]) Jvf. III c. 15 (S. 162 Note 1).

[12]) Indviet af Paven 1047 og anerkendt af Adalbert (jvf. IV

got[1]) og mange andre. Desuden indsatte han en vis Turolf[2]) paa Orkneyøerne. Derhen sendte han ogsaa Johannes[3]), der var blevet indviet i Skotland, og en anden, en vis Adalbert[4]), sin Navne. Islef[5]) indviede han til Øen Island. Ialt indviede han 20 Bisper, af hvilke 3 faldt uheldigt ud[6]) og blev staaende ledige uden for Vingaarden[7]), idet de kun søgte deres eget og ikke, hvad der hører Jesus Christus til[8]). Den berømmelige Ærkebisp viste dem allesammen den skyldige Ære og opmuntrede dem ved Bøn og Belønning til at prædike Guds Ord for Barbarerne. Meget ofte saa vi ham omgivet af 7 eller 5 Bisper, ligesom vi har hørt ham selv sige, at han ikke kunde undvære mange Mennesker om sig[9]). Men naar han havde ladet dem rejse bort fra sig, gjorde han Indtryk af at være mere bedrøvet end sædvanlig paa Grund af Ensomheden. Altid vilde han dog have mindst 3 om Schol. 95.

Schol. 95. Den tyvende var Ezzo[10]), som han selv indviede til Slaverland.

---

c. 34); i 1048 forlod han Norge og drog til Island, hvor han var i 19 Aar; i 1067 vendte han tilbage til Norge, hvor han blev Bisp først paa Selø, siden i Bergen.

[1]) Indviet 1047 af Paven og anerkendt af Adalbert (Schol. 68); han var den første Bisp i Oslo og levede endnu paa Adams Tid (IV c. 34).

[2]) Indviet o. 1050. Jvf. IV c. 35 Slutn.

[3]) Denne Johannes kan ikke identificeres med Sikkerhed.

[4]) Vel identisk med den i Schol. 148 nævnte Albert.

[5]) Indviet af Adalbert Pinsesøndag d. 26. Maj 1056; hans Sæde var Skaalholt; d. 1080.

[6]) Nemlig Acilin (IV c. 23) og Tadich (IV c. 30), men hvem den tredje er, er uklart.

[7]) Bibelsk Udtryk efter Matth. 20,3-4.

[8]) Filip. 2,21.

[9]) Jvf. III c. 36.

[10]) Jvf. III c. 21 (S. 170 Note 3).

sig, og det var hyppigst Tangward[1]) fra Brandenburg, en klog Mand, der havde været Bispens Ledsager ogsaa før Bispetiden; den anden var Johannes, en skotsk Bisp[2]), en oprigtig Mand, der frygtede Gud[3]); han blev siden sendt til Slaverland, og dér blev han dræbt sammen med Fyrst Gotskalk; den tredje hed Bovo[4]); hvorfra han stammede, eller hvor han var indviet, er usikkert, men selv pralede han med, at han af Vandrelyst tre Gange var draget til Jerusalem, at han derfra var blevet bortført til Babylon af Saracenerne, og at han efter omsider at være blevet befriet havde rejst gennem mange Lande i Verden. Ganske vist var disse 3 ikke hans Lydbisper, men netop fordi de ikke havde egne Bispesæder, nærede han, som vi har erfaret, større Kærlighed til dem.

LXXVIII. Denne samme ivrige Velvilje viste han over for det romerske Sædes Udsendinge; at eje deres Bevaagenhed og Fortrolighed satte han højest blandt Venskaber, og han pralede ligervis med, at han kun havde 2 Herrer, nemlig Paven og Kongen, hvis Herredømme alle verdslige og kirkelige Myndigheder med Rette er underkastet; dem frygtede og ærede han naturligvis. Dette fremgik ogsaa af den Troskab, som Manden bevarede saa ubeskaaret over for dem begge to, at han intet satte over den apostolske Myndighed og hævdede, at det apostolske Sædes gamle Æresrettigheder skulde bevares ubeskaaret og dets Udsendinge modtages med den største Kærlighed. Men hvor højt han agtede Hans Majestæt Kejseren, derom vidner hans Bispedømme, som fornemmelig blev ødelagt

---

[1]) Bisp af Brandenburg; han var tilstede paa Synoden i Mainz 1049; vist død 1063.

[2]) Identisk med den i III c. 21 og 51 nævnte Bisp Johannes af Mecklenburg.

[3]) Job 1,1.

[4]) Ikke nærmere bekendt.

just, fordi han hverken ved Trusler eller søde Ord fra Fyrsternes Side kunde rives bort fra sin Troskab mod Kongen[1]). Kongemagten indjager nemlig de onde Rædsel. Derfor plejer der ogsaa hyppig at finde Sammensværgelser[2]) Sted i Riget, men dem vilde han dog aldrig deltage i, end ikke med et Ord. Til Gengæld for denne Troskab blev han af Kongen indsat til Hushovmester[3]) ved Hoffet og forskaffede ved Gave fra ham Bremerkirken mange Godser, hvorom der er talt udførligere ovenfor[4]). Af Paven[5]) opnaaede han det hædrende Privilegium, at den apostolske Herre overførte al sin Ret paa ham og hans Efterfølgere, saa at han overalt i Norden, hvor han fandt passende, ofte imod Kongernes Vilje, oprettede Bispedømmer og indviede til Bisper dem af sine egne Kapellaner, som han ønskede valgt. Da jeg alligevel har opsat[6]) at omtale deres Indvielse og Bispesæder, forekommer det os ikke upassende med det samme ogsaa at skildre Danmarks Beliggenhed og de øvrige, hinsides Danmark liggende Landes Natur.]

[1]) Om Adalberts Forhold til Kejser Heinrich III er der talt i III c. 5 (Slutn.) og c. 31—32 og om hans Forhold til Kejser Heinrich IV i III c. 34 (Slutn.), c. 40 (Beg.) og c. 64 (Slutn.).

[2]) Jvf. III c. 34 Slutn., c. 47 Slutn. og c. 60.

[3]) Det samme Udtryk anvender Adam ogsaa i III c. 36.

[4]) III c. 28 og c. 45 f.

[5]) Pave Leo IX ved et Brev af d. 6. Januar 1053.

[6]) Jvf. III c. 25 Slutn.

Her vi med gunstig Forlov paa Bog Nummer fire begynder.

BESKRIVELSE AF NORDENS ØER.

I. Danernes Land er næsten helt og holdent udstykket i Øer, saaledes som det ogsaa staar at læse i »Den hellige Ansgars Gerninger«[1]). Dette Danmark skilles fra vore Landsmænd Nordalbingerne[2]) ved Floden Ejderen, der udspringer meget dybt inde i Schol. 96. Hedningernes[3]) Skov Isarnho[4]), som siges at strække sig langs det barbariske Hav[5]) frem til Søen[6]) Slien. Floden Ejderen løber iøvrigt ud i det frisiske Hav[7]), som Romerne kalder det britanniske. Den første Del af Danmark, som hedder Jylland, strækker sig fra Ejderen i Længderetning mod Nord og maaler 3 Dagsrejser, hvis man drejer af til Fyn; men hvis

Schol. 96. Skoven Isarnho begynder ved den Sø hos Danerne, som hedder Slien, og strækker sig helt hen til den Stad hos Slaverne, som hedder Lübeck, og til Floden Trave[8]).

---

[1]) I »Ansgars Levned« (Vita S. Anscarii) hedder det ganske vist i c. 25: »omtrent hele det Land bestaar af Øer«, men der er dér Tale om Sverige, ikke om Danmark.

[2]) S. 6 Note 2.

[3]) D. v. s. Slavernes.

[4]) S. 79 Note 10.

[5]) D. v. s. Østersøen.

[6]) Der hersker nogen Usikkerhed hos Adam med Hensyn til, om Slien er en Sø, Flod eller Fjord.

[7]) D. v. s. Nordsøen.

[8]) Jvf. Schol. 12.

man tilbagelægger Vejen fra Slesvig til Aalborg i lige Linje, saa har man 5 eller 7 Dagsrejser. Det er Kejser Ottos Vej lige op til Vendsyssel og det yderste Hav, som den Dag i Dag efter Kongens Sejr hedder Ottinsand[1]). Jyllands Bredde er temmelig stor ved Ejderen, men derfra indsnævres det lidt efter lidt ligesom en Tunge til den Spids, der hedder Vendsyssel; dér ender Jylland. Derfra er den korteste Overfart til Norge[2]). Jordbunden dér er gold; med Undtagelse af de Strækninger, der ligger nær Floden, ser det næsten altsammen ud som en Ødemark, et Saltland og en vældig Ørken[3]). Vel vrimler enhver Egn i Germanien skrækkelig af dybe Skove, men Jylland er dog endnu mere skrækindjagende end andre Egne, og det skys tillands paa Grund af Manglen paa Afgrøde, tilvands paa Grund af Sørøvernes Angreb. Det befindes knap dyrket paa noget Sted og er knap egnet til menneskelig Bosættelse. Hvor derimod Havarme skærer sig ind, dér rummer det meget store Byer. Dette Land gjorde Kejser Otto engang skatskyldigt og delte det i 3 Bispedømmer[4]). Det ene oprettede han i Slesvig, Schol. 97. som ogsaa hedder Hedeby[5]), og som beskylles af en Schol. 97[6]). Den første Bisp i Slesvig var Harald[7]), den anden Poppo[8]), den tredje Rudolf[9]).

[1]) Det samme er fortalt i II c. 3; se S. 68 med Noterne 2—5.

[2]) Jvf. IV c. 11.

[3]) Bibelske Udtryk fra Jeremias 17,6 og 5. Moseb. 32,10. Der sigtes vel til Jyllands store Hedestrækninger.

[4]) Jvf. II c. 3.

[5]) Navnene Slesvig og Hedeby brugtes begge som Betegnelse for een og samme By, det nuværende Slesvig, men Hedeby (ɔ: Byen paa Hederne) har tillige været Navnet paa en anden, senere affolket dansk By Syd for Slien ved Haddeby Nor.

[6]) Scholiet er ikke af Adam.

[7]) D. v. s. Hored (se II c. 4 og c. 26).

[8]) Jvf. II c. 35.

[9]) Jvf. II c. 72. Scholiet overspringer den af Adam II c. 46 o. a St. nævnte Esico (Ekkehard).

Arm af det barbariske Hav; Indbyggerne kalder den Slien[1]), hvoraf Byen ogsaa har sit Navn. Fra den Havn plejer Skibe at udgaa til Slaverland[2]), Sverige og Semland[3]), ja lige til Grækenland[4]). Det andet
Schol. 98. Bispedømme oprettede han i Ribe, hvilken By omgives af en anden Flod, som strømmer ind fra Oceanet,
Schol. 99. og hvorigennem Skibene styrer ud til Frisland eller i

Schol. 98. Den første Bisp i Ribe var Liafdag[5]), den anden[6]) Othencar[7]), den tredje Wal[8]), den fjerde Odo[9]).

Schol. 99[10]). Fra Ribe kan man sejle til Cincfal[11]) i Flandern paa 2 Dage og lige saa mange Nætter. Fra Cincfal til Prol[12]) i England paa 2 Dage og 1 Nat. Det er Englands yderste Pynt mod Syd[13]), og Sejladsen derhen fra Ribe gaar i en Bugt mod Sydvest. Fra Prol til Sankt Matthias[14]) i Bretagne paa 1 Dag. Derfra til Far[15]) ved Sankt Jakob paa 3 Dage og 3 Nætter. Derfra til Leskebon[16]) paa 2 Dage og 2 Nætter, og hele Sejladsen derhen gaar i en Bugt mod Sydvest. Fra Leskebon til Narvese[17]) paa 3 Dage og 3 Nætter, i en Bugt mod Sydøst. Fra Narvese til Arragun[18]) paa 4

---

[1]) Navnet kommer af Sli, der er Betegnelse for forskellige Vandplanter.

[2]) Jvf. II c. 22.

[3]) D. v. s. Preussen, jvf. S. 84 Note 6.

[4]) Jvf. S. 81 Note 1.

[5]) Jvf. II c. 4.

[6]) Scholiet springer den i II c. 26 nævnte Folgbract over.

[7]) Jvf. II c. 36.

[8]) Jvf. II c. 72.

[9]) Jvf. III c. 77.

[10]) Scholiet er ikke af Adam, men først fra d. 13. Aarh.

[11]) Sinkfal ved Scheldes Munding.

[12]) Prawle Point i Devonshire, SØ. for Plymouth.

[13]) Ikke helt rigtigt; baade Lizard Point og Landsend ligger sydligere.

[14]) Pointe Saint-Mathieu paa Vestkysten af Bretagne.

[15]) Vist La Coruna, Landingsplads til Santiago (de Compostela) i Nordvestspanien (Far = lat. pharus, Fyrtaarn).

[16]) Lissabon.

[17]) Gibraltarstrædet, hvis nordiske Betegnelse var Njörvasund.

[18]) Tarragona, By i det nordøstlige Spanien.

hvert Fald til England og vort Sachsen. Det tredje Bispedømme skulde efter hans Ønske være i Aarhus; denne By skilles fra Fyn ved et meget smalt Bælte, som kommer ind fra Østersøen og strækker sig i lange Bugtninger mod Nord mellem Fyn og Jylland op til Byen Aarhus. Fra den sejler man til Fyn eller Sjælland eller til Skaane eller helt op til Norge. Schol. 100. Schol. 101. Schol. 102. Schol. 103.

II. Men da siden det Bispedømme, som vi har anført som det tredje, gik ind[1]), beholdt Jylland kun 2 Bispedømmer, nemlig det i Slesvig og det i Ribe, indtil Wal, Bispen i Ribe, nylig døde[2]), og hans Stift blev delt i 4 Bispedømmer[3]), hvilket Ærkebispen gav

Dage og 4 Nætter, i en Bugt mod Nordøst. Fra Arragun til Barzalun[4]) paa 1 Dag, ligeledes mod Nordøst. Fra Barzalun til Marsilia[5]) paa 1 Dag og 1 Nat, næsten lige mod Øst, dog med en lille Afvigelse i sydlig Retning. Fra Marsilia til Mezcin[6]) paa Sicilien paa 4 Dage og 4 Nætter, i en Bugt mod Sydøst. Fra Mezcin til Accharon[7]) paa 14 Dage og ligesaa mange Nætter mod Sydøst, med Kurs nærmest mod Øst.

Schol. 100[8]). Til England sejler man med Sydøstvind paa 3 Dage.

Schol. 101[9]). Den første Bisp i Aarhus var Reginbrund[10]), den anden Christian[11]).

Schol. 102. Byen Viborg ligger midt imellem Aarhus og Vendsyssel....

Schol. 103. (Texten er ødelagt, men har vist lydt saaledes:) Mellem Oceanet og Havet ved Vendsyssel ligger Forbjerget Skagen, som vender ud mod Øerne i Nord.

---

[1]) Formentlig i Slutningen af d. 10. Aarh.

[2]) Ca. 1060.

[3]) Jvf. III c. 25.

[4]) Barcelona.

[5]) Marseille.

[6]) Messina.

[7]) St. Jean d'Acre (Akkon) i Palæstina.

[8]) Scholiet er ikke af Adam, men et Laan fra II c. 52.

[9]) Schollet er ligesom de følgende ikke af Adam selv.

[10]) Jvf. II c. 4.

[11]) Jvf. III c. 77.

sit Samtykke til; snart efter indviede han til Ribe Oddo, til Aarhus Christian, til Viborg Heribert og til
Schol. 104 og 105. Vendsyssel Magnus[1]); da den sidste paa Hjemrejsen efter Indvielsen led Skibbrud paa Elben[2]), indsatte han i Stedet for ham Albrich. Disse 4 Bisper fik dengang Ribe Stift ved Kong Svends Gave.

III. Af sine egne Klerke indviede Ærkebispen derimod[3]) Ratolf[4]) til Slesvig, Wilhelm[5]) til Sjælland og
Schol. 106. Eilbert[6]) til Fyn; om den sidste fortæller man, at da han maatte vende om for Sørøvere, blev han den første, der opdagede Øen Farria[7]), som ligger skjult

Schol. 104. (Texten er ødelagt, men har vel lydt saaledes:) Vendsyssel er en Ø, der bestaar af 3 Dele og ligger i Mundingen af Havbugten, dér hvor den løber ind fra Oceanet.

Schol. 105. Den første Bisp i Vendsyssel var Munken Magnus, den anden Albrich.

Schol. 106. Den første Bisp paa Fyn var Rehinher[8]), den anden Munken Eilbert.

---

[1]) Jvf. III c. 77.

[2]) Magnus' Skæbne har givet Anledning til Dannelsen af det Sagn, at der i den saakaldte »Bispegrav« paa Sjøring Kirkegaard i Vendsyssel hviler en Bisp, der led Skibbrud paa Vejen hjem fra Bremen; Gravmindet er imidlertid først fra Slutn. af d. 12. eller Beg. af d. 13. Aarh.

[3]) De i foregaaende Kapitel nævnte Bisper (Odde, Kristian, Herbert og Magnus) har vel altsaa været danskfødte, hvad de for Navnenes Skyld ogsaa godt kan være.

[4]) Jvf. III c. 77.

[5]) Jvf. III c. 77.

[6]) Jvf. III c. 75 og 77.

[7]) Efter Texten skulde Farria her være Helgoland, mens det ellers er Betegnelsen for Færøerne; men der foreligger sandsynligvis en Fejl i Texten; retter man, som det er foreslaaet, Farriam (acc.) til Farria (abl.), kommer Oversættelsen til at lyde: »at da han for Sørøvere maatte vende om fra Færøerne, blev han den første, der opdagede en Ø, der o. s. v.«. Stedet bliver saa et Vidnesbyrd om et — ganske vist mislykket — Forsøg paa ved Udnævnelse af en Bisp for Færøerne at drage disse Øer — ligesom Orkneyøerne og Island — ind under Hamburgerkirkens Missionsvirksomhed.

[8]) D. v. s. Reginbert, jvf. II c. 55.

i en fjern Afkrog af Oceanet[1]) i Elbflodens Munding og gjorde den beboelig ved at opføre et Kloster dér. Denne Ø[2]) ligger ud for Hadeln[3]). I Udstrækning er den knap 8 Mil i Længden[4]) og 4 i Bredden[5]); Beboerne bruger Straa[6]) og Vragstumper til at gøre Ild; Rygtet siger, at hvis Sørøvere nogensinde tog blot det mindste Bytte med sig derfra, enten omkom de snart ved Skibbrud, eller blev de dræbt af en eller anden, at i hvert Fald ingen vendte uskadt hjem. Derfor plejer de med stor Ærefrygt at yde de Eremiter[7]), der bor dér, Tiende af Byttet. Øen er nemlig meget frugtbar paa Afgrøde og meget rig paa Fugle[8]) og Kvæg; den har kun eet eneste højt Punkt[9]) og ikke eet Træ; den er omgivet af stejle Skær, saa at der ikke er mere end een Landingsplads, hvor der ogsaa

---

[1]) D. v. s. Nordsøen.

[2]) Det følgende Afsnit indtil Linie 11 (. . . Byttet) er et Indskud, som Adam har ladet indføje i det Exemplar, der blev overrakt Ærkebisp Liemar. Da de i Indskuddet givne Oplysninger ikke rigtig harmonerer med Kapitlets øvrige Skildring af Helgoland, kan det iøvrigt være tvivlsomt, om de i det hele taget gælder Helgoland, og ikke snarere en anden Ø, som Adam fejlagtig har identificeret med Helgoland.

[3]) Se S. 5 Note 4.

[4]) I Adams Text staar »Bredden«, men det er en Skrivefejl.

[5]) Hvad Adams Udtryk milliarium (Mil) dækker over, er uklart; men hvadenten man forstaar det som 1000 passus (à ca. 1,5 m) eller 1000 Skridt (à ca. 0,75 m) eller 1000 Fod (à ca. 0,30 m), er det vanskeligt at bringe hans Maal i Overensstemmelse med Helgolands Maal.

[6]) D. v. s. Marehalm.

[7]) Adams Udtryk Eremiter skal næppe forstaas i dets specielle Betydning (kristne Eneboere), men blot som Betegnelse for isolerede Øboere.

[8]) Helgoland har baade i sig selv et rigt Fugleliv og er tillige en af de mest besøgte Hvilestationer for Trækfuglene.

[9]) Helgoland bestaar i Virkeligheden blot af en ca. 60 m høj Klippe (Oberland), der kun er tilgængelig fra den flade Strand i SØ. (Unterland).

findes Ferskvand. Stedet er derfor helligt for alle Søfarende, men navnlig for Sørøverne. Deraf har den faaet sit Navn, idet den hedder Heiligland[1]). Af »Den
Schol. 107. hellige Willebrords Levned« erfarer vi, at denne Ø hedder Fosetisland og ligger paa Grænsen mellem Danerne og Friserne[2]). Der er ogsaa andre Øer ud for Frisland og Danmark, men ingen af dem er saa nævneværdig.

IV. Fyn er en ikke uanselig Ø, og den ligger i Indløbet til det barbariske Hav bag den Ø, der hedder Vendsyssel[3]). Den støder op til den Landsdel, der hedder Jylland, og der er fra Jylland i enhver

Schol. 107. (Texten er ufuldstændig, men har formentlig lydt saaledes:) I »Liudgers Levned«[4]) fortælles det, at en Mand ved Navn Landrich[5]) paa Karls Tid blev døbt...

---

[1]) Adams Forklaring er sikkert en Folkeetymologi. Hvorledes Navnet Helgoland skal forklares, er usikkert. Helgolænderne selv kalder blot Øen dēt Lun (Landet) og sig selv Halúnder, hvilket forudsætter en Form Halún (maaske af frisisk halk lun = højt Land) som Navn paa Øen.

[2]) I Alcuins »Den hellige Willebrords Levned« (Vita S. Willibrordi) fra ca. 800 hedder det i c. 10: »Han (Willibrord) kom paa Grænsen mellem Friserne og Danerne til en Ø, som efter en Gud dér, Fosite, af Indbyggerne kaldtes Fositesland«. I Snorres Edda nævnes en Gud Forseti (Søn af Balder), men Identifikationen med en frisisk Guddom Fosite er tvivlsom, ligesom i det hele taget Afledningen af Fositesland af en Gud Fosite kan drages i Tvivl. Det er rimeligvis ogsaa en Fejl af Adam, naar han identificerer Fositesland med Helgoland; Fositesland er formentlig en Del af den frisiske Kyst Vest for Hadeln; Grunden til Adams Fejltagelse kan da søges i Skildringen i »Den hellige Willibrords Levned« af den store Ærbødighed, der vistes Stedet af Hedningerne.

[3]) De middelalderlige Forfattere bruger Udtrykket Ø (insula) baade om virkelige Øer og om Fastlandsstrækninger, beliggende ved Havet og begrænsede af Fjorde og Floder.

[4]) Vita S. Liudgeri I c. 22. Liudger var Missionær hos Friserne og Bisp i Münster 804—09; den anførte Levnedsskildring af ham er forfattet af hans Slægtning, Bisp Altfrid af Münster ca. 840.

[5]) Søn af Frisernes Fyrste.

Retning en meget kort Overfart til den; dér ligger der en stor By, Odense, og i en Kreds udenom ligger der smaa Øer[1]), alle rige paa Afgrøde. Det er værd at lægge Mærke til, at hvis man drager gennem Jylland til Fyn, har man den lige Vej mod Nord, men hvis man derimod gennem Fyn drager over til Sjælland, har man Øst lige i Ansigtet. Der er to Overfarter til Sjælland, den ene fra Fyn og den anden fra Aarhus; de er begge af samme Længde[2]). Havet er af Naturen stormfuldt og rummer en dobbelt Fare, idet man næppe undgaar at falde i Hænderne paa Sørøvere, selv om man har gunstig Vind.

V. Sjælland er en Ø af meget stor Udstrækning i det Indre af den baltiske Havbugt[3]). Den er vidtberømt saavel for sine tapre Indbyggere som for sin rige Afgrøde og har en Længde af 2 Dagsrejser, mens Bredden er omtrent lige saa stor. Dens største By er Roskilde, Danernes Kongesæde[4]). Denne Ø ligger i lige stor Afstand fra Fyn og Skaane, og Overfarten tager en Nat; mod Vest har den Jylland, Byen Aar- Schol. 108 og 109.

Schol. 108. Mellem Sjælland og Fyn ligger der en meget lille Ø, som kaldes Sprogø; den er en Røverhule og en ren Rædsel for de forbifarende.

Schol. 109. Den første Bisp paa Sjælland var Gerbrand[5]), den anden Aage[6]), den tredje Wilhelm[7]).

---

[1]) Hvilke Øer, der sigtes til, fremgaar af IV c. 16.

[2]) Selv om man regner med Overfarter mellem de gamle Hærvige ved Aarhus, Odense og Kalundborg, er Adams Afstandsbedømmelse urigtig; Forklaringen ligger i hans urigtige Placering af Fyn og Sjælland i Forhold til hinanden i IV c. 5.

[3]) D. v. s. Østersøen.

[4]) Roskilde, hvis Grundlæggelse tilskrives Kong Ro, synes at være blevet Kongestad under Harald Blaatand, der byggede en Kirke (Den hellige Trefoldigheds Kirke) dér og selv blev jordet i den, jvf. II c. 28.

[5]) Jvf. II c. 55.

[6]) Jvf. II c. 64.

[7]) Jvf. III c. 77.

hus, Aalborg og Vendsyssel, mod Nord, hvor den er øde, Norgeshavet[1]), men mod Syd[2]) den førnævnte Ø Fyn og det slaviske Hav; mod Øst vender den mod Skaanes Forbjerg, hvor Byen Lund ligger.

VI. Dér findes der meget Guld, som samles ved Sørøverfærd. Men Sørøverne, som hine kalder Vikinger, vi Ascomanner[3]), betaler Skat til den danske Konge for at faa Lov til at gøre Bytte hos de Barbarer, som bor i saa stort Tal omkring dette Hav. Derfor hænder det ogsaa, at de ofte misbruger den Tilladelse, som de har faaet over for Fjender, og vender den mod deres egne Landsmænd; i den Grad er de troløse over for hinanden, og saa snart een har fanget sin Næste, sælger han ham uden Barmhjærtighed som Træl til Ven eller Fremmed. Danerne har ogsaa meget andet baade i deres Love og Skikke, som strider mod Ret og Billighed; men det har ikke forekommet mig formaalstjenligt at omtale andet deraf end det, at Kvinderne straks bliver solgt, hvis de har bedrevet Utugt[4]); men hvis Mændene bliver anklaget for Majestætsforbrydelse eller grebet i en
Schol. 110. anden Forbrydelse, vil de hellere halshugges end piskes. Der findes dér ikke nogen anden Straf end

Schol. 110. Øksen hænger aabenlyst fremme paa Torvet og truer de anklagede med Dødsstraffen; hænder det, at en ifalder den, kan man se den dødsdømte gaa jublende til Henrettelsen som til et Gæstebud.

[1]) D. v. s. det nuværende Skagerak og Kattegat; disse Navne er af hollandsk Oprindelse og dukker først op i d. 17. Aarh.

[2]) Denne Placering af Fyn S. for Sjælland strider mod Adams egen Skildring i IV c. 4, hvor Sjælland er placeret Ø. for Fyn; Forklaringen er den, at der inden for de Kilder, hvorpaa han byggede sin Fremstilling, gaves 2 forskellige Verdenshjørneorienteringer, den klassiske og stadig gængse N.-S., V.-Ø. og en ældre nordisk, ifølge hvilken N. svarer til NØ., S. til SV. o. s. fr.

[3]) Jvf. II c. 31 (S. 96 Note 1).

[4]) De strenge Straffe for Utugt og Hor er et karakteristisk Træk for de gamle germanske Straffelove.

Økse og Trældom[1]), og selv naar en er domfældt, gælder det for en Hæder at være glad; thi Taarer, Klage og de andre Angerstegn, som vi regner for gavnlige, afskyr Danerne i den Grad, at det ikke engang er nogen tilladt at græde for sine Synder eller for sine kære Afdøde.

VII. Fra Sjælland er der der mange Overfarter til Skaane, den korteste ved Helsingborg, som man endog kan se over til[2]). Skaane er den smukkeste Lands- Schol. 111.
del af Danmark, hvoraf den ogsaa har sit Navn[3]); den er veludrustet med Indbyggere, frugtbar paa Afgrøde og rig paa Varer, og nu fuld af Kirker. Skaane Schol.112.

Schol. 111. Fra denne Ø[4]) udvandrede oprindelig Langobarderne og Goterne, og den kaldes af de romerske Historieskrivere Scantia[5]) eller Gangavia[6]) eller Scandinavia[7]). Dens Hovedby er Lund, som Englands Besejrer, Knud, vilde gøre til en Medbejler til London i Britannien.

Schol. 112. Den første Bisp i Skaane var Bernhard[8]), den anden Henrik og Egino[9]).

---

[1]) Efter de foreliggende Vidnesbyrd synes Hængning at have været almindeligere end eller i hvert Fald lige saa almindelig som Halshugning. Trældom som Straf for Tyveri kendes fra Landskabslovene.

[2]) Jvf. II c. 40.

[3]) Det er en af Adams sædvanlige Folkeetymologier; han afleder Navnet Skaane af det oldhøjtyske scôni (schön, skøn). Hvorledes Navnet Skaane, isl. skáney, iøvrigt skal forklares, er usikkert (maaske af oldnordisk skán = Skorpe).

[4]) Nemlig Skaane. Jvf. S. 248 Note 3.

[5]) Navnet Scandia findes i Plinius den ældres Aar 77 offentliggjorte Naturhistorie (naturalis historia IV § 114) og hos Cassiodor og Jordanes.

[6]) Gangavia, en forvansket Form for Scandinavia, findes hos Solinus i hans i d. 3. Aarh. forfattede Værk: »Samlinger af Mærkværdigheder« (Collectanea rerum memorabilium 20,7 og 8).

[7]) Scandinavia forekommer hos Plinius (IV § 96) — de bedste Haandskrifter har dog Formen Scadinavia (saaledes ogsaa i VIII § 39) — og derefter ogsaa hos Paulus Diaconus i hans »Langobardernes Historie« I, 1.

[8]) Jvf. II c. 55.

[9]) Jvf. IV c. 8.

rummer dobbelt saa mange paa sit Omraade som Sjælland, nemlig 300 Kirker[1]), mens Sjælland skal have halvt saa mange og Fyn en Tredjedel. Skaane er den yderste Del af Danmark og er næsten en Ø[2]); thi paa alle Sider er den omgivet af Hav med Undtagelse af en forbindende Landtange, der mod Øst danner Grænsen mellem Sverige og Danmark. Dér er der dybe Skove og meget uvejsomme Bjærge, hvorigennem man er nødt til at drage fra Skaane til Götaland[3]), saa at man kan være i Tvivl om, hvad der er lettest, at undgaa Faren tillands ved at tage Risikoen tilvands eller at foretrække den første for den sidste.

VIII. I denne Landsdel Skaane var der hidtil ikke
Schol. 113. blevet indsat nogen Bisp[4]), men undertiden kom der nogle[5]) fra andre Landsdele og passede Stiftet. Siden styrede Sjællands Bisp Gerbrand[6]) og efter ham Aage[7]) begge Kirker samtidig. Men da nylig[8]) Aage døde, delte Kong Svend Skaanes Stift i 2 Bispedømmer og gav det ene [nemlig det i Lund] til Henrik, det andet [nemlig det i Dalby] til Egino; den sidste

Schol. 113[9]). Nemlig Lifdag, Poppo, Odinkar, Gotebald ..... (Texten er ødelagt).

---

[1]) Talangivelsen skal ikke tages bogstaveligt; den er sikkert for stor, i hvert Fald giver de følgende Kapitlers Skildring af Lunds Bispedømme i d. 11. Aarh. ikke Indtryk af saa storslaaet en Kirkerigdom. Kirkerne var naturligvis saa godt som udelukkende af Træ.

[2]) Jvf. S. 248 Note 3.

[3]) Til henimod Unionstiden var Grænseegnen mellem Skaane og Sverige ret uvejsom, og Fremmede maatte have Førere.

[4]) Ifølge II c. 55 havde Knud den Store dog indsat Bisp Bernhard i Skaane.

[5]) Jvf. II c. 4, II c. 36 (Odinkar) og II c. 41 (Gotebald).

[6]) Jvf. II c. 55.

[7]) Jvf. II c. 64.

[8]) o. 1060.

[9]) Scholiet forklarer Udtrykket nogle, jvf. Note 5 ovenfor.

blev indviet af Ærkebispen; Henrik havde tidligere været Bisp paa Orkneyøerne, og han skal i England have været Kong Knuds[1]) Skatmester; han førte dennes Skatte til Danmark og tilbragte Livet i Overdaadighed. Man fortæller endog om ham, at han fandt Fornøjelse i den usalige Vane at drikke sig fuld og til Slut kvaltes og revnede[2]). Det samme var, efter hvad vi har hørt, Tilfældet ogsaa med Aage og ligeledes med andre. Egino derimod baade var en boglærd og enestaaende kysk Mand og var helt igennem opfyldt af brændende Iver efter at omvende Hedningerne. Derfor vandt denne Mand Christus mange Folk, der hidtil var hengivne til Afgudsdyrkelse, navnlig de Barbarer, som hedder Blekinger[3]) og bor paa Øen Holm[4]) som Naboer til Göterne. De skal allesammen ved hans Prædiken være blevet rørt til Taarer og i den Grad have vist Anger over deres Vildfarelse, at de straks sønderbrød deres Afgudsbilleder og af egen Drift kappedes om at blive døbt. Derefter kastede de ogsaa deres Skatte og alt, hvad de ejede, for Bispens Fødder og bønfaldt ham om, at han vilde værdiges at modtage det. Bispen afslog det og formanede dem til for Pengene at bygge Kirker, understøtte de trængende og løskøbe Fangerne, som der er mange af i de Egne.

IX. Samme højsindede Mand skal paa den Tid, da en meget heftig Kristenforfølgelse rasede i Sverige[5]), hyppigt have besøgt Kirken i Skaane og de øvrige troende, fordi de savnede en Hyrde; han bragte Trøst til dem, der troede paa Christus, og for de vantro

---

[1]) D. v. s. Knud den Stores.

[2]) Hans Dødsdag er d. 21. August, men Aaret kendes ikke.

[3]) Adams latinske Form for Navnet er Pleicani, hvilket svarer til Blekinger.

[4]) D. v. s. Bornholm.

[5]) o. 1066 ved Kong Stenkils Død, jvf. III c. 53.

forkyndte han standhaftig Guds Ord. Dér huggede han endog Freys vidtberømte Billedstøtte[1]) i Stykker. For disse herlige Fortjenesters Skyld holdtes den Guds Mand siden i stor Ære af Danernes Konge, og da tykke Henrik snart døde, fik han begge Stifter i
Schol. 114. Skaane at styre, baade det, der er i Lund, og det i Dalby. Han lagde snart sit Sæde i Lund; derimod bestemte han, at der til Kirken i Dalby skulde være knyttet et regelbundet Broderskab. Da nu den berømmelige Egino paa fortrinlig Vis havde virket 12 Aar[2]) i det hellige Embede, vandrede han lykkelig bort til Christus, just som han var vendt tilbage fra den Stad Rom og var naaet hjem. Hans og den fyn-
Schol. 115. ske Bisps[3]) Død faldt i det samme Aar, som vor Ærkebisp døde[4]).

X. Men eftersom der nu har frembudt sig en Lejlighed, forekommer det mig hensigtsmæssigt at sige
Schol. 116. noget om det baltiske Havs Natur. Mens jeg ovenfor[5])

Schol. 114. Lund, Skaanes vigtigste By, ligger lige langt fra Havet og Dalby.

Schol. 115. (Texten er ødelagt, men har vel lydt omtrent saaledes:) Denne Bisp af Fyn var for alvorlige Forseelsers Skyld[6]) blevet afsat fra sit Embede af Ærkebispen, men da han saa . . . begav sig til Rom, døde han.

Schol. 116. Østersøen eller det barbariske Hav eller det skythiske Hav eller det baltiske Hav er eet og det samme Hav, som Martian[7]) og de gamle Romere kalder de skythiske eller mæotiske Sumpe eller Goternes Ørken eller den skythiske Kyst[8]). Dette Hav trænger fra Vesterhavet ind imel-

[1]) Om Freys Dyrkelse smlgn. IV c. 26 og c. 27.

[2]) 1060—1072.

[3]) Ellbert.

[4]) 1072; Egino døde d. 19. Oktober.

[5]) II c. 19 (S. 80 med Note 1).

[6]) Jvf. III c. 75.

[7]) Martianus Capella, en afrikansk Sagfører i d. 5. Aarh.; han har forfattet en Slags Encyklopædi »Om Filologiens Bryllup med Merkur« (de nuptiis Philologiae et Mercurii) i 9 Bøger.

[8]) Jvf. IV c. 20.

i Tilknytning til Ærkebisp Adaldags Historie blot har nævnt dette Hav paa Grundlag af Einhards Skrifter, vil jeg nu ligesom give en nærmere Forklaring og i fyldigere Udtryk skildre det, som han har sagt i Korthed, for at det kan blive bekendt for vore Landsmænd. »Der er en Havbugt«, siger han, »som strækker sig fra Vesterhavet mod Øst«. Denne Havbugt kaldes af dem, der bor langs den, den baltiske, fordi den som et Bælte[1]) strækker sig et langt Stykke gennem de skythiske Egne[2]) helt ned til Grækenland; af de barbariske Folkeslag, hvis Kyster den beskyller, kaldes den ogsaa det barbariske Hav eller det skythiske Hav. Men Vesterhavet synes at være det, som Schol. 117.
de romerske Forfattere kalder det britanniske[3]); det er umaadelig bredt, skrækindjagende og farligt og omslutter mod Vest Britannien, som nu kaldes England. Mod Syd naar det ned til Friserne og den Del Schol. 118.

lem Danmark og Norge og strækker sig mod Øst, men dets Længde kendes ikke.

Schol. 117. I dette føromtalte Hav ligger en lille Ø, som nu bærer Navnet Farria eller Heiligland[4]). Den ligger 3 Dages Roning fra England. Iøvrigt ligger den nær ved Frisernes Land og vor Weser, saa at man kan se den rage op over Havet. (Herefter er Texten ufuldstændig, men den har maaske lydt saaledes:) Endvidere kan man fra den Ø, Holm[5]), der ligger i Ejderens Munding, paa (3) Dage sejle Turen til Øen Farria, som vi ogsaa har talt om ovenfor.

Schol. 118[6]). Frisland er et Kystland, som er utilgængeligt paa Grund af uvejsomme Sumpe; det omfatter 17 Landskaber, hvoraf en Tredjedel hører ind under Bremerbispe-

[1]) Om Adams Forklaring af Navnet »det baltiske Hav« (mare Balticum), der iøvrigt først findes hos ham, er rigtig, faar staa hen; baltisk er sikkert beslægtet med Bælt, men dette Ords Oprindelse er usikker.

[2]) Jvf. S. 63 Note 2.

[3]) Jvf. IV c. 1 (Beg.).

[4]) Jvf. IV c. 3.

[5]) En saadan Ø kendes ikke.

[6]) Dette Scholion er enslydende med Schol. 3 (se Noterne dertil).

Schol. 119. af Sachsen, som hører ind under vort Hamburgerstift. Mod Øst har det Danerne, det baltiske Havs Munding og Nordmændene, som bor hinsides Danmark. Men mod Nord strømmer dette Hav forbi Orkneyøerne og omslutter Jordens Kreds over uendelige Strækninger, idet det tilvenstre har Hibernia, Skoternes Fædreland[1]), som nu kaldes Irland, og tilhøjre[2]) Norges Fjælde og endnu længere ude Øerne Island og Grønland. Dér ender Oceanet, kaldet det taagede.

XI. Naar han[3]) fremdeles siger, at denne Havbugts Længde er ukendt, har det nylig bekræftet sig paa de energiske og meget tapre Mænd Ganuz Wolf[4]), Jarl hos Danerne, og Harald[5]), Konge over Nordmændene; de søgte trods Rejsens store Besværlighed og den

sædet og benævnes med følgende Navne: Ostraga, Rustri, Triesmeri, Wanga, Herloga, Nordi og Morseti. Og disse 7 Landskaber rummer ca. 50 Kirker. Denne Del af Frisland skilles fra Sachsen ved den Sump, som kaldes Waplinga, og ved Werraflodens Mundinger. Den skilles fra det øvrige Frisland ved Sumpen Emsgau og Atlanterhavet.

Schol. 119. Af disse 17 Landskaber hører 5 ind under Bispedømmet Münster; dem fik den hellige Liudger[6]), det Steds første Bisp, som Gave af Kejser Karl. De benævnes med følgende Navne: Hugmerchi[7]), Hunusga[8]), Fivilga[9]), Federitga[10]) og Øen Bant[11]).

---

[1]) Adam regner ligesom mange ældre Forfattere Skotland og Irland for eet og samme Land.

[2]) D. v. s. mod Øst.

[3]) Einhard.

[4]) Vel identisk med den Jarl Ulf, der var Bedstefader til Erik Ejegods Hustru Bodil og paa Grund af et Tog til Galicien i Spanien havde Tilnavnet Galizu-Ulfr.

[5]) Harald Haardraade.

[6]) Se S. 248 Note 4.

[7]) I den hollandske Provins Groningen.

[8]) Sammesteds.

[9]) I Provinserne Groningen og Drente.

[10]) I Distriktet Aurich i Oldenburg.

[11]) En nu forsvundet Ø i Nordsøen ved Borkum.

store Fare for Rejsefællerne at udforske dette Havs Udstrækning og vendte først hjem, da Storme og Sørøvere ved deres dobbelte Angreb knækkede og overmandede dem. Men Danerne paastaar, at dette Havs Længde ofte af flere forskellige er blevet undersøgt, og at der er dem, der med gunstig Vind paa en Maaned er naaet fra Danmark til Ostrogard[1]) i Rusland. Men dets Bredde anslaar han til intetsteds at overskride 100000 Passus[2]), mens den, siger han, mange Steder befindes smallere. Dette kan ses ved Mundingen af denne Havbugt, hvis Indløb fra Oceanet mellem Aalborg [eller Vendsyssel], Danmarks Forbjerg, og Norges Fjælde befindes saa snævert, at Sejlskibe let løber over paa en Nat[3]). Naar nu dette Hav er traadt ud af Danernes Omraade, udstrækker det Arme vidt og bredt, som det paany samler i Omegnen af Göterne, over for hvem Wilzerne bor. Jo længere det derefter trænger frem, des videre breder det sig til alle Sider[4]). Schol. 120.

XII. Omkring denne Havbugt, siger han, bor der mange Folkeslag. Danerne og Svenskerne, som vi kalder Normanner, sidder nemlig inde med baade Nordkysten og alle Øerne i den. Paa Sydkysten bor derimod Slaverne, Esterne[5]) og forskellige andre Folkeslag, blandt hvilke Welataberne, som ogsaa

Schol. 120. Rusland kaldes af de danske Barbarer Ostrogard[6]), fordi det ligger mod Øst og som en vandet Have har Overflod paa alle gode Sager. Det kaldes ogsaa Chungard, fordi Hunnernes Bopæl oprindelig var dér.

[1]) Jvf. II c. 22 (S. 84 Note 7).

[2]) Se S. 80 Note 2.

[3]) Jvf. IV c. 33.

[4]) Adam kender ikke den botniske Bugt, jvf. IV c. 25.

[5]) De preussiske Ester paa Østersøens Sydkyst (om de egentlige Esters Bopæl, Øen Estland, se IV c. 17).

[6]) Scholiet opfatter Ostrogard som selve Rusland, mens Adam opfatter det som en By i Rusland.

kaldes Wilzer, er de vigtigste. Danerne og Svenskerne og de øvrige Folkeslag hinsides Danmark kaldes alle af de frankiske Historieskrivere for Normanner[1]), mens derimod de romerske Forfattere kalder den Slags Folk Hyperboræer[2]), som Martianus Capella[3]) lovpriser saa stærkt.

XIII. Forrest ved fornævnte Havbugts Munding bor da paa den sydlige Bred hen imod os de Daner, som man kalder Jyder, helt ned til Søen[4]) Slien. Dér begynder Hamburgerstiftets Omraade, som strækker sig et langt Stykke gennem de slaviske Kystfolks Land frem til Floden Peene; dér er Grænsen for vort Stift[5]). Paa den anden Side af den har Wilzerne og Leuticierne[6]) deres Bopæle frem til Oderfloden; hinsides Oderen bor, efter hvad vi har erfaret, Pommerne[7]); derefter følger Polakkernes[8]) vidtstrakte Land, hvis Grænse skal støde op til det russiske Rige. Det er Winulernes[9]) fjerneste og største Landomraade, som ogsaa danner Grænsen for denne Havbugt.

XIV. Men naar man vender tilbage til det baltiske Havs Munding, er Nordmændene de første, som man møder mod Nord; derefter rager den danske Landsdel Skaane frem, og paa den anden Side af den[10]) bor Göterne over et vidtstrakt Omraade frem til Birca. Derefter følger Sveerne, som hersker over store Land-

---

[1]) Denne Bemærkning findes allerede i I c. 14 (Slutn.).

[2]) D. v. s. Nordboere (egl. de, der bor Nord for Boreas, Nordenvinden).

[3]) Jvf. S. 254 Note 7. Adam sigter til hans Værk De nuptiis Philologiae et Mercurii VI § 664.

[4]) Jvf. S. 242 Note 6.

[5]) II c. 17.

[6]) Jvf. Schol. 16 og II c. 22.

[7]) Jvf. Schol. 14 og II c. 22 (Slutn.).

[8]) Jvf. II c. 21 og Schol. 14.

[9]) D. v. s. Slavernes.

[10]) D. v. s. østlig.

strækninger frem til Kvindernes Land[1]). Paa den anden Side af dem skal Wizzerne[2]), Mirrerne[3]), Lamerne[4]), Skuterne[5]) og Turkerne[6]) bo helt frem til Rusland. Dér slutter atter denne Havbugt. Dette Havs Kyst besiddes altsaa mod Syd af Slaverne, mod Nord af Svenskerne.

XV. Stedkendte Folk paastaar endog, at der er dem, der ad Landvejen er draget fra Sverige lige til Grækenland. Men de barbariske Folkeslag, der bor imellem, vanskeliggør denne Rejserute, hvorfor man hellere tager Risikoen til Skibs.

XVI. Der er mange Øer i denne Havbugt; dem har Danerne og Svenskerne saa godt som alle under deres Herredømme, Slaverne besidder dog ogsaa nogle. Den første af dem er Vendsyssel i Indløbet til dette Hav, den anden Mors, den tredje Thy, kun skilt ved et ringe Mellemrum fra hinanden. Den fjerde er Samsø, som ligger lige ud for Byen Aarhus. Den femte Fyn, den sjette Sjælland og den syvende[7]) den, som ligger tæt op til hin; dem har vi nævnt ovenfor[8]). Som den ottende nævner man den, som ligger ganske nær ved Skaane og Gōtaland og kaldes

[1]) Herom i IV c. 19.

[2]) En østfinsk Stamme, i Nestors russiske Krønike (fra o. 1100) hedder den Veś.

[3]) Østfinsk Stamme, hos Nestor Merja.

[4]) Vel ogsaa en finsk Stamme, men de kendes ikke fra andre Kilder.

[5]) Østfinsk Stamme, hos Nestor Čud.

[6]) Jvf. Schol. 122. Maaske identisk med et i russiske Kilder omtalt Nomadefolk Torks.

[7]) Navnet er glemt, men Adam tænker vel paa Skaane, som han nærmest tænker sig som en Ø (jvf. IV c. 7); efter andres Mening sigtes der til Amager, som han imidlertid ikke har omtalt før. I en Gruppe Haandskrifter er Texten ændret til: »Den femte er Fyn og den sjette Sjælland, som ligger op til den; dem har vi nævnt ovenfor. Som den syvende nævner man den o. s. v.«

[8]) Fyn i IV c. 4, Sjælland i IV c. 5-6 og Skaane i IV c. 7.

Holm[1]), den mest besøgte Havn i Danmark og en sikker Ankerplads for de Skibe, der plejer at afgaa til Barbarerne og til Grækenland[2]). Men op til Fyn ligger der 7 andre mindre Øer mod Øst, om hvilke vi ovenfor[3]) har fortalt, at de var rige paa Afgrøde, nemlig Møen, Imbra[4]), Falster, Laaland, Langeland[5]), samt andre, der alle ligger nær ved hinanden, mens Laaland strækker sig længere ned mod Slavernes Land[6]). Disse 15[7]) Øer hører ind under Danernes Rige, og alle prydes de allerede af Kristennavnet. Længere fremme ligger der ogsaa andre, som hører under Svenskernes Herredømme; langt den største af dem er den, der hedder Churland; den maaler 8 Dages Rejse; Befolkningen er meget grusom og skys af alle paa Grund af dens overdrevne Afgudsdyrkelse. Der er saare meget Guld dér og udmærkede Heste; alle Huse er fulde af Sandsigere, Spaamænd og Troldmænd [, som endog er iført Munkedragt]. Fra hele Verden indhentes der Orakelsvar dér, navnlig af Spaniere og Grækere. Vi tror, at det er denne

---

[1]) Bornholm.

[2]) Ganske vist spillede Bornholm paa Grund af sin centrale Beliggenhed en stor Rolle i Handel og Skibsfart, men Adams Ord vilde passe endnu bedre paa Gotland, som han imidlertid slet ikke nævner; det er ikke usandsynligt, at han har slaaet de 2 Øer sammen til een.

[3]) Nemlig IV c. 4.

[4]) Imbra er egentlig blot et andet Navn for Øen Femern; dette er Adam imidlertid ikke klar over og opfatter den som en fra Femern forskellig Ø, som det ses af IV c. 18 (Beg.), hvor han taler om Fembre (Femern) som en slavisk Ø.

[5]) Adam nævner kun 5 af de 7 Øer ved Navn; de Øer, han springer over, er vel Ærø og Taasinge (eller eventuelt Als).

[6]) Jvf. IV c. 18 (Beg.).

[7]) De samme Haandskrifter, der har ændret Texten som anført S. 259 Note 7, har naturligvis her 14 (i St. f. 15).

Ø, der i »Den hellige Ansgars Levned«[1]) kaldes Chori, som Svenskerne dengang gjorde skatskyldig. Nu er der rejst en Kirke dér takket være en nidkær Købmand, som Danerkongen ved mange Gaver bevægede dertil. Det er Kongen selv, som glædende sig i Herren[2]) har fortalt mig den Historie.

XVII. Desuden er det blevet os fortalt, at der er flere andre Øer i det Hav; en af dem er stor og hedder Estland, som ikke er mindre end den førnævnte. Indbyggerne dér kender heller slet intet til de kristnes Gud. De tilbeder Drager og Fugle, til hvilke de endog ofrer levende Mennesker; dem køber de af Købmænd efter først at have undersøgt dem omhyggeligt paa alle Ledder, for at de ikke skal have nogen Plet paa Kroppen; ellers bliver de efter Sigende afvist af Dragerne. Denne Ø siges at ligge ganske nær ved Kvindernes Land[3]), mens den foregaaende ikke ligger langt fra Birca hos Svenskerne.

XVIII. Af de Øer, der ligger op til Slaverne, er, efter hvad vi har hørt, 3 ret betydelige. Den første af dem hedder Fembre[4]). Den ligger lige ud for Wagrerne, saa at den kan ses fra Oldenburg[5]) ligesom den, der hedder Laaland. Den anden ligger ud for Wilzerne; den besiddes af Ranerne [eller Runerne[6])], Schol. 121. en meget tapper Slaverstamme; der gælder den Lov,

Schol. 121. Reune[7]) er Runernes Ø, i Nærheden af Staden Jumne. De er de eneste, der har en Konge.

---

[1]) c. 30. Det er Folket (ikke Landet), som Rimbert dér kalder Cori d. v. s. Kurlændere.

[2]) Bibelsk Udtryk efter Filipp. 3,1 og 4,4.

[3]) Se IV c. 19.

[4]) D. v. s. Femern, se S. 260 Note 4.

[5]) Det passer ikke.

[6]) Indbyggerne paa Rügen.

[7]) D. v. s. Rügen.

at der intet foretages med Hensyn til Statssager, uden at deres Mening indhentes; i den Grad er de frygtet paa Grund af deres nære Forbindelse med Guderne eller rettere Afguderne, som de dyrker med større Ærbødighed end de andre. Begge disse Øer er da fulde af Sørøvere og grusomme Fribyttere, som ikke skaaner nogen af de forbifarende. Thi de dræber alle dem, som de andre kun plejer at sælge. Den tredje
Schol. 122. er den, som hedder Semland[1]) og støder op til Russer og Polakker; paa den bor Semberne eller Pruzzerne, som er meget menneskekærlige Folk, der iler dem til Hjælp, der er i Fare paa Havet eller angribes af Sørøvere. Guld og Sølv regner de for intet; de har Overflod paa disse udenlandske Skind, hvis Vellugt har bibragt vor Verden Hoffærdighedens ødelæggende Gift. Og disse Sager regner de som Skidt — til Fortabelse, tror jeg, for os, der paa retmæssig og uretmæssig Vis higer efter en Maarskindsdragt som efter den højeste Lyksalighed. Derfor tilbyder de os de saa kostbare Maarskind til Gengæld for de Uldklæder, som vi kalder faldones[2]). Mange rosværdige Træk kunde der nævnes fra disse Folks Skikke, hvis blot de vilde antage Troen paa Christus, men dens Forkyndere forfølger

Schol. 122. Disse Folk lovpriser Horats i sine lyriske Digte[3]) saaledes: »Skytherne paa Steppen«, siger han, »og Geterne i Kulden, som efter deres Skik paa Kærrer slæber deres vandrende Huse med sig, lever bedre; Jorden bryder de sig ikke om at dyrke længere end eet Aar. Dyd er en stor Medgift fra Forældrene, og at synde er en Skændsel eller Døden er Prisen«. Indtil den Dag i Dag lever Turkerne[4]), som bor nær ved Russerne, og Skythiens øvrige Folk saaledes.

---

[1]) Pruzzernes Land, jvf. II c. 22.

[2]) D. v. s. Foldekapper; Ordet faldones (jvf. oldnordisk feldr = Kappe) hører sammen med tysk falten (folde).

[3]) Nemlig i Oderne (Carmina) III, 24 Vers 9-11, 14, 21 og 24.

[4]) Jvf. IV c. 14 (S. 259 Note 6).

de med Grusomhed. Hos dem vandt den berømte Böhmerbisp Adalbert[1]) Martyrkronen. Og mens alt andet er tilgængeligt for vore Landsmænd, saa er indtil den Dag i Dag Adgangen til Lunde og Kilder praktisk talt det eneste, der er os forbudt, fordi de tror, at disse besmittes ved Kristnes Nærværelse. Kødet af Trækdyr anvender de som Føde, og de bruger ogsaa deres Mælk eller Blod til Drikke, ja de siges endog at drikke sig fulde deri. Folkene er blaaøjede[2]), har rødmussede Ansigter og langt Haar. Iøvrigt er de vanskelige at komme nær paa Grund af Sumpe, og de taaler ingen Herre blandt sig.

XIX. Der er ogsaa flere andre Øer i dette Hav, alle fulde af vilde Barbarer, hvorfor de ogsaa skys af de søfarende. Det skal endvidere være omtrent her paa det baltiske Havs Kyster, at Amazonerne bor, hvis Land nu hedder Kvindeland[3]); de siges at undfange ved at drikke Vand. Der er dog ogsaa dem, der for- Schol. 123.

Schol. 123. Da Svenskernes Konge Emund havde sendt sin Søn Anund til Skythien, for at han skulde udvide hans Rige, naaede denne til Skibs til Kvindernes Land. Disse blandede fluks Gift i Kilderne og dræbte paa den Maade Kongen selv og hans Hær. Dette har vi ogsaa fortalt ovenfor[4]); det er Bisp Adalward[5]) selv, der har fortalt os det, og han bevidnede, at baade dette og andet var sandt.

---

[1]) Jvf. Schol. 24 (S. 99 Note 6).

[2]) Det kan være usikkert, om Adam med sit Udtryk caerulei (d. v. s. blaa) blot vil sige, at de havde blaa Øjne, eller om han dermed vil antyde, at de tatoverede eller farvede sig blaa — saaledes som Solinus (15,3) fortæller om Agathyrserne og Cæsar (Gallerkrigen V 14) om Britannerne.

[3]) D. v. s. Finland. Finnernes eget gamle Navn var Kainulaiset (ɔ: Lavlændere), der paa Nordisk omformedes til Kvæner, hvortil Landsnavnet Kvænland dannedes; det er dette sidste Navn, der er blevet mistydet som lig »Kvindeland« og derved har givet Anledning til Dannelsen af Sagnet om Amazonerne i Finland.

[4]) Nemlig i III c. 16.

[5]) Bisp Adalward den yngre.

tæller, at de bliver frugtsommelige ved de Købmænd, der kommer dér forbi, eller ved de Fanger, de har hos sig, eller ogsaa ved de Uhyrer, som der ikke er saa faa af dér, og det anser vi for langt troværdigere. Hvad de nedkommer med, bliver, saafremt det er af Hankøn, til Væsener med Hundehoveder, men saafremt det er af Hunkøn, til de skønneste Kvinder. De omgaas kun hinanden og foragter Samkvem med Mænd, som de endog mandhaftigt viser fra sig, naar der kommer nogen. Hundehoveder er Folk, som har Hovedet paa Brystet; dem ser man ofte som Fanger i Rusland, og deres Ord og Tale er kun en Gøen[1]).

Schol. 124. Dér bor ogsaa de, der hedder Alaner eller Albaner, men paa deres eget Sprog kaldes Wizzer[2]), nogle gruelige Menneskeædere; de fødes med graa Haar; dem omtaler Forfatteren Solinus[3]); Hunde forsvarer deres Land; hvis de skal i Kamp, opstiller de en Slagorden af Hunde[4]). Dér bor blege og grønne Makrobiere[5]), det vil sige længelevende Folk, som man kalder Huser, og endelig de, der kaldes Antropofager[6]) og lever af Menneskekød. Dér bor ogsaa saare mange andre Uhyrer, som Søfarende fortæller, at de ofte har

Schol. 124. De hedder paa deres eget Sprog Wilzer, nogle gruelige Menneskeædere, som Digteren kalder Gelaner[7]).

---

[1]) Sligt fortæller f. Eks. Solinus ogsaa om andre Folk i Afrika og Indien. Det er sikkert Efterretninger om Hunnerne, der har foranlediget Adam til at placere et Hundefolk i Østeuropa.

[2]) Jvf. IV c. 14.

[3]) I »Collectanea rerum memorabilium« c. 15,5.

[4]) Det fortæller Solinus (c. 15,9) om andre Folk.

[5]) Jvf. Solinus 30,9. Navnet er egentlig græsk (Makrobioi = de længelevende) og er hos Herodot Betegnelse for et aithiopisk Folk.

[6]) Navnet er græsk og betyder Menneskeædere.

[7]) Navnet Geloner (ikke Gelaner) forekommer hos Vergil og Lukan.

set, hvilket vore Landsmænd dog næppe anser for troligt.

XX. Dette er, hvad jeg havde at sige om den baltiske [eller barbariske] Havbugt, som jeg ikke har hørt nogen af de lærde omtale undtagen bare Einhard, hvem jeg har omtalt ovenfor[1]). Det er vel formentlig det Hav, der af de gamle [Romere] med ændrede Navne kaldes de skythiske[2]) eller mæotiske Sumpe[3]) eller Geternes Ørken[4]) eller den skythiske Kyst, om hvilken Martian[5]) siger, at den var fuld af en Mængde forskellige Barbarer. »Dér«, siger han, »bor Geterne, Dakerne, Sarmaterne, Alanerne, [Neutrerne], Gelonerne, Antropofagerne og Trogoditerne[6])«. Schol. 125. Af Medlidenhed med deres Vildfarelse oprettede vor Ærkebisp et Bispesæde for disse Folk i Birca, som Schol. 126. ligger midt i Sverige lige over for Slavernes Stad Jumne og har lige langt til alle dette Havs Kyster. Schol. 127. Den første af vore Landsmænd, som han indsatte i

Schol. 125. Amaxobierne, Arimasperne, Agathyrserne[7]).

Schol. 126. De, der sejler fra Skaane i Danmark til Birca, har 5 Dages Rejse; ligervis har man 5 Dages Rejse over Havet fra Birca til Rusland.

Schol. 127. Dér er den hellige Ansgars Havn[8]) og den hellige Ærkebisp Unnis Grav[9]), et kært Tilflugtssted, det kan jeg sige, for vort Sædes hellige Bekendere.

---

[1]) IV c. 10.

[2]) Udtrykket forekommer hos den gotiske Historieskriver Jordanes (ca. 550).

[3]) Hos Oldtidsforfatterne bruges Udtrykket »den mæotiske Sump« om det asowske Hav, som Adam altsaa slaar sammen med Østersøen.

[4]) Vergils Georgica, III 462, citeret i Schol. 134.

[5]) Martianus Capella nævner alle disse skythiske Folk i VI § 663.

[6]) Egentlig Trogloditerne (d. v. s. Huleboerne).

[7]) Ogsaa disse Folk nævner Martianus Capella det anførte Sted.

[8]) Jvf. I c. 15 og 26.

[9]) Jvf. I c. 62.

denne Stad, var Abbed Hiltin, som efter hans Ønske skulde kaldes Johannes[1]). Hermed er der talt tilstrækkeligt om Danernes Øer. Lad os nu derimod føre Talen over paa Svenskernes og Nordmændenes Folk, som er de nærmeste Naboer [til Danerne].

XXI. Naar man sejler forbi Danernes Øer, aabner
Schol. 128. der sig en ny Verden for en i Sverige og Norge, som er to meget vidtstrakte Riger mod Nord og endnu
Schol. 129. er næsten ukendte for vor Verden. Om dem har den meget kyndige Danerkonge fortalt mig, at Norge knap kan gennemrejses paa 1 Maaned, men Sverige ikke let lader sig gennemrejse paa 2 Maaneder. »Det har jeg selv erfaret«, sagde han, »da jeg fornylig i 12 Aar gjorde Krigstjeneste hos Kong Jakob[2]) i disse Lande, som begge omsluttes af høje Bjærge, mest dog Norge, som med sine Fjælde omgiver Sverige«. Om Sverige taler ogsaa de gamle Forfattere Solinus[3]) og Orosius[4]),

Schol. 128. Suecerne betegner ogsaa Tacitus med dette Navn Sueoner[5]).

Schol. 129. Paulus taler i »Langobardernes Historie« om de nordiske Folks Frugtbarhed[6]) og om de 7 Mænd, der ligger paa Havets Bred i Skridfinnernes Land[7]).

---

[1]) Jvf. III c. 77 og Schol. 94.

[2]) Jvf. II c. 73.

[3]) Solinus omtaler ikke Sueverne.

[4]) Der sigtes til I 2 § 53 i Orosius' Værk: Historiae adversus paganos (fra Beg. af d. 5. Aarh.). Adam begaar den Fejl at identificere det tyske Folk Sueberne (eller Sueverne) med Svenskerne (Sueones).

[5]) Tacitus bruger i sit Skrift »Germanien« (Germania) c. 44 og 45 Betegnelsen Suiones.

[6]) Paulus Diaconus' »Langobardernes Historie« (Historia Langobardorum) I c. 1.

[7]) Smst. I c. 4—5. Sagnet om Syvsoverne er overleveret i mange Varianter fra Middelalderen.

som siger, at Sueverne sidder inde med største Delen af Germanien, og at dets Bjærge strækker sig helt hen til de riphæiske Bjærge. Dér er ogsaa Floden Ālf, hvorom Lukan synes at tale[1]). Den udspringer i de førnævnte Fjælde og løber midt igennem Göterfolkenes Land ud i Oceanet[2]), hvorfor den ogsaa kaldes Götaālf. Sverige er et meget frugtbart Land, Jorden er meget rig paa Afgrøde og Honning, foruden at det overgaar alle andre Lande med Hensyn til Kvægavl; der er en Mængde nyttige Floder og Skove, og hele Landet er overalt fuldt af fremmede Varer. Man kan derfor sige, at Svenskerne ikke savner nogen Ting undtagen den Hoffærdighed, som vi elsker eller rettere tilbeder. Alt det, der er den tomme Forfængeligheds Udstyr, d. v. s. Guld, Sølv, prægtige Heste, Bæver- og Maarskind, hvilke Sager vi er helt tossede til at beundre, regner de for intet. Kun i Forholdet til Kvinder kender de ikke til Maadehold; enhver har, alt efter Schol. 130. Schol. 131. Schol. 132.

Schol. 130. Danerne, Svenskerne og Nordmændene og Skythiens øvrige Folkeslag kaldes af Romerne Hyperboræer, som Martian lovpriser saa stærkt[3]).

Schol. 131. Floden Götaālf skiller Götaland fra Nordmændene; den er paa Størrelse med Elben hos Sachserne, hvoraf den ogsaa har sit Navn[4]).

Schol. 132. Denne sygelige Last lider ogsaa Slaverne af, ligesaa Partherne og Maurerne, saaledes som Lukan[5]) bevidner det for Parthernes Vedkommende og Sallust[6]) for Maurernes.

---

[1]) Lukan Pharsalia II 51 f.; den dér omtalte Flod Albis er imidlertid Elben.

[2]) Her brugt om Kattegat.

[3]) Jvf. IV c. 12 Slutn.

[4]) Det nordiske Ord Elv (oldnord. elfr) er af samme Stamme som det tyske Flodnavn Elben og det keltiske Flodnavn Albis (nu Aube).

[5]) Pharsalia VIII 399 ff.

[6]) Jugurtha 80,6.

som hans Midler tillader det, to eller tre eller flere Koner paa samme Tid; de rige og Fyrsterne har utallige[1]). De Sønner, de avler i slige Forbindelser, regner de saa ogsaa for ægtefødte. Med Dødsstraf straffes derimod den, der har haft Samleje med Næstens Hustru eller har voldtaget en Jomfru[2]) eller har plyndret sin Næste for hans Ejendom eller har gjort ham Uret. Omend alle Hyperboræer[3]) udmærker sig ved Gæstfrihed, har dog vore Svenskere Fortrinnet; i deres Øjne er det den allerværste Skam at nægte de rejsende Gæstevenskab, ja der hersker endog en ivrig Kappestrid mellem dem om, hvem der skal anses for værdig til at modtage Gæsten. Han viser denne al skyldig Elskværdighed, og i al den Tid han ønsker at opholde sig dér, fører han ham hjem til den ene efter den anden af sine Venner. Saadanne smukke Træk er der blandt deres Sæder. Og Sandhedens Forkyndere omfatter de med umaadelig Kærlighed, naar de da er kyske, kloge og velegnede, ja de nægter end ikke Bisperne at deltage i den almindelige Folkeforsamling, som af dem kaldes warh[4]). Dér hører de hyppig meget villigt om Christus og den kristne Religion. Og maaske havde de let ved Præ-

---

[1]) Ogsaa den normanniske Historieskriver Dudo (De moribus et actis primorum Normanniae ducum, I Beg.) fortæller om Polygami hos Nordboerne (som Forklaring paa den Overbefolkning, der gav Anledning til Vikingetogene), og lignende Tilstande antyder Tacitus for Vestgermanernes Vedkommende (Germania c. 17). Det er dog højst tvivlsomt, om der har eksisteret Polygami i egentlig Forstand hos Nordboerne, bortset fra at der kendes enkelte Exempler paa Konger med flere Ægtehustruer (Harald Haarfager og Harald Haardraade); derimod har Frilleforhold været hyppige.

[2]) Jvf. S. 250 Note 4.

[3]) Jvf. IV c. 12 (S. 258 Note 2).

[4]) Denne Betegnelse for Folkeforsamlingen (nord. thing) kender de nordiske Kilder ikke.

diken kunnet overtales til vor Tro, hvis ikke slette Lærere[1]), der søger deres eget, ikke hvad der hører Jesus Christus til[2]), forargede dem, der kunde frelses.

XXII. Svenskerne bestaar af mange Folkestammer, der udmærker sig baade med Hensyn til Styrke og Bevæbning, foruden at de er lige udmærkede Krigere til Hest og tilvands. Derfor ser man ogsaa, at de har Magt til at holde de øvrige nordiske Folk i Ave. De har Konger af en gammel Slægt[3]), men disses Magt afhænger dog af Folkets Vilje[4]); hvad alle i Fællesskab har bifaldet, det maa han stadfæste, med mindre Schol. 133. hans Bestemmelse synes bedre, i hvilket Tilfælde de saa undertiden omend nødig følger denne. I Fredstid glæder de sig saaledes over at være lige, men naar de gaar i Krig, yder de Kongen eller den, som Kongen stiller over de øvrige som den kyndigste, al Lydighed. Men naar de kommer i Knibe under Kamp, anraaber de én af den Mængde Guder, de dyrker, om Hjælp; efter Sejren er de saa ham hengivne og foretrækker ham frem for de andre[5]). Iøvrigt erklærer de, at det allerede er den almindelige Anskuelse, at

Schol. 133. Naar det drejer sig om Privatanliggender, afgør Barbarerne alt, hvad de drøfter, ved Lodtrækning, men naar det drejer sig om offentlige Anliggender, plejer de ogsaa at indhente Afgudernes Svar, saaledes som man kan læse sig til i »Den hellige Ansgars Gerninger«[6]).

---

[1]) Som f. Eks. den i III c. 15 omtalte Osmund.

[2]) Filip. 2,21.

[3]) De gamle Upsalakongers Æt, der uddøde med Kong Emund den Gamle ca. 1060.

[4]) Noget lignende siges i »Ansgars Levned« c. 26; dette Skrift giver iøvrigt i c. 27 en levende Skildring af en Folkeforsamlings Forløb.

[5]) Paa lignende Maade fortælles det i nordisk Overlevering, at Vikingetidens Mænd tog en enkelt Gud til Skytsgud, fulltrúi, d. v. s. den, de satte hele deres Tro til.

[6]) »Ansgars Levned« c. 18, 19, 27 og 30.

de kristnes Gud er stærkere end alle andre, og at de andre Guder ofte narrede, mens hin altid stod bi som den sikreste Hjælp i Nøden[1]).

XXIII. Af Sveriges Folkestammer bor de, der
Schol. 134. hedder Västgöterne, nærmest os; forskellige fra dem er Östgöterne. Västergötland grænser op til den Provins af Danmark, som hedder Skaane; man fortæller ogsaa, at man derfra paa 7 Dage naar til den store By Skara[2]) hos Göterne. Derpaa strækker Östergötland sig langs det Hav, som man kalder det baltiske, helt frem til Birca. Den første Bisp hos Göterne var
Schol. 135. Thurgot[3]), den anden Gotskalk[4]), en vis og god Mand, efter hvad man siger, bortset fra, at han blev siddende hjemme[5]) og foretrak Fred og Ro for Besvær. Den tredje var Adalward den ældre, som vor

Schol. 134. Göterne kaldes af Romerne Geter, og Vergil[6]) synes at sigte til dem, naar han siger:

»den vilde Geloner,
naar han til Rhodope[7]) flygter afsted og til Geternes Ørken,
drikkende Mælk, der er er skørnet og blandet med Blodet af Heste«.

Dette skal Göterne og Semberne gøre den Dag i Dag, og det er sikkert, at de drikker sig fulde i Mælk af Trækdyrene[8]).

Schol. 135. Før dem havde ganske vist danske eller engelske Bisper prædiket i Sverige, men Thurgot blev indviet specielt til Götaland og Sædet i Skara. Efter Indbydelse af Kong Harald kom Adalward ogsaa til Norge[9]), og Manden blev i Kraft af sin Fromhed og sine berømmelige Dyder hæderfuldt modtaget. Da han drog bort, skænkede Kongen Bispen saa mange Penge, at han straks kunde løskøbe 300 Fanger.

---

[1]) Jvf. Psalme 46,2 og 9,10.
[2]) Jvf. II c. 58 (S. 122 Note 1).
[3]) II c. 58.
[4]) II c. 64.
[5]) D. v. s. i Tyskland, jvf. S. 127, Note 3.
[6]) Georgica III 461—63.
[7]) Bjærg i Trakien.
[8]) Se IV c. 18 Slutn.
[9]) Jvf. II c. 33 og Schol. 67.

Ærkebisp indviede[1]); han var i Sandhed en rosværdig Mand. Da han derpaa kom til Barbarerne, levede han, som han lærte. Han skal da ogsaa ved sit fromme Levned og sin gode Forkyndelse have draget en Mængde Hedninger over til den kristne Tro. Han glimrede ogsaa ved sine Mirakler og kraftige Gerninger, ja han fik Regnen til at strømme ned og Himlen til atter at klare op, naar Barbarerne i deres Nød krævede det, og hvad andet, der endnu kræves af Forkynderne. Denne mindeværdige Mand blev nu i Götaland og prædikede standhaftigt den Herre Jesu Navn for alle; dér overgav han ogsaa efter mange Lidelser, som han gerne udholdt for Christi Skyld, sit sejrrige Legeme til Jorden, mens Sjælen laurbærkronet steg til Himmels[2]). Efter ham indsatte Ærke- Schol. 136.
bispen i disse Egne en vis Acilin[3]), der ikke havde anden Adkomst til Bispenavnet at opvise end sin vældige Legemsskikkelse. Han elskede Kødets Hvile, og mens Göterne forgæves sendte Sendefærd til ham, blev han i Köln i Vellevned lige til sin Død.

XXIV. Imellem Norge og Sverige bor Värmländinger[4]) og Finnvedar[5]) samt andre; de er nu alle kristne og hører ind under Kirken i Skara. Paa

Schol. 136. Adalward den yngre kom paa den Tid til Götaland og fandt sin Navne syg; med Bedrøvelse sørgede han for hans Begravelse og skyndte sig derpaa til Sigtuna. Men da han siden blev fordrevet af Hedningerne, drog han efter Indbydelse til Staden Skara. Det syntes vor Ærkebisp ikke rigtig om[6]), hvorfor han kaldte ham tilbage til Bremen som en Overtræder af de kanoniske Love.

---

[1]) III c. 15.

[2]) Hans Død faldt vist i Aaret 1064.

[3]) Jvf. III c. 77.

[4]) Adam har Formen Wermilani d. v. s. Värmländinger.

[5]) Hos Adam Finnedi d. v. s. Indbyggerne i Finnveden i det vestlige Småland. Adam placerer dem blot for nordligt.

[6]) Jvf. Adalberts Brev i III c. 76.

Grænsen mellem Svenskerne og Nordmændene mod Nord bor Skridfinnerne[1]), som skal overgaa de vilde Dyr i Hurtighed[2]). Den største By hos dem er Hel-
Schol. 137. singland[3]), hvortil Ærkebispen udpegede den første Bisp, nemlig Stenfin, som han med en Ændring af Navnet kaldte Simon[4]). Denne vandt da ogsaa ved sin Prædiken mange af Hedningerne dér. Desuden er der utallige andre svenske Folkestammer, men af dem er, efter hvad vi har hørt, Göterne, Värmländingerne og en Del af Skridfinnerne samt disse Folks Naboer de eneste, som er blevet omvendt til Kristendommen.

XXV. Svealand eller Sverige har da — for at give en kort Beskrivelse af det — mod Vest Göterne og Staden Skara, mod Nord Värmländingerne og Skrid-

Schol. 137. Helsingland er Skridfinnernes Land, og det ligger i de meget høje Bjærge, som hedder de riphæiske, hvor der ligger evig Sne. Indbyggerne dér er blevet hærdet af Kulden og skøtter ikke om beskyttende Huse; de bruger de vilde Dyrs Kød til Føde og deres Skind til Klæder. I de hyperboræiske Bjærge skal der, efter hvad man læser[5]), ogsaa forekomme Griffer foruden de andre Uhyrer, der findes dér.

---

[1]) Skridfinner plejer at være Betegnelsen for Finlapperne, saaledes ogsaa hos Paulus Diaconus i hans »Langobardernes Historie« I c. 5, men her identificerer Adam dem med den svenske Befolkning i Helsingland. Selve Navnet kommer af »at skride« (d. v. s. glide, løbe) og hentyder til Finlappernes Brug af Skier.

[2]) Jvf. IV c. 32.

[3]) Adam har med Urette opfattet Helsingland som en By i Stedet for som et Land; de yngre Haandskrifter har derfor søgt at forbedre Texten ved efter Sætningen »Den største By hos dem er Helsingland« at indskyde Sætningen »Helsingland er ogsaa et Land«, ligesom Schol. 137 korrigerer Texten.

[4]) Jvf. III c. 77 og Schol. 94.

[5]) F. Eks. i den antike Kommentar til Vergil af Grammatikeren Servius (til Vergils Bucolica VIII 26) og hos Bisp Isidor af Sevilla (ca. 600) i hans Værk Etymologiae XII 2.

finnerne, hvis Hovedby er Helsingland[1]); mod Syd har det det føromtalte baltiske Hav i hele dets Længde, og dér ligger en stor By Sigtuna[2]); men mod Øst støder det op til de riphæiske Bjærge, hvor vældige Ødemarker, høje Snemasser og Flokke af Menneskeuhyrer standser yderligere Fremtrængen. Dér bor Amazonerne, Hundehovederne[3]) og Kykloperne[4]), som kun har eet Øje i Panden; dér bor de Folk, som Solinus[5]) kalder Himantopoder, der springer om paa eet Ben, samt de Folk, som nyder Menneskekød til Føde[6]); derfor baade skyr man dem, og tier man ogsaa med Rette om dem. Danerkongen, hvem jeg ofte maa ihukomme, har fortalt mig, at der var et Folk[7]), der plejede at drage fra Bjærgene ned i Lavlandet; det var uanseligt af Skikkelse, men paa Grund af sine Kræfter og sin Hurtighed knap til at udholde for Svenskerne. »Det er uvist, hvorfra de kommer; de dukker ganske pludselig op«, sagde han, »snart een Gang om Aaret, snart kun hvert tredje Aar. Hvis man ikke af alle Kræfter gør Modstand mod dem, plyndrer de hele Landet[8]) og trækker sig derefter paany tilbage«. Der fortælles sædvanlig ogsaa

---

[1]) Jvf. IV c. 24 (S. 272 Note 3).

[2]) Ikke det nuværende Sigtuna, men en ældre By, Fornsigtuna, der vist har ligget inden for det nuværende Gods Signesberg i Stockholms Len.

[3]) Jvf. IV c. 19 (S. 264 Note 1).

[4]) Folket, hvis Navn egentlig betyder »Rundøjer«, hører hjemme i den græske Sagnverden.

[5]) Collectanea rerum memorabilium c. 31,6, hvor dog Himantopoderne placeres i det Indre af Afrika.

[6]) Antropofagerne, der ifølge Solinus 15,4 hører hjemme i Skythien.

[7]) Her tænker Adam vist paa Lapperne.

[8]) Hvis det er rigtigt, at der sigtes til Lapperne, maa der her tænkes paa den Ødelæggelse, Lappernes omstrejfende Renhjorde anretter.

meget andet, men da jeg bestræber mig for Kortfattethed, har jeg udeladt det; det skal fortælles af dem, der paastaar, at de har set det. Nu vil jeg fortælle lidt om Svenskernes Overtro.

XXVI. Dette Folk har en meget berømt Helligdom,
Schol. 138. som hedder Upsala[1]) og ikke ligger langt fra Byen Sigtuna [og Birca]. I dette Tempel, som helt og hol-
Schol. 139. dent er beklædt med Guld, er der 3 Gudestøtter, som Folket tilbeder, saaledes at Tor som den mægtigste har sin Trone midt i Hallen[2]), mens Odin og Frey har deres Plads paa hver sin Side af ham. Deres Virkefelter er følgende: »Tor«, hedder det, »hersker i Luften og raader for Torden og Lyn, Storm og Regn, godt Vejr og Afgrøde. Den anden, Odin, d. v. s. Raseri[3]), styrer Krigene og forlener Mennesket med Tapperhed imod Fjenderne. Den tredje er Frey,

Schol. 138. I Nærheden af denne Helligdom staar der et mægtigt Træ, der udstrækker sine Grene vidt og altid er grønt baade Vinter og Sommer; af hvad Art det er, ved ingen. Dér er der ogsaa en Kilde, hvor Hedningernes Ofringer plejer at foregaa, ved hvilken Lejlighed et Menneske plejer at blive kastet levende ned i den. Hvis han ikke kommer tilsyne igen, vil Folkets Ønske gaa i Opfyldelse[4]).

Schol. 139. En Guldkæde omgiver Helligdommen; den hænger over Husets Tag og straaler de ankommende imøde vidt og bredt; thi mens selve Helligdommen ligger paa en Slette, er den ligesom et Theater[5]) omgivet af Bjærge[6]), der ligger i en Kreds udenom.

[1]) D. v. s. Gamla Upsala, 5 km N. for det nuværende Upsala.

[2]) Tors Billedstøtte (jvf. II c. 62) maa aabenbart have fremstillet Guden siddende.

[3]) Adams Navneform er Wodan, som han afleder af tysk Wut, Raseri; andre afleder Navnet af Sanskrit vata, Vind.

[4]) Helligtræet og Helligkilden er de ældste Bestanddele af Helligdommen, repræsenterende gammel Naturdyrkelse, mens Hovet og Gudebillederne betegner et senere Trin i Kulten.

[5]) Adam tænker vel paa Oldtidens Teatre, der laa op ad Bjærgskraaninger.

[6]) Der sigtes til Upsala högar lige ved Gamla Upsala.

der skænker Mennesket Fred og Fryd«. Hans Billedstøtte udstyrer de da ogsaa med en vældig Penis[1]). Odin derimod fremstiller de bevæbnet, ligesom vore Landsmænd fremstiller Mars, mens Tor med sit Scepter[2]) synes at ligne Juppiter. De ophøjer ogsaa visse Mennesker til Guder og dyrker dem som saadanne, idet de skænker dem Udødelighed for store Bedrifters Skyld, saaledes som man læser i »Den hellige Ansgars Levned«[3]), at de gjorde med Kong Erik.

XXVII. Alle deres Guder har fremdeles Præster[4]) tillagt, som frembærer Folkets Ofre. Hvis Sygdom og Hungersnød truer, ofrer de til Afguden Tor, hvis Krig, til Odin, og hvis der skal fejres Bryllup, til Frey. Der plejer ogsaa hvert niende Aar[5]) at blive Schol. 140. fejret en fælles Højtid i Upsala for alle Sveriges Landskaber. Ingen faar Fritagelse for at møde til denne Højtid. Konger og Folk, alle og enhver sender Gaver til Upsala, og hvad der er grusommere end nogen Straf, de, der allerede har antaget Kristendommen, maa købe sig fri for at deltage i Ceremonierne. Ofringen foregaar paa følgende Maade: Af enhver Art

Schol. 140. Da nylig Svenskernes meget kristelige Konge, Anund, ikke vilde bringe Afguderne Folkets fastsatte Offer, skal han være blevet forjaget fra sit Rige[6]), men være gaaet glad bort fra Raadets Aasyn, fordi han var blevet agtet værdig at vanæres for Jesu Navns Skyld[7]).

---

[1]) Som Avle- og Frugtbarhedsgud. (Smlgn. det i Broddenbjærg Mose ved Viborg fundne Gudebillede, afbildet f. Eks. i Beckett: »Danmarks Kunst« I S. 4).

[2]) Torshammeren.

[3]) c. 26.

[4]) Deres nordiske Navn er »Goder« (afledet af Gud), og Offeret hed »Blót«.

[5]) Til Nitallet jvf. S. 276 Note 1 og 3.

[6]) Jvf. Schol. 84.

[7]) Ap. Gern. 5,41.

Schol. 141. levende Væsener af Hankøn ofres der 9 Stykker[1]), med hvis Blod det er Skik at forsone Guderne. Kroppene derimod bliver hængt op i den Lund, der ligger lige ved Helligdommen. Denne Lund er nemlig Hedningerne saa hellig, at hvert Træ i den anses for guddommeligt som Følge af Ofrenes Død og Forraadnelse. Dér hænger ogsaa Hunde og Heste tilligemed Mennesker, og en kristen har fortalt mig, at han har set 72 saadanne Kroppe hænge dér imellem hinanden. Iøvrigt er de Sange, der plejer at blive sunget under denne Offerceremoni, mangfoldige og uhøviske[2]), hvorfor det er bedst at tie om dem.

XXVIII. I dette Land hændte der fornylig en mindeværdig Begivenhed, der paa Grund af Tildragelsens Berømmelighed blev vidtbekendt og ogsaa kom til Ærkebispens Kendskab. En af de Præster, der plejede at tjene Afguderne i Upsala, blev blind, uden at Guderne hjalp ham. Og da den forstandige Mand gav Afgudsdyrkelsen Skylden for sit ulykkelige Tab af Synet, idet han aabenbart ved sin overtroiske Tilbedelse havde krænket de kristnes almægtige Gud, se, da aabenbarede der sig for ham i den selvsamme

Schol. 141. I ni Dage[3]) fejres der Festmaaltider og slige Ofringer. Hver Dag ofrer de eet Menneske samt andre levende Væsener, saaledes at der paa 9 Dage ofres 72 levende Væsener. Denne Ofring finder Sted omkring Foraarsjævndøgn[4]).

---

[1]) En lignende Offerfest er ifølge Thietmar af Merseburg (I c. 17) blevet fejret hvert niende Aar i Lejre paa Sjælland; der ofredes ved den Lejlighed 99 Væsener, nemlig Mennesker, Heste, Hunde og Høge eller — i Mangel af Høge — Haner.

[2]) Deraf kan man slutte, at Festen hovedsagelig har været fejret til Ære for Frugtbarhedsguden Frey.

[3]) Nitallet synes at have været helligt: Festen holdes hvert niende Aar, varer ni Dage og fejres med Ofring af ni Stykker af hver Art levende Væsener.

[4]) D. 21. Marts.

Nat[1]) en saare skøn Jomfru[2]), der spurgte ham, om han vilde tro paa hendes Søn; han skulde genvinde Synet, hvis han opgav de Afguder, han tidligere dyrkede. Da han for en saadan Gaves Skyld ikke vilde undslaa sig ved at udstaa nogensomhelst Møje, lovede han glad, at han vilde gøre saa. Herpaa sagde Jomfruen: »Vid forvist, at dette Sted, hvor nu saa meget uskyldigt Blod udgydes, med det første skal blive indviet til min Ære. Og for at der ikke skal blive Gran af Tvivl tilbage hos dig, modtag da i min Søn Christi Navn dine Øjnes Lys«. Da han havde genvundet Synet, blev han straks troende, vandrede rundt i alle Landskaberne og overtalte let Hedningerne til Troen, saa at de troede paa ham, der havde gjort den blinde seende.

XXIX. Tilskyndet af disse Mirakler adlød vor Ærkebisp straks den Røst, der siger: Ser op[3]) og opløfter eders Øjne, eftersom Markerne allerede er hvide til Høsten[4]), og indviede til disse Egne Adalward den yngre[5]), der toges af Bremer-Domkapitlet og var en Mand, der glimrede baade ved sin boglige Dannelse og sin retskafne Karakter. Ham skaffede han ogsaa gennem Udsendinge til den berømmelige Kong Steinkel Sæde i Byen Sigtuna, som ligger 1 Dags Rejse fra Upsala. Men Vejen derhen er saadan, at naar man fra Danernes Provins Skaane sejler over Havet, kommer man paa den femte Dag til Sigtuna eller Birca[6]), for de ligger nær ved hinanden. Men hvis man drager over Land fra Skaane gennem Göter-

---

[1]) Jvf. 2. Krøn. 1,7.
[2]) Jvf. 1. Mos. 24,16.
[3]) Jvf. Luk. 21,28.
[4]) Johs. 4,35.
[5]) Indvielsen har antagelig fundet Sted o. 1064.
[6]) Jvf. Schol. 126.

folkenes Lande og Byen Skara, Telge[1]) og Birca, naar man først til Sigtuna efter en hel Maaneds Forløb.

XXX. Adalward drog da, glødende af Iver efter at
Schol. 142. prædike Evangeliet, op i Sverige og førte i Løbet af kort Tid alle dem, der boede i Sigtuna og Omegn, over til den kristne Tro[2]). Han enedes ogsaa med Egino, den meget fromme Bisp i Skaane, om i Forening at drage op til den Hedningehelligdom, som hedder Upsala, for at prøve, om de maaske dér kunde udrette et frugtbringende Arbejde for Christus, rede til med Glæde at døje alle Slags Pinsler, for at det Hus, der er den barbariske Overtros Hovedsæde, kunde blive nedbrudt. Thi naar det var nedbrudt eller snarere brændt, vilde hele Folkets Omvendelse følge efter. Da den meget fromme Kong Steinkel hørte Folket mumle om denne de Guds Bekenderes Hensigt, fik han dem snildt fra sligt Forehavende, idet han gjorde gældende, at baade de straks vilde blive dømt til Døden og han selv blive fordrevet fra Riget som den, der havde ført Misdædere ind i Landet, og at alle, som nu troede, let vilde glide tilbage i Hedenskabet, saaledes som man kunde se, at det nylig var

Schol. 142. Det er blevet os fortalt af nogle af Bisp Adalwards Ledsagere, at da han første Gang var kommet til Sigtuna, blev der alene ved Afholdelsen af een Messe lagt 70 Mark Sølv i hans Hænder. Saa stor en Fromhed er [nemlig] alle Nordens Folkeslag i Besiddelse af. Han benyttede ogsaa Lejligheden til under denne Rejse at tage til Birca, som nu er lagt øde, saa at der knap er Spor af Byen at se; han kunde derfor heller ikke finde den hellige Ærkebisp Unnis Grav[3]).

---

[1]) Södertälje i Södermanland.

[2]) Ifølge III c. 76 og Schol. 136 gik det ikke nær saa godt med hans Mission.

[3]) Jvf. I c. 62 og Schol. 127.

gaaet i Slaverland[1]). Bisperne gav Kongen Ret i disse Argumenter og vandrede saa gennem alle Göternes Byer, hvor de omstyrtede Afgudsbillederne og derpaa vandt mange Tusinde Hedninger for Kristendommen. Da Adalward siden døde hos os[2]), udnævnte Ærkebispen i hans Sted en vis Tadich[3]) fra Ramelsloh, som af Kærlighed til Bugen hellere vilde være en Sultenhund hjemme end Apostel i det fremmede. Hvad her er sagt om Sverige og dets religiøse Skikke, maa være nok.

XXXI. Ligesom Norge er det fjerneste Land paa Jordens Kreds[4]), saaledes kan vi ogsaa passende anbringe det paa den sidste Plads i Bogen. Det kaldes af Folk nuomstunder for »Nordvejen«[5]). Mens vi tidligere kun har sagt et og andet om dets Beliggenhed og Størrelse i Forbindelse med Sverige[6]), skal det nu særskilt omtales hér, at dette Land i sin Længderetning strækker sig mod det yderste Himmelstrøg mod Nord, hvoraf det ogsaa har sit Navn. Det begynder dér, hvor Fjældene skyder sig frem i det Hav, der sædvanlig kaldes det baltiske; derpaa krummer det Ryg mod Nord, og efter at det har strakt sig i en Bue langs Randen af det brusende Ocean, finder det Schol. 143.

Schol. 143. Fra disse Nordmænd, som bor hinsides Danmark, kom de Normanner, der bor i Frankrig, og fra disse sidste har Apulien modtaget et tredje Sæt Normanner[7]).

---

[1]) Ved Slaveropstanden 1066, se III c. 51.

[2]) 1069 er Adalward i Bremen, og snart efter er han vist død.

[3]) Jvf. III c. 77 (S. 238 Note 5).

[4]) D. v. s. paa Fastlandet.

[5]) Som Betegnelser for Norge bruger Adam Navneformerne Nortmannia (Nor(d)mannia) og Norvegia (Nor(d)wegia, Nor(d)veia, Norguegia o. l.), hvoraf den sidste svarer til det nordiske Norvegr (Nordvejen).

[6]) F. Eks. IV c. 21.

[7]) Den første Udvandring fra Normandiet til Italien fandt Sted 1016, den anden 1017 og den tredje 1054.

til Slut sin Grænse i de riphæiske Bjærge, hvor ogsaa Jordens Kreds ligesom udmattet ebber ud. Norge er paa Grund af sine barske Fjelde og sin voldsomme Kulde det mest ufrugtbare af alle Lande og egner sig kun for Kvægavl. Kvæghjordene græsser — ligesom hos Araberne — langt ude i Ødemarker[1]). Indbyggerne klarer sig med det Livsophold, Kvæget yder, idet de bruger Kvægets Mælk til Føde og Ulden til Klæder. Derfor fostrer Landet meget tapre Krigere, som oftere angriber andre, end de selv bliver generet af nogen, fordi de ikke er blevet blødagtiggjort ved en yppig Afgrøde. De lever i god Forstaaelse med deres Naboer, Svenskerne, hvorimod de undertiden, men ikke ustraffet, angribes af de lige saa fattige Daner. Tvunget af den hjemlige Fattigdom drager de da omkring i hele Verden og hjemfører ved Sørøveri, hvad de andre Lande frembringer i saa rig Udstrækning; paa den Maade bøder de paa deres eget Lands Fattigdom. Men efter at de har antaget Kristendommen og er begyndt at faa bedre Skoler, har de nu lært at elske Freden og Sandheden[2]), at være tilfredse med deres Fattigdom, ja at sprede, hvad de har samlet, og ikke som før at samle, hvad der var spredt. Og mens de i Begyndelsen alle var forfaldne til onde Trolddomskunster[3]), bekender de sig nu med Apostlen enfoldig til Christus og det som korsfæstet[4]). De er ogsaa de mest maadeholdne af alle Mennesker, idet de sætter overordentlig stor Pris paa Tarvelighed og Maadehold saavel i Mad som i Sæder. Desuden nærer de saa stor Ærbødighed over for Præster og Kirker, at den Person knap anses for kristen, som

---

[1]) Adam har hørt om Sæterne tilfjælds.

[2]) Sak. 8,19.

[3]) Jvf. II c. 40 Slutn. og c. 57.

[4]) 1. Kor. 2,2.

ikke daglig[1]) hører Messen og bringer en Offergave ved den. Men Daab og Konfirmation, Indvielse af Altre og Indvielse til hellige Embeder købes altsammen dyrt hos dem og Danerne[2]). Det kommer efter min Mening af Præsternes Havesyge; da Barbarerne endnu ikke kender til eller ikke ønsker at betale Tiende, bliver de til Gengæld blokket i Anledning af andre Handlinger, der burde ydes gratis. Thi baade Sygebesøg og Begravelse af de døde, kort sagt alt er dér tilfals[3]). Deres fortrinlige Sæder bliver [da], efter hvad vi har erfaret, kun skæmmet af Præsternes Havesyge. Schol. 144.

XXXII. Paa mange Steder i Norge og Sverige er Kvæghyrderne endog meget fornemme Personer, der lever paa Patriarkernes Vis og af deres Hænders Arbejde. Alle Indbyggerne i Norge er saare kristelige med Undtagelse af dem, der bor langt oppe i det nordlige Himmelstrøg langs Oceanet. Disse[4]) skal endnu være saa dygtige til Trolddomskunster og Tryllesange, at de erklærer at vide, hvad enhver

Schol. 144. Skønt Hedningerne ikke tror paa Kødets Opstandelse, er der det mærkelige ved deres Begravelse, at de efter de gamle Romeres Skik omfatter de dødes Aske og Begravelse med al mulig Ærbødighed. Iøvrigt giver de en Mand hans Penge, Vaaben og hvad han ellers havde kærest i levende Live, med i Graven. Dette findes ogsaa optegnet om Inderne[5]). Det skal stamme fra gammel Skik og Brug hos Hedningerne, i hvis Grave man endnu plejer at finde den Slags Sager, idet de lod deres Skatte begrave sammen med sig i Krukker eller andre Kar.

---

[1]) Det er vel nok en Overdrivelse fra Adams Side.

[2]) Jvf. III c. 74 (S. 235 Note 3).

[3]) Efterklang af en Vending hos Sallust (Catilina 10,4 og Jugurtha 8,1).

[4]) Der sigtes aabenbart til Lapperne i Finnmarken, der i Middelalderen almindeligvis beskyldtes for Trolddomskunster.

[5]) Det har Adam fra den romerske Grammatiker Servius' Kommentar til Vergil (til Aeneis V 86).

foretager sig rundt om i hele Verden; fremdeles maner de ogsaa ved at fremmumle Ord med Trolddomsmagt store Havdyr[1]) op paa Kysten, og øvede som de var, havde de let ved meget andet, som man i Skriften[2]) læser om Troldmænd. Jeg har hørt, at der i de meget barske Fjælde, der findes dér, lever Kvinder med Skæg, mens Mændene lever i Skovene og sjælden lader sig se. De bruger de vilde Dyrs Skind til Klæder, og naar de taler, skal de mere skære Tænder ad hinanden end fremføre Ord, saa at de knap kan forstaas selv af de nærmestboende Folk. Disse Fjældegne kalder de romerske Forfattere for de riphæiske
Schol. 145. Bjærge, der knejser med evig Sne[3]). Skridfinnerne[4]),

Schol. 145. Paulus hævder i »Langobardernes Historie«[5]), at der i de fjærneste Egne mod Nord hos Skridfinnerne i en Hule ved Oceanet ligger 7 Mænd og ligesom sover. — Meningerne om dem er delte — og at de skal prædike for hine Folk, naar Verdens Ende kommer. Andre fortæller, at nogle af de 11000 Jomfruer kom didhen, men at hele Skaren tilligemed deres Skibe blev begravet under en Klippe, og at der dér sker Mirakler[6]). Dér byggede Olaf[7]) ogsaa en Kirke.

---

[1]) 1. Moseb. 1,21. Adam har vel hørt om Hvalfangsten ud for den norske Kyst (omtalt allerede i Nordmanden Ottars Rejsebeskrivelse, der er overleveret i Kong Ælfreds Oversættelse af Orosius).

[2]) F. Eks. om Troldmændene i Ægypten 2. Moseb. 7,11 og 22 samt 8,7 og 18.

[3]) Jvf. Schol. 137.

[4]) Jvf. IV c. 24 (S. 272 Note 1).

[5]) Paulus Diaconus: Historia Langobardorum I c. 4; jvf. Schol. 129.

[6]) Adam har aabenbart hørt om Legenden om den irske Kongedatter Sunniva, der maatte flygte fra Irland og landede paa Øen Selja, hvor siden hun og hendes Følge fandt deres Død under nedstyrtende Klipper. Denne Legende har han identificeret med Legenden om de 11000 Jomfruer (Kongedatteren Ursula og hendes Jomfruer) og forsaavidt med Rette, som Sunniva-Legenden maa betragtes som en Aflægger af Ursula-Legenden.

[7]) D. v. s. Olaf den Hellige; Legenden om Sunniva fører derimod med Urette Kirken paa Selja helt tilbage til Olaf Tryggvason.

som i den meget dybe Sne løber hurtigere end selv de vilde Dyr, kan slet ikke leve uden den kolde Sne. I disse Bjærgegne lever der en saadan Mængde vilde Dyr, at man i største Delen af Landet lever udelukkende af Vildt. Der fanges dér Urokser, Bøfler og Elge ligesom i Sverige[1]); derimod fanges der Bisonokser i Slaverland og Rusland; men kun Norge rummer sorte Ræve[2]) og Harer[3]), hvide Maare og Bjørne af samme Farve, der lever under Vandet ligesom Urokserne[4]). Da der dér findes meget, som maa forekomme vore Landsmænd fremmedartet og uvant, vil jeg overlade det til Landets egne Indbyggere at skildre dette og andet mere udførligt.

XXXIII. Nordmændenes Hovedstad er Trondhjem, som nu er prydet med Kirker[5]) og besøges af en talrig Mængde Folk. Dér hviler Liget af den højsalige Konge og Martyr Olaf. Ved hans Grav lader Herren endnu den Dag i Dag de største Helbredelsesundere[6]) Schol. 146.

Schol. 146. Olaf[7]) var en saare retfærdig Konge og den første, der førte Nordmændene til Kristendommen. Hans Søn Magnus undertvang Danerne[8]). Harald, Olafs meget slette Broder, lagde Orkneyøerne ind under sit Herredømme og han udvidede sit Rige lige til de riphæiske Bjærge og Island[9]).

[1]) Mærkeligt nok nævner Adam ikke Rensdyret.

[2]) D. v. s. Blaaræve.

[3]) En blaagraa Hareart (Moharen), der lever i det sydlige Sverige.

[4]) Muligvis beror Adams mærkelige Oplysning paa Misforstaaelse af Efterretninger om, at Urokserne færdedes i sumpede Egne og var i Stand til at passere Elve o. l.

[5]) Olaf Tryggvason rejste Klemenskirken (der forfaldt efter 1000 og genrejstes 1016 af Olaf den Hellige), Magnus den Gode rejste Olafskirken og Harald Haardraade Mariakirken og Gregoriuskirken; Kristkirken (siden Domkirken) paabegyndtes under Olaf Kyrre.

[6]) Jvf. II c. 61 (Slutn.).

[7]) Olaf den Hellige, jvf. II c. 57.

[8]) Jvf. II c. 77

[9]) Jvf. III c. 17 (S. 166 Note 1).

ske, saa at Folk, der haaber, at de kan blive hjulpet ved denne Helgens Fortjenester, strømmer derhen fra fjerne Egne. Vejen derhen er følgende: indskiber man sig i Aalborg eller Vendsyssel i Danmark, kommer man paa 1 Dag over Havet til Wig[1]), en By i Norge. Derfra sejler man tilvenstre langs Norges Kyst og kommer paa den femte Dag til den By, som hedder Trondhjem. Men man kan ogsaa drage ad en anden Vej, som fører fra Danernes Provins Skaane ad Landvejen lige til Trondhjem; men den tager længere Tid paa Grund af Fjældene, og den undgaas af de rejsende, fordi den er fuld af Fare.

XXXIV. Den første Bisp, der kom til Norge, var
Schol. 147. en vis Johannes fra England[2]), som døbte den omvendte Konge tilligemed Folket. Efter ham fulgte Bisp Grimkil[3]), som i sin Tid var Kong Olafs Udsending hos Ærkebisp Unwan. Som den tredje i
Schol. 148. Rækken kom hin Sigfrid[4]), der prædikede baade for

Schol. 147. For Resten har før ham[5]) af vore Folk Lifdag[6]), Odinkar[7]) og Poppo[8]) prædiket for hint Folk. Vi kan sige, at vore Folk har arbejdet, mens Anglerne er gaaet ind i deres Arbejde[9]).

Schol. 148. Da denne[10]) og Meinhard[11]) samt Albert[12]), der var indviet andetsteds, kom til Ærkebispen, skænkede denne dem Gaver og overdrog dem at optræde paa hans Vegne saavel i Norge som paa Øerne i Oceanet.

[1]) D. v. s. Landskabet Viken ved Oslo Fjord.

[2]) Jvf. II c. 37 (S. 101 Note 8).

[3]) Jvf. II c. 57 (S. 121 Note 2).

[4]) Sigfrid den yngre, jvf. II c. 64 (S. 128 Note 1) og III c. 15.

[5]) Nemlig Johannes (Sigfrid).

[6]) Jvf. II c. 26.

[7]) Jvf. II c. 36, c. 49 og c. 64.

[8]) Jvf. Schol. 113.

[9]) Efter Johs. 4,38.

[10]) Nemlig Sigfrid den yngre.

[11]) Jvf. III c. 77 (S. 238 Note 10).

[12]) Formentlig den samme som den i III c. 77 nævnte Adalbert, jvf. S. 239 Note 4.

Svenskere og Nordmænd. Han levede lige op til vor Tid sammen med andre, ligeledes ikke ubekendte Præster hos dette Folk. Efter deres Bortgang indviede vor Ærkebisp efter de norske Folkestammers Anmodning Tholf[1]) til Bisp i Staden Trondhjem og Sigvard[2]) til de samme Egne. Hvad Asgot[3]) og Bernhard[4]) angaar, var han ganske vist misfornøjet med, at de var blevet indviet af Paven, men da de havde givet ham Oprejsning lod han dem dog drage bort med Gaver. Ved disse Mænd vinder Guds Ord mange Sjæle den Dag i Dag, saa at Kirken, den salige Moder, blomstrer og er i lykkelig Fremgang i alle Norges Landskaber. Hos Nordmændene og Svenskerne er der paa Grund af Kristendommens nylige Indførelse endnu ikke fastlagt Bispedømmer med bestemte Grænser, men enhver af Bisperne, som er antaget af Konge eller Folk, bygger i Fællesskab med de andre en Kirke, ligesom de rejser rundt i Landet og drager saa mange, de kan, over til Kristendommen og vejleder dem uden Avind, saalænge de lever[5]). Schol. 149.

XXXV. Hinsides Norge, som er det fjerneste Land mod Nord, vil man ikke finde nogen menneskelig Boplads, men kun det uendelige Ocean, der er skrækkeligt at skue og omslutter hele Verden[6]). Det rummer mange ikke ubekendte Øer, der ligger lige over for Norge; de er nu næsten alle lagt ind under

Schol. 149. (Texten er ulæselig).

---

[1]) Jvf. III c. 77 (S. 238 Note 8).

[2]) Jvf. III c. 77 (S. 238 Note 9).

[3]) Jvf. III c. 77 (S. 239 Note 1).

[4]) Jvf. III c. 77 (S. 238 Note 12).

[5]) Smlgn. Adams Skildring af Forholdene i Danmark paa Ærkebisp Adaldags Tid II c. 26 (Beg.). At der har hersket nogen Ubestemthed og Foranderlighed med Hensyn til Bispernes Omraade, lyder rimeligt nok, derimod har Bisperne nok været fastere knyttet til en bestemt Kirke som deres Hovedkirke og Sæde.

[6]) D. v. s. Fastlandet.

Nordmændenes Herredømme og bør ikke forbigaas af os, saasom de ogsaa hører ind under Hamburgerstiftet. Den første Gruppe af dem er Orkneyøerne[1]), som Barbarerne kalder Organerne; ligesom Kyklader[2]) ligger de spredt i Oceanet. Om dem ses de romerske Forfattere Martian[3]) og Solinus[4]) at have skrevet følgende[5]): »Bag Britannien, hvorfra det uendelige
Schol. 150. Ocean strækker sig, ligger Orkneyøerne, af hvilke 20 er øde og 16 beboede. Orkneyøerne, henved 40 i Tal, ligger tæt samlede. I Nærheden af dem ligger frem-
Schol. 151. deles Electriderne[6]), hvor der frembringes Rav«. Ork-

Schol. 150. Om det britanniske Hav, der beskyller Danmark og Norge, fortæller Søfolkene højst forunderlige Ting, som at Havet omkring Orkneyøerne er ligesom størknet[7]) og saa tykt af Salt, at Skibene knap kan komme af Stedet, hvis ikke Storm hjælper til. Derfor kaldes det Hav ogsaa i Almindelighed paa vort Sprog Liberse[8]).

Schol. 151. Heraf fremgaar det, at Forfatteren til denne lille Bog stammede fra Øvretyskland[9]), hvorfor han har fordærvet os flere Ord og Egennavne, idet han har villet tillæmpe dem efter sit eget Tungemaal[10]).

---

[1]) Navnet kommer vel af oldnordisk orkn = Sæl og ey = Ø.

[2]) Øerne i Ægæerhavet.

[3]) Martianus Capella omtaler Orkneyøerne i sit Værk De nuptiis Philologiae et Mercurii VI § 666.

[4]) Orkneyøerne omtales ikke i selve Solinus' Tekst, men kun i et Tillæg i visse Haandskriftgrupper.

[5]) Det følgende Citat stammer fra Orosius I 2 § 78.

[6]) D. v. s. Ravøerne (gr. elektron = Rav).

[7]) Det samme siges af Martianus Capella VI § 666, hvilket Sted citeres af Adam i IV c. 39.

[8]) Navnet betyder »det levrede (ɔ: størknede) Hav«; en ganske tilsvarende Forestilling om et saadant størknet Hav Nordvest for Europa findes i det oldhøjtyske Digt »Meregarto«, der kalder det »Lebirmere«.

[9]) Herunder maa der forstaas baade Øvre- og Mellemtyskland.

[10]) Scholiet refererer sig aabenbart til Udtrykket »vort Sprog« i Schol. 150. løvrigt er »Liberse« netop den nedertyske Form, mens »Lebirmere« er den øvretyske.

neyøerne ligger altsaa imellem Norge, Britannien og Irland og spotter sorgløst det fraadende Oceans Trusler. Man skal kunne sejle over til dem fra Staden Trondhjem i Norge paa 1 Dag. Det hedder sig fremdeles, at der fra Orkneyøerne er lige lang Vej, hvadenten man styrer mod England eller man vil sejle til Skotland. Skønt disse Orkneyøer tidligere styredes af Anglernes og Skoternes Bisper, indviede dog vor Ærkebisp efter Pavens Befaling Turolf[1]) til Bisp for dem i Byen Blascona[2]), for at han skulde drage Omsorg for dem alle.

XXXVI. »Øen Thule, som ligger uendelig langt borte fra de øvrige midt i Oceanet, er«, hedder det, »knap nok kendt«. Om den fortælles der mange nævneværdige Ting saavel af de romerske Forfattere[3]) som af Barbarerne: »Den fjerneste af alle Øerne«, hedder det[4]), »er Thule, hvor der ved Sommersolhverv, naar Solen passerer Krebsens Tegn, ingen Nat er, og paa samme Maade ved Vintersolhverv ingen Dag; der er dem, der mener, at dette finder Sted hver sjette Maaned«. Ligervis skriver Beda[5]), at i Britan- Schol. 152. Schol. 153.

Schol. 152. (Texten er ødelagt; Begyndelsen lyder:) Thule er den fjerneste af alle Øerne i Havet. Om den fortæller Solinus[6]) . . .

Schol. 153. Martian, Solinus . . . . .

---

[1]) Jvf. III c. 77 (S. 239 Note 2).

[2]) Identificeres med Birsay paa den største af Orkneyøerne Mainland (eller Pomona).

[3]) F. Eks. omtaler Solinus Thule 22,9.

[4]) Indholdet af det følgende Citat gaar tilbage til Plinius IV 104 og Solinus 22,9, men Adam har aabenbart hentet det fra Bedas Værk »Om Tidsregning« (De temporum ratione) c. 31.

[5]) Den berømte engelske lærde Munk Beda med Tilnavnet »den Ærværdige« (f. 672, d. 735), til hvis Værk »Om Tidsregning« (De temporum ratione) c. 31 Adam sigter.

[6]) Se Note 3 ovenfor.

Schol. 154. nien lover de lyse Nætter ved Sommertid ganske bestemt, at der ved Sommersolhverv vil være vedvarende Dag i seks Maaneder og omvendt vedvarende Nat om Vinteren, naar Solen er borte. Efter hvad Pytheas fra Marseille[1]) skriver, finder dette ogsaa Sted paa Øen Thule[2]), der ligger 6 Dages Sejlads Nord for
Schol. 155. Britannien«. Dette Thule kaldes da nu Island, efter den Is, som binder Oceanet. Om denne Ø fortæller man ogsaa den Mærkværdighed, at man kan opleve, at Isen paa Grund af sin Ælde er saa sort og tør, at den brænder, naar man sætter Ild paa den[3]). Øen er iøvrigt meget stor, saa at den kan rumme mange Indbyggere; disse lever udelukkende af Kvægavl og klæder sig i Dyrenes Pels; der findes ingen Markfrugter dér og meget lidt Tømmer[4]). Derfor bor de i underjordiske Huler[5]) og deler gladelig Bolig, [Leve-

Schol. 154. Britannien er den største af alle Øer. Fra den naar man ved 9 Dages Sejlads til Thule. Derfra er der 1 Dags Sejlads til det tilfrosne Hav[6]). Det er frosset til, fordi det aldrig varmes af Solen.

Schol. 155. De, der sejler ud fra Danernes Forbjærg Aalborg, har, efter hvad man fortæller, 30 Dages Rejse til Island, men hvis de har Medvind, noget mindre.

---

[1]) En Græker paa Alexander den Stores Tid; han foretog en Opdagelsesrejse til Nordeuropa og skildrede den i en Bog »Om Oceanet«, der dog er gaaet tabt og kun kendes gennem Citater hos andre Forfattere.

[2]) Hvad Thule hos Pytheas er for noget, er omstridt; der foreligger Mulighed for Norge, Shetlandsøerne og Færøerne; i Middelalderen identificerede man det ligefrem som Adam her med Island.

[3]) Historien om Havisens Brændbarhed beror vel paa en Misforstaaelse af Efterretninger om vulkanske Udbrud i Farvandet omkring Island.

[4]) Oplysningerne om Islændingenes Livs- og Samfundsforhold stammer maaske fra den nedenfor nævnte Isleif, der har opholdt sig i Bremen.

[5]) Der sigtes vel til Islændingenes Jordhytter.

[6]) Lignende Udtalelser findes i Bedas Værk »Om Naturen« (De natura rerum) c. 9 og hos Martianus Capella VI § 666.

maade] og Leje tilfælles med deres Kvæg. Saaledes lever de Livet i hellig Enfold[1]), og da de ikke begærer mere, end Naturen forunder dem, kan de glade sige med Apostlen[2]): »naar vi have Føde og Klæder, ville vi dermed lade os nøje«. De har altsaa [deres] Bjærge at bo i og Kilder[3]) at glæde sig over. Lykkeligt, siger jeg, er dette Folk, hvem ingen misunder for dets Fattigdom, og saa meget mere lykkeligt, som alle har antaget Kristendommen. Deres Karakter rummer mange herlige Egenskaber, især Kærlighed, hvoraf kommer, at alt er fælles hos dem baade for de fremmedes og de indfødtes Vedkommende. Deres Biskop betragter de som en Konge[4]); paa hans Vink agter hele Folket; alt hvad han bestemmer efter Guds Vilje, efter de hellige Skrifter og efter andre Folks Sædvane, betragter de som en Lov. [Hvad dem angaar, takkede vor Ærkebisp Gud umaadelig meget, fordi de omvendte sig paa hans Tid; for Resten afveg de før Antagelsen af Troen ligesom efter en Naturens Lov ikke synderlig fra vor Religion[5])]. Efter deres Bøn indviede han da en saare from Mand ved

Schol. 156 og 157.

Schol. 158.

Schol. 156. Hos dem er der ingen anden Konge end Loven: og at synde er en Skændsel, eller Døden er Prisen[6]).

Schol. 157. Den største By dér er Skaalholt[7]).

Schol. 158. Ved Island er Oceanet fuldt af Is, fraadende og taaget.

---

[1]) Ved Siden af de mange rigtige Træk rummer Adams Skildring en vis Tendens til at idealisere i Lighed med de Idealskildringer af Naturfolk, man finder hos Martian, Solinus o. a.

[2]) 1. Tim. 6,8.

[3]) Der sigtes maaske navnlig til de varme Kilder.

[4]) Det ser ud, som om Adam har sammenblandet Oplysninger, han har faaet om de islandske Bispers Stilling, med Efterretninger om Lovsigemanden og hans Stilling.

[5]) Paa Grund af de i det foregaaende omtalte kristelige Dyder.

[6]) Citat af Horats Oder III 24,24, ogsaa anført i Schol. 122.

[7]) Bisp Isleifs Gaard i det sydvestlige Island.

Navn Isleif[1]) til Bisp. Denne, der var blevet sendt til Ærkebispen fra det omtalte Land, maatte en Tid lang blive hos ham under overordentlig store Æresbevisninger og lærte imidlertid, hvorledes han med Gavn kunde undervise disse Folk, der nylig var omvendt til Kristendommen. Gennem ham sendte Ærkebispen Breve[2]) til Islændingenes og Grønlændernes Folk, hvori han ærbødigt hilste deres Menigheder og lovede dem, at han med det første vilde komme til dem, for at de sammen kunde nyde den fulde Glæde. I Anledning af disse Ord kan man rose den meget gode Vilje, som Ærkebispen lagde for Dagen med Hensyn til sin Sendelse; thi ogsaa om Apostlen[3]) hører vi, at han gerne vilde drage til Spanien for at prædike Guds Ord, hvilket Ønske han dog ikke blev i Stand til at opfylde. Dette er, hvad jeg sandfærdig har erfaret om Island og det yderste Thule, hvorimod jeg udelader de rene Æventyr.

XXXVII. I Oceanet er der ogsaa flere andre Øer, af hvilke Grønland ikke er den mindste; den ligger længere borte i Oceanet ud for Sveriges Fjælde og de riphæiske Bjærge. Man sejler, efter hvad man fortæller, fra Norges Kyst til denne Ø paa 5 eller 7 Dage ligesom til Island. Folkene dér er grønne af Havet, hvoraf ogsaa Landet har faaet sit Navn[4]). De fører et lignende Liv som Islændingene med Undtagelse af, at de er temmelig grusomme og forulemper de søfarende ved Sørøveri. Rygtet siger, at Kristendommen nylig er naaet ogsaa til dem.

[1]) Jvf. III c. 77 (S. 239 Note 5).

[2]) Brevene er ikke bevaret.

[3]) Paulus, jvf. Rom. 15,24.

[4]) Dette er en af Adams sædvanlige Folkeetymologier; ifølge Are Frodes »Islændingebog« (Islendingabók) c. 6 var Grønland et Navn, som dets Opdager Erik den Røde ca. 985 gav Landet i Haab om at lokke Nybyggere til det, »hvis det fik et godt Navn« (i Modsætning til Island).

XXXVIII. Den tredje Ø er Halagland[1]), der ligger nærmere ved Norge og er paa Størrelse med de andre. Dér ser man om Sommeren ved Solhverv Solen over Horisonten 14 Dage i Træk[2]), og paa lignende Maade maa man om Vinteren undvære Solen i lige saa mange Dage[3]). Dette Fænomen forekommer Barbarerne forunderligt og gaadefuldt, fordi de ikke ved, at Dagenes ulige Længde skyldes Solens Nærmelse og Fjernelse[4]). Thi paa Grund af Jordens Kugleform[5]) maa Solen naturligvis det ene Sted skabe Dag, naar den under sit Kredsløb nærmer sig, og det andet Sted efterlade Nat, naar den fjerner sig. Mens den stiger indtil Sommersolhverv, forlænger den Dagene og forkorter den Nætterne for dem, der bor mod Nord, og mens den daler indtil Vintersolhverv, har den den samme Virkning for dem, der bor mod Syd. Dette ved Hedningerne ikke Besked med, og de kalder derfor det Land helligt og saligt[6]), siden det kan vise Schol. 159.

Schol. 159. Andre siger, at Halagland er den fjerneste Del af Norge og ligger lige ved Skridfinnerne, utilgængeligt paa Grund af de barske Fjælde og den barske Kulde.

---

[1]) D. v. s. Haalogaland, der dog ikke er nogen Ø, men det nordligste Landskab i Norge, jvf. Berigtigelsen i Schol. 159. Adams Fejl beror paa hans ejendommelige Ø-Begreb, se S. 248 Note 3.

[2]) Det passer for et Sted midt i Haalogaland.

[3]) Det er urigtigt, idet det Antal Dage, hvor Solen ikke gaar ned, altid vil være større end det Antal Dage, hvor den ikke staar op.

[4]) D. v. s. Solens lavere og højere Bane paa Himlen.

[5]) Den følgende Forklaring har Adam hentet fra Bedas Værk »Om Tidsregning« (De temporum ratione) c. 32. Selv om Adam altsaa har været klar over Jordens Kugleform, har han dog, som f. Eks. hans Forestilling om »det uendelige Ocean« (IV c. 35 og c. 40) og om »Grænserne ved Verdens Ende« (IV c. 39) viser, ikke formaaet at drage Konsekvenserne deraf.

[6]) En af Adams sædvanlige Folkeetymologier; hvorledes iøvrigt Navnet Haalogaland (isl. Hálogaland), der siden forvanskedes til Helgeland, skal forklares, er usikkert (maaske »Haalogernes Land« efter Indbyggerne háleygir).

Menneskene sligt et Vidunder. Danerkongen foruden mange andre har bevidnet, at dette finder Sted dér ligesom ogsaa i Sverige og Norge og paa de øvrige Øer, der findes dér.

XXXIX. Desuden fortalte han, at der var mange, der i det Ocean havde opdaget nok en Ø, kaldet Vinland[1]), fordi der dér vokser Vinstokke vildt, der giver en herlig Vin. At der ogsaa findes Korn dér i Overflod, uden at det bliver saaet, det er noget, vi har erfaret ikke gennem et fantastisk Rygte, men gennem Daners paalidelige Beretning. [Bag denne Ø[2]), sagde han, findes der ikke noget beboeligt Land i dette Ocean[3]), men alt, hvad der ligger længere borte, er opfyldt af forfærdelig Is og umaadelig Taage. Dette Forhold omtaler Martian[4]) paa følgende Maade: »Een Dags Sejlads paa den anden Side af Thule«, siger han, »er Havet stivfrosset«. Det har nylig Nordmændenes vidtbefarne Konge Harald[5]) erfaret. Han søgte til Skibs at udforske Nordhavets Udstrækning, men da Grænserne her ved Verdens Ende laa indhyllet i Taage for hans Øjne, maatte han omsider vende Kursen hjemad, og kun med Nød og næppe slap han frelst ud af Afgrundens forfærdelige Svælg[6]).]

[1]) Adams Beretning her er den ældste Oplysning, dér haves om Vinlands Opdagelse; udførligere Beretninger derom giver de islandske Sagaer (navnlig »Erik den Rødes Saga«). Det var Leif, der opdagede Vinland Aar 1000, og det nyopdagede Land udforskedes af en Expedition under Torfin Karlsevne Aar 1003. Vinland maa være en Del af Canadas sydøstlige Kyst, men den nøjere Identifikation er omstridt; efter nogle er det Nova Scotia, efter andre en Strækning ved St. Lawrencefloden i Nærheden af Byen St. Thomas.

[2]) Altsaa Vinland.

[3]) Jvf. IV c. 35 (Beg.).

[4]) Martianus Capella VI § 666, jvf. IV c. 35.

[5]) D. v. s. Harald Haardraade.

[6]) Maaske naaede han til Svjatoj Nos, hvor der var en farlig Malstrøm. I et Haandskrift fra c. 1434 findes følgende Tilføjelse, der

XL. Endvidere har Ærkebisp Adalbert salig Ihukommelse fortalt os, at i hans Forgængers[1]) Tid var nogle fornemme Mænd fra Frisland styret mod Nord for at gennemkrydse Havet, fordi det blandt dette Lands Indbyggere hedder sig, at naar man fra Floden Wesers Munding vender Kursen mod Nord, møder man intet Land, men kun det uendelige Ocean[2]). Efter at have sluttet sig sammen om at udforske dette ukendte Forhold stod Rejsefællerne under en glad Opsang ud fra Frisernes Kyst. Derpaa lod de Danmark bag sig til den ene Side, Britannien til den anden og naaede til Orkneyøerne. Da de havde ladt disse bag sig tilvenstre og havde Norge tilhøjre, sejlede de efter en lang Overfart langs det isdækte Island. Herfra pløjede de Havet i Retning af den fjerne Nordpol, og efter at de havde set alle de førnævnte Øer bag sig, befalede de deres dristige Færd den almægtige Gud og den hellige Bekender Willehad i Vold, men pludselig gled de ind i Ishavets mørke Taage, som man knap kunde se igennem. Og se nu, idet den ustadige Havstrøm[3]) løb tilbage til sin Kildes

---

vist gaar tilbage til d. 14. Aarh.: »Dette har ogsaa en fremragende Kartheuser fortalt nærværende Blades Afskriver, og det er sandt. Stedet kaldes paa deres Sprog Ghimmendegop. Men Kongens Kaptajn hed Olyden Helghesson og Styrmanden Gunnar Raswen«. Ghimmendegop er lig »Ginnungagap«, den gamle mythologiske Betegnelse for Urstoffet, Verdensrummet, hvori Jorden og Havet endte. De to nævnte Personer kan maaske identificeres med en Ridder Gutorm Helgesøn og en Hirdmand Gunnar Raswen, der begge levede i Bergen o. 1325; i saa Fald har Skriveren gjort sig skyldig i en Misforstaaelse ved at sætte dem i Forbindelse med Harald Haardraades Tog; de har saa snarere været den nævnte Kartheusers Hjemmelsmænd.

[1]) Ærkebisp Alebrand (1035—43).

[2]) I en Gruppe Haandskrifter tilføjes der: »som hedder Liberse«, jvf. Schol. 150 (S. 286 Note 8).

[3]) Adams Skildring af denne Malstrøm minder om, hvad Paulus Diaconus fortæller i »Langobardernes Historie« I c. 6 om »det

hemmelige Udspring, trak den de ulykkelige Sømænd, der allerede havde opgivet alt Haab og kun tænkte paa Døden, med meget voldsom Fart ud i det dybe Chaos [— det, der skal være Helvedes Gab —], hvor efter Sigende Havet ved Ebbe suges ned, naar man ser det synke, og atter spys ud, hvad man kalder Flod[1]). Mens de nu som eneste Udvej anraabte den barmhjærtige Gud om at tage deres Sjæle til sig, trak Havets rivende Ebbe nogle af Rejsefællernes Skibe med sig, mens Flod spyede de øvrige fra sig og drev dem langt bort fra de andre bag dem. Da de saaledes ved Guds Hjælp i rette Øjeblik var blevet befriet for den overhængende Fare, de havde haft for Øje, hjalp de selv Bølgerne ved at ro af al Kraft.

XLI. Og da de nu var sluppet væk fra den farlige Taage og Kuldens Enemærker, stødte de uformodet paa en Ø, der ved meget høje Klipper i en Kreds uden om den var befæstet ligesom en By. For at tage Stedet i Øjesyn gik de i Land dér og traf paa Mennesker, der selv midt paa Dagen holdt sig skjult i underjordiske Huler. Foran Indgangen til disse laa der en umaadelig Mængde Guldkar og den Slags Metaller, som Mennesker regner for sjældne og kostbare[2]). Søfolkene tog derfor saa meget af Skattene, som de kunde bære, og gik i Hast glade ned mod deres Skibe igen. Da saa de pludselig, at der bag dem kom

---

meget dybe Svælg, som vi almindeligvis betegner med Navnet Havets Navle«, ude i Oceanet mod Nordvest.

[1]) At Tidevandets Skiften beroede paa saadanne Malstrømme i Havet, var den almindelige Forklaring i Oldtiden — den findes f. Eks. hos Geografen Strabo (ca. 63 f. K.—19 e. K.) — selv om Fænomenets Sammenhæng med Maanens Stilling allerede var kendt og fremstillet f. Eks. af Pytheas fra Marseille og Plinius.

[2]) Beretningen herom har formentlig blot skullet skjule det Forhold, at Friserne har drevet almindeligt Sørøveri, og forklare, hvorledes de har kunnet komme i Besiddelse af de Skatte, de bragte med sig hjem.

nogle af de forunderlig høje Mennesker, som vore Landsmænd kalder Kykloper[1]). Foran dem løb Hunde, der var større, end disse Dyr sædvanlig er; de anfaldt Rejsefællerne, snappede en af dem og sønderrev ham paa et Øjeblik for Øjnene af dem. De andre reddede sig derimod ombord i Skibene og undslap Faren, skønt Kæmperne, efter hvad de fortalte, under Raab forfulgte dem næsten helt ud i rum Sø. Saaledes fulgte af Heldet kom Friserne til Bremen, hvor de fortalte Ærkebisp Alebrand alt Punkt for Punkt og bragte den naadige Christus og hans Bekender Willehad Takofre[2]) for deres Hjemkomst og Redning.

[XLII. Der er ogsaa andet, der passende kunde fortælles paa dette Sted vedrørende Tidevandets Skiften i Havet 2 Gange om Dagen; dette Forhold volder alle den største Forundring, saa at selv Naturforskerne[3]), der gransker Naturens Hemmeligheder, kommer i Tvivl med Hensyn til dette Fænomen, hvis Oprindelse de ikke kender. Og mens Macrobius[4]) og Beda[5]) dog synes at sige noget om dette Forhold, Lukan[6]) derimod erklærer intet at vide, hersker der Strid og Uenighed blandt de forskellige Forfattere, og de ender alle med usikre Teorier; os er det tilstrækkeligt at sige med Profeten: »Hvormange er dine Gerninger, Herre! du gjorde dem alle viselig; Jorden er fuld af dine Ejendomme«[7]). Og videre: »Dig tilhører Himlene, dig tilhører ogsaa Jorden«[8]) og »Du hersker over det hov-

[1]) Jvf. IV c. 25, hvor Kykloperne anbringes i de riphæiske Bjærge.

[2]) Bibelsk Udtryk efter 3. Moseb. 17,5 o. m. a. St.

[3]) F. Eks. Solinus 23,18 ff.

[4]) I Kommentaren til »Scipios Drøm« (Commentarius in somnium Scipionis) II 9,3.

[5]) I »Om Naturen« (De natura rerum) c. 39.

[6]) Pharsalia I 409—19 (om Atlanterhavet ved Galliens Kyst).

[7]) Psalme 104,24.

[8]) Psalme 89,12.

modige Hav«[1]) og »Dine Domme er som det store Dyb«[2]), hvorfor de med Rette kaldes uransagelige[3]).]

XLIII. Dette er, hvad vi har bragt i Erfaring vedrørende de nordlige Landes Natur, og hvad der kan anføres til Hamburgerkirkens Hæder. Vi ser, at den er udrustet med saa stor en guddommelig Naadegave, at den allerede ved energisk Prædiken har faaet den utallige Mængde Folk, hvis kirkelige Moderby den er blevet, omvendt til Kristendommen, idet den først hører op at prædike Evangeliet dér, hvor Verden ender. Denne frelsebringende Sendelse til Hedningerne blev først overtaget af den hellige Ansgar og er siden bestandig blevet udvidet og gaaet lykkelig frem lige til den Dag i Dag igennem de ca. 240 Aar[4]) til den store Adalberts Bortgang.

XLIV. Se nu til det grusomme Folkefærd Danerne, Nordmændene og Svenskerne, som — med den hellige Gregors Ord — »ikke vidste andet end at skære Tænder paa barbarisk Vis, men nu allerede kan istemme Halleluja til Guds Pris«[5]). Se til det Sørøverfolk, der fordum hærgede Galliens og Germaniens Lande, saaledes som vi har læst, men nu er tilfreds med sit eget Omraade og siger med Apostlen: »Her have vi ikke en blivende Stad, men vi søge den kommende«[6]), og »Vi tror at skulle se Herrens Godhed i de levendes Land«[7]). Se til det gyselige Land, der altid var utilgængeligt paa Grund af Afgudsdyrkelse »og grumt som den skythiske Artemis' Alter«[8]), det har nu af-

[1]) Psalme 89,10.

[2]) Psalme 36,7.

[3]) Rom. 11,33.

[4]) Fra 832 til 1072.

[5]) I Gregor den Stores Værk »Moralia super Job« 27,11, hvor Talen er om Britannien.

[6]) Hebr. 13,14.

[7]) Psalme 27,13.

[8]) Citat af Lukans Pharsalia I 446.

lagt sin medfødte Vildskab og kappelysten giver Sandhedens Forkyndere Indpas overalt, mens Afgudernes Altre nedbrydes og Kirker rejses alle Vegne, og Christi Navn lovprises af alle i Fællesskab. Sandelig, at forandre det staar i den Højestes højre Haand[1]), og saa hastigt løber den almægtige Guds Befaling[2]), at Herrens Navn er højlovet fra Øster og fra Vester, fra Norden og fra Havet[3]), og hver Tunge maa bekende, at Jesus Christus er Herre, til Gud Faders Ære[4]), han som lever og hersker sammen med den hellige Aand i al Evigheds Evighed[5]). Amen.

[1]) Psalme 77,11.

[2]) Jvf. Psalme 147,15.

[3]) Psalme 113,3 og 107,3.

[4]) Filip. 2,11.

[5]) Med lignende Ord ender ogsaa »Ansgars Levned«, »Liudgers Levned« og andre Skrifter.

MAGISTER ADAMS EFTERSKRIFT TIL BISP LIEMAR[1]).

Modtag, høje Bisp, denne lille Gave, som din Tjener bringer dig og Kirken af fuldt og kærligt Hjærte. Den er ganske vist kun ringe og fortjener efter min egen Mening knap nok at blive læst og finde Naade for en Catos[2]) Øjne. Hvor kan jeg tro, at mine stammende Ord kan have nogen Værdi for dig, der smykker Talen med rhetoriske Blomster, har en Tunge, der er som en Nøgle til den hellige Skrift, og gransker med forsigtigt Skøn i Kirkefædrenes fromme Værker? Men husk dog paa, at selv om Gud ofte fandt Behag i de mægtiges mange Gaver, roste han dog ogsaa Enkens to Skærve[3])! Jeg stoler ogsaa paa, at Dedikationen af Skriftet til dig vil være dig mere kærkommen, naar du ser, at der i den ikke findes noget opdigtet og fremmed, men hver Side sandfærdigt lovpriser Kirken og Bremens Historie. „Hele Hæderen er Brudgommens, om Bruden lovprises[4]). Du maa vide, at naar du gennempløjer de utallige andre Bøger, er det, du læser overalt dér, andres

[1]) Den følgende Efterskrift er egentlig paa Heksameter, men da nærværende Oversætter savner Evne til at oversætte den paa Vers, gengives den paa Prosa.

[2]) Den ældre Cato (234—149 f. Kr.), hvis Navn bruges ordsprogslig som Betegnelse for en streng Dommer.

[3]) Hentydning til Mark. 12,42 og Luk. 21,2.

[4]) Meningen er, at hvis Kirken roses, tjener det Kirkens Brudgom (jvf. S. 150 Note 2), Ærkebispen til Hæder.

Eje, mens denne Bog er din og helt og holdent gælder dig, idet den skildrer Forgængernes Gerninger lige op til din Tid. Vær da gunstig stemt over for min Bøn og vær skaansom over for mit ungdommelige Vovestykke[1]). Lad ikke, det beder jeg dig om, Haabet skuffe din Tjener, som for at lovprise dig end ikke gyser tilbage for at optræde som Digter. Thi det kan jeg sige dig, ærværdige og gode Hyrde, at selv om jeg ikke har kunnet skrive smukt, har jeg i alt Fald skrevet Sandheden[2]), idet jeg som Hjemmelsmænd kun har benyttet Folk, der var velkendte med Sagen[3]). Ej heller stræber jeg efter Ros eller Gaver ved min Skildring, thi at behage dig anser jeg for tilstrækkelig Løn for mit Arbejde. Betænk dernæst, at det ikke er beskæmmende for dit Kloster, at den ringeste af Brødrene[4]) har udført et Storværk, hvori vor Kirkes Begyndelse oplyses og de nordiske Folks Frelse findes beskrevet og dine Forgængeres Gerninger skildres. Den Tid vil komme, da enten vi — hvis vi da endnu er i Live — eller en anden af dine Tjeneres lærde Skare maa prise dine berømmelige og rosværdige Gerninger i højere Toner. For Resten er dine Gerninger tilstrækkelig aabenbare og kendte paa Jorden, og et evigt Ry vil udsprede dem. Thi hvem har ikke lagt Mærke til det lykkelige Valg, hvorved den hellige Aand, hvis Fest den troende Skare dengang fejrede[5]), paa Fædrenes gamle Vis proklamerede dig som værdig til Bispenavnet og udvalgt af Gud. O, hvor mange Taarer saa vi ikke Lægfolket

---

[1]) Med dette Udtryk betegner Adam ogsaa sit Værk i Fortalen (S. 4, L. 4. f. o.).

[2]) Dette har Adam ogsaa opstillet som sit Program i III c. 71.

[3]) Jvf. Fortalen (S. 3, L. 4 f. n.).

[4]) Jvf. Fortalen, S. 1 Note 2.

[5]) Liemars Udnævnelse til Ærkebisp foregik Pinsedag d. 27. Maj 1072 i Magdeburg.

ofre for at faa dig valgt[1]), idet det var et almindeligt Ønske hos alle de tidligere undertrykte at faa dig, god som du var, eller rettere langt bedre, end nogen kunde haabe eller vor Tro fortjente. Du fjærner den trykkende Lænke fra Folkets Nakke, du befrier den tyngede Almue for de tunge Byrder og forvandler det hjemsøgte Folks Sorg til Glæde. Du skaffer Præsteskabet, der blev plaget med uretfærdigt Ran og Bedrag, dets Ejendom tilbage, frier os ud af gammel Vildfarelse og giver de hellige Kirker deres Pryd tilbage. Den Fred, der ved gammel Strid var jaget af Lande, genopretter du for Kirkerne; for tredje Gang rejser Kampen sig, men du fører de stridende Parter sammen til Fredskys[2]). Hvis der endnu er noget tilbage, der kan forstyrre den almindelige Glæde, da Gud give, at det maa blive bilagt ved dig, og dertil føje, at Bremen og Hamburg maa blive befriet ved dig; begge begræder de deres lange Fangetid, den ene hjemsøgt af Hedninger, den anden indesluttet af Tyranner[3]). O Fader Liemar, gid den naadige Christus maa være dig huld; vi, din Hjord, er dig hulde i Hjærte og Mund.

---

[1]) I Virkeligheden foregik Valget af Liemar uden Deltagelse fra Bremerkirken; det foretoges af Kejseren i Nærværelse af de Bisper, der var tilstede ved Hoffet i Magdeburg.

[2]) Udtrykket opfattes sædvanlig som en Hentydning til, at Ærkebisp Liemar 1075 deltog i en Sendefærd, hvis Opgave var at forsøge paa at stifte Fred mellem Kejseren og Sachserne.

[3]) Jvf. III c. 1 (Slutn.).

REGISTRE.

Tallene henviser til Sidetallet; en Stjerne efter et Sidetal betyder, at der paa vedkommende Side findes nærmere Oplysning i Noterne.

A. PERSONNAVNE.

Aage, se Avoco.

Abhelin, Bisp af Oldenburg 136, 170.

Absalon, Søn af David 91.

Acilin, Bisp af Skara 238*, 271.

Adalbert, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 33, 98, 131, 146* f., 245 f., 253 f., 265, 271 f., 276, 279, 284 f., 287, 289 f., 293. 296.

Adalbert, Ærkebisp af Magdeburg 76*, 87.

Adalbert, Bisp af Prag 99*, 263.

Adalbert (Albert), Bisp paa Orkneyøerne 239*, 284.

Adaldag, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 55, 66* f., 99 f., 109, 152, 255.

Adaldag, se Odinkar den yngre.

Adalgar, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 42, 43, 50* f., 57, 132.

Adalgar, Abbed af Korvey 42.

Adalward, Bisp af Verden 66.

Adalward den ældre, Bisp af Skara 98*, 162 f., 238, 270 f.

Adalward den yngre, Bisp af Sigtuna 236 f., 238*, 263, 271, 277 f.

Adam af Bremen 1 f., 107, 147, 152, 208 f., 225, 232, 298 f.

Adamatus fra Salerno, Læge 224.

Adelbrecht, dansk Bisp 89.

Adelin 54.

Adelrad, se Æthelred.

Agapitus II, Pave 69*.

Agnes, tysk Kejserinde, g. m. Henrik III 184, 197.

Albert, se Adalbert, Bisp af Orkneyøerne.

Albrich, Bisp af Vendsyssel 237*, 246.

Aldrich, Klerk 35.

Alebrand, se Bescelin.

Alexander, Helgen 40.

Alexander II, Pave 167*, 227, 235 f.

Alfward, svensk Martyr 209.

Ambrosius, Bisp af Milano 46*.

Analeph, Søn af Gudred 88.

Anastasia, ungarsk Dronning, g. m. Andreas I 159.

Anatrog, Slaverfyrste 129, 135.

Andreas, Apostel 152.

Andreas I, Konge af Ungarn 159*.

Anna, fransk Dronning, g. m. Henrik I (159).

Anno, Ærkebisp af Köln 184* f., 195, 197, 209, 216.
Ansgar, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 22 f., 43, 49 f., 54, 57, 62 f., 76, 114, 214, 233, 242, 261, 265, 269, 275, 296.
Ansver (Ansvar), Munk 203.
Anulo, dansk Konge 24 f.
Anund, svensk Konge 32, 63.
Anund Jakob (Jakob), svensk Konge 103, 122*, 137, 140, 157, 161, 163, 266.
Auund, Søn af den svenske Konge Emund den gamle 164, 263.
Anund fra Rusland, svensk Konge 207, 275.
Anund, se ogsaa Æthelred.
Aristo, Bisp af Ratzeburg 170.
Arnold, Vassal af Grev Thietmar 155.
Arnulf, tysk Kejser 48*, 50 f.
Artemis 296.
Asa, Odinkar den yngres Søster 128.
Asbjørn, se Osbern.
Asgot, Bisp af Oslo 166, 239*, 285.
Augustus, romersk Kejser 146.
Autbert, Ansgars Ledsager 26.
Avoco (Aage), Bisp over Sjælland og Skaane 127, 249, 252 f.

Balduin IV, Markgreve af Flandern 181*.
Balduin V, Markgreve af Flandern (33*).
Bardo, Ærkebisp af Mainz 179*.
Bartholomæus, Apostel 130.
Beda, angelsachsisk Munk 85*, 287, 295.
Bela, ungarsk Konge 195*.
Benedikt fra Nursia 16.
Benedikt V, Pave 74*.
Benedikt VIII, Pave 110*.
Benedikt IX, Pave 131*, 133, 146, 154.
Benno (Bernhard I), Hertug af Sachsen 87*, 97, 105 f., 155.
Benno, Bisp af Oldenburg 112*.
Beringar, Konge af Italien 73.
Bern (Beorn, Bjørn), svensk Konge 26, 63.
Bern (Bjørn), Søn af Ulf Jarl, Jarl i England 118*, 160 f.
Bernhar, Bisp af Verden 108*, 110.
Bernhard I, Hertug af Sachsen, se Benno.
Bernhard II, Hertug af Sachsen, 108*, 111, 112, 113, 123, 129, 130, 135, 136, 138, 140, 152, 155, 156, 172, 176, 192, 193, 194, 205.
Bernhard, Greve af Werl 178*, 198, 202.
Bernhard, Bisp af Minden 55*.
Bernhard, norsk Bisp 238*, 285.
Bernhard, Bisp af Osnabrück 55.
Bernhard, Bisp i Skaane 118* f., 121*, 251.
Bescelin (Ålebrand), Ærkebisp af Hamburg-Bremen 133* f., 150 f., 180, 229, 293, 295.
Biso, Bisp af Paderborn 55*.
Bjørn, se Bern.
Blusso, Fyrst Gotskalks Svoger 205.
Bolizlaus (Boleslav) Chrobry, polsk Konge 99*.
Bonifacius (Winifred), angelsachsisk Missionær i Tyskland, 13* f., 21.
Bonifacius III, Hertug af Tuscien 181*.

Bovo, Bisp 240.
Bovo, Abbed af Korvey 46*.
Brun II, Bisp af Verden 143.
Bruno, Hertug af Sachsen 45*.
Bruno, Ærkebisp af Köln 70* f.
Bugezlaus, Fyrste af Böhmen 89.
Burkard, Bisp af Halberstadt 185*.
Burwid 79.
Butue, slavisk Fyrstesøn 204*.

Cato den ældre 298*.
Chnob (Gnupa), dansk Konge 53*, 57.
Christian, Bisp af Aarhus 237*, 245 f.
Cicero 3.
Clemens II, Pave 131*, 154.

Dagan, Ærkebisp af Magdeburg 109*.
David 58, 91.
Dedo, Pfalzgreve af Sachsen 211*.
Dietrich I, Markgreve i Nordmark 106*.
Dietrich II, Markgreve i Nordmark? 107*.
Dietrich, Greve 96.
Drogo, Bisp af Metz 28*.

Eadward, se Edvard.
Eberhard, Ærkebisp af Trier 179*.
Eberhard 202.
Ebo, Ærkebisp af Rheims 25*, 27 f., 32 f., 41.
Edgar, engelsk Konge 98, 116*.
Edilred, se Æthelred den Raadvilde.
Edmund, se Emund.
Edo den ældre, Provst i Bremen 142.
Edo den yngre, Klerk i Bremen 142.
Edvard (Eadward) II, engelsk Konge 116*.
Edvard Bekenderen, engelsk Konge 116*, 139, 158, 160 f., 206.
Egilbert, se Eilbert.
Egino, Bisp af Skaane 208, 237, 238*, 251 f., 278 f.
Egward, se Eurach.
Eilbert (Egilbert), Bisp af Minden 186*.
Eilbert, Bisp af Fyn og Farria 236 f., 246, 254.
Eilhard, Provst i Bremen 75.
Einhard, frankisk Historieskriver 5*, 8, 12 f., 40, 79, 255 f., 265.
Ekbert I, Greve af Braunschweig 178*, 198, 202.
Ekkehard, se Esico.
Eli 132.
Elias 31, 193.
Elisa 31.
Elnod, se Ælnoth.
Emma, sachsisk Grevinde, g. m. Grev Liudger 109, 130*, 141* f., 199.
Emma, se ogsaa Imma.
Emmeran, Missionær i Bayern 14*.
Emund, svensk Fyrste 63.
Emund, svensk Konge 88*.
Emund den gamle, svensk Konge 122*, 161* f., 263.
Emund (Edmund) Jærnside, engelsk Konge 116*.
Engelhard, Ærkebisp af Magdeburg 144, 145*, 179.
Erik Sejrsæl, svensk Konge 95, 98* f., 102* f., 115.
Erik (Herich), svensk Konge 63, 88*, 275*.

Erik, to svenske Konger af det Navn 207* f.
Erik, Martyr i Sverige 209.
Erimbert, Præst 36.
Erp, Bisp af Verden 71.
Esico (Ekkehard?), Bisp af Slesvig 109*, 113, 127, 132.
Esther 225.
Estred (Estrid), svensk Dronning, g. m. Olaf Skotkonung 103, 117, 122.
Estrid, se Margarete.
Eurach (Egward, Euagrius), Bisp af Oldenburg 77*, 90.
Ezechias, Konge af Juda 222.
Ezechiel 36.
Ezico, Bisp af Oldenburg 90*.
Ezzo, Bisp af Oldenburg 170*, 239.

Filip I, Konge af Frankrig 159.
Fin, Anfører for Olav den Helliges Hær 123.
Folgbracht, Bisp af Ribe 89*.
Folkward, Bisp af Oldenburg 109, 127.
Formosus, Pave 53* f.
Frey 254, 274 f.
Friedrich, Pfalzgreve af Sachsen 220*.
Fulko, Ærkebisp af Rheims 55.

Gallus, Missionær i Alemannien 14*.
Ganuz Wolf, dansk Jarl 256.
Gaudbert, Missionsbisp 29, 32, 35 f.
Gerbrand, Bisp paa Sjælland 118 f., 127, 249, 252.
Gero, Ærkebisp af Magdeburg 125*.
Gerzlef I (Jaroslav), russisk Storfyrste 103*, 159.
Gisela, tysk Kejserinde, g. m. Konrad II 126, 142.
Gisilhar, Ærkebisp af Magdeburg 87*, 109.
Gisla (Gisela), ungarsk Dronning, g. m. Stephan I 108.
Gislemar, Ansgars Ledsager 26.
Gneus, Slaverfyrste 129*, 135.
Gniph, svensk Jarl 208.
Gnupa, se Chnob.
Godwin (Gudvin), Jarl i Wessex 117* f., 160.
Gorm, se Hardeknuth Vurm.
Gotafrid, Vikingehøvding 44*, 47.
Gotebald, Missionsbisp i Skaane 104 f., 252.
Gotfrid, dansk Konge 24 f.
Gotfrid, dansk Konge 52.
Gotskalk, Slaverfyrste 129, 141, 168 f., 198, 203 f., 240.
Gotskalk, Bisp af Skara 127*, 129, 270.
Gottfrid, Hertug af Øvrelothringen 155, 181*, 198.
Gratian, se Gregor VI.
Gregor I den Store, Pave 50*, 296.
Gregor IV, Pave 28*, 32, 54, 69.
Gregor VI, Pave 131*, 154.
Gregor af Tours, frankisk Historieskriver 8*.
Grif (Gruffydd), walisisk Konge 161*.
Grimkil, Bisp 121*, 284.
Gruffydd, se Grif.
Gude (Gythe), engelsk Dronning, g. m. Edvard Bekenderen 160 f.
Gude, Svend Estridsøns Frille 163, 171.
Gudred, Konge i Northumberland 47*, 88.
Gudurm, Vikingehøvding 38.

Gudvin, se Godwin.
Guido, Musiker 132.
Gunhild, tysk Kejserinde g. m. Henrik III 119, 128, 137, 140.
Gunhild, dansk Dronning g. m. Harald Blaatand 69, 92.
Gunhild, dansk Dronning g. m. Svend Estridsøn 158* f., 163 f., 168.
Gurd, dansk Konge 53, 57.
Günther, Ærkebisp af Köln 37*.
Gythe, se Gude, engelsk Dronning.

Haakon Jarl 88*, 98.
Haddo, Ærkebisp af Mainz 53*.
Hadrian I, Pave 16*, 18.
Hadugat, sachsisk Høvding 9.
Hakon den Røde, svensk Konge 207*.
Haldo 75.
Halfdan, Søn af Regnar Lodbrog 47.
Halfdan, se ogsaa Halpdan.
Halitgar, Bisp af Cambrai 25*.
Halpdan (Halfdan), dansk Konge 43.
Halsten, svensk Konge 207*.
Harald Blaatand(Hartild?), dansk Konge 61 f., 68, 87 f., 91 f., 95, 98.
Harald (Klak), dansk Konge 25 f.
Harald Harefod, dansk Konge 128*, 137 f.
Harald Haardraade, norsk Konge 159* f., 164 f., 206 f., 256, 270, 283, 292.
Harald Godwinsøn, engelsk Konge 118*, 160 f., 206.
Harald, dansk Jarl 140*.
Harald, se ogsaa Horit.
Hardegon, dansk Konge 57*.
Hardeknud (Knud), dansk og engelsk Konge 115, 128, 137 f.
Hardeknuth Vurm (Worm), Gorm den Gamle, dansk Konge 60* f.
Hared, Harich, Harig, se Horit.
Hartgar, Eneboer 34*.
Hartild, se Harald Blaatand 88*.
Heddi, Bisp af Trier 28*.
Heilig (Helge), dansk Konge 52.
Helmgaud, Bisp af Verden 28*.
Hemming, dansk Konge 24.
Henrik I, Konge af Frankrig 159*, 182*.
Henrik I, Konge af Tyskland 59* f., 68.
Henrik II, tysk Kejser 108, 110* f., 119.
Henrik III, tysk Kejser 33*, 119, 128, 137, 146, 152 f., 168, 177 f., 184, 211.
Henrik IV, tysk Kejser 184* f., 189, 192, 195 f., 198, 200, 217 f., 223, 227.
Henrik, slavisk Fyrste 204*.
Henrik, Bisp af Skaane 251 f.
Heribert, Bisp af Viborg 237, 246.
Herich, se Erik, svensk Konge.
Heridag, Bisp af Hamburg 23.
Herigar (Hergeir), svensk Jarl 27, 32.
Heriward, sachsisk Ridder 97.
Hermann, Hertug af Sachsen 71 f., 87*, 111.
Hermann, sachsisk Greve 152, 155, 192, 194 f.
Hermann, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 131* f., 134, 150, 155.
Hermann I, Ærkebisp af Köln 53*, 55 f.
Hermann II, Ærkebisp af Köln 136*, 179*.
Hieronymus, Kirkefader 64*.
Hildibald, Ærkebisp af Köln 21*.

Hiltin, se Johannes, Bisp af Bjōrkö.
Hiring (Ring), Søn af Harald Blaatand 89, 115.
Hirminfrid, thüringsk Hertug 9.
Hoger, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 54, 56* f., 132.
Horats, romersk Digter 262.
Hored, se Horit.
Horich I, dansk Konge 35 f., 38.
Horich II, dansk Konge 38, 44*.
Horit (Harald, Harich, Harig, Hared, Hored), Bisp af Slesvig 69, 89, 127, 243.
Horuch (Roric), dansk Prins 26.
Hraban, Ærkebisp af Mainz 33*.
Hunfrid, Ærkebisp af Magdeburg 125*, 144.

Ikia, Ejerinde af Godset Ramelsloh 33.
Imma, engelsk-dansk Dronning g. m. Knud den Store 115* f., 137, 139.
Immedinger, sachsisk Slægt 110*.
Ingrad (Ingagerd), russisk Storfyrstinde g. m. Jaroslav I 103.
Ingvar (Ivar) Lodbrogsøn 44, 88.
Islef (Isleif), Bisp af Skaalholt 239*, 289 f.
Ivar, se Ingvar.

Jakob, Apostel 142, 227, 244.
Jakob, se Anund Jakob.
Jaroslav, se Gerzlef.
Johannes, Apostel 42, 58, 74.
Johannes X, Pave 59*.
Johannes XII (Octavianus), Pave 73*.
Johannes XV, Pave 93*.
Johannes XIX, Pave 126*.
Johannes (Sigfrid), norsk Bisp 101, 121*, 284.
Johannes Scotus, Bisp af Mecklenburg 170, 204, 240.
Johannes, Bisp paa Orknøyøerne 239.
Johannes (Hiltin), Bisp af Bjōrkō 238*, 266.
Juppiter 275.

Karl den Store, frankisk Kejser 5, 12 f., 15 f., 21 f., 56, 68, 71, 73, 78 f., 205, 248, 256.
Karl den Skallede, frankisk Kejser 30, 32 f., 38, 47.
Karl III, den Tykke, frankisk Kejser 48*.
Karl, Hertug af Lothringen 86* f.
Kilian, Missionær i Franken 14*.
Knud den Store (Lambert), dansk-engelsk Konge 100, 102, 113, 115 f. 123 f., 127 f., 137 f., 140 f., 160, 251, 253.
Knud, se Hardeknud.
Konrad I, Konge af Tyskland 56*, 58 f.
Konrad II, tysk Kejser 119*, 126, 128 f., 131, 133, 137, 142, 146.
Konstantin IX Monomachus, se Monomachus.
Krageben, se Olaf Tryggvason.
Kuno, Ærkebisp af Trier 185*.

Lambert, se Knud den Store.
Landrich, Friser 248.
Lanfranc, Ærkebisp af Canterbury 207*.
Leidrad, Provst i Bremen 59.
Leo I, Pave 177*.
Leo VII, Pave 66*.
Leo VIII, Pave 73* f.
Leo IX, Pave 159*, 177, 179 f., 182, 184, 241.
Leuderich, Bisp af Bremen 30 f., 34, 93.

Liafdag (Lifdag), Bisp af Ribe 69, 89 f., 244, 252, 284.
Libentius den ældre, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 76, 93* f., 97, 105, 108 f., 126, 194.
Libentius den yngre, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 94, 126* f., 130, 133 f., 165, 180.
Liemar, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 1* f., 147, 298 f.
Liudger, Missionær i Frisland 16*, 248, 256.
Liudger (Liutger), Greve 109, 142.
Liudger, Dekan i Bremen 227.
Liutbert, Ærkebisp af Mainz 42*.
Liutgart 40.
Lodparch, Regnar Lodbrog 44.
Lothar, Kejser af Italien 33.
Lothar, Konge af Frankrig 86* f.
Ludvig den Fromme, Kejser 22, 24 f., 30 f., 34.
Ludvig den Tyske, tysk Konge 30, 33, 35, 37, 41 f., 48, 51.
Ludvig II den yngre, tysk Konge 45, 46*.
Ludvig IV (Barn), tysk Konge 56*.
Ludvig III, fransk Konge 46*.
Lukan, romersk Digter 267, 295.
Lullus, Ærkebisp af Mainz 18*.

Macco, Befuldmægtiget hos Ærkebisp Hermann af Hamburg-Bremen 131.
Macrobius, romersk Grammatiker 295.
Magnus den Gode, norsk Konge 138 f., 157 f., 283.
Magnus, norsk Konge, Søn af Harald Haardraade 208*.
Magnus, illegitim Søn af Svend Estridsøn 171.
Magnus, sachsisk Hertug 201 f., 217 f., 230.
Magnus, Bisp af Vendsyssel 237*, 246.
Makkabæer 203.
Margarete (Estrid?), Knud den Stores Søster 117* f., 160 (?).
Maria, Helgeninde 41, 130, 135, 150 f., 176, 180, 227, 277.
Markward, Bisp af Hildesheim 45*.
Mars 275.
Martianus Capella, afrikansk Sagfører og Forfatter 254*, 258, 265, 267, 286 f., 292.
Maternianus, Helgen 29.
Matthias (Matthæus), Apostel 244.
Mauritius, Helgen 75.
Meginwerk, Bisp af Paderborn 142*.
Meinhard, Bisp 238, 284.
Meinher, Bisp af Oldenburg 127.
Merka, Bisp af Oldenburg 89.
Merkur 10.
Michael, Helgen 55, 57, 59, 132.
Mieczyslaw, se Mising.
Mising (Mieczyslaw) II, Konge af Polen 119*.
Mistiwi (Mistiwoi, Mystiwoi), slavisk Fyrste 105, 106* f., 129, (169).
Missizla (Mistizlav), slavisk Fyrste 90*.
Mizzidrog, slavisk Fyrste 106.
Monomachus (Konstantin IX Monomachus), byzantinsk Kejser 182*.
Moses 48.
Mystiwoi, se Mistiwi.

Naccon, slavisk Fyrste 90*.
Nicolaus I, Pave 35*, 37, 43, 54, 69.
Nithard, Kapellan 32*.
Notebald 220 f., 224.

Octavianus, se Johannes XII.
Oddar, Domprovst i Oldenburg 107.
Oddo (Odo, Otto), Bisp af Ribe 237*, 244, 246.
Odgar, Ærkebisp af Mainz 28*.
Odin 274 f.
Odinkar (Othingar) den ældre, svensk Bisp 89 f., 100, 127, 284.
Odinkar den yngre (Adaldag), Bisp af Ribe 100, 101*, 109, 113, 128, 144, 244, 252.
Oktrich, Skoleforstander i Magdeburg 75*.
Olaf Tryggvason (Krageben), norsk Konge 101*, 103 f., 115.
Olaf den Hellige, norsk Konge 115, 120, 123 f., 139, 159 f., 166, 282 f.
Olaf Kyrre, norsk Konge 207, 208*.
Olaf (Olaph), svensk Konge 36, 63.
Olaf Skotkonung, svensk Konge 102* f., 115, 121 f., 124, 137, 161.
Olaph (Olaf), dansk Konge 52* f., 57.
Ordulf, sachsisk Hertug 140*, 152, 155, 192, 194 f., 201, 205, 213, 216 f.
Ordwig, se Orwig.
Orestes 219.
Orosius, spansk Historieskriver 8*, 266.
Orwig (Ordwig), Vikingehøvding 44 f.
Osbern (Asbjørn), Søn af Ulf Jarl 161*.
Osmund, svensk Bisp 162*, 238.
Othingar, se Odinkar.
Otto den Store, tysk Kejser 45*, 64, 66 f., 76, 80, 86, 99, 205, 243.
Otto II, tysk Kejser 72, 86*.
Otto III, tysk Kejser 86* f., 93, 99, 102, 105, 182.
Otto von Nordheim, Hertug af Bayern (181*), 217 f.
Otto, Domprovst i Magdeburg 93, (109).
Otto, se ogsaa Oddo og Uto.

Paschalis I, Pave 25*.
Paul I, Pave 15*.
Paulus, Apostel 14, 27, 43, 102, 110, 140, 146, 156, 166 f., 173, 280, 289 f., 296.
Paulus, Jøde 187.
Paulus Warnfridsøn 266, 282.
Peter, Apostel 17, 22, 29 f., 34, 40 f., 50, 64, 110, 127, 140, 142, 146, 151, 166 f.
Pharao 173.
Pippin den Lille 13, 15.
Pippin, Søn af Ludvig den Fromme 33*.
Poppo, Bisp af Slesvig 87, 99 f., 109, 112, 127, 243, 252, 284.
Pytheas, græsk Opdagelsesrejsende 288*.

Radbod, Bisp af Utrecht 45*.
Raginbrond, se Reginbrond.
Ratibor, slavisk Hertug 135, 140 f.
Ratolf, Bisp af Slesvig 237*, 246.
Redigast (Redigost), slavisk Gud 82 f., 204.
Reginbald, Greve 35.
Reginbert (Rehinher), Bisp paa Fyn 118 f., 246.
Reginbert, slavisk Bisp 109, 112.
Reginbrond (Raginbrond, Reginbrund), Bisp af Aarhus 69, 89, 245.
Reginfred, dansk Konge 25.
Reginold, Søn af Gudred 88.
Reginward, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 58, 59*, 132.
Rehinher, se Reginbert.

Reingerd 75*.
Remigius, Bisp af Rheims 30.
Richard II, Hertug af Normandiet 117*, 160.
Rimbert, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 31, 39, 41, 42* f., 46 f., 55, 62, 233.
Ring, svensk Konge 63.
Ring, se ogsaa Hiring.
Robert le diable, Hertug af Normandiet 118.
Rodulf, se Rudolf, norsk Bisp.
Roric, se Horuch.
Rudolf, Vikingehøvding 44*.
Rudolf, Bisp af Slesvig 136*, 140, 243.
Rudolf (Rodulf), norsk Bisp 121*, 128.

Salomon 159.
Salomon, Konge af Ungarn 159, 195.
Sallust, romersk Historieskriver 212, 267.
Saul 3.
Scipio 3.
Secundus, Helgen 175.
Sederich, slavisk Fyrste 90, 123.
Sergius II, Pave 33*.
Sergius III, Pave 54* f., 69.
Sergius IV, Pave 108*.
Seward (Sigvard, Sigurd), norsk Bisp 238*, 285.
Sibico (Sibicho), Bisp af Speier 179.
Sigerich (Sigtrygg), dansk Konge 57*.
Sigerich, Søn af Gudred 88.
Sigfrid, dansk Konge 24 f.
Sigfrid, dansk Konge 43, 47, 52.
Sigfrid, Greve af Stade 96* f.
Sigfrid, se ogsaa Johannes, norsk Bisp.
Sigfrid II, Bisp i Nidaros 128*, 162, 284 f.
Sigmund, Bisp af Halberstadt 55*.
Sigtrygg, se Sigerich.
Sigurd, se Seward.
Sigvard, se Seward.
Silvester III, Pave 131*, 154.
Simeon, se Stenfin.
Sinnicius, Bisp af Soissons og Rheims 30*, 34.
Sixtus, Bisp af Rheims 30*, 34.
Solinus 84*, 264, 266, 273, 286 f.
Steinkel, se Stinkel.
Stenfin (Simeon, Simon), Bisp af Helsingeland 238*, 272.
Stenkil, se Stinkel.
Stephan, Helgen 203.
Stephan V, Pave 51*, 55.
Stephan, Konge af Ungarn 108*, 156.
Stercolf, dansk Bisp 89.
Stinkel (Steinkel, Stenkil), svensk Konge 163*, 165, 207, 277 f.
Sueinotto (Svend Tveskæg), dansk Konge, 69, 91 f., 94 f., 98, 102 f., 105, 114 f.
Suein (Svend Estridsøn), dansk Konge 52, 57, 63, 90, 92, 95, 98, 102, 106 f., 118 f., 137 f., 154, 157 f., 163, 168, 171 f., 182, 204, 208 f., 217, 233 f., 246, 252, 254, 261, 266, 273, 292.
Suein (Svend) Alfifasøn, norsk Konge 128*, 137 f., 141.
Suein (Svend) Godwinsøn, Jarl i England 118*, 160 f.
Svend, Far til Hardegon 57.
Suidger, Bisp af Bamberg, se Clemens II, Pave.
Suidger, Domprovst (189), 213, 214.
Sulla 215.
Sundrold, Ærkebisp af Mainz 51*
Svend, se Suein.

Syagrius, romersk Statholder i Gallien 8*.

Tacitus, romersk Historieskriver 266.
Tadich, Bisp af Sigtuna 238*, 279.
Tangward, Bisp af Brandenburg 240*.
Theoderich, Bisp af Minden 42*.
Theoderik, frankisk Konge 9.
Theophano, tysk Kejserinde g. m. Otto II 182*.
Theotimus, skythisk Biskop 114.
Thiadrich, Bisp af Minden 45.
Thietmar, Greve, Bror til Hertug Bernhard II 130, 138, 155, 194.
Thietmar den yngre, Søn af ovennævnte 155.
Thietmar (Tymmo), Bisp af Hildesheim 140*.
Tholf, Bisp af Trondhjem 238*, 285.
Thor 125*, 274 f.
Thora, Svend Estridsøns Frille 163, 171.
Thore (Tyre), norsk Dronning g. m. Olaf Tryggvason 101, 104.
Thurgot, Bisp af Skara 122, 127, 270.
Tiadhelm, Skoleforstander i Bremen 75.
Tiaderich, Kapellan hos Ærkebisp Hermann af Hamburg-Bremen 131.
Toke, Jarl af Winland 113.
Tor, se Thor.
Toste (Tosti) Godwinsøn, Jarl i Northumberland 118*, 160 f., 206.
Tove, se Tuph.
Tryggve, norsk Jarl 98, (101), (103), (104).
Tuph (Tove), Jarl af Götaland 157*.
Turolf, Bisp paa Orkneyøerne 239*, 287.
Tydeus 92*.
Tymmo, se Thietmar, Bisp af Hildesheim.
Tyre, se Thore.

Udo, se Uto.
Ulf, se Wolf.
Unni, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 58, 59* f., 233, 265, 278.
Unwan, Ærkebisp af Hamburg-Bremen 110* f., 118 f., 121 f., 125, 135, 284.
Uto, slavisk Fyrste 123, 129*.
Uto (Otto, Udo), Markgreve af Stade 138*, 198, 202 f.

Wago, se Wigo.
Wal, Bisp af Ribe 136*, 174, 244 f.
Valentinian I, romersk Kejser 8*.
Walthard, Ærkebisp af Magdeburg 109*, 125.
Welf IV, Hertug af Bayern 218.
Wencezlaus, Fyrste af Böhmen 89*.
Wendila 75.
Wendilgart 75*.
Vergil, romersk Digter 3, 270.
Wezel, Ærkebisp af Magdeburg 185*, 223.
Widger 54.
Widukind, sachsisk Fyrste 15 f.
Wigbert, Bisp af Verden 55*.
Wigo (Wago), Bisp af Oldenburg 90.
Vilhelm Erobreren (Bastard), Hertug af Normandiet og engelsk Konge 118, 206 f.

Wilhelm, Bisp af Utrecht 186*.
Wilhelm, Bisp af Roskilde 236* f., 246, 249.
Willehad, Bisp af Bremen 4*, 15 f., 18 f., 29, 40, 64, 111, 130, 143 f., 156, 293, 295.
Willerich (Willehari), Bisp af Bremen 22 f., 27 f., 40.
Willibrord, Missionær i Frisland 14*, 16, 27, 248.
Winifred, se Bonifacius.
Winither, Bisp af Merseburg 145*.
Vitale (Vitalis) Orseoli, Bisp af Torcello 227*.
Witmar, Ansgars Ledsager 26.
Vitus, Helgen 75, 111.
Wolf (Ulf), engelsk Jarl 117* f., 137, 160.
Wolf, se ogsaa Ganuz Wolf.
Wolfred, Angler 125.
Wolfrid, Foged 143.
Worm, Vurm, se Hardeknuth Vurm.
Vulcan 84.

Xerxes, persisk Konge 179.

Yppo, Præst 203.

Ælnoth (Elnod), Ærkebisp af Canterbury 118*.
Æthelred den Raadvilde, engelsk Konge 98*, 115 f., 139.

B. STED- OG FOLKENAVNE.

Aachen 45, 146.
Aalborg 243, 250, 257, 284, 288.
Aarhus 69, 109, 160, 237, 243, 245 f., 249, 259.
Accharon (St. Jean d'Acre) 245*.
Afrika 8.
Agathyrser 265.
Agrimeshou (Tensfelder Au) 79*.
Agrimeswidil 79*.
Alaner, se Wizzer.
Alapa (Alpe) 20*.
Albaner, se Wizzer.
Alberc (Kalkberg) 79*.
Albïon, se England.
Alemannien 14.
Alster 176.
Altheim 58.
Amazoner 164, 263, 273.
Ambergon (Ambergen) 197*.
Amorit 55, 203.
Amaxobier 265.
Amrinus 20*.
Anglere, se England.
Antropofager 264* f., 273.
Apulien 117, 279.
Aquileia 186.
Aquitanien 33.
Arabere 280.
Arimasper 265.
Arragun (Tarragona) 244* f.
Ascbroch 20*.
Aspice (Esbek) 156* f.
Atlanterhavet 19, 21, 256.
Aunon (Aumund) 139*.

Babylon 240.
Balge 154*.
Baltiske Hav, se Østersøen.
Bamberg 131.
Bant 256*.
Barbariske Hav, se Østersøen.
Barder, se Langobarder.

Bardowieck 108*.
Barzalun (Barcelona) 245.
Bassum 39*.
Bayern 14–81, 218.
Belgiske Gallien 85.
Benevent 151.
Bercbol (Barkenbusch) 21*.
Biberlacho (Sandwater) 21*.
Bilenispring (Billespring) 78*.
Bille 77.
Birca (Bjōrkō) 27, 32, 36, 62 f., 64, 258, 261, 265, 270, (274), 277 f.
Birznig (Barnitz?) 78*.
Biverna (Bever) 20*.
Blascona (Birsay) 287*.
Blekinger 253.
Blexen 22*.
Bornholm, se Holm.
Botegun (Baden) 110*.
Brandenburg 77, 240.
Bremen (Bremon) 1 f., 16, 17, 19, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 50, 53, 54, 55. 57, 58, 59, 61, 64, 67, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 85, 93, 97, 100, 109, 111, 115, 127, 128, 130, 131, 132, 134, 136, 138, 141, 142, 143, 144, 148, 150, 152, 154, 156, 162, 163, 174, 183, 185, 188, 194, 195, 198, 199, 201, 203, 208, 209, 213, 214, 215, 216, 217, 226, 227, 234, 241, 256, 271, 277, 295, 298, 300.
Bretagne 244.
Britannien, Britannere, se England.
Britanniske Hav, se Nordsøen.
Bromstede (Bramstedt) 230*.
Brustlacho (Dobbe-Meer) 21*.
Bulilunkin (Blunkerbach?) 79*.
Burgund, Burgunder 33, 119.
Bücken 49*, 97, 144.
Böhmen, Böhmer 6, 44, 57, 60, 80 f., 85, 89, 119, 169, 263.

Calabrien 86.
Chaldhowa (Aue) 20*.
Chaltenbach 20*.
Chissenmor (Twistermoor) 20*.
Chizziner 82*, 169, 172.
Chlindesmor 97*.
Chori, se Churland.
Chungard 257.
Churland, Chori 260 f.
Cincfal (Sinkfal) 244*.
Circipaner 82*, 169, 172.
Colse (Stocksee) 79*.

Daker 7, 265.
Dalby 237, 252, 254.
Danmark, Danerriget, Daner, danske 23 f., 34 f., 41, 43 f., 52, 57, 60 f., 68 f., 77, 80, 87 f., 94 f., 98 f., 114 f., 117 f., 122 f., 127 f., 137 f., 157 f., 160 f., 164 f., 168, 171 f., 174, 181 f., 204 f., 208, 217, 233 f., 241 f., 248 f., 254 f., 265 f., 270, 273, 277, 279 f., 283 f., 286, 288, 291 f., 296.
Delvunda (Delvenau) 78*.
Delvunderskoven 78*.
Demmin 82, 84*, 169.
Derve 20*.
Deventer 45.
Diesmeri 19*.
Ditmarsker 77.
Donau 218.
Doxaner 82*.
Driader (Druider) 7*.
Duisburg 178*, 217.

Eideren 24, 44, 77, 119, 127, 171, 183, 242 f., 255.

Elben 5 f., 15 f., 19, 22, 24, 26, 29, 31, 60, 76 f., 81 f., 84 f., 94, 96, 106 f., 129, 135, 140, 156, 168, 175 f., 198, 203, 246 f., 267.
Electriderne 286*.
Ems 7.
Emsgau 19, 21*, 198, 202, 256.
Endiriad-Sumpen 21*.
England, Anglere, Britannien, Britannere 8, 13, 15, 47, 85, 88 f., 98, 100 f., 104 f., 113 f., 124 f., 128 f., 137 f., 141, 158, 160 f., 166 f., 206 f., 244 f., 251, 253, 255, 270, 284, 286 f., 293.
Ester, Estland 257*, 261.
Eterinbroch (Eiterbruch) 131*.
Europa 8, 23, 83, 85.

Falster 260.
Far (La Coruna?) 244*.
Faristina (Mühlenbach) 20*.
Farria (Fosetisland, Helgoland) 236* f., 246* f., 255.
Federitga 256*.
Fembre, se Femern.
Femern (Fembre, Imbra) 260* f.
Filister 108.
Finland (Kvindernes Land) 164, 259, 261, 263.
Finnvedar 271*.
Finola (Vehne) 20*.
Fivelga(u) 198, 202, 256*.
Flandern 33, 138, 153, 244.
Folwech 20*.
Fosetisland, se Farria.
Frankfurt 48.
Frankrig, Gallien, Franken, Franker 4 f., 8 f., 13 f., 16, 23 f., 28, 31, 33, 37 f., 43 f., 52, 56, 60, 85, 100, 105, 118, 159, 166 f., 182, 207, 258, 279, 296.
Frisland, Friser 6, 8 f., 14 f., 18 f., 21 f., 24, 26, 31, 38 f., 46 f., 75, 93, 96, 115, 143, 155, 183, 193, 195, 198, 202, 244, 248, 255 f., 293, 295.
Frisiske Hav, se Nordsøen.
Fyn 70, 100, 118, 237, 242, 245 f., 248 f., 252, 254, 259 f.

Gallien, se Frankrig.
Gangavia, se Skaane.
Gelaner (Geloner) 264*, se ogsaa Wilzer.
Germanien, Tyskere 5, 7 f., 12 f., 33, 85, 243, 267, 296.
Geter, se Goter og Göter.
Gog 36.
Goseck 156*.
Goslar 178*, 202, 223, 227.
Goterne 7, 36, 251, 254.
Goternes (Geternes) Ørken, se Østersøen.
Groningen 178*, 217.
Grækenland, Grækere (byzantinske Rige?) 81, 83 f., 86, 159, 165, 182, 187, 206, 244, 255, 259 f.
Grønland, Grønlændere 174, 234, 256, 290.
Götaälf 267.
Göter (Geter), Götalandene 62 f., 121 f., 125, 129, 208, 234, 238, 252 f., 257 f., 262, 265, 267, 270 f., 277, 279.

Hadeln 5*, 8, 96 f., 138, 197, 247.
Halagland (Haalogaland) 291*.
Halberstadt 55, 131 f., 148, 185.
Hamburg 1 f., 5 f., 23, 27, 30 f., 33 f., 37, 39, 41, 45, 50, 55 f., 61, 66, 69, 70 f., 74 f., 77 f., 81 f., 90, 93 f., 99, 102, 106,

112 f., 118, 123, 127 f., 131, 133 f., 147 f., 154, 158, 167, 169 f., 172, 174 f., 179, 182, 190, 197, 205, 217, 223, 227 f., 232 f., 236, 256, 258, 286, 296, 300.
Hasala (Harsehla) 19*.
Havel 82*.
Havelberg 77.
Hedeby 61, 68, 100, 132, 141, 243*, se ogsaa Slesvig.
Heiligland, se Farria.
Heeslingen 75*.
Heiligenstedten 29*, 183*.
Helgoland, se Farria.
Helsingborg 104, 251.
Helsingland 272* f.
Herloga (Harlingerland) 19*, 256.
Heruler 7.
Hesser 14.
Hessewech 20*.
Hevelder 82.
Hibernia, se Irland.
Hiddinrode (Hüttenrode) 132*.
Hildesheim 66, 140.
Himantopoder 273*.
Holm (Bornholm) 253, 260.
Holm, Ø i Eiderens Munding 255*.
Holstener 77.
Horbistenow (Süderbeste) 79*.
Horchenbici (Hornbeker Mühlenbach) 78*.
Hugmerchi 256*.
Hundehoveder 264*, 273.
Hunner 7, 257.
Hunta (Hunte) 20*.
Hunusga 256*.
Huser, se Makrobier.
Hyperboræer 258*, 267 f., 272.

Imbra, se Femern.
Indere 281.
Irland (Hibernia) 85, 161, 206, 256, 287, se ogsaa Skotland.
Irmensul 12*.
Isarnho 79*, 242.
Island, Islændinge, Thule 124, 166, 174, 232 f., 239, 256, 283, 287 f., 292 f.
Israel 108.
Italien, Italienere 33, 71, 73, 76, 93, 105 f., 119, 128, 153 f., 175, 181, 186, 227.

Jerusalem 117, 142, 170, 205, 240.
Jumne (Jomsborg) 83* f., 85, 91, 141, 261, 265.
Jylland, Jyder 69, 109, 113, 242 f., 245, 248 f., 258.
Jøder 187.

Kanaan 108.
Kapitolium 200.
Kiew 84.
Konstantinopel 84, 159, 182.
Korvey, se Ny-Korvey.
Kurland, se Churland.
Kvindernes Land, se Finland.
Kyklader 286.
Kykloper 273, 295.
Köln 16, 21, 31, 37, 45, 53 f., 70, 133, 136, 143, 151, 179, 185, 195, 197, 209, 216, 271.

Laaland 260 f.
Lamer 259*.
Langeland 260.
Langobarder 7, 107, 251, 266, 282.
Largau 18*, 20.
Lenzen 170, 203.
Leskebon (Lissabon) 244.
Lesum 97*, 137, 142, 154 f., 179, 183, 197, 220.

Leubuzzer 82*.
Leuticier, se Wilzer.
Lia (Lühe) 19*.
Liberse 286*, se Nordsøen.
Lingoner (Linoger) 81*, 169.
Lochtum 202*.
Loire 38.
London 116, 251.
Lorsch 178, 197, 218 f.
Lothringen 33, 38, 60.
Luidwinestein 78.
Lund 250 f., 254.
Lübeck 79, 170, 242.
Lüneburg 129, 217.

Maas 47.
Magdeburg 6, 75, 76*, 86 f., 93, 107, 109, 125, 144, 179, 185, 223.
Magog 36.
Mainz 16, 25, 28, 42, 45, 51, 53, 66, 179, 197.
Makrobier, Huser 264*.
Markomanner 7.
Marseille, se Marsilia.
Marsilia (Marseille) 245, 288.
Maurer 267.
Mecklenburg 81*, 170, 183, 204.
Meissen 77.
Meldorf 23, 77.
Merseburg 77.
Mescenreiza 78*.
Metz 28.
Mezcin (Messina) 245.
Minden 42, 55, 156, 186.
Mirrer 259*.
Monte Cassino 16.
Mors 259.
Morseti 19*, 256.
Mota (Mede) 19*.
Mulimbach (Alpershausener Mühlenbach) 19*.
Münster 256.
Mähren 85.
Mæotiske Sumpe, mæotiske Ørken, se Østersøen.
Møen 260.

Narvese (Njörvasund, Gibraltarstrædet) 244.
Neutrer 265.
Nordalbingien, Nordalbinger 6*, 23 f., 27 f., 34, 39, 81, 93, 106, 112, 123 f., 172, 175 f., 194, 205, 223, 242.
Norden, nordiske Folk 4, 24, 65, 69, 86, 92, 114, 137, 157, 165, 174, 176, 228, 233 f., 241 f., 266, 269, 278, 296, 299.
Nordhavet, se Nordsøen.
Nordi (Norden) 19*, 256.
Nordvejen, se Norge 279*.
Nordpol 293.
Nordsøen, britanniske Hav, frisiske Hav, Liberse, Oceanet, Vesterhavet 6 f., 77, 80, 85, 115, 125, 242, 244 f., 254 f., 279, 281 f., 284 f., 289 f., 292 f.
Nordwidi (Norden) 46 f.
Norge, Nordmænd 68, 87 f., 97 f., 101, 103 f., 108 f., 113 f., 120 f., 128, 137 f., 157 f., 162, 164 f., 167, 174, 206, 208 f., 233 f., 238, 243, 245, 250, 255 f., 266 f., 270 f., 279 f., 283 f., 290 f., 296.
Norgeshavet 250*.
Normandie, Normanner 7, 9, 24, 31, 38, 44 f., 47, 49, 52, 57 ?, 63, 80, 117, 161, 181, 207, 257 f., 279.
Northumberland, Northumbrer 47, 89.
Ny-Korvey (Korvey) 25*, 27, 42 46, 51, 54, 178, 197, 218.

Obodriter 9, 24, 81*, 103, 169 f., 204.
Oceanet, se Nordsøen (267 Kattegat).
Odense 249.
Oder 81 f., 107, 258.
Ohre 85*.
Oldenburg 77*, 81*, 84, 90, 106 f., 127, 170, 183, 261.
Organerne, se Orkneyøerne.
Orkneyøerne 115, 166, 174, 233 f., 239, 253, 256, 283, 286 f., 293.
Osnabrück 55.
Osta (Oste) 19* f.
Ostraga (Ostergau) 19*, 21*, 256.
Ostrogard 84*, 257.
Ottinsand (Oddesund?) 68*, 243.

Paderborn 55, 110, 142.
Paderbornerwald 7.
Pahlen 183*.
Pane, se Peene.
Pannonier 153.
Paris 38.
Parma 186.
Parther 267.
Peene (Pane) 76 f., 82, 84, 169, 172, 258.
Pesclnager 85*.
Plisna (Gau Plisina) 178*, 217.
Plön 79.
Polabinger 81*, 169.
Polen, Polakker 80 f., 85, 99, 119, 162, 258, 262.
Pommere 81, 85, 258.
Prag 89.
Preussere, se Pruzzere.
Prol (Prawle Point) 244*.
Pruzzere, Preussere, Semland, Sembere 63, 81, 84, 99, 125, 244, 262, 270.
Quistina (Twiste) 20* .

Ramelsloh 33 f., 39, 56, 96, 108, 127, 183, 279.
Raner, se Runer.
Ratzeburg 81*, 170, 183*, 204.
Reepsholt 75.
Rereger 81*, 169.
Retherer (Retharier) 82*, 172.
Rethre 82* f., 169, 204.
Reune (Rügen) 261.
Rheims 25, 28 f., 55.
Rhinen 5 f., 8, 13 f., 31, 33, 47 60, 142, 218.
Rhodope 270*.
Ribe 39, 69, 90, 100 f., 109, 113, 136, 141, 144, 237, 243 f.
Riphæiske Bjærge 267, 272 f., 280, 282 f., 290.
Rodnach (Renaix) 23*.
Rom 16, 33, 36 f., 73 f., 86, 105, 140, 154, 162, 166, 171, 174, 234 f., 254.
Romerriget, Romere 8, 14, 17, 74, 242, 251, 254, 258, 265, 267, 270, 281 f., 287.
Rosenfeld (Harsefeld) 217*.
Roskilde 91, 236, 249.
Runer (Raner, Rügboer) 84*, 261.
Rustrii (Rüstringen) 19*, 22, 256.
Rusland, russiske Rige, Russere 80 f., 84, 99, 116 f., 159, 207, 257 f., 262, 264 f., 283.
Rutubi-Havn (Reptacaestir) 85*.
Rügboer, se Runer.

Saale 5, 77, 85, 156.
Sachsen, Sachser 4 f., 15 f., 19, 25, 40, 45, 57, 60 f., 68, 71 f., 77 f., 83, 85, 93, 96 f., 109, 111, 119, 129, 133 f., 172,

175 f., 187, 194, 204 f., 217 f., 245, 256, 267.
Salerno 224.
Samsø 259.
Sankt Jakob (Santiago de Compostela) 244*.
Sankt Matthias (Pointe Saint-Mathieu) 244*.
Saracenere 86, 159, 240, se ogsaa Arabere.
Sarmater 7, 265.
Scalchisburg (Hausberge) 112.
Scandinavia, Scantia, se Skaane.
Scebbasa (Schipæ-Graben) 20*.
Schelde 47.
Schenefeld 77*.
Scother, se Skotland.
Seine 38.
Sembere, Semland, se Pruzzere.
Sicilien 245.
Sigefridismor (Sigfridsmoor) 20*.
Sigtuna 237 f., 271, 273* f., 277 f.
Sikambrer (Sugambrer) 7*.
Sinai 177.
Sinzig 178*, 217.
Sjælland 70, 100, 104, 118, 127, 238, 245 f., 249, 251 f,, 259.
Skaalholt 289*.
Skaane 70, 100, 104 f., 118, 208, 238, 245, 249 f., 258 f., 265, 270, 277 f., 284.
Skagen 245, 257.
Skara 122, 237, 270 f, 278.
Skirnbek (Scharmbeck) 144.
Skotland, Skoter (Scother) 98, 204, 206, 239 f,, 256*, 287.
Skridfinner 238, 266, 272*, 282, 291.
Skuter 259*.
Skythien, Skyther 63* f., 66, 114, 159, 165, 255, 262 f., 267, 296.
Skythiske Hav, skythiske Kyst, skythiske Sumpe, se Østersøen.
Slaver, Slaverland 6 f., 12, 23 f., 27, 37, 44, 57, 60, 63, 66, 70 f., 76 f., 85 f., 90 f., 94, 99, 102, 105 f., 112, 119, 123, 125, 129, 135 f., 140 f., 153, 166, 168 f., 175, 181, 194, 203 f., 228, 232, 239 f., 242, 244, 250, 257 f., 265, 267, 279, 283.
Slaviske Hav, se Østersøen.
Slesvig 35, 48, 61, 68, 69, 84, 99, 100, 109, 119, 136, 140, 160, 168, 205, 236, 237, 243*, 244, 245, 246, se ogsaa Hedeby.
Slien 242, 244, 258.
Sneidbach (Mühlenbach) 19*.
Sollonberg (Sollenberg, Süllberg) 156*, 175.
Sorber 6*, 44, 60, 85.
Spanien, Spaniere 85, 260, 290.
Speier 21, 179.
Sprogø 249.
Stade 96* f., 156, 183, 198, 202.
Steinbach 19*.
Stiplaga (Stiepel) 142*.
Stoderaner 82*.
Stormarer 77, 175, 205.
Sturmgau 20*.
Stygiske Flod 83.
Stör 77.
Suecer, Sueoner, Suever, se Sverige.
Sugambrer, se Sikambrer.
Suser 44.
Sverige, Svearige, Svealand, Svensker, Suecer, Sueoner, Suever 12, 26 f., 32, 34 f., 41, 48, 52, 62 f., 80, 88 f., 95 f., 99 f., 108 f., 113, 115, 121 f., 124 f., 128, 137, 140, 157, 161 f., 174, 207 f.,

232 f., 238, 244, 252 f., 257 f., 263, 265 f., 278 f., 283, 285, 290, 292, 296.
Svever 7*.

Telge (Södertälje) 278*.
Thebæer 175.
Tholosanter 82*, 172.
Thule, se Island.
Thy 259.
Thüringen, Thüringer 6, 8 f., 13 f., 85.
Thüringerwald 6.
Tours 38.
Trave 79, 242.
Travenwald 79*.
Tribur 53, 200.
Trier 28, 45, 179 186.
Triesmeri 256.
Trogoditer 265*.
Trondhjem 125, 166, 283 f., 287.
Turholz (Turholt) 28*, 31, 33.
Turin 175.
Turker 259*, 262.
Tyskere, se Germanien.

Ungarn, Ungarer 54, 57 f., 60, 81, 85, 108, 137, 153, 159, 181, 195.
Unstrut 9.
Upsala 62, 121, 238, 274 f.
Upsveerne 209.
Uterna (Otter) 20*.
Utrecht 45, 186, 218.

Wagrer 79, 81*, 106, 169, 261.
Walde (Altenwalde) 197*.
Waldesmor (Hochmoor) 20*.
Wandaler 7, 80.
Wanga (Wangerland) 19*, 256.
Waplinga 19*, 256.
Warnaber 81, 82*, 169.
Weichsel 6.
Welataber, se Wilzer.
Wemma (Wümme) 20*.
Wemma Bicina (Wieste) 20*.
Vendsyssel 237, 243, 245 f., 248, 250, 257, 259, 284.
Venezia 227.
Verden 24, 28, 33, 55, 66, 71, 108, 110, 143, 183, 217.
Werra 6*, 18 f., 256.
Weser 6, 97, 126, 139, 144, 255, 293.
Vesterhavet, se Nordsøen.
Westphaler 7.
Viborg 237, 245 f.
Wig (Viken) 284*.
Wigmodien 17* f.
Wildeshausen 87*, 183, 217.
Wildloch 20*.
Wiliner 82*.
Wilzer, Welataber, Welzer, Wizzer, Leuticier, Gelaner, Geloner 80*, 82 f., 85, 171, 257 f., 261, 264 f., 270.
Wimarcha 19*.
Winland 113*, 292*.
Winuler 80*, 85, 87, 105, 111, 129, 136, 141, 171, 258.
Wissebroch 20*.
Wispircon 78.
Wizzer 259*, 264 f., se Wilzer.
Worms 37, 55.
Würzburg 197 f.
Värmländinger 164, 271 f.
Västergötland, Vestgöter 122, 270.

Zeitz 77*.
Zuentifeld 79*.
Zuentina 79.

Ælf, se Götaälf.

Østersøen, baltiske Hav, barbariske Hav, Geternes (Goternes) Ørken, mæotiske Sumpe, mæotiske Ørken, skythiske Hav, skythiske Kyst, skythiske Sumpe, slaviske Hav 62, 77, 79, 81, 83, 104, 106, 238, 242, 244 f., 248 f., 254 f., 258, 261, 263, 265, 270, 273, 279.
Østgöter 270.
Øvretyskland 286.

C. SAGREGISTER.

Almisser 41, 46, 48 f., 76, 110, 126, 128, 142, 149, 164, 173 f., 202, 214, 219 f., 226, 228, 230, 253, 270.
Altre 30, 34, 41, 46, 58, 60, 130, 144, 151, 180, 196, 199, 202 f., 222, 281.
Arkiv 70, 131.

Bade 221, 230.
Bandlysning 45, 97 f., 158, 165, 176, 195.
Bispeindvielse 27, 29, 42 f., 51, 56, 66, 76, 110, 118, 126, 131, 133, 146, 150, 162, 174, 237 f., 246, 253, 271, 284 f., 287, 289.
Borge og Befæstninger 63, 96 f., 111, 132, 134 f., 150, 175 f., 188, 196, 202, 205.
Bøger 31, 128, 130, 142, 196 f., 227.

Dekan 135*, 163, 227.
Domkapitel 59, 66, 110, 131, 136, 277.
Drøm (Syn), Drømmetydning 49, 123, 165, 190 f., 194, 219, 222, 229, 276 f.

Faste, Fastetid 49, 104, 113, 128, 212.
Griffer 272.
Gudsdomme: Jærnbyrd 87, 99, Nadverprøve 179, Tvekamp 11, 155.
Gudstjeneste 130, 144, 147, 170, 177, 213, 229, 278, 281.
Guldmageri 187.

Handel, Handelspladser 63, 215 f., 251, 257, 261 f., 264, 267, se Birca, Hedeby, Holm, Jumne, Ribe, Slesvig, Stade.
Hedenskab, hedenske Skikke 10 f., 36, 62, 82 f., 104, 111, 120 f., 124 f., 204, 253 f., 260 f., 269 f., 274 f., 281, 296.
Helgen, Helgendyrkelse 18, 29 f., 31, 34, 73, 75, 99, 144, 156, 175, 212, 221, 226 f., se ogsaa Adalbert af Prag, Alexander, Andreas, Ansgar, Bartholomæus, Bonifacius af Mainz, Gregor den Store, Hieronymus, Jakob Apostel, Johannes Apostel, Maria, Maternianus, Matthias, Mauritius, Michael, Olaf den Hellige, Paulus, Peter, Remigius, Rimbert, Secundus, Sinnicius, Sixtus, Stephan, Stephan I, Konge af Ungarn, Vitus, Willehad, Willibrord.
Herberge 40, 50, 76, 94, 126, 135, 156, 214, 220.

Hushovmester 187, 216, 241.
Hyrdestav (Bispestav) 43, 51, 56, 59, 66, 93, 110, 126, 131, 133, 146.

Jærtegn og Varsler 11, 104, 190, 206, 219, 222 f.

Kanniker 1, 11, 39, 93, 126, 134 f.
Kanonisk Liv 18, 39, 75, 111 f., 143, 170, 207, 254.
Kanonisk Ret 34, 183, 214, 227, 236, 271.
Kantor 230.
Kapel 29, 40, 58, 111, 132.
Kapellan 5, 32, 59, 131, 136, 185, 202, 241.
Kejser- og Kongebreve 16 f., 28, 37, 43, 53, 67, 69, 87, 131, 197.
Kirker 17, 19, 22 f., 28 f., 31, 34, 37 f., 40, 43, 45, 48, 50, 55, 57 f., 62, 64, 69, 77, 90 f., 100, 106 f., 126 f., 131 f., 142 f., 150 f., 160, 165, 170, 185, 194, 196, 199, 202, 208, 213, 227, 229 f., 251 f., 256, 261, 271, 280, 283. Bygning af Kirker 14, 17 f., 22 f., 29, 35 f., 39, 70 f., 92, 111 f., 121 f., 134 f., 143 f., 150 f., 169, 253, 282, 285, 297. St. Peters Kirke i Bremen 17, 22, 29 f., 34, 40 f., 50, 64, 93, 110, 126 f., 132, 142 f. Mariekirken i Bremen 143 f., 150 f., 195, 199, 227, 229 f. St. Vitus Kirke i Bremen 111. St. Michaels Kirke i Bremen 55, 57 f., 132. Mariekirken i Hamburg 135. Trefoldighedskirken i Roskilde 91 f.
Kirkelige Højtider 22, 58, 92, 110, 113, 123, 125, 130, 142, 144, 154, 176, 206, 212, 218, 227, 230, 299.
Kirkemusik 132, 176, 230 f.
Kirkeudstyr 46, 58, 97, 130, 142, 177, 185, 190, 199, 205, 222, 227.
Klostre 18, 23, 25 f., 28, 31, 33 f., 39 f., 42, 46, 49, 51, 54, 56, 72, 75, 90, 94, 96, 108 f., 115, 123, 126 f., 129, 132 f., 142 f., 151, 156, 163, 170, 176, 178, 188, 197, 199, 213 f., 218, 220, 247, 299.
Komet 206.
Kor 110, 132, 180, 229.
Krypt 152.

Legater 146.
Læger, Lægemidler 187, 191, 221 f., 226.

Martyrium 14 f., 21, 26, 32, 39 f., 60 f., 75, 89, 92, 99, 106 f., 116, 123 f., 139, 159, 165, 169, 186, 203 f., 209 f., 232, 263, 283.
Mirakler 27, 29, 32, 35, 40, 46 f., 49, 53, 58 f., 66, 89 f., 92, 96 f., 125, 164 f., 199, 209, 222, 247, 271, 277, 282 f.
Mønt 95, 126, 130, 133, 150, 167, 172, 187, 189, 193, 196 f., 217, 253, 270, 278, 281.

Nonner 39 f., 50, 75, 90, 170, 215.

Pallium 28*, 43, 51, 56, 58, 59, 66, 93, 110, 126, 131, 133, 146.
Patriarkat 182, 183*, 190, 217.
Pavebreve 3, 23, 28, 32, 37, 38, 43, 53 f., 59, 69, 109, 154, 159, 167, 183, 235 f., 241.
Pavestolen 14 f., 17, 37, 53, 71, 74, 109, 131, 147, 154, 166 f., 182, 229, 234, 236, 240.
Pilgrimsfærd 117, 140, 142, 149, 240.
Portbygning 134.

Protoscriniar 73*.
Præbende 107*, 128, 133 f., 156.
Præsteægteskab 110, 126, 133, 179, 180.
Rav 286.
Rigsforstander 184, 200.
Simoni 110, 179.
Skat 9, 13, 17, 24, 31, 44, 60, 67, 70, 91, 112, 119, 136, 158, 169, 172, 173, 188, 193, 215, 216, 243, 250, 261.
Skoler 75, 100, 135, 162, 280.
Spaadom, Spaamænd 31, 36, 104, 190, 213, 221 f., 228, 260.
Straffe 72, 250 f., 268, 289.
Sygdom 29, 35, 40, 50 f., 64, 91, 127, 218 f., 221 f., 226, 228, 271, 275.
Sørøvere (Vikinger, Ascomanner) 25 f., 29, 31, 44 f., 62 f., 95 f., 96*, 104, 138, 139, 165, 243, 246 f., 250, 257, 262, 280, 290, 296.
Tiende 17 f., 134, 202, 235, 247, 281.
Trolddom og Troldmænd 104, 120, 124, 166, 221, 260, 280 f.

TILFØJELSER OG RETTELSER.

S. 41. L. 11 f. n. Til Udtrykket »Christi Medarvinger« kunde der være henvist til Rom. 8,17.

S. 43. L. 43. Note 3. Der tilføjes: Ap. G. 22,27 ff. (om Apostlen Paulus' Skibbrud).

S. 48. L. 5 f. o. Rimberts Undergerninger er de samme som Jesu Undergerninger i Matth. 8,23 ff. og 9,27 ff.

S. 53. L. 18—19 f. o. Fortællingen om Kong Arnulfs Død burde være oplyst ved en Henvisning til Ap. G. 12,23 (om Kong Herodes' Død).

S. 55. Schol. 10. Oplysningen om Stephans Prøvetid burde være korrigeret ved en Henvisning til S. 53 Note 8.

S. 80. L. 7 f. o. Østkysten, læs: Nordkysten.

S. 123. Schol. 41. Det litterære Forbillede for Legender af den Art som den om Olafs Drømmesyn er 1. Mos. 28,12 (Jakobs Drøm).

S. 130. L. 18 f. o. Evangeliet, læs: Psalteriet.

S. 131. Note 2. 1032—45, læs: 1032—46.

S. 169. L. 1—2 f. n. Med Udtrykket »Deres Navne . . . staar skrevet i Himlen« jvf. Luk. 10,20.

S. 191. Note 1. Jvf. ogsaa Hebr. 13,2.

S. 196. L. 4—5 f. n. I Stedet for »et forgyldt Sølvskjold« skal der — i Henhold til velvillig Oplysning fra Prof. Witte i Köln — staa: »en forgyldt Salveskaal af Sølv«; Note 6 maa da udgaa.

S. 222. Note 3. Der tilføjes: Ap. G. 16,16.

S. 225. Note 7. Slutparentesen er udfaldet.

ADAM AF BREM

DE HAMBURGSKE ÆRKEB
HISTORIE OG NORDE
BESKRIVELSE

Omkring Aar 1070 besøgte Magis
af Bremen den danske Konge Sve
søn, *„der gemte Barbarernes hele
sin Hukommelse som i en skreven*

Adam af Bremen samlede Oplysni
historiske Værk om de hamburgsl
per og Nordens Beskrivelse – og
bl. a. den danske Konges store V
Kilde.

Det blev til et Kildeskrift, d
sit Indhold og ved Forfatte
sonlighed, er enestaaende
delalder-Litteratur.

Adam af Bremen er en alsi
rieskriver. I samme Grad, so
Interesser understreges, giv
Læser et Billede af den tidli
alders blodrige Hverdag og
mønstre, der begyndte at t

Baade som Historiker og Ge
tager Adam en fremrager
blandt de middelalderlige

